Carte apărută cu sprijinul
MINISTERULUI CULTURII ŞI AL CULTELOR

GALA GALACTION

OPERE

VIII

ZIUA DOMNULUI. PAGINI CREŞTINE

Ediţie îngrijită
de
TEODOR VÂRGOLICI

ACADEMIA ROMÂNĂ
FUNDAŢIA NAŢIONALĂ PENTRU ŞTIINŢĂ ŞI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ŞI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU"
Bucureşti • 2003

Redactor: DACIANA VLĂDOIU

FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
București, str. Dem Dobrescu, nr. 11, sector 1
tel 315.67.54, fax 315.67.51

ISBN 973-7934-05-9

NOTĂ LA VOLUMUL AL VIII-LEA

Cu aproape cincizeci de ani în urmă, când am început să mă ocup de editarea operei sale, Gala Galaction făcea această ultimă însemnare în *Jurnalul* său intim, la data de 11 ianuarie 1955, pe care am cunoscut-o mult mai târziu, cu profundă emoție: „Un prieten al literaturei mele – tânărul Teodor Vârgolici – se străduiește să-și convingă colectivul din care face parte că ar fi pentru corporația lor un bun câștig dacă ar scoate un volum, mai mult sau mai puțin neutral-și literar, sub titlul (dat de mine): *Oameni și gânduri din veacul meu*. Titlul meu favorit era însă altul: *Spice din câmpul lui Booz*. Sau: *Spice din țarina lui Booz*. Dar cine mai știe, în zilele noastre, revoluționare și antibiblice, cine a fost Booz și ce sunt acele spice pe cari secerătorii din *Biblie* le mai lăsau, pe ici, pe colo, neadunate în snopi, pentru sărăcimea care venea și le aduna, cu un drept acordat de însuși Domnul? Cine mai vrea să știe azi cine au fost Noemina și Ruth moabiteanca și cine mai citește măreața poezie a lui Victor Hugo: *Booz endormi?*" (*Jurnal*, vol. V, Editura Albatros, 2003, p. 281). Împreună cu Gala Galaction am selectat un număr de articole reprezentative pentru marea varietate ideatică a publicisticii sale, desfășurată pe durata a peste cinci decenii, reunindu-le în volumul cu titlul dat de scriitor, *Oameni și gânduri din veacul meu*, apărut la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, în 1955. Tot atunci, în convorbirile noastre de taină, Gala Galaction mi-a încredințat câteva pagini manuscrise, pe care le păstrez cu sfințenie, în care schița o eventuală structurare tematică a publicisticii sale. Printre aceste „cărări principale", cum își intitula schița tematică, figurau: *Prin țară și mai departe (călătorii), Chipuri și popasuri, Galeria dascălilor mei*. Articolele ce se integrau în ultimele două secțiuni tematice le-am reprodus în volumul *Chipuri și popasuri*, apărut în 1969, la Editura pentru Literatură, în colecția „Biblioteca pentru toți". În aceeași schiță tematică, Gala Galaction înscria însă și o esențială coordonată a publicisticii sale, și anume *Ziua Domnului (literatură creștină)*. În împrejurările din acea vreme, un volum cu o astfel de substanță ideatică nu putea fi publicat la nici o editură de stat. Nobila misiune de a scoate la lumină publicistica de spiritualitate creștină a lui

Gala Galaction şi-a asumat-o Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, din Bucureşti, tipărind în 1958 volumul *Ziua Domnului. Pagini creştine*, însoţit de această notă:

„Părintele Gala Galaction – a cărui întreagă operă scriitoricească este unanim apreciată pentru înalta ei valoare literară şi ştiinţifică – şi-a pus condeiul în slujba Bisericii Ortodoxe Române. În afara cărţilor sale, din care răzbate puternic fiorul trăirii creştine, – el a dezbătut, în cadrul restrâns al unor articole de ziar, cu promptitudinea şi entuziasmul care-l caracterizau, multe şi variate probleme ale vieţii bisericeşti contemporane. Ani de zile, distinsul scriitor şi teolog a fost prezent în presa vremii sale, cu nenumărate articole de afirmare a temeiurilor credinţei şi cu o excepţională cronică duminicală, în care – sub titlul *Ziua Domnului* – a adus cuvântul său inspirat şi viol, în rezolvarea sau clarificarea competentă a unor chestiuni de mare interes pentru Biserica noastră.

Cuprinsul multora din articolele care au marcat această îndelungată prezenţă a Părintelui Gala Galaction în arena vieţii publice depăşesc timpul în care au fost scrise şi rămân mărturii nepieritoare ale unor atitudini de înflăcărată şi intransigentă slujire a lui Hristos şi a altarelor Sale.

Pentru aceea – cu înalta binecuvântare a Prea Fericitului Patriarh Justinian – Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă a adunat parte din aceste articole, publicate între anii 1929-1937, punându-le din nou la îndemâna preoţimii ortodoxe, căreia zelul apostolic al Părintelui academician Gala Galaction îi poate fi pildă vrednică de urmat."

În completarea acestei note precizez că articolele cuprinse în volum au fost publicate în majoritate de Gala Galaction în ziarul *Curentul*, începând cu cel intitulat *Toamnă în jurul Sfintelor Altare*, apărut în nr. 639, din 27 octombrie 1929, la rubrica sa permanentă *Ziua Domnului*. Celelalte articole au apărut sub genericul aceleiaşi rubrici, fără nici un alt titlu în fruntea lor, fiind reproduse întocmai în volum. Ultimul articol al lui Gala Galaction din ziarul *Curentul*, la rubrica *Ziua Domnului*, a fost publicat în nr. 2207, din 26 martie 1937. În volumul tipărit de Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, din Bucureşti, articolele nu au fost grupate în ordinea lor cronologică, ci pe secţiuni axate pe o idee centrală: *Hristos Mântuitorul; Hristos Sfinţitorul; Hristor Mărturisitorul; Viaţa lui Hristos; Hristos: Calea, Adevărul şi Viaţa; Biserica, Trupul Tainic al lui Hristos; Slujind lui Hristos; Lăcaşuri ale lui Hristos; Cuvântul Domnului.* Volumul se deschidea cu următorul articol, *Un vrednic slujitor al Bisericii: Părintele Gala Galaction*, publicat de Patriarhul Justinian în revista *Biserica Ortodoxă Română*, în 1954, cu prilejul sărbătoririi scriitorului la împlinirea a 75 de ani:

„La 16 aprilie 1954, Părintele academician Gala Galaction a împlinit 75 de ani. Reprezentanţii culturii româneşti au folosit acest prilej pentru a sărbători pe scriitorul care, în cei 58 de ani de strădanii în ogorul scrisului, a

îmbogăţit literatura noastră cu preţioase opere literare de o înaltă valoare artistică şi cu un profund conţinut moral şi creştin. Exprimând sentimentele de preţuire ale poporului nostru faţă de scriitorul care a dovedit o nestăvilită dragoste către patrie şi popor, în întreaga sa operă literară, Prezidiul Marii Adunări Naţionale a decernat academicianului Gala Galaction «Ordinul Muncii» clasa I-a, pentru merite deosebite în domeniul creaţiei literare. Revistele şi ziarele au publicat articole omagiale, subliniind avântul tineresc cu care scriitorul Gala Galaction a sprijinit, de-a lungul anilor, lupta poporului nostru pentru libertate şi dreptate, şi consecvenţa cu care aduce şi azi contribuţia sa la strădaniile ce se depun pentru propăşirea patriei.

La aceste obşteşti mărturii de dragoste şi de preţuire pentru Părintele academician Gala Galaction, ia parte – cu însufleţită bucurie şi cu legitimă mândrie – şi Biserica Ortodoxă Română, pentru că sărbătoritul scriitor a fost şi este, înainte de orice, un vrednic preot ortodox, un pilduitor şi strălucit slujitor al altarului dreptei-credinţe străbune. Tânărul student în teologie, care încerca acum o jumătate de veac să descifreze – în zile şi nopţi de neostenită cercetare a *Sfintelor Scripturi* – taina convertirii Sfântului Apostol Pavel, apropiindu-se cu sufletul pârjolit de setea adevărului, de «minunea din drumul Damascului», – avea să găsească limanul mântuitor pe stânca neclintită şi veşnică a credinţei în Hristos. Bărbatul care, în al 44-lea an al vieţii sale, intra în treapta preoţiei, ascultând glasul arhiererului, care cerea pentru el «darul Sfântului Duh, ca să se facă vrednic a sta fără prihană înaintea jertfelnicului» lui Dumnezeu, «a propovădui *Evanghelia*» şi «a lucra cu sfinţenie cuvântul adevărului Său», avea să se arate, de-a lungul a trei decenii, împlinitor al acestor grele îndatoriri preoţeşti.

Şi scriitorul şi omul au fost copleşiţi de taina cea mai presus de înţelegere a preoţiei: şi unul şi altul au căutat să propovăduiască *Evanghelia* lui Hristos şi să lucreze «cu sfinţenie cuvântul adevărului Său!» Întreaga sa operă literară este o minunată predică, o neîncetată propovăduire a biruinţei binelui şi virtuţii asupra răului şi ispitei.

Ca om şi ca scriitor, Părintele Gala Galaction a înţeles slujirea lui Hristos ca pe o permanentă slujire a semenilor noştri, a acestor fraţi mai mici ai Domnului. Preoţia Părintelui Gala nu s-a manifestat numai de la altar, din amvon, sau din scaunul duhovniciei... Ea s-a manifestat în largul vieţii, între necazurile şi suferinţele oamenilor, în marele vârtej al luptei celor mulţi pentru dreptate, pentru libertate, pentru demnitate umană. Cu scrisul său, cu graiul şi fapta – oriunde şi oricând – Părintele Gala Galaction a fost grabnic să alunge înnourarea unui necaz, să şteargă lacrima şi amărăciunea unei suferinţe, să sprijine şi să se alăture strădaniilor obşteşti pentru mai bine!

Asemenea înaltă concepţie despre misiunea preoţească nu constituie o noutate în doctrina şi tradiţia ortodoxă, deoarece ea este lămurit însemnată şi

poruncită de *Sfintele Scripturi* şi de cugetul, luminat de sus, al Sfinţilor Părinţi. Măreţia Ortodoxiei se află tocmai în împărtăşirea permanentă din izvorul cel veşnic proaspăt al înţelepciunii, din slova şi duhul *Sfintelor Scripturi*, şi în râvna neostenită de propovăduire şi de trăire a învăţăturii Mântuitorului. Părintele Gala Galaction a stat mereu lângă apa limpede şi răcoritoare a *Evangheliei* lui Hristos, a vestit pretutindeni adânca ei înţelepciune şi a cunoscut cu intensitate toate frământările, toate înfrângerile vremelnice şi întreaga biruinţă, ce sunt hărăzite celor care au primit greaua misiune a apostolatului creştin.

Încă din anii grei, în care negura rătăcirilor ideologice se pogorâse peste multe cugete, amăgind şi pe unii slujitori ai altarului pe drumuri străine duhului Ortodoxiei, părintele Gala Galaction nu a încetat să amintească tuturor că: «*Evanghelia* e o pravilă a dezrobirii sufleteşti şi a înălţării omului peste dobitoc şi peste tristele nevoi care le sunt comune. Biserica – marea societate ale cărei statute sunt în *Evanghelie* – este patroana firească şi *alma mater* a dezmoştenitilor pământului. Ea este braţul spiritual care trebuie să ocrotească pe cel lovit, pe cel despuiat de drepturi şi călcat în picioare.» El n-a şovăit, cu zeci de ani în urmă, să atragă luarea-aminte a celor ce slujeau altarul lui Hristos, asupra tâlcului etern al întrupării Mântuitorului, spunându-le cu o vigoare izvorâtă din tiparele epistolelor apostolice: «Nu pierdem niciodată din vedere că Iisus din Nazaret a venit între noi fără trufie, fără sceptru, fără avere, fără „haine moi". Aşa fiind, El a mers de-a dreptul spre cei mulţi din vremea Lui şi din toate vremurile, care sunt cei înjosiţi, lipsiţi şi întristaţi. Iisus Hristos a fost şi este al săracilor! Iisus Hristos a fost şi este al dezmoştenitilor!»

Din aceste convingeri de nezdruncinat a pornit îndemnul pe care de nenumărate ori l-a făcut Părintele Gala Galaction tuturor preoţilor dreptei-credinţe: «Să slujim aproapelui, pentru Iisus Hristos!... Să facem din casele noastre, din parohiile noastre, din bisericile noastre, iar şi iar, acele focare sfinte ale dragostei de oameni, biruitoarea lumii greco-romane! Să fim încă o dată marii animatori şi marii păstori ai mulţimilor suferinde!»

Un astfel de preot a fost el însuşi şi a îndemnat – decenii de-a rândul, prin cărţile sale şi de la catedra universitară – şi pe alţii, să fie asemenea. Acesta este preotul pe care îl cer predaniile Ortodoxiei, pe care l-au dorit mereu între ei credincioşii şi pe care îl formează astăzi aşezămintele noastre de învăţământ teologic, readuse, în sfârşit, sub privegherea şi conducerea Bisericii. Este preotul care «slujeşte semenilor, pentru Iisus Hristos!» Este preotul care se face părtaş la străduiniile credincioşilor săi pentru o viaţă paşnică şi prosperă. Este preotul înflăcărat de o puternică dragoste de oameni, pe care-i ajută şi-i slujeşte în avântările lor spre fericire şi lumină! Este preotul pe care îl avem, astăzi, la tot mai multe altare şi pe care îl vom avea mâine lângă toate jertfelnicele Bisericii noastre.

Iată destul temeiuri pentru participarea Bisericii Ortodoxe Române la sărbătorirea Părintelui academician Gala Galaction, cu prilejul împlinirii a 75 de ani. De aceea ne unim glasul nostru cu al celor ce aduc cuvinte de cinstire şi de preţuire celui ce nu a îngropat talantul, ci slujba sa şi-a făcut-o deplin, rugând pe bunul Dumnezeu să-i dăruiască încă zile îndelungate şi bătrâneţe rodnică în înţelepciune şi să-l învrednicească multă vreme a se împărtăşi din marea bucurie duhovnicească, pe care Părintelui Gala Galaction i-o dă conştiinţa limpede că în îndepărtata zi a întâlnirii cu Stăpânul talanţilor, va putea rosti, din tot cugetul, cuvintele Sfântului Apostol Pavel:

«Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvârşit, credinţa am păzit!»"

*

Dat fiind faptul că până în prezent nu dispunem de o bibliografie completă a publicisticii lui Gala Galaction desfăşurată pe durata a peste cinci decenii, într-un număr imens de ziare şi reviste, nu putem preciza cu exactitate unde şi când au apărut articolele nedatate din cuprinsul volumului *Ziua Domnului.*

Din aceeaşi cauză suntem nevoiţi, cu părere de rău, să încheiem aici publicistica lui Gala Galaction, a cărei reproducere din presa vremii implică o muncă extrem de îndelungată şi anevoioasă, imposibil de realizat, mai ales în lipsa unor mijloace moderne de copiere.

Ne exprimăm speranţa că, în viitorul mai apropiat sau mai îndepărtat, se va găsi un tânăr cercetător dispus să se dedice unei astfel de munci sisifice, pe care noi am depus-o ca nişte adevăraţi copişti din mânăstirile noastre din îndepărtatele veacuri.

TEODOR VÂRGOLICI

ZIUA DOMNULUI

PAGINI CREŞTINE

HRISTOS MÂNTUITORUL

Această zi a Domnului este în același timp cea mai duioasă și mai fragedă, din cununa zilelor anului.

Douăzeci și cinci martie este, din străvechime, ziua premergătoare și prevestitoare lui Douăzeci și cinci decembrie. Profunda socotință a Bisericii Primare, întărită cu tradiții și cu amintiri, pe care azi nu putem să le mai urmărim, a așezat, între glorioasele date de mai sus, etapa premergătoare a misterului întrupării Mântuitorului.

Pietatea creștină s-a recules și se reculege de-a pururi, în fața smeritei fiice a lui Israel, care petrecea, în prizărita burgadă Nazaret – acum aproape două mii de ani – și în cea mai disprețuită lature a lumii contemporane cunoscute, „Galileia neamurilor!...", un biet ținut, de sub sceptrul regelui Irod, sângerosul tiran, favoritul lui Octavian August și unealta politicii romane...

O descendență ilustră, o genealogie regală, lega pe Miriam de veacurile, și mărețe și tragice, ale istoriei și ale vechii dinastii a lui Israel. Dar astăzi stăpânii erau alții. Irod, bănuitor și susceptibil, trimitea la moarte chiar pe fiii săi, dacă-i dovedea prea visători de succesiune la tron.

În condiții sociale mai mult decât modeste, tainica Aleasă a Providenței petrece în luminosul Nazaret, adăpostită sub acoperișul unei rude bătrâne, dulgherul Iosif. În ochii lumii, Maria este logodnica și va fi soția celui ce o adăpostește.

Documentele creștine, arhiva noastră sacră, *Sfânta Evanghelie* se deschid într-o grădină de crini. Răscumpărarea lumii și eliberarea noastră își fac loc, pe pământ, pe o potecă împrumutată din Paradisul pe care îl pierdusem. Mesajul suprem e adus

Mariei, într-un braț de crini și într-o adâncă metanie de aripi albe. Din ea, din Miriam, se va naște Mântuitorul lumii, prin același act mai presus de fire, direct și atotdivin, prin care s-au născut cerul și pământul, la începutul lor inaccesibil priceperii noastre.

Și August domnea în Roma, și Irod vultur gârbov și plin de bube pândea gelos și crud, să vadă ce pui răzvrătit îi mai cade în gheare, și toți proconsulii și toți regii „socii" erau în dregătoriile și în jilțurile lor... Și lumea dormea somnul opac al păcatelor ei, fără să bănuiască, fără să viseze de sublimul, de angelicul mesaj adus Mariei din Nazaret!...

Tristă realitate istorică și uimitoare învățătură, pentru cei ce primesc, în genunchi, alături de Maria, pogorârea între noi a Dumnezeului Mântuitor!... E o mângâiere negrăită! Ne întoarcem spre leatul de acum două mii de ani!... Ce știu oamenii acestui veac de fulgerul care uni Dumnezeirea cu omenirea! Și ce poate să împiedice fericirea noastră, că suntem dintre puținii care știu taina Mariei!

26 martie 1934

Când vei citi această cronică, iubite frate întru Domnul, prea înalta sărbătoare a Bunei Vestiri va fi trecut, dar înțelesul și puterea ei sunt eterne și de-a pururi binevenite pentru creștineasca noastră zidire.

A strălucit deasupra noastră această sfântă zi de pomenire, ca luna dezvăluită deodată, într-o noapte de vijelie și de nouri, până aci compacți și grei... Am cinstit, încă o dată, ziua care ne aduce aminte, în calendarul creștin, de miraculoasa și de prea curata zămislire a Fiului lui Dumnezeu. Am vestit încă o dată lumii de azi credința noastră inamovibilă: „Carele pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire s-a pogorât din ceruri și s-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și s-a făcut om..."

Sfânta credință a Bisericii Universale și a strămoșilor care dorm în jurul sfintelor lui Dumnezeu biserici! Adevărul cel dezrobitor, pe care primindu-l și hrănindu-l în inima ta, te-ai făcut fiu al împărăției lui Iisus Hristos și ți-ai scris numele în cartea vieții!

Ne dăm seama prea bine de ecourile ironice și blasfematorii pe care vestirea noastră le trezește în adâncimile înșelătoare ale stărilor de fată. Mesajul purității supreme și al nevinovăției definitive ne găsește tot atât de mânjiți și de criminali ca și acum aproape două mii de ani, dacă nu cumva și mai mult... Să primim și să preamărim pe Logosul cel Veșnic, Cel ce binevoiește să ia firea noastră omenească, afară de păcat, întrupându-se din strănepoata Regelui David!... Cât de buni, cât de curați și cât de sfinți ar trebui să fim, ca să putem să găzduim, în inimile noastre, acest august mister! Unde să odihnim, în sufletele noastre, acest crin suav, al milostivirii și al atotputerniciei dumnezeiești? Și de altă parte, la umilința și la lipsa de răutate, atât de necesare, de unde să mai adăugăm și înalta știință despre cele divine care ne învață și ne demonstrează că, într-adevăr, Cel Așteptat de veacuri trebuia să vie – după *Scripturi* – în mijlocul poporului Israel, din neamul regal și întocmai la „plinirea vremii"?

Dar această știință, greu de agonisit și condusă de sus, de Sfântul Duh, prețuiește poate mai puțin decât inima curată și cugetul lipsit de viclenie. Vrei să primești acest mărgăritar ceresc: Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat în sânul unei fecioare din Israel, fără păcat și mai presus de legea tristei noastre animalități. Uită legea firii tale, dezleagă-te de la ieslea egoismului și a păcatului și sălășluiește-te în Cetatea Celor Nouă Fericiri! „Fericiți cei curați cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu!"

O, iubite frate întru Domnul, mă înfricoșez când mă gândesc pe lângă câți monștri de tăgadă, de primejdie și de ignoranță trebuie să-ți cauți drum, în cariera și în zbuciumul frăției tale!

Caută pe Domnul, iubește-L și slujește-L cu încăpățânare! E bun, e milostiv și nu te va lăsa fără lumină și fără mângâiere.

Desigur că ai vrea din toată inima să îmbrățișezi cât mai de aproape taina zămislirii Lui, din Fecioară. Ce siguranță sufletească ai avea! Cât de sus te-ai ridica, însuți și pe ceilalți, în taină și în orele de predică, atunci când ai simți caldă, sub pieptul tău, biruința întrupării Lui!

Iubite frate, caută calea, adevărul şi viaţa, în genunchi, la Sfântul Prestol! Acolo este toată lumina şi toată desluşirea! Cine primeşte pe Iisus Hristos Euharistic din Sfântul Potir, primeşte la fel şi pe Iisus Hristos născut mai presus de fire şi de minte, din sânul feciorelnic al Mariei!

28 martie 1937

Sărbătoarea Bunei Vestiri are atâta sfântă însemnătate pentru conştiinţa creştină, încât lumina ei este mereu subjugătoare şi a doua zi şi a treia zi după evenimentul calendaristic. Tainica întâmplare de odinioară a umplut pământul şi veacurile. Din nevăzuta înălţime – a miracolului neprimitor de cercetare – au pornit, de două mii de ani, splendidele fântâni, care regenerează omenirea, anulează timpul, restrâng spaţiul şi adună sub semnul lui Iisus Hristos cugetele noastre.

Biserica spune cu măreţie: „Astăzi, este începătura mântuirii noastre şi arătarea tainei celei din veac. Fiul lui Dumnezeu, Fiu Fecioarei se face şi Gavriil darul bine-l vesteşte. Pentru aceasta şi noi împreună cu dânsul Născătoarei de Dumnezeu să-i strigăm: *Bucură-te cea plină de daruri. Domnul este cu tine!*"

Vestirea rămâne pururea fragedă şi viu făcătoare. Frumuseţea şi nevinovăţia celei ce primi dumnezeiescul mesaj fac şi azi şi în vecii vecilor să odrăslească ghioceii, în conştiinţele primăvăratice. Farmecul candid al Fecioarei, alese să ne mijlocească întruparea şi venirea în lume a Celui Prea înalt, încovoaie orgoliul nostru, ne face încă o dată prunci şi fericiţi şi ne dă arvuna tihnei, pe care vrem s-o dobândim în veacul cel definitiv.

Ştim prea bine că florile de crin din mâna cerescului binevestitor nu se mai desfoiază azi pe imensa şi compacta masă a frunţilor unificate în credinţă. E paguba vremii şi a contemporanilor! Vremuri noi zoresc din urmă, noi mărturisitori şi noi legiuni de fericiţi se vor ridica şi vor veni să primească, extaziaţi, solia Arhanghelului Gavriil şi paza misterului creştin.

În momentul de faţă, chiar, dacă nu vedem, prin părţile noastre, marile manifestări cuvenite aniversării Bunei Vestiri şi altor

sărbători supreme, nu trebuie să se clatine inimile noastre. Cine poate să numere pe închinătorii Sfintei Fecioare şi cine poate să precizeze, pe harta pământească, limitele geografice ale preferinţelor şi ale dărniciei Prea Curatei?

Să mărturisim că Buna Vestire apropie tainic laolaltă pe toţi cei ce cred – în cer şi pe pământ – că Fiul lui Dumnezeu, pogorând spre noi, pe orbita inefabilă a iubirii de oameni, a binevoit să se întrupeze de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara şi să se facă om.

Iată convingerea care spintecă întunericul filosofiilor, ca un fulger eliberator!

Iată fluviul ordinei sufleteşti, al fecundităţii în duh şi în faptă şi al izbăvirii din Saharele Neantului!

Iată scara care se rezema pe pieptul lui Iacob şi făcea cale largă îngerilor Domnului!

Un luceafăr, fără căi cunoscute astronomilor, călăuzi, odinioară spre Iudeea şi spre Betleem, pe Cei Trei Iluminaţi de la Răsărit. Era un astru excepţional, era un index sideral, arătând spre Ţara Sfântă. Venise „plinirea vremilor"; potirul vechilor proorocii era plin până sus şi mila marelui Dumnezeu se revărsa în lacrămi şi în stele, pe pământ.

Din toată lumea locuită, din tot ce respira sub oţelita pace romană se ridica înfrigurată aşteptarea. Ştiau toţi ceea ce consemnează istoricul roman. Era scris în cartea sorţilor ca, din Iudeea, să se ridice, într-o zi, o tainică tovărăşie, care să dobândească supremaţia lumii...

Fericite vremuri care, sub lanţuri de fier, aşteptau eliberarea! Fericite inimi care, în suspinele lor, amestecau dorul apropiatei izbăviri!

Ne apropiem şi azi, prin amintire şi prin tradiţia cristalizată a Bisericii, de cerurile fără seamăn, în care tremură, întâia oară, steaua Magilor. Ne ridicăm şi azi – dar pe picioare slăbănoage, ajutate de cârji – ca să privim, în noaptea de Crăciun, ceata păstorilor închinători... Bucurie primară, unde eşti?

Harfe, cu coarde întinse până la luceferi, unde sunt entuziasmele voastre?

Ne apropiem de ziua de înaltă pomenire a Naşterii Mântuitorului. Cerul vremii noastre e plin de aştri cu sinistră fluturare. Harfele întinse între cer şi pământ freamătă vijelie, iar cetele păstorilor închinători sunt astăzi bande răufăcătoare şi omicide.

Câţiva, care mai stăm sub sfânta vrajă a eroismului de odinioară şi a primenirii omului prin *Evanghelie,* ne găsim – în preajma sărbătorilor ce vin – în aceeaşi dureroasă cumpănă în care se găsiră deportaţii către Babilon:

„Lângă râurile Babiloniei, acolo am şezut şi am plâns, când ne-am adus aminte de Sion... Căci acolo cei ce ne-au robit pe noi ne-au cerut cântări şi asupritorii noştri cântece de veselie: Cântaţi-ne din cântările Sionului..."

Cumplit dezechilibru al zilelor pe care le trăim! O convenţională şi factice feerie – cu repaos legiferat – întinsă pe adâncuri de zbucium păgânesc ireductibil! O cinematografie de trei zile – cu păpuşi, cu brad verde, cu zaharicale şi cu chibrituri magice – desfăşurată peste o bacanală sufletească de noapte şi de zi!... Cum să cântăm cântarea Domnului, pe aşa vremuri şi sub atari împrejurări!... Ce uşor e să pui la geam semnele bucuriei oficiale! Cât de inofensiv este creştinismul cu resorturi culinare şi de paradă.

Dar atunci unde mai este Biruitorul vieţii şi al morţii? Atunci unde am lăsat esenţialul *Evangheliei* şi înfricoşata şi radicala transformare, cerută de Iisus Hristos?

„În lume aveţi turburare; ci îndrăzniţi. Eu am biruit lumea" (*Ioan* 16, 33).

De aici începe creştinismul.

Sfintele sărbători de iarnă stau înaintea noastră. Cu ajutorul marelui Dumnezeu am ajuns încă o dată să preamărim Naşterea Mântuitorului şi să ne odihnim duhovniceşte de ostenelile noastre din anul care expiră. Adăogând această pagină la *cronica mea duminicală*, mă gândesc cu deosebire la acei cititori pe care nu-i cunosc – pe care nu-i voi cunoaşte poate niciodată – iubitori de îndemnuri şi de sfaturi creştine.

Am rămas puţini cei ce, din toată inima, întovărăşim caravana Magilor din Răsărit şi pe ciobanii din Betleem, grăbiţi să vie să se închine Dumnezeiescului Prunc. Parabola sămănătorului are astăzi o vastă aplicaţie mai ales când e vorba de sămânţa căzută în locuri nepotrivite, adică pe drumul bătătorit, pe piatră stearpă şi între mărăcini. Dar pământ bun tot mai este. Să aşteptăm cu statornicie şi cu înţelepciune destăinuirile Domnului pentru vremea noastră şi pentru oamenii din vremea noastră şi să avem o grijă pătrunzătoare pentru noi înşine.

Iată sfintele sărbători care vin. Între diferitele obligaţii pe care ni le cunoaştem şi unii le şi aplicăm este una de mare importanţă, dar foarte mult şi de mulţi năpăstuită. Lumea noastră, chiar când se crede creştină şi aşteaptă cu oarecare cucernicie bucuria sărbătorilor de iarnă şi de primăvară, nu ştie totdeauna până unde trebuie străbătută calea poruncilor Bisericii.

În epoca noastră, deşi socialmente pare că ne strângem unii lângă alţii ca oile şi trăim mai solidar decât altădată, în realitate trăim într-o jalnică izolare. Ne grămădim şi ne asfixiem unii pe alţii la petreceri, la spectacole, la fântâna intereselor şi la vatra patimilor. Dar în jurul inimii noastre este pustiu şi jale. Nimeni din tovarăşii de desfătări şi de întreceri pământeşti nu ne călăuzeşte când apucăm pe calea ispăşirii şi a mustrărilor. Pe cine au avut şi au lângă ei toţi aceşti siniştri eroi ai suicidului, care defilează zilnic pe ecranul ziarelor? Cine va pătrunde lângă tine, când – amăgit şi trântit de nebunia patimilor tale – vei sta cu capul în palme şi cu inima sfâşiată de deznădejde?

Din nefericire, amăgiţii veacului acestuia, chiar când sunt născuţi din părinţi creştini, nu cunosc *divinul sanatoriu moral care este Biserica.* Foarte puţini au auzit ce este Sfânta Spovedanie şi foarte puţini ştiu să apuce spre chilia unui preot duhovnic, în loc să apuce spre magazinul unui armurier. Noi românii, popor creştin şi ortodox, după cum lăsăm pierdute sau nefolosite multe din bogăţiile noastre pământeşti, tot aşa lăsăm neîntrebate şi necercetate multe din bogăţiile şi din leacurile

Bisericii. Spre multa noastră pagubă, această sfântă funcţiune şi această măreaţă taină – Mărturisirea – este trecută cu vederea şi foarte puţin practicată.

Este un greu păcat al vremii noastre şi al celor ce, având putere să-l denunţe şi să-l combată, îl lasă să se răsfeţe şi să se întindă.

Un creştin adevărat va avea totdeauna – undeva, într-un oraş depărtat, într-un schit izolat, sau în apropierea casei şi a căilor sale – un prieten de întâlniri solemne, la picioarele căruia, măcar o dată pe an, să vie şi să-şi descarce povara inimii. Sfânta Spovedanie este paznica sănătăţii noastre sufleteşti şi într-adevăr o divină terapeută, aşezată în Biserică din zilele primare. Numai cine o cunoaşte din practică proprie îşi dă bine seama cât de lipsită de lumină, de salubritate şi de garanţii este o conştiinţă necercetată de această divină mesageră.

Vin sfintele sărbători de iarnă. Oricât de veselă, de bogată şi de orânduită ar fi casa noastră pământească, dacă nu avem grijă să orânduim şi conştiinţa noastră, sărbătorile vor fi palide şi convenţionale.

Cum vei simţi cu adevărat bucuria Naşterii Domnului, dacă nu te duci să premeneşti, înaintea duhovnicului tău, legământul de credinţă şi de iubire către Cel ce a binevoit să se întrupeze pentru noi? Nu amâna hotărârea cea bună! Domnul a mai îngăduit şi anul acesta smochinul cel neroditor, aşteptând, mult milostiv, roade de aci-nainte... Dă-i-le!

Decembrie 1937

Nelinişte, încordare, pregătiri se văd şi se simt din toată ţara... Mai mult decât până aci, lumea noastră românească aşteaptă, se scutură, priveşte către viitorul apropiat. Fireşte, mai sunt două săptămâni şi vom sărbători dumnezeiasca sărbătoare a Naşterii Domnului! Mai sunt două săptămâni şi ne vom odihni sufleteşte, la umbra duhovnicească a Ieslei Mântuitorului şi vom îngâna cu îngerii şi cu păstorii cântecele de Crăciun!... Pentru aceea se simte în noi şi în jurul nostru această frământare generală...

Da' de unde! Nici idee! Neastâmpărul şi trepidaţiile care au cuprins toată suflarea românească n-au nici o legătură cu apropiata aniversare a Naşterii Domnului.

Românii noştri freamătă şi se sfărâmă fiindcă se apropie... alegerile pentru parlament! Mai înainte de bucuriile duhului, pe care – teoretic – le aşteptăm după solstiţiul de iarnă, de data aceasta trebuie să ne acordăm importantele, indispensabilele delectări cetăţeneşti pe care ni le reclamă noua întorsătură politică.

Naşterea Domnului va veni, cel puţin conform calendarului. Problema cea mare este să vedem cum ne vine noul parlament!...

Şi întru această ironie, şi întru această absurditate se consumă zilele deşertăciunii noastre. Dacă avem atât de des prilejul să observăm cât suntem lipsiţi de creştinătate şi de puteri duhovniceşti, un prilej mai brutal decât această întâlnire între Naşterea Domnului şi zbuciumul electoral nu ne putem dori. Cât suntem de departe de izvoarele simţirilor evanghelice! Cât de greu am recăzut în robia pământului şi a stăpânului lumii acestia.

Puteţi să vă închipuiţi pe creştinii de altădată îmbulzindu-se şi bătându-se pentru onorurile şi beneficiile coruptibile? Puteţi să concepeţi pe marii noştri înaintaşi, ahtiaţi să se înfigă în primele bănci ale amfiteatrului social? Amărăciunea amărăciunilor!... Sublima lecţie a dezinteresării creştine este din ce în ce mai uitată şi mai neînţeleasă de noi epigonii *Evangheliei*.

Ce-a voit să zică Domnul atunci când ne-a poruncit: „Căutaţi mai întâi împărăţia cerurilor şi toate celelalte se vor adăoga vouă!..." A voit să zică: Daţi-Mi Mie, în întregime, sufletele voastre şi vă voi face să trăiţi într-un miracol permanent!

Şi aşa şi este. Dar pentru aceasta trebuie o înaltă seriozitate şi un integral devotament. Altfel, recădem, precum s-a şi întâmplat, în vechiul păgânism din care ne-a scos eroismul primilor martiri. Suntem toţi dezolaţi de falimentul nostru moral. Dar suntem prea puţini cei ce vrem să recunoaştem că scăparea nu poate să ne vină decât din revitalizarea noastră evanghelică. Adică din noua noastră candidatură la nevinovăţie!

Decembrie 1934

Peste câteva zile, Biserica Creştină serbează Întâmpinarea Domnului, adică faptul, relatat de *Evanghelia Sf. Luca*, al aducerii Divinului Prunc, la templu, şi întâlnirea cu bătrânul şi dreptul Simeon, cel iluminat şi instruit de Sfântul Duh. După rugăciunea de mulţumită: „Acum slobozeşte pe robul tău, Stăpâne, după cuvântul Tău, în pace", textul sacru continuă: „iar către Maria, mama lui, a zis: Iată Acesta este pus spre căderea şi spre ridicarea multora din Israel şi ca un semn de tăgadă... ca să se dea pe faţă gândurile multor inimi" (*Sf. Luca* 2, 34-35).

E o măreaţă profeţie care va pluti eternă ca bolta cerului, deasupra tuturor veacurilor omenirii. Istoria de la Naşterea Domnului încoace este un comentar al cuvintelor dreptului Simeon. Şi tot un comentar al acestor neclintite cuvinte fi-va istoria veacurilor de acum şi până la Amin.

Iisus Hristos a împărţit şi împărţeşte de-a pururi pe fiii lui Adam în două tabere categorice, o tabără care primeşte şi se închină Dumnezeirii Lui şi a doua tabără care Îi rezistă şi-L tăgăduieşte. „Va fi un semn de tăgadă!..."

Pentru numele lui Iisus Hristos sau împotriva numelui Lui „se vor da pe faţă gândurile multor inimi". Faţa omenirii, ca faţa oceanului, se zbuciumă, se ridică şi se răstoarnă. De la Hristos încoace toate neamurile, unul după altul, trebuie să dea un bir suprem – totdeauna variat – cauzei şi tainei lui Iisus Hristos. Nu există pe pământ un ferment sufletesc mai virulent decât fermentul numelui şi al învăţăturii Mântuitorului!

Şi ce este mai remarcabil este că ideea creştină şi realizarea ei văzută pe pământ – Biserica Creştină – prosperează prodigios în vremuri de opoziţie şi de prigoană, şi staţionează sau degenerează în epoce liniştite şi somnolente.

Se pare că isprăvim, tocmai, o astfel de epocă de stearpă chietudine. Ne-am odihnit, am picotat, am vegetat destulă vreme... Nu ne-a mers bine! Suntem nemulţumiţi, ne simţim greoi şi anchilozaţi. Vie sfânta frământare! Sufle vântul împotrivirilor şi al tăgăduirii steagului nostru! Rostogolească-se furtuna în lanurile lui Hristos şi în pădurile Sfintei Cruci!...

Întâmpinarea Domnului cheamă gândurile şi amintirea noastră spre culmile iniţiale, cele de-a pururi albe de omătul tainei şi al profeţiei. Aşa a proorocit iluminatul Simeon! Trec generaţiile; se scurg zilele ca apele munţilor. Rămân de veghe stâncele şi bătrânele catedrale. Marea clarificare, războiul nestins pentru sau împotriva lui Hristos urmează la infinit, în conştiinţe şi în popoare.

Profeţia lui Simeon călătoreşte ca o făclie, din mână în mână, din suflet în suflet, până când va prinde-o şi va ridica-o Sf. Arhanghel, în Ultima zi a Pământului!

Într-o zi, Mântuitorul este întâmpinat de o ceată de zece leproşi, care îl imploră să-i tămăduiască. Domnul se milostiveşte de ei şi poruncindu-le să se ducă să se arate preoţilor, cum cerea legea, îi vindecă, cu puterea Sa dumnezeiască, chiar când ei mergeau să îndeplinească porunca dată.

Unul dintre leproşi, văzând că s-a vindecat, s-a întors şi cu glas mare slăvea pe Dumnezeu. Şi a căzut la picioarele lui Iisus, cu faţa la pământ, şi I-a mulţumit. Iar el era samaritean (adică schismatic şi necurat faţă de adevăratul Israel). Atunci Domnul a zis: „Au nu zece s-au curăţit? Dar cei nouă unde sunt? Nu s-a găsit să se întoarcă să dea mărire lui Dumnezeu decât numai acesta de neam străin!" (*Luca* 17, 12-18).

Episodul de azi este episodul ingraţilor şi al ingratitudinei, cu alte cuvinte episodul celor mai mulţi dintre noi. Starea noastră obişnuită este tocmai aceasta a nepăsării şi a împietririi inimei, faţă de zilnicele şi nenumăratele binefaceri pe care ni le dăruieşte Tatăl nostru care este în ceruri. Educaţia noastră proastă, obicinuinţa păcatului, uşurătatea vinovată cu care luăm toate lucrurile vieţii ne cufundă într-o apatie aproape atee, faţă cu toate câte ne înconjură şi condiţionează existenţa noastră.

Trebuie să dea peste noi cine ştie ce dureri ascuţite, cine ştie ce nenorociri înverşunate, ca să ne aducem aminte de augustul mister de deasupra capetelor noastre, şi să plecăm, pocăite, aceste capete, pe cât de goale pe atât de trufaşe.

Nerozi şi vrednici de plâns ce suntem! Mulţumirea cuvenită lui Dumnezeu este un prinos de fiecare oră, este ofranda cu bună

mireasmă pe care trebuie s-o facem să se ridice în volute de recunoştinţă perpetuă, din inimile noastre!

Fiecare clipă care trece peste noi, cu aripi uşoare şi amicale, este o clipă de mulţumire datorată cerului. Cu ce suntem noi mai buni decât atâţia care, în fiecare clipă, cad, ca spicele, în jurul nostru, de boală, de năprasnă, de moarte cu vreme sau fără de vreme? Cu ce suntem noi mai buni decât alţii care – în acest moment! – zac în spitale, în temniţă, în sfâşieri de conştiinţă, sau se sting în agonii fără număr, ştiuţi şi neştiuţi?...

Jalnicele zile care fac chipul jalnicei noastre epoce îşi fac o fală sinistră din uitarea numelui lui Dumnezeu, şi când ne e bine şi când ne e rău. Este o epocă aberantă şi diabolică. Sufletul se asfixiază, inima putrezeşte. Când neamurile bolnave de azi vor cunoaşte iar sănătatea sufletească, ele vor face ca Noe, după potop: vor ridica noi jertfelnice şi vor reînfiinţa tradiţia jertfelor de mulţumire!

15 ianuarie 1934

Cei ce au călătorit pe mare au admirat, în ceasuri de furtună, energia cu care omul şi corabia străpung furia împotrivirii şi trag cărare dreaptă pe elementul zbuciumat. Este acelaşi lucru în latura duhovnicească. Astăzi, în uraganul sufletesc care bântuieşte în toată lumea, e faptă minunată stăruinţa în orientarea creştină pe care o mai vedem ici şi colo în jurul nostru şi o ştim aiurea mai multă decât la noi.

Marile sărbători creştine apropiate impun cugetării, cu puteri reînnoite, problema înţeleptului cumpăt pe care-l dă credinţa în Hristos şi imensitatea părerii de rău în faţa deficienţelor noastre.

Sfânta Evanghelie spune despre Domnul: „Văzând mulţimile de oameni, I s-a făcut milă de ei că erau dosădiţi şi părăsiţi ca nişte oi fără de păstor“ (*Matei* 9, 36).

Care poate să fie sentimentul privitorului creştin, când, în zilele noastre socotite de la naşterea lui Hristos, trebuie să faci aceeaşi constatare!... Străbătând valurile generaţiei de azi, şi

dându-ţi seama că sălbăticia, păgânătatea şi impudoarea urlă în clocotul ei, nu poţi să te convingi că starea aceasta se datoreşte mai mult lucrătorilor Satanei, decât nepăsării, egoismului şi trădării lucrătorilor pretinşi ai *Evangheliei*.

Aproapele nostru, luat în parte ca şi în colectivitate, este o plasmă docilă. Experienţa o fac şi au făcut-o toţi cei ce şi-au simţit mâinile agere şi tari pentru lucrul lui Hristos. Cine s-a ridicat, vreodată, doritor şi aprins de dragoste pentru podoaba Casei Domnului, şi n-a fost ascultat şi urmat de mii de suflete care au premenit cu adevărat faţa lumii?

Vedeţi câţiva preoţi, aruncaţi ici şi colo în via Domnului, răzleţi şi puţini, cum sunt nucii printre vii. Şi aceşti câţiva preoţi, cu un dram de râvnă apostolică, sunt urmăriţi şi ascultaţi de mari mulţimi care nu mai au loc prin sălile de conferinţe şi prin biserici. Credeţi, oare, că în spatele lor există vreun stat-major de îndemn, de sprijin, de simpatie, de îmbărbătare şi de cooperaţie superioară?...

Întrebaţi pe aceşti răzleţi muncitori şi veţi afla care este adevărul. Şi câtă nevoie am avea, în această vreme de vijelie socială, de acea unitate în cuget şi devotament, voită şi pilduită sus, ca să se propage până jos!

Dar planurile lui Dumnezeu cu noi sunt de-a pururi minunate, chiar când îl trădăm şi îl uităm. Cine ştie dacă, sub această abdicare de la şefie şi sub această somnolenţă universală, nu se pregătesc – Domnul are grijă! – o nouă viaţă duhovnicească şi o nouă închegare mântuitoare!... Via dată lucrătorilor şi talantul dat spre fructificare sunt date cu condiţii.

19 martie 1934

„Era odată un bogat care se îmbrăca în porfiră şi în in de mare preţ şi petrecea în fiecare zi, înconjurat de slavă“ (*Luca*, 16, 19 şi următoarele).

Aşa începe parabola Mântuitorului despre Săracul Lazăr şi Bogatul cel Nemilostiv. Sunt aproape două mii de ani de când dumnezeiescul evanghelist, medicul Luca, a transmis omenirii,

prin *Evanghelia a treia,* această înfricoşată parabolă şi nemuritoarea ei învăţătură.

Lazăr săracul zăcea oropsit şi plin de bube la porţile palatului în care bogătaşul împietrit trăia în desfătare, îmbrăcat regeşte, ospătând fără sfârşit şi plutind în slăvile veseliei şi ale cântărilor de la masă...

Sărăcia şi dezolarea unuia, egoismul feroce şi epicureismul celuilalt stau faţă în faţă, ca munţii Ebal şi Garizim. Ce spune înţelepciunea creştină despre acest sfâşietor contrast social şi despre milioanele de contraste şi de anomalii, simbolizate prin cazul evanghelic? Înţelepciunea creştină dă tuturor, care au minte să înţeleagă, suveranul răspuns: Priviţi mai adânc, urmăriţi taina vieţii în prelungirea ei sub orizont şi înţelegeţi adevărul marilor completări care ne aşteaptă pe fiecare, pe buni şi pe răi, pe credincioşi şi pe impii, pe fiii jertfei şi fiii avariţiei!

Cine n-a căutat să aprofundeze, pentru conştiinţa lui, marele adevăr al continuităţii noastre sufleteşti dincolo de vălurile morţii, acela e nenorocit şi trist călător, aici, pe pământ. Ce pot să folosească unui astfel de semen al nostru toate bunătăţile şi onorurile lumii acesteia, când el, sărmanul, crede că moartea trupească este stingerea definitivă!

Mai târziu când deceniile şi veacurile se vor desfăşura mai departe şi asfixierile morale şi filosofice ale ceasului de faţă vor fi risipite de marile furtuni ce se anunţă desigur că vârsta noastră, cea golită de siguranţa nemuririi, va apărea urmaşilor ca una dintre cele mai sinistre ale omenirii. Ei vor zice, cu uimire: Oamenii din acele zile, deşi cuceriseră spaţiul, erau cu totul miopi, în ce priveşte penetraţiunea metapsihică...

Biserica Mântuitorului – călăuza sacră a omenirii, în drumul spre marile destăinuiri viitoare – îşi face datoria, fără oboseală, fără sfială şi fără menajamente! Este o copilărie să crezi că viaţa sufletească se curmă prin moarte!

Continuitatea noastră peste barierile mormântului corectează aparentele absurdităţi şi nedreptăţi ale vieţii... Convingerea robustă, spirituală şi creştină, este sfânta sare absolut trebuincioasă, cu care sărăm gândurile, pasiunile, deziluziile şi dezastrele inimii noastre. Lipseşte azi grozav această sare! Şi constataţi ce greu mirosim astăzi unii altora!

6 noiembrie 1934

Sfânta *Evanghelie* din duminica aceasta ne reaminteşte care sunt condiţiile adevăratei urmări a Mântuitorului: „Oricine voieşte să vie după mine să se lepede de sine, să-şi ia crucea şi să-mi urmeze. Că cine va voi să-şi mântuiască sufletul, îl va pierde, iar cine va pierde sufletul său, pentru Mine şi pentru *Evanghelie*, acela îl va mântui..." (*Marcu* 8, 34–35).

Aceste dumnezeieşti cuvinte ne lămuresc şi greutatea de a fi adevărat creştin şi jalnica mediocritate a creştinismului zilelor noastre. Măsurând stările noastre şi însufleţirea noastră creştină cu această măsură inamovibilă, lăsată nouă de Mântuitorul, vedem cât suntem de departe de sfânta severitate cerută de militantismul creştin.

Ştim, din experienţa noastră pământească, preţul servirii devotate, în treburile şi în chemările lumii acesteia. Cunoaştem prea bine ce însemnează zelul unui profesor, căldura unui artist, sau avântul unui soldat. De aci pornesc toate clasificările, aprobările şi premiile noastre. Regretăm ştiinţa unui dascăl, oricare ar fi ea, când îl vedem, pe catedră, flasc şi adormit. Întoarcem capul şi ne eschivăm când ne dăm seama că acest sau acel pretins preot al artei nu are flacăra sacră. Iar în timp de război, înţelegem cine e militar adevărat şi cine e militar de decor.

Tot aşa şi mult mai mult decât atât, este chemarea creştină. Cine a trăit măcar o zi, în viaţa lui, frumuseţea desăvârşitei devoţiuni ştie prea bine că în cetăţuia creştină lenea, amânarea şi evaziunea sunt inadmisibile. Mijlociul şi căldicelul sunt de neîmpăcat cu înalta seriozitate a credinţei viu-făcătoare.

În *Apocalipsă*, Domnul trimite prin Ioan Evanghelistul, episcopului Bisericii din Laodichia, acest mandat sever: „Ştim faptele tale: că nu eşti nici rece nici fierbinte. O, de ai fi rece sau fierbinte! Astfel, fiindcă eşti căldicel, nici fierbinte nici rece, am să te vărs din gura mea."

Aşa suntem noi, imensa majoritate, în zilele de faţă. Pentru aceea, marea distincţie creştină de altădată e defunctă printre noi. Este o uzurpare a numelui de creştin, să ne numim creştini şi să trăim, ca azi, în permanenta călcare a tuturor poruncilor mântuitoare.

Dreptatea acestor constatări e bine s-o învederăm cu grabă şi din pornirea noastră proprie. Să nu lăsăm ca mersul vieţii şi grămădirea neleguirii să ne facă să vedem, la lumina dezastrului, dreptatea lui Dumnezeu. El rabdă îndelung, dar loveşte greu.

Să căutăm neîncetat să asigurăm „cetăţii" noastre cel puţin atâţia drepţi câţi sunt ceruţi, în ziua răzbunării, ca Sodoma şi Gomora să mai rămână pe pământ.

31 martie 1935

În Ierusalim, lângă Poarta Oilor, era o scăldătoare care se „numeşte pe evreieşte Betesda şi are cinci pridvoare..." (*Ioan* 5, 2).

De atunci şi până azi, Ierusalimul a fost împresurat de duşmani şi luat cu asalt de multe ori. Zidurile lui au fost dărâmate şi făcute la loc; clădirile din el, şi sacre şi profane, şi-au schimbat adesea înfăţişarea şi peste caldarâmul de odinioară s-au grămădit puzderii şi sfărâmături până la opt metri de înălţime.

Cercetătorii şi arheologii au căutat să identifice această scăldătoare, care era lângă Poarta Oilor. Felurite păreri au fost puse înainte şi tot felul de mărturii străvechi au fost invocate. Dar într-o bună zi, apa miraculoasă, lângă care aştepta de 38 de ani slăbănogul din *Evanghelia Sf. Ioan,* a fost găsită în curtea M-rii Sf. Ana.

În faţa fostului templu al lui Solomon – astăzi: Moscheea lui Omar – se află o veche mânăstire care a fost multe veacuri confiscată de credincioşii Semilunii. Deasupra ei, după războiul Crimeiei, a revenit Sfânta Cruce. Călugării reînviatei mânăstiri, cercetând şi săpând primprejur, au descoperit temeliile unei străvechi bisericuţe şi sub temeliile acestea un bazin întreg, cu pereţi de piatră şi cu o scară de lespezi bine păstrată. Scara e

lungă. Are peste 30 de trepte. De aceea slăbănogul rămânea mereu pe urmă. Bazinul e multiplu. Era o piscină terapeutică sau mai multe şi erau şi piscine pentru scăldarea mieilor, hărăziţi jertfelor Templului.

La această scăldătoare, Mântuitorul găseşte pe slăbănog şi-l face sănătos, dezlegându-l de povara aşteptării, purtată un veac de om. Este una din divinele binefaceri ale Domnului, dar al milostivirii şi al iubirii Lui de oameni. Însă din minunea vindecării slăbănogului, ne izvorăşte de-a pururi izvorul unei iluminate învăţături. În primul loc, minunea aceasta ne îndeamnă la o stăruitoare încredere, la o nebiruită adăstare, la uşa îndurărilor Stăpânului.

Trăim azi în veacul nerăbdării aducătoare de prăpăd. Toţi vrem ca, de dimineaţă până seara, să vedem îndeplinindu-se nădejdile noastre (adesea nebuneşti şi neplăcute lui Dumnezeu). Toţi suntem gata să ne facem seama sau să blestemăm pe Creatorul dacă, în timpul cel mai scurt, nu ne iese înainte izbândirea visurilor noastre.

Slăbănogul aşteptase aproape o jumătate de veac! Şi iată că dumnezeiasca dispensă soseşte! Era de prisos să mai intre în scăldătoare! Mila lui Dumnezeu îl iertase. Răbdarea lui cea lungă îşi aflase cununa şi Stăpânul îl ridică din patul neputinţelor. Bătrâni şi tineri din zilele noastre, înţelepţiţi-vă din pilda Slăbănogului!

19 mai 1935

Când citeşti în *Sfânta Evanghelie*: „De oricine care se va lepăda de Mine înaintea oamenilor şi Eu mă voi lepăda de el înaintea Tatălui Meu celui din ceruri" (*Matei*, 10, 33) – înţelegi cât de searbădă este concepţia noastră creştină de azi şi cât de mult am domolit noi sfânta râvnă de odinioară. Am coborât prea mult în vremelnic şi în relativ ceea ce este numai deasupra vremii şi a Mărginirilor.

Lumea în care trăim are, în faţa Bisericii Creştine, o atitudine dublă şi contradictorie. Pe de o parte, vrea să năvălească în

dogme şi sanctuar, ca să le jefuiască de partea tainică şi înfricoşată, iar pe de altă parte năzuieşte ca Biserica să rămână şi să se păstreze în toate puterile ei minunate şi binefăcătoare.

Din această îndoită tendinţă iese toată jalea noastră religioasă, în vremile de faţă. Când vrem să disciplinăm credinţa creştină după mica noastră raţiune utilitară, când vrem să îmbrăcăm civil pe slujitorii altarului, când pretindem Bisericii servicii domestice... însemnează că dăm năvală în dogme şi în altar şi voim să le convertim la modernismul şi la teoriile noastre, cele valabile azi şi perimate mâine.

Dar toată dogma creştină şi tot ceea ce săvârşim noi în sfintele altare este peste secolul nostru şi peste toate secolele! Filosofii şi pricepuţii zilei vor, însă, să reformăm misterul şi să tăiem bulevarde în cetatea dogmaticei noastre!

Şi sunt mulţi gata s-o facă. Dar paguba este a noastră a tuturor! Fiindcă lumea vine pe urmă – mai ales în zilele catastrofelor personale şi obşteşti – şi ne cere puteri, eroism, mângâieri evanghelice şi minuni... Şi cum vom fi în stare să mai facem la fel faptele marilor ierarhi Nicolae, Ioan Gură de Aur, Vasile şi ceilalţi dacă noi – după capul isteţilor de azi – am turnat apa logicei mediocre şi a concepţiilor efemere în vinul prea curat al mărturisirii noastre creştine integrale?

Aceasta este trista noastră stare de azi. Pe de o parte, trebuie să rezistăm tendinţelor raţionaliste şi reformatoare; pe de altă parte să constatăm că dacă ne supunem curentului am pierdut – pentru noi şi pentru popor – comoara darurilor negrăite ale lui Iisus Hristos.

Înţelepţi pentru Iisus Hristos şi după normele *Sfintei Evanghelii* sunt mult mai rari. Dar ivirea şi lucrarea lor sunt daruri cereşti. Şi marele înţeles al ivirii şi al operii lor, pe pământ, este eliberarea din prihana noastră şi zorii adevăratei fericiri.

23 iunie 1935

În călătoria sa cea din urmă spre Ierusalim, Domnul ajunge în Ierihon „cetatea palmierilor". Şi trecea prin acest oraş,

însoţit de mare mulţime de ucenici. În Ierihon trăia un om bogat, Zaheu, directorul încasărilor imperiale, desigur un om plin de păcate, dar având în inima lui o latură tainică de nevinovăţie şi de credinţă.

Zaheu, auzind că marele profet din Nazaret trece spre Ierusalim, îşi simte sufletul cuprins de dorul de a vedea pe Iisus... Dar era om mic de stat şi mulţimile îl acopereau. Atunci – oriental cu trup ager şi cuget neconvenţional – aleargă pe calea largă pe unde era să treacă învăţătorul şi se urcă într-un sicomor...

Ajungând în dreptul lui Zaheu, Domnul, cunoscătorul inimilor, se opreşte şi-i spune: Zaheu, grăbeşte-te şi dă-te jos, căci astăzi trebuie să rămân în casa ta.

Zaheu coboară, plin de bucurie; Zaheu primeşte şi ospătează pe Domnul; Zaheu împarte în două viaţa sa, printr-o piatră de hotar nepieritoare: el dă săracilor jumătate din avere! (*Luca* 19, 1-10.)

De atunci încoace Domnul străbate necontenit cărările pământului şi-l întâlnim, fiecare, de foarte multe ori. Dar cât de puţini sunt aceia care doresc să vază de aproape pe Dumnezeiescul Învăţător şi-şi dau toate silinţele să câştige loc prielnic, întru îndeplinirea acestui dor!...

Însă, deşi puţini, urmaşii lui Zaheu străbat veacurile, din zilele vechiului Ierihon şi până azi. Sublimul profet din Nazaret trece continuu, pe drumurile noastre. Faima lui nu poate s-o acopere nimic şi mulţimile devotate îi fac cortej împărătesc. Dar el este acelaşi ca şi odinioară... Bucuros de tovărăşia celor simpli, naivi, grabnici să-i ofere inima şi averea pentru el şi fraţii lui, săraci, entuziaşti şi însetaţi de marile dreptăţi ce vor să vie...

Şi uneori vedem pe câte unul dintre noi – ca şi noi, până ieri, iubitor de lumea aceasta, poftitor de bogăţii şi de desfătări – îl vedem rupându-se dintre păcătoşi, alergând transfigurat în calea Domnului şi primind poruncile Lui, care deschid calea vieţii definitive!

Ce s-a întâmplat cu el? În aparenţă, mai nimic!... Ceea ce se întâmplă, în dimineaţa de mai, cu floarea care-şi deschide sânul

şi primeşte suava picătură de rouă!... Omul nostru a primit asupră-i (asupra rănilor, păcatelor, remuşcărilor şi intimei lui mizerii) a primit raza ochilor lui Iisus şi arvuna păcii divine. Pentru o clipă de iubire şi de devotament, noul Zaheu a primit darul stăruinţei, al prefacerii sufleteşti şi al cetăţeniei cereşti.

Mântuitorul călătoreşte vecinic printre noi şi moştenirea lui Zaheu nu se stinge niciodată. Şi câtă fericire este când putem s-o recunoaştem!

8 septembrie 1935

Un om bogat are într-un an, în ţarinile sale, un mare belşug de bucate. Ce să se facă? Jitniţele şi hambarele lui sunt neîncăpătoare... Se hotărăşte să le prefacă şi să le facă mai mari. Dar când toate acestea erau gata şi roadele adunate, bogatul moare... „Nebune! întru această noapte cere-vor de la tine sufletul tău. Şi cele ce ai pregătit ale cui vor mai fi?..." (*Luca* 12, 16-21).

Această parabolă din *Sfânta Evanghelie* trebuie să călăuzească totdeauna inima noastră şi să ne dea învăţătură, în faţa nebuneştilor apucături şi convingeri pământeşti ale secolului şi ale lumii. Iată, de pildă, chiar în ceasul de faţă câţi dintre noi seamănă leit cu bogatul din parabolă. Nu ne mai încape casa în care am trăit o viaţă întreagă. Nu ne mai ajung rosturile şi gospodăria de până ieri. Vom da totul la pământ şi vom ridica un palat nou.

Vom înţelege din această pildă, şi din multe altele cu aceeaşi înţelepciune, vrednica lecţie de măsură şi de cumpăt creştin.

Dacă ne lăsăm stăpâniţi de dascălii şi de învăţătura acestei lumi, ni se pare la început că am dat de mare comoară, dar foarte degrabă sosesc dezamăgirea, dezgustul şi ruina. Slujind numai pământului şi înţelepciunii pământeşti, ne ofilim şi ne ticăloşim degrabă. Şi atunci, – ce folos ar avea cineva dacă ar câştiga lumea întreagă, dar sufletul şi l-ar pierde?

Slujind pravilei şi credinţelor creştine păstrăm în noi o sănătate morală şi o prospeţime, pe care nu le putem agonisi de la nimeni altcineva. Luptând cinstit şi de multe ori dureros să fim aducători aminte de Dumnezeu, curaţi în intimitatea inimei şi a faptelor noastre, înduraţi şi probi faţă cu aproapele nostru.

La ce ni sunt bune toate aceste trufaşe opere de piatră şi de fier, când la temelia lor stau îngropate trădarea faţă de Dumnezeu şi crima faţă de aproapele? Cu ce plecăm, ce ducem cu noi dincolo – diseară când vom fi chemaţi fără de veste – din toate aceste spânzurători de beton armat, o dată ce noi am vândut pe Iisus Hristos şi am spânzurat aproapele, ca să gustăm trufia de a le ridica?

Ce folos de toate aceste scări, ridicate spre ceruri! Îngerii Domnului nu se vor ridica şi nu se vor pogorî pe ele!

22 decembrie 1935

Între faptele minunate făcute de Mântuitorul în zilele petrecerii sale printre noi este şi vindecarea Orbului din naştere. Întreg capitolul IX din *Evanghelia Sf. Ioan* istoriseşte cu detalii această faptă a Stăpânului Atotputernic, precum şi uimirea şi vâlva căşunate printre martorii oculari. Deşi fapta petrecută cu adevărat, tămăduirea Orbului din naştere, are şi o adâncă însemnătate simbolică, Domnul zice: „Venit-am, în lumea aceasta spre judecată, ca să vadă cei fără vederi, iar cei cu ochi să orbească" (*Ioan* 8, 29).

Înfricoşat cuvânt! Căci îl vedem umplând lumea şi stăpânind-o de două mii de ani. Câţi încrezuţi, câţi trufaşi, câţi deştepţi şi cu ochii deschişi pentru aparenţele lumii acesteia nu s-au arătat orbi şi improprii pentru împărăţia lui Iisus Hristos şi pentru lumina ei!... Sf. Pavel afirmă acelaşi uriaş adevăr, întrebându-se: „Unde e înţeleptul? Unde e cărturarul? Unde e pricinuitorul acestui veac? N-a scos Dumnezeu înţelepciunea lumii de nebună?..." (*I Corinteni* 1, 20).

Dumnezeiescul parodox stăpâneşte şi va stăpâni lumea până la sfârşitul veacului. Există o lumină suprafirească, există o rază spirituală hărăzită lumii de la început, dar larg şi divin multiplicată de la venirea Domnului în lume şi de la întemeierea împărăţiei Lui. Învăţaţii, filosofii, mânuitorii marilor te-

lescoape, ca şi fizicienii obişnuiţi cu celelalte raze nu sunt totdeauna cei dintâi care văd, prind şi se bucură de raza spiritualităţii creştine. Şi dimpotrivă!... Milioane de oameni, care nu ştiu să citească formulele şi ecuaţiile savanţilor, văd ca printr-un văl transparent caducitatea, provizoratul şi adevărata configuraţie a lumii pământeşti.

Minunea istorisită în *Sfânta Evanghelie* din această duminică a fost verificată şi pecetluită de toţi cei ce, de două mii de ani încoace au dobândit, prin harul lui Hristos, puterea de a şti şi de a mărturisi cu Sf. Pavel că: „cele ce se văd sunt vremelnice, pe când cele ce nu se văd sunt veşnice" (*II Corinteni* 4, 18).

Fiecare ucenic al *Evangheliei*, fiecare cetăţean adevărat al împărăţiei întemeiate pe pământ de Mântuitorul are, în experienţa şi în inima lui, dovada şi ipostasul vindecării Orbului din naştere.

„Eram orb şi acum văd!" (*Ioan* 9, 25). Iată intimul sentiment, iată suprema mărturisire a celor ce au ajuns să vadă lumina Adevărului!

17 mai 1936

De ce este atât de greu ca bogatul să intre în împărăţia lui Iisus Hristos? *Sfânta Evanghelie* de azi (*Matei* 19, 16-26) declară că mai uşor va trece cămila prin urechile acului, decât bogatul să intre în împărăţia lui Dumnezeu!

Unii interesaţi se simt jigniţi de această asprime a judecăţii divine. Alţii – destul de dezinteresaţi dar fără destulă adâncime creştină în sufletele lor – sunt pe aproape de aceeaşi socotinţă.

Şi de când creştinismul s-a ivit pe pământ sentinţa de mai sus a fost discutată fel şi chipuri. Este bogăţia în sine un impediment absolut pentru bogatul dornic să fie fiu al Bisericii şi moştenitor al Raiului? Răspunsul este categoric: bogăţia în sine, ca şi sărăcia, nici nu închide, nici nu deschide împărăţia cerurilor. Sunt bogaţi care vor fi aleşi şi fericiţi şi sunt săraci care nu vor putea face din sărăcia lor un privilegiu pentru fericita viaţă viitoare. Tot miezul chestiunii este acesta: Cu ce suflet şi cu ce mâini administrezi tu bogăţia ta? Dacă din această bogăţie tu ajungi să-ţi faci un tiran care te ţine strâns, îţi goleşte inima de dragostea faţă de aproapele şi te îndeamnă să zăvorăşti cu o sută de lacăte aurul tău: atunci tu ai ajuns un închinător de idoli! Este vechiul şi simbolicul Viţel de aur, care a luat locul, în inima ta, adevăratului şi viului Dumnezeu şi atunci tu pieri şi pierzi împărăţia cerurilor nu pentru că ai bogăţie ci pentru că ţi-ai făcut din ea idol de închinat!

Dimpotrivă! Ia vezi pe acei oameni chibzuiţi şi cumpăniţi, care administrează bunurile trimise lor de Dumnezeu, cu frică de Dumnezeu şi cu iubire faţă de fratele om!... Ia vezi un sfânt vlădică, un ctitor de biserici, un principe fondator de spitale, de şcoli, şi de aşezăminte folositoare poporului!...

Care bogat se mântuieşte? – se întreba odinioară un sfânt scriitor bisericesc... Desigur bogatul care prin destoinicia lui, şi-a adunat destule bunuri pământeşti, dar care, prin filantropia lui, ştie să asocieze la folosirea acestor bunuri pe cât mai mulţi dintre semenii săi cei meritoşi.

Eu am cunoscut un om, plin de păcate – păcatele cele mai diabolice! – şi care a murit de mult. Acest om avea o mare plăcere să adune la el acasă pe flămânzi şi să le dea de mâncare. Era fericit să vază pe oameni săturându-se la masa lui!

A pus Dumnezeu în noi această rădăcină a iubirii de aproapele! Din ea, a crescut, creşte şi va creşte de-a pururi floarea mântuirii! Bogatul are putinţa să facă să crească, din ea, Grădina Raiului!

24 august 1936

Iar oamenii se mirară zicând: „Ce fel de om este acesta că şi vânturile şi marea ascultă de el!" (*Matei* 8, 27). Mirarea ucenicilor Domnului, după liniştirea furtunei de pe lac, are deosebită tâlcuire şi ne spune marele adevăr că Iisus Hristos, cât a stat printre noi, a fost foarte puţin înţeles. Ucenicii trăiau lângă Domnul, ca într-un vis şi într-o încântare prelungită. Înţelepciu-

nea negrăită a învăţăturilor sale, puterea atotbiruitoare a dovezilor sale miraculoase şi poate, mai presus, farmecul divin al persoanei sale îi ţineau pe ucenici într-o stare de fericită înălţare sufletească, greu de precizat în cuvinte...

Noi, oameni mici şi plini de păcate, trecem uneori în viaţa noastră prin ceasuri de sporire sufletească, de înflorire şi de elevaţie, care, după ce s-au stins, ni se par de necrezut. Trebuie să credem că ucenicii Mântuitorului, petrecând cu El pe pământ, se bucurară de această negrăită, uimită şi atotfericită transformare lăuntrică, pe care câteva clipe în viaţă – dar pe planuri inferioare – o cunoaştem şi noi...

Totuşi, Sfinţii Apostoli nu-şi dau seama cu claritate cine este învăţătorul, decât după Învierea Lui cea de a treia zi, sau, şi mai bine, după Pogorârea Duhului Sfânt. Cu încetul, se lămureşte în sufletul lor, şi, prin acţiunea şi prin predica lor, se lămureşte în sufletul Bisericii Primare diadema Revelaţiei: „Cred... într-unul Domn Iisus Hristos... carele pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire s-a pogorât din ceruri şi s-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara şi s-a făcut om..."

Dar această puternică şi neclintită mărturisire era expresia de căldură şi de lumină a unui cuget colectiv, în care Domnul trăia cu o realitate şi cu o intensitate admirabil dovedită de scrierile Sfinţilor Apostoli şi Sfinţilor Părinţi. Biserica Primară a urcat încet şi armonios spre definiţii dogmatice, spre hotărâri sinodale şi spre Teologie, plecând de la viaţa cea vie, sfântă şi înfloritoare de minuni a primelor veacuri creştine; învăţătura Mântuitorului, numele şi pomenirea Lui nu pluteau în cugetul urmaşilor, în acel crepuscul vag şi literar de care au avut şi au parte Socrat, Platon, Spinoza, Kant şi toţi ceilalţi... Ca nici un alt învăţător, ca nici un alt binefăcător al omenirii, Iisus Hristos trăia – şi trăieşte de-a pururi! – în sufletele credincioşilor săi, cu o actualitate unică.

Cei străini de familia şi de credinţa creştină foarte greu pot să-şi închipuiască această prezenţă a Mântuitorului, această înrâurire neîncetată, în toate faptele şi în toate zilele celui ce

crede în El şi-L primeşte, ca Mântuitorul şi Dumnezeul său. A fi adeptul şi admiratorul lui Zenon sau Epicur sau Schopenhauer... nu însemnează, nici pe departe, termen de comparaţie cu a fi ucenic al lui Iisus Hristos. De-abia dragostea către tată şi mamă, de-abia dragostea către Sulamita din *Cântarea Cântărilor* poate să ne dea primele două-trei trepte din această scară a Iubirii Negrăite, care pleacă din Golgota şi se reazimă de ceruri!

Poftiţi cu toţii – ca preoţimea de azi să fie încă o dată admirabila gardă de onoare care înconjura, în vremuri, sfintele altare şi stătea în fruntea poporului, prin virtuţi şi vitejie morală... Sfânt ideal şi mare taină!

Ca să urcăm încă o dată această culme fericită, trebuie să facem încă o dată din Iisus Hristos: suprema noastră iubire, unicul nostru ideal şi viaţa vieţii noastre!

1 noiembrie 1936

Cel din urmă tablou al lui Rafael – în parte terminat de ucenicii săi – înfăţişează *Schimbarea Domnului la Faţă,* pe Muntele Taborului. Acest tablou, mărit de câteva ori şi reprodus în mozaic, împodobeşte unul din uriaşii stâlpi centrali din bazilica San Pietro, din Roma. Toată puterea, dar şi toate particularismele artei lui Rafael încunună Muntele Taborului, într-un suprem adio, artei şi vieţii.

Mântuitorul stă deasupra muntelui, între Moise şi Ilie. Apostolii Petru, Iacob şi Ioan stau culcaţi, şi orbiţi de strălucirea Transfiguraţiei. La poalele muntelui, ceilalţi apostoli, înconjuraţi de lume, se încearcă zadarnic să tămăduiască pe copilul cel stăpânit de duhul rău.

Privind această concepţiune a unuia dintre marii maeştri pictori ai omenirii, îţi dai seama de toată înălţimea, spiritualitatea şi greutatea de a urca, omeneşte, până la ea, a acestei minuni din viaţa Domnului printre noi. Cât de departe trebuie să fi fost *Cel ce s-a schimbat la faţă* în Muntele Taborului, de înfăţişarea lui Rafael!

Sfânta Evanghelie ne spune că vestmintele sale se făcuseră ca omătul, atât de albe cum nici o mână omenească nu poate să le facă pe lumea aceasta. Dar dacă geniul pictorului s-a luptat și se va lupta de-a pururi greu cu acest subiect, pătrunderea și știința teologilor sunt și ele greu împovărate. Mântuitorul arată ucenicilor Săi slava Sa, atâta cât omenește puteau s-o întrevadă, pentru ca să-i pregătească de marea încercare viitoare a patimelor Sale în Ierusalim. Suferințele și înjosirea învățătorului, crâncena lui batjocorire și moartea pe cruce aveau să zguduie pe acești oameni până la primejduirea credinței. Era necesar ca lumina de pe Tabor, fie și mai târziu, să răsară amintirii lor și să-i încredințeze că Dumnezeiescul Stăpân a primit de bunăvoie cupa durerilor și a morții. Minunea de pe Tabor mai este și o anticipare a întru tot luminoasei minuni a Învierii Domnului din mormânt. Cel ce a avut puterea să facă trupul Său sorginte de lumină negrăită, va avea a treia zi de la răstignire puterea să facă din mormântul lui Iosif din Arimateea eternul monument al învierii cu trupul și al nemuririi în vecii vecilor.

Dar, azi vedem ca prin oglindă... Ceea ce este mai aproape de simțirea noastră este suspinul Sf. Petru; „să facem trei colibi!..." Vom recunoaște, în această naivă și subjugătoare năvală a inimii Sfântului Apostol, dorința noastră cea mai legitimă: să putem să ne oprim odată și definitiv, în preajma Creatorului nostru! Și din ce vom putea să-i împletim coliba care să-L reție?

O simțim cu toții! Din gânduri curate, din credință neclintită și din toate acele fapte ale dragostei creștine, care nu înserează niciodată!

Șase august... ziua în care Biserica pomenește și prăznuiește minunea de pe culmea Taborului: Schimbarea Domnului la Față... „Iar după șase zile, a luat Iisus cu Sine pe Petru, pe Iacov și pe Ioan și i-a dus într-un munte înalt, pe ei singuri, deosebi, și s-a schimbat la față înaintea lor. Și veș-

mintele Lui s-au făcut strălucitoare, prea albe ca omătul, cum nălbitor nu poate nălbi la fel, pe lume..." (*Marcu* 9, 2-3).

Este un fapt plin de taină, petrecut în anul cel din urmă al petrecerii Domnului pe pământ. Domnul poruncește ucenicilor celor trei, martori ai schimbării Sale la față „ca nimănui să nu spună cele ce văzuseră, fără numai când Fiul Omului va învia din morți"...

În acea oră de slavă, Mântuitorul se arată, ucenicilor Săi uimiți, stând între Moise și Ilie, adică între marele legislator și garant al teocrației *Vechiului Testament* și uriașul prooroc de pe Carmel, Ilie Tesviteanul, tribunul monoteismului și atletul Sfântului Duh. Și această arătare a lui Moise și a lui Ilie în divina lumină de pe culmea Taborului – într-o splendidă noapte orientală – era, tot așa, plină de taină și izvorâtoare de nemuritor înțeles, dincolo de urcușul și de răstignirea de pe Golgota.

Schimbarea la Față pe Muntele Taborului este unul din episoadele cardinale din istoria vieții Mântuitorului și a Răscumpărării neamului omenesc. Biserica creștină, cu înaltă dreptate, a așezat pomenirea acestui fapt în jilț de praznic împărătesc și i-a dat o cinste adânc teologală. În lumina Taborului, vedem apropierea Golgotei și primim arvuna și prevestirea biruinții Domnului asupra morții.

De câtă stăruință sărbătorească și de ce ghirlandă de comentarii este cu totul vrednică amintirea Transfigurării Domnului! A binevoit Mântuitorul să facă, din culmea Taborului, una din treptele de diamant ale scării Sale, sprijinite între cer și pământ.

Dar, priviți, în ce totală opacitate sufletească și bisericească am ajuns să trăim astăzi imperiala zi de șase august!... Lumea muncește pretutindeni, ușile bisericilor sunt de-abia întredeschise, poporul e absent, preoții sunt amorțiți, iar episcopatul e la băi, să se dezmorțească!

Faceți această socoteală: suntem în țara noastră cel puțin vreo 14 milioane de creștini ortodocși, închinători ai minunei de pe Tabor... Credeți că au fost azi, la împărătescul praznic și la *Sfânta Liturghie*, 140.000 de pravoslavnici?...

Şi adevărata durere nu stă în această tristeţe a cifrelor, ci aiurea... Acum o mie nouă sute şi câţiva de ani... au adorat lumina de pe Tabor numai trei oameni... Durerea stă în minciuna aparenţelor. Dacă Biserica creştină la noi ar fi – ca în alte vremuri sau ca în alte ţări – o tovărăşie particulară, n-ar fi nici o supărare şi nici o părere de rău... Neexistând pretenţii, firmă, oficialitate, pompă, buget şi... concedii balneare, ne-am închina lui Iisus Hristos, discret, acoperit, în familie şi în sanctuare pe care le ştim numai noi.

Dar astăzi când avem faţadă oficială, armură de stat, dotaţii... cât de greu ne apasă îngheţul din sfintele biserici şi indiferenţa din suflete!

Se înşală cine crede că Biserica Mântuitorului poate să fie şi să rămâie un fel de mare placidă, fără furtuni, fără flux şi reflux şi fără vulcani, la fund...

Dacă Biserica Mântuitorului nu se zbuciumă, nu clocoteşte, sub căldura Duhului, nu cenzurează pe fiii căzuţi în păcate, nu luptă pentru răspândirea împărăţiei Cerurilor şi nu ridică, zilnic, spre ceruri, cu puteri suprafireşti scara din viziunea Patriarhului Iacov – nu-şi mai merită numele şi nu mai are partea Mariei, „care nu se va lua de la ea"!

Viitorul nu prea depărtat se pregăteşte să ne convingă pe toţi că adevărata viaţă creştină nu admite somnolenţa şi faţada.

9 august 1937

Sfântul Evanghelist Ioan ne-a păstrat, în *Evanghelia a patra,* amintirea unui suav episod din zilele petrecerii Domnului între noi. Călătorind prin Samaria, Domnul poposeşte, obosit de cale, lângă Fântâna lui Iacov, la marginea oraşului Nabluş de astăzi. Şi pe când ucenicii se duc să cumpere ceva merinde din târg, o femeie samarineancă vine să ia apă de la fântână. Domnul intră în vorbă cu această femeie şi-i spune aceste cuvinte, mai durabile decât toate veacurile pământeşti:

„Oricine va bea din apa aceasta va înseta din nou. Dar cel ce va bea din apa pe care-i voi da-o Eu nu va mai înseta în veac,

căci apa pe care-i voi da-o Eu se va face în el izvor de apă izvorâtoare întru viaţa veşnică..." (*Ioan* 4, 13-14).

Cu adevărat, în aceste puţine vorbe este caracterizată toată substanţa şi toată puterea credinţei în Iisus Hristos. Cine a primit învăţătura Lui, cine crede în dumnezeirea Lui biruitoare asupra morţii, cine iubeşte fără scăzământ miracolul sălăşluirii şi al permanenţii Lui în Biserica integrală, acela a stins orice sete pământească şi a ieşit din torentele deşertăciunii şi ale vremelniciei.

Cei mai buni dintre protestanţi (mai ales anglicanii) vor să facă din creştinism pârghia şi delectarea sufletească a unei vieţi satisfăcute, comode şi dominatoare peste tot pământul şi peste toate bunătăţile pământeşti. Unii dintre ortodocşii noştri vor să facă din învăţătura Mântuitorului auxiliarul ori justificativul unei înţelepciuni egoiste, bine întemeiate între graniţele naţionale şi preocupate exclusiv de fericirea practică a unei singure familii din univers...

Aceasta poate să fie lăudabil şi folositor pentru clipa care trece, dar aceasta nu stinge setea celor pământeşti, ci o sporeşte şi ne scoate din *Evanghelie.*

Un profund adevăr pe care frenezia vremurilor noastre îl ignoră, un adevăr al spiritualităţii creştine este acesta: Poate să-ţi meargă foarte bine, după concepţiile veacului, dar să te găseşti într-o stare jalnică, după pravila lui Iisus Hristos. Doar însuşi El ne-a declarat: „Vai vouă, când toţi oamenii vă vor zice: Bine de voi! Căci tot aşa părinţii lor făceau cu proorocii mincinoşi" (*Luca* 6, 26).

Învăţătura Mântuitorului este, în primul loc, apa cea veşnică şi minunată, care taie setea de cele vremelnice. Cum putem să admitem că tocmai această apă poate să fie adusă la moara patimilor, ambiţiilor şi apetiturilor noastre individuale şi colective?

Cine încearcă să se convingă pe sine şi pe alţii că împărăţia cerurilor se poate construi, toată, pe pământ, acela n-a simţit încă legitimitatea venirii în lume a lui Iisus Hristos. Şi dacă a venit, El a venit să ne înveţe altceva decât ştie prea bine egoismul fiecăruia din noi.

Semnul cel mare al creştinismului, pecetea dumnezeiască pusă asupră-i de Fiul Omului se arată în primul loc în universalismul operei. Cine este aproapele meu? întreabă, într-o zi, cineva pe Mântuitorul. Şi atunci apostolii, norodul ascultător şi toată omenirea învaţă parabola Samariteanului Milostiv. Aproapele nostru este orice om, şi cine urmează lui Iisus Hristos şi din *Sfânta Evanghelie* face pentru sine pravila conştiinţei, este dator să-şi ridice zilnic gândurile şi simţirea până la această înălţime.

Această cugetare – evidentă, arhirecunoscută şi aproape indiferentă, când stai în casa ta şi în ţara ta – se verifică şi luminează cu o putere surprinzător de nouă, când ieşi din hotarele tale şi te duci departe, printre oameni de altă limbă şi uneori de altă civilizaţie. Primul semn văzut care te izbeşte şi te reasigură, pe tine călător străin, este Sfânta Cruce, aşezată la răspântii, uneori pe case particulare şi îndeobşte pe sfintele locaşuri.

Nu eşti de tot dezrădăcinat şi aceste locuri, pe unde ai ajuns, nu simt fără solidaritate cu tine, cel ce te închini lui Iisus Hristos!... Acesta este sfântul fior creştin! Şi aceşti oameni, cu o limbă alta decât a ta, sunt fraţii tăi, pentru că, iată şi ei ştiu, citesc şi mărturisesc sublimul credo umanitar din parabola Samariteanului Milostiv!

Nici căile ferate, nici avioanele, nici toate celelalte achiziţii ale civilizaţiei din zilele noastre nu sunt în stare să ne facă să simţim marele adevăr al fraternităţii omeneşti, ca imaginile şi ca simbolurile milenare ale legăturii prin Iisus Hristos.

Drept aceea, când venim iar acasă şi încep să ne cuprindă – prea strâns şi prea exclusiv – particularismele, interesele specifice şi egoismul naţional trebuie să ne aducem necontenit aminte de gândurile şi de experienţa noastră din călătorie.

Îndeosebi, în Biserica Domnului, trebuie să ţinem etern aprinse făcliile dragostei de oameni – de oameni oricare ar fi ei, chiar duşmani. Egoişti, mici, părtinitori, adeseori xenofobi, se cuvine să ne dăm sincere silinţe şi să facem din inima noastră casă primitoare pentru fratele nostru, care este orice om.

Această lecţie, veche de două mii de ani, ne-o spun, de jur-împrejurul pământului, toate sanctuarele creştine şi toate mormintele însemnate cu semnul de pe Golgota.

Dacă Jupiter, Junona, Minerva, Vesta... au plătit şi s-au stins, în faţa aurorei creştine, este pentru că făceau deosebire între om şi om. Samariteanul Milostiv nu se întreabă de ce neam este „cel căzut între tâlhari".

În minunata salbă stelară a întâmplărilor premergătoare Paştelui, Sfinţii Evanghelişti aşează episodul ungerii Domnului în Betania... „Maria, luând o litră de mir foarte scump, de nard adevărat, a uns picioarele lui Iisus şi le-a şters apoi cu părul ei, iar casa s-a umplut de mirosul mirului" (*Ioan* 12, 3). Ştiţi ce s-a întâmplat mai departe. Acest atingător omagiu adus Divinului învăţător a fost, în primul moment, rău înţeles, ba chiar dezaprobat de câţiva ucenici, în frunte cu Iuda Iscarioteanul. Pentru ce risipa aceasta?... Pentru ce preţul acestui mir (vreo trei sute de dinari) n-a fost împărţit ca milostenie la săraci?

Dar Domnul ia partea mironosiţei şi rosteşte aceste cuvinte care, de atunci încoace, strălucesc, în cerurile noastre sufleteşti, mai subjugător decât constelaţia Orionului: „Pentru ce îi faceţi supărare? Ce a făcut ea pentru mine este un lucru bun... Ea ce avea de făcut a făcut: mai dinainte a apucat a unge trupul Meu, spre înmormântare. Adevăr grăiesc vouă, oriunde se va predica *Evanghelia*, în toată lumea, se va spune şi ce a făcut femeia aceasta, întru pomenirea ei" (*Marcu* 14, 6-9).

Înţelegem toţi (căci vedem lucrurile la lumina zilei) cât de aidoma şi de dumnezeieşte s-a îndeplinit cuvântul Domnului, că fapta femeii mironosiţe va fi, zi cu zi, proclamată şi celebră în tot pământul. Astăzi toată creştinătatea este plină sufleteşte de mireasma nardului revărsat în Betania şi numele mironosiţei binecuvântat în etern.

Dar nu înţelegem toţi cum sfânta mironosiţă a apucat a unge trupul Domnului, mai înainte de înmormântare. Aici Domnul

face a doua profeţie, dovedind adoraţiei noastre atotştiinţa Sa dumnezeiască. Într-adevăr, Maria care unge pe Domnul în Betania este aceeaşi sfântă femeie care, împreună cu celelalte mironosiţe, vine, dis-de-dimineaţă, în ziua Învierii, ca să desăvârşească asupra Învăţătorului prea scump ungerea sumară din seara de îngropare. Dar mirodeniile pregătite şi tot devotamentul sfintelor femei nu mai ajung la ţinta urmărită: Mormântul e gol! Domnul a înviat!

Şi atunci ochii ni se deschid şi înţelegem, zguduiţi de sfânta admiraţie, cuvintele divine! Mironosiţa din Betania face un act providenţial, dăruit inimilor şi credinţei noastre: Unge pe Mântuitorul şi pe Domnul Vieţii, cu această revelatorie, dar deocamdată neînţeleasă anticipaţie, fiindcă atunci când ea va veni la mormânt, ca să completeze îmbălsămarea, nu va mai găsi acolo pe Cel căutat!

Iată una din sorginţile de eternă lumină, iată un eveniment – mic ca o stea, dar o stea! – din eşarfa de stele care înfăşură săptămâna pascală.

Domnul intră în Ierusalim, ca împărat al păcii. Călare pe asin, călăuzit şi sărbătorit de mulţimea ucenicilor şi a norodului, Domnul coboară din Betania în valea lui Iosafat şi de aci, prin Poarta Leilor, intră în Cetatea lui David.

Marea însufleţire a celor ce-l întovărăşesc, purtând în mâini stâlpări de finic şi aşternându-I în cale veşmintele lor ne-o lămureşte profundul evanghelist Sfântul Ioan. În Betania se petrecuse un fapt capital, pe care Evangheliştii sinoptici, pentru cuvinte pe care nu le mai înţelegem, l-au lăsat la o parte. Aci, în Betania, locuia o familie scumpă Domnului. Unul din membrii familiei adoarme, pe când Domnul era departe, cale de trei zile. Dumnezeu Atotştiitor, El declară Ucenicilor: Voi merge şi-l voi deştepta!

Învierea lui Lazăr este, după însăşi Învierea Domnului, al doilea vârf de putere şi de miracol, în catena munţilor *Sfintei Evanghelii.* Ca şi vârful Muntelui Sinai, ca şi Carmelul, ca şi

Taborul, muntele duhovnicesc al Betaniei se pierde în noian de nouri şi de taină. Dar numai puternica zguduire pe care o simte mulţimea, martoră învierii lui Lazăr, explică măreaţa intrare în Ierusalim. Aclamările poporului transportat şi marile speranţe mesianice clocotitoare ne lămuresc şi ne confirmă evenimentul din Betania.

Sub cerurile Providenţei, o dată cu intrarea în Ierusalim a împăratului păcii, coincide străvechiul eveniment pascal al intrării Mielului Simbolic, în parcurile Templului.

Cu patru zile înainte de 14 Nisan, Mielul cel de un an, berbecelul fără de cusur, era despărţit de turmă, scăldat în Scăldătoarea Oilor, împodobit cu flori şi adus sărbătoreşte la Templu.

Poate, oare, pietatea creştină să înceteze vreodată de a se extazia înaintea acestor fapte, pe care mâna şi prevederea lui Dumnezeu le-au aşternut, ca lespezi de aur, sub genunchii noştri? Putem, oare, să mai rămânem orbi şi împietriţi, când vedem, urcând spre Templu, în aceeaşi zi supremă, în aceeaşi oră providenţială, şi turma sărbătorească a mieilor de Paşte, şi pe Iisus Hristos, cel ce vine, cu uluitoare preciziune, să ia locul Mielului Pascal şi să se jertfească, peste patru zile, în ziua şi ora ţinute de veacuri de prefigurativul Miel al lui Moise?

Suntem grozav de nevrednici să privim, deasupra capetelor noastre, această matematică a intenţiilor şi a realizărilor divine. Prin faptele noastre şi prin interesele noastre acoperim cerul de mânie şi de nouri. Am făcut urât pe Iisus Hristos, cu trădările şi cu abjecţiunile noastre!... Dar adevărul rămâne adevăr! Mielul cel de odinioară este figura şi simbolul lui Iisus Hristos! Alţii, după noi, mai buni ca noi, vor fi mai fericiţi de lumina acestui adevăr!

2 aprilie 1934

Duminica Floriilor... departe, în amfiteatrul vremii, (acum 45-48 de ani), în judeţul meu natal, la o bisericuţă din marginea satului... Eram numai cu mama. Satul nu era al nostru. Şi nu mai ştiu cum ne găseam călători, tocmai în ziua

de Florii... La altar, slujea, nins şi aproape afon, un străvechi preot grămătic. Şi eu mă miram că preotul era atât de pătruns de ceea ce voia să spună şi nimeni nu auzea...

Şi mai târziu, la alte Florii, prin ţară şi aiurea, amestecat cu norodul, sau pe amvonul învăluit pe nevăzute de zborul sacrei Columbe a rostirii bisericeşti... An după an, Florii după Florii, am ajuns să înţeleg ce spun bătrânii preoţi şi m-am trudit eu însumi să vorbesc alături de ei. Am ajuns să înţeleg mai clar de unde pornise Domnul ca să ajungă în Betania, cum Lazăr era într-adevăr frate cu Marta şi cu Maria şi cum o parte din învăţaţii creştini socotesc, cu impresionante temeiuri, că Maria sora lui Lazăr este Maria Magdalina.

Iar şi mai târziu, am trecut şi am poposit eu însumi prin Betania lui Lazăr, tocmai în ajunul Floriilor. Rămâne enigmă închisă ca o cetate cum se face că primele trei *Evanghelii* omit capitalul episod al învierii lui Lazăr şi se grăbesc să ne istorisească intrarea Domnului în Ierusalim, fără să ne mai clarifice că imensa mulţime care însoţea pe Domnul, la intrarea Lui simbolică, era tocmai mulţimea zguduită de proaspăta minune săvârşită în Betania.

În schimb, printre stâlpările de finic, ridicate spre ceruri – Osana Fiului lui David! – câte arcade de lumină şi de descoperire!... În faţa Templului lui Solomon, era lacul Betesda, lac minunat, cu pridvoare pentru bolnavi şi cu piscină specială pentru scăldarea mieilor pascali (de aci denumirea Scăldătoarea Oilor). Convoiul acestor miei, mânaţi în sus spre ţarcurile Templului, se întâlneşte cu convoiul împăratului Păcii, adevăratul Miel Pascal, cel ce, în ziua de 14 Nisan, era să ia definitiv pe Golgota, locul mielului prefigurativ.

În a doua zi, pe acelaşi drum dintre Betania şi Poarta Mieilor, iată un smochin falnic, plin de frunziş, dar fără roade... Mântuitorul caută rod în frunzele lui şi nu găseşte: „De-acum nimeni, niciodată să nu mai mănânce rod din tine!..."

Blestem înfricoşat, potrivit pare că pentru vremurile noastre, când frunza creşte multă, dar fructele se scutură de verzi...

Iată durerea şi simbolul situaţiei şi al inimilor noastre: stâlpării, cu care uneori întâmpinăm pe Domnul, sunt luaţi din finici de-a pururi sterpi!

26 aprilie 1935

Iată-ne, încă o dată, în ajunul intrării sărbătoreşti a Mântuitorului, în Ierusalim. Duminica Floriilor, pe calea Postului Mare şi cu o săptămână înaintea Învierii Domnului este un popas de reconfortare şi de lumină, între două aripi de nouri întunecoşi. Îl aşteptăm pe Domnul să pogoare din Galileea; îl aşteptăm să treacă prin Betania şi prin casa prietenilor Săi, Lazăr, Marta şi Maria; suntem nerăbdători să-L vedem urcând panta Chedronului spre Poarta Oilor...

„Luat-au stâlpări de finic şi au ieşit întru întâmpinarea lui şi strigau: Osana! Bine este cuvântat Cel ce vine întru numele Domnului, împăratul lui Israil" (*Ioan* 12, 13).

Acest fapt petrecut odinioară la porţile şi în Templul din Ierusalim era să umple veacurile creştine, sufletele milioanelor de credincioşi, concepţia şi inspiraţia poeţilor, pânzele pictorilor şi vitrourile catedralelor... Acest fapt, la care au luat parte, poate, numai câteva sute de oameni, este şi azi, va fi de-a pururi, în mers biruitor spre veacurile şi conştiinţele care vor veni după noi!

Un istoric apostat scrie într-o carte a sa, vorbind de intrarea Domnului în Ierusalim, că, foarte probabil, mica manifestare de simpatie făcută rabinului galilean a rămas aproape nebăgată în seamă, mărginindu-se la entuziasmul aderenţilor din provincie şi la câteva măsuri sau gesturi de cenzură, din partea autorităţilor Templului!...

Vom răspunde, parafrazând cuvântul orbului vindecat de Mântuitorul: „Tocmai în aceasta stă minunea", că întâmplarea minusculă, de sub zidurile Templului din Ierusalim, s-a ridicat şi a crescut în conştiinţa şi în istoria omenirii, cu această imperială putere de astru nou, eliberator din întunericul sufletesc! (*Ioan* 9, 30).

Da, firește! Și ziua stâlpărilor și faptele celelalte ale Mântuitorului și patima și moartea Sa petrecutu-s-au într-un ungher al disprețuitei și robitei Palestine... Dar minunea este cu atât mai evidentă și subjugătoare!

Cercetătorii și exegeții *Sfintelor Scripturi* ne mai pun înainte următoarea împrejurare: „Mântuitorul intrând în Ierusalim, ca adevăratul, dar deocamdată tăinuitul Miel Pascal – ce era să fie jertfit pentru noi – întâlnește, cu convoiul său sărbătoresc, convoiul mielului de paște (o turmă de miei aleși și împodobiți) care urca spre țarcurile Templului, în așteptarea Vinerii de înjunghiere.

Providențială și zguduitoare întâlnire! Mielul din Egipt, mielul prefigurativ, instituit pentru vremurile *Vechiului Testament* se întâlnește cu Adevăratul Miel Pascal, care ridică într-adevăr păcatul lumii!... De aci înainte, umbra este abrogată de lumina sosită, simbolul: de realitatea simbolizată, profeția: de îndeplinirea ei!

O săptămână ne mai desparte de culmea întrevăzută și salutată de vizionarii și de profeții lumii vechi. Hristos Iisus merge spre patima cea de bunăvoie. Isaia a grăit adevărul. Daniil nu s-a înșelat. Moisi a străbătut taina viitorului, cu puteri și cu perspicacitate divină!

Dar între toate aceste realități ale istoriei și ale Proniei și fiecare dintre noi stă misteriosul element al libertății noastre morale...

Și această libertate, a fiecăruia dintre noi, poate să așeze între noi și Hristos potecile Raiului sau prăpăstiile Infernului!

26 aprilie 1937

Un fapt zguduitor, un eveniment care a răsturnat lumea și a reclădit-o prezidează toată minunata răspândire în lume a Creștinismului. Iisus Hristos, cel ce „S-a răstignit pentru noi în zilele lui Pilat din Pont" – *„a înviat a treia zi, după Scripturi"*.

Învierea Domnului cea de a treia zi lămurește, consolidează și garantează opera lui acum și de-a pururi. Oricât de înaltă este

învățătura *Sfintei Evanghelii*, apostolii ei n-ar fi putut să biruiască lumea, dacă n-ar fi fost încredințați, până la tăierea capului, că învățătorul lor a biruit moartea și li s-a arătat lor, ca în zilele de mai înainte de Golgota.

Oricât de subjugătoare și de dătătoare de sfântă însuflețire era înrâurirea Domnului asupra inimilor ucenicilor Săi, ei n-ar fi fost vitejii morali care au fost, dacă n-ar fi văzut pe Domnul lor viu, după crucificare și după moarte.

Oricât s-ar trudi liberii-cercetători să grămădească – înaltă cât piramida lui Keops! – piramida condițiilor istorice, religioase, psihologice, sociale etc., din secolul lui August și Tiberiu, piramida rămâne în întunerec, dacă pe creștetul ei nu cade, cum a căzut, fulgerul Învierii Domnului!

„Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând, și celor din mormânturi viață dăruindu-le!..." Acesta este Imnul de certitudine și de biruință al Sfinților Apostoli, al Bisericii Primare și al Bisericii Eterne. El a înviat din morți; pentru aceea, ucenicii Lui, la început biete oi speriate, ajung, după Înviere și după Pogorârea Sfântului Duh, leii *Sfintei Evanghelii*. El a înviat din morți; pentru aceea toți martorii Învierii mărturisesc, cu fericire, chiar când li se cere, zălog, viața, adevărul văzut și pipăit: El a înviat din morți!

Dacă Hristos n-ar fi înviat, Petru s-ar fi întors la năvodul lui de pescar, Pavel ar fi rămas Saul și n-ar fi cunoscut Drumul Damascului, Neron n-ar mai fi trimis la ceruri primele cohorte de martiri... și toată istoria lumii, de două mii de ani încoace, ar fi fost cu totul alta!

Dar Învierea Domnului din morți este coroborată și verificată de o altă minune, cu aceeași divină majestate.

În seara cea din urmă, petrecută cu ucenicii, înainte de Patimi, Domnul le spune:

„Eu voi ruga pe Tatăl și vă va da alt Mângâietor, ca să fie pururea cu voi: Duhul Adevărului... Nu vă voi lăsa singuri pe lume" (*Ioan*, 14, 16-18).

Iar după Înviere le spune încă o dată: „Iată Eu trimit peste voi făgăduinţa Părintelui Meu; voi însă şedeţi în Ierusalim până ce vă veţi îmbrăca, de sus, cu putere“ (*Luca* 24, 49).

Această făgăduinţă se îndeplineşte, uimitoare, minunată şi izvorâtoare de minuni, la cincizeci de zile după Învierea Domnului. Este faptul care dă aripi sufleteşti celor doisprezece pescari din Galileea, îi face prea înţelepţi, eroi şi nebiruiţi şi inaugurează Biserica Creştină.

Învierea Domnului şi Pogorârea Sfântului Duh sunt minunile gemene care umplu văile inimilor noastre cu Iordanul mântuirii. Puterea învăţăturii creştine şi energia Celor Şapte Taine sunt de la Duhul Sfânt. Iar Duhul Sfânt a venit şi este cu noi de-a pururi, trimis de Cel ce a avut puterea să înfrângă moartea şi să învieze din mormânt.

Iar câţi voiţi ca, de la adevărul Pogorârii Duhului Sfânt, să urcaţi spre adevărul Învierii Domnului, citiţi partea a doua a *Evangheliei Sfântului Luca*, adică *Faptele Apostolilor* şi după aceea epistola de flacără duhovnicească: *Epistola I a Sfântului Pavel către Corinteni*.

Îţi răspund, scumpe prietene, cu imnul Sfântului Pavel: „Cu adevărat mare este taina creştinătăţii: Dumnezeu s-a arătat în trup, s-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, s-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, s-a înălţat întru mărire!...“

În ce priveşte, însă, ridicarea Domnului din mormânt, iată cum trebuie să disciplinezi concepţia d-tale: textul de la care trebuie să pornim, spre dreapta restabilire a dumnezeiescului eveniment, este textul *Evangheliei Sf. Matei* (cap. 28, 2-10). Confuziunea pe care o dovedim în cele mai multe cugete credincioase, când e vorba de momentul Învierii, are ca obârşie iconografia creştină. Pictorii, când zugrăvesc glorioasa ridicare din mormânt, sunt nevoiţi să facă o sinteză şi să condenseze, în icoana lor, mai multe etape ale evenimentului...

Toate acestea sunt momente şi detalii acumulate, ca icoana să fie cât mai sintetică. Lectura atentă a relaţiunii celor patru Evanghelişti ne obligă să modificăm această înfăţişare iconografică şi să vedem lucrurile altfel!...

„Şi iată s-a făcut cutremur mare, că îngerul Domnului, pogorât din cer a venit, a rostogolit piatra şi a stat deasupra ei... Şi de frica lui s-au cutremurat străjerii şi s-au făcut ca morţii...“

Când îngerul Domnului vine şi rostogoleşte piatra, Mântuitorul lumii nu mai era în mormânt! El înviase ca un Atotputernic. El se înălţase tainic ca un Dumnezeu. Prăvălind piatra de la mormânt, îngerul trimis vine să ne dovedească adevărul că Împăratul împăraţilor nu mai este acolo: „Nu este aici, că s-a sculat precum a zis: veniţi de vedeţi locul unde a zăcut...“ Străjerii se spăimântă şi se prăbuşesc la vederea îngerului de lumină. Ei nu văd slava Celui înviat; erau nevrednici.

Problema aceasta, când s-a impus priceperii tale (căci deocamdată pare subtilă şi alunecoasă) creşte din ce în ce mai sus şi mai măreţ... Părinţii bisericeşti şi marii dascăli de odinioară admit că Domnul înviază şi se ridică din mormânt, în prima zi a săptămânii (de atunci: *dies dominica*) după miezul nopţii.

Da, iubite amice, Iisus Hristos înviază şi se ridică din mormânt mai înainte ca piatra să fie rostogolită şi mai înainte ca peceţile mormântului să fie sfărâmate.

Cu sfântă emoţiune, cu inimă subjugată şi iubitoare, trebuie să facem din acest fapt, tangibil în *Evanghelie*, ipostasul şi dovada naşterii celei din Fecioară: Iisus Hristos înviază şi se ridică din mormânt, lăsând neatinse sigiliile lui, întocmai, aşa precum odinioară, la naştere, lasă neatins şi virginal sânul care îl purtase.

27 aprilie 1930

Marea zi a Învierii a trecut pe lângă cei mai mulţi dintre noi, anuală şi tradiţională, cu ceva bucurie pământească şi cu oarecare odihnă dată trupului. Puţini de tot au fost

şi sunt aceia care au puterea să urce sus, spre soare, şi să-şi scalde sufletul în torentele adevărului. Nu ştiu care înţelept de altădată a spus că un om, pe lumea aceasta, n-are altceva mai potrivit de făcut decât să cugete şi să se pregătească pentru supremul exod.

De obicei, omul comun face tocmai pe dos: lasă capitolul ultimei întâmplări cu totul dincolo de preocupările sale. Evită cu tot dinadinsul să cugete la moarte şi merge înspre ea cam tot atât de pregătit şi de instruit ca şi făptura cea necuvântătoare.

Acest „om comun" este, însă, pseudocreştinul. Cel adevărat (creatura omenească, premenită de Iisus Hristos) face din perspectiva eliberării pământeşti preocuparea sa capitală. Imnul de triumf: *„Hristos a înviat din morţi, cu moartea pre moarte călcând şi celor din mormânturi viaţă dăruindu-le"* – nu e numai pentru timpul sorocit de Biserică, dar pentru toată viaţa noastră sufletească.

Totuşi, fraţii noştri, presupuşi creştini, fac tot ce pot ca să nu privească în fântâna vieţii şi să ignoreze profunzimea ei. Unii – cei slabi cu duhul – se ameţesc cu treburile, cu interesele şi cu searbedele desfătări pământeşti. Alţii – uneori oameni inteligenţi – vor să pogoare Învierea Domnului în regiunea simbolului şi a convenţiunei religioase.

Da, însă... Învierea Lui e un fapt istoric, pe care poate să-l reconstituiască orice cuget iubitor de adevăr şi descătuşat de prejudecăţi. Ceea ce este ciudat e că adevărul Învierii Mântuitorului este recunoscut şi primit azi tocmai de unele categorii (ori familii) religioase, care interpretează independent şi gnostic învăţătura creştină. Sunt oameni străini de comunitatea noastră care preţuiesc mai mult ca noi tezaurul nostru!

Există undeva, în Roma, deasupra unui mormânt celebru, un schelet care se ridică, în ziua chemării celei din trâmbiţă, cu un avânt de măreaţă eliberare. Dar un văl greu, un giulgiu făcut din marmură roşie, reţine capul şi acoperă în parte pe cel ce s-a smuls din lanţurile morţii...

Aşa suntem noi, cei mai mulţi, pe care ne aruncă spre ceruri adevărul Învierii lui Iisus Hristos, dar pe care ne înăbuşeşte şi ne ţine în loc, de la ultime concluzii, giulgiul trist al materialităţii şi al paupertăţii noastre spirituale.

El a înviat şi noi vom învia ca El şi vom trece biruitori prin sfâşiata catapeteasmă a lumii.

„Însă Toma, unul din cei doisprezece, numit Geamănul, nu era cu ei, când a venit Iisus. Spusu-i-au, deci, lui ceilalţi ucenici: Am văzut pe Domnul! Dar el le-a zis: „Dacă nu voi vedea, în palmele Lui, semnul piroanelor şi dacă nu voi pune degetul meu în coasta Lui – nu voi crede!" (*Ioan* 20, 24-25).

Providenţa îl păstrase pe Apostolul Toma, pentru severa verificare a minunii Învierii. Lipsind dintre tovarăşii săi apostoli, în marea duminecă a ridicării din mormânt, îi era hărăzit lui de sus să se încredinţeze, cu ultima certitudine, că Domnul şi învăţătorul său e viu.

Câte vijelii de tăgăduială, de suspiciune şi de insultă n-au trecut peste aceste texte sacre şi naive, de două mii de ani încoace!... Apostolii martori şi evangheliştii cronicari au fost supuşi la tot felul de carantine şi de percheziţii. Au fost, rând pe rând, consideraţi ca înşelători, făcători de basme, păcăliţi şi păcălitori, visători de vise, vizionari, halucinaţi şi dătători de halucinaţii... Şi toate aceste presupuneri şi bănuieli jignitoare şi-au trăit traiul şi au murit în praful bibliotecilor!...

A rămas în picioare adevărul integral, văzut cu ochii minţii, dar treji şi istorisit cu o sfântă nevinovăţie: Petre, Iacob şi Ioan... şi toţi ceilalţi au văzut, a treia zi, după crunta execuţie de pe Golgota şi după înmormântare, pe învăţătorul lor, Iisus din Nazaret, viu, atotputernic şi radiant, vorbind cu ei, apărând şi dispărând şi complectându-le învăţătura şi poruncile date mai înainte.

L-au văzut numai aceşti fideli, fiindcă numai ei aveau ochii curaţi, capabili să vază corporalitatea Lui cea transfigurată şi glorioasă. Dar adevărul că L-au văzut, viu şi miraculos, s-a făcut uriaş sensibil în toată lumea. Adevărul că ucenicii

Domnului au văzut minunea Învierii s-a transformat, imediat, în energia apostoliei cuceritoare. Cum era oare cu putinţă ca aceşti oameni – la început: slabi, fricoşi, legaţi prejudecăţilor şi pământului Galileei – să se ridice vultureşte până la concepţiile creştinismului universal şi la vasta pricepere a marilor şi străvechilor profeţi evrei? Într-un singur fel. Ca sub colinele Galileei şi sub cazanul lacului Ghenisaret, să se deschidă, prin minune, vulcanul duhovnicesc care s-a deschis prin Învierea Domnului din morţi!

Trăim în văile acestui dumnezeiesc Fusi-Iama, declarat acum o mie nouă sute de ani. Au ridicat unii împotrivă-i sarcasme, blesteme şi pumni... Cine ştie dacă extraordinara-i şi ultima erupţie nu este mai apropiată ca oricând!

5 mai 1935

Cuvântul cel din urmă pe care Mântuitorul l-a spus ucenicilor Săi, la sfârşitul *Evangheliei Sf. Matei,* este acesta: „Datu-Mi-s-a toată puterea în cer şi pe pământ; drept aceea, mergând, învăţaţi toate neamurile botezându-i în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, învăţându-i să păzească toate câte v-am poruncit vouă, şi iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului“ (*Matei* 28, 19-20).

Această poruncă, dată ucenicilor, pe un munte din Galileea, după glorioasa Înviere, adună în sine şi rezumă toate poruncile de mai înainte ale Mântuitorului. Într-adevăr, Domnul, trimiţând la cucerirea lumii pe duhovniceştii Săi ostaşi, îi întăreşte definitiv ca învăţători, ca preoţi şi ca păstori ai noroadelor.

Venind între noi, Iisus Hristos vine ca suprem învăţător, ca preot veşnic şi ca Păstorul cel Bun care-şi pune viaţa pentru oi. Învăţătura Sa este desăvârşirea şi încununarea descoperirii dumnezeieşti, începute o dată cu zidirea omului. Preoţia Mântuitorului – simbolizată de Melchisedec şi anunţată în *Psalmi* – este neajunsa preoţie a jertfei proprii. „El a intrat o singură dată, în Sfânta Sfintelor, nu cu sânge de ţapi şi de viţei,

ci cu însuşi sângele Său şi a dobândit o veşnică răscumpărare“ (*Evrei* 9, 12).

Păstoria Mântuitorului este vrednicia mistică şi reală pe care a descris-o singur în *Evanghelia Sfântului Ioan* (cap. 10) şi care, prin icoana simplei ciobănii, ne ridică inima spre înţelegerea principiului monahiei, în cer şi pe pământ.

Iisus Hristos este Învăţătorul, Marele Preot şi Păstorul omenirii răscumpărate prin jertfa Sa. Această întreită vrednicie Domnul a transmis-o urmaşilor Săi, ucenici şi apostoli, ridicându-i şi pecetluindu-i, în locul Său, învăţători, preoţi jertfitori şi păstori de suflete.

Cu alte cuvinte, Domnul lasă, ca sfântă moştenire, ucenicilor Săi, puterea de-a învăţa pe oameni, puterea de a-i sfinţi, prin botez şi celelalte taine – toate şapte la număr – şi puterea de a-i supraveghea şi de a-i conduce în viaţă, spre sfintele ţeluri creştine.

Aceasta este esenţa Creştinismului şi aceasta este axa Bisericii Creştine. În societatea spirituală, întemeiată de Mântuitorul, ne împărţim în două categorii: popor creştin şi părinţi sufleteşti, anume lăsaţi şi întăriţi de Dumnezeiescul întemeietor, cu întreita putere didactică, sacramentală şi pastorală.

Toate acestea au fost cu vigilenţă şi cu supremă rânduială voite şi puse la cale de însuşi Stăpânul, Cel ce în rugăciunea Sa arhierească, spune despre ucenicii Săi: „Mărirea pe care Tu Mi-ai dat-o, le-am dat-o lor...“ (*Ioan* 17, 22).

8 iulie 1935

În ceasul cel din urmă al întâlnirii Domnului, după Înviere, cu ucenicii Săi (aşa cum ni-l înfăţişează Sf. Evanghelist Matei) Biruitorul Morţii porunceşte: „...Mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, învăţându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă, şi iată Eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârşitul veacului“ (*Matei* 28, 19–20).

Această încredinţare a Domnului a fost totdeauna înţeleasă de Biserică într-un chip deosebit care trebuie predicat de-a pururi tuturor celor ce primesc şi iubesc împărăţia lui Iisus Hristos. El va fi cu noi în toate zilele până la sfârşitul veacului. „Ca Logosul etern, ca Persoana a doua din Sfânta Treime, ca Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, El este cu noi şi cu toată făptura Sa, clipă cu clipă. Ca Dumnezeu-Om, Iisus Hristos este cu noi, din clipa zămislirii Lui, celei mai presus de fire şi de minte, până la înălţarea Sa la cer. Atunci cum este El cu noi, în toate zilele", până la sfârşitul veacului?

Răspunsul este preafericit şi categoric: Iisus Hristos, Dumnezeu şi om, este cu noi în toate zilele glorioasei Sfinte Liturghii pe care vom sluji-o, zilnic, la altarele noastre, până în ziua supremei Apocalipse a revenirii Lui. Permanenţa Lui lângă noi este misterul Sfântului Jertfelnic şi negrăita fericire a celor ce văd dincolo de vălurile euharistice.

Mântuitorul este cu noi, lângă noi, una cu noi, ori de câte ori, umili şi transfiguraţi, primim sublima Taină a Trupului şi a Sângelui Lui. Acesta este diamantul de preţ infinit al învăţăturii, al credinţei şi al conştiinţei creştine. Nu există pe lumea pământească nimic, care să covârşească în preţ, în putere şi în fericire unirea noastră euharistică cu Dumnezeul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos!... „Cred, Doamne, şi mărturisesc că Tu eşti cu adevărat Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu, Carele ai venit în lume să mântuieşti pe cei păcătoşi, dintre care cel dintâi sunt eu. Încă cred că acesta este însuşi prea curat Trupul Tău şi acesta este însuşi scump Sângele Tău!"

Ce putem să ne dorim nouă înşine, în viaţa pământească, decât această ascensiune şi această participare la cina Sionului istoric şi ceresc? Ce poate, pe pământ, să îmbrace mai complect, pe ostaşii lui Hristos, în armura devotamentului integral, decât ostăşia de noapte şi de zi, lângă viul împărat Euharistic? Care ideal, din lumea aceasta, poate să precumpănească, în conştiinţa preotului creştin, idealul servirii şi al negrăitei şi vrednicei uniri cu Cel ce S-a jertfit pentru noi şi a rămas cu noi, în sfântul Său Jertfelnic, în toate zilele, până la sfârşitul veacului?

Aici stă tot înţelesul fericirii nespuse şi al eroismului nebiruit din sufletul creştinilor de la început. Pe temelia aceasta s-a clădit divinul edificiu al Sfintei Liturghii. Sfinţii Apostoli şi toţi ucenicii şi toţi urmaşii lor erau nemuritor convinşi că învăţătorul lor este cu ei, a rămas cu ei, într-un chip tainic şi totuşi identic cu prezenţa Lui din zilele petrecerii pământeşti. Acelaşi Iisus Hristos, Care s-a înălţat la ceruri este de-a pururi, este întocmai, este cu toată omenitatea şi cu toată Dumnezeirea Lui, în Sfânta Taină a Euharistiei! Aceasta era viaţa, aceasta era căldura, aceasta era forţa miraculoasă a acelor viteji de odinioară, statornici până la moarte, în mărturisirea credinţei lor în Învierea lui Iisus Hristos şi în glorioasa Lui Dumnezeire.

Pe aceste fericite temelii stă toată fiinţa creştinismului şi toată vlaga preoţiei noastre. Când ne vedeţi şi ne simţiţi veştezi, fără curaj, fără bărbăţie, fără impunătoare linişte creştină şi cu gândul călător cine ştie pe unde, să ştiţi că pe cărarea care duce de la inima noastră spre Jertfelnicul Domnului au început să crească bălării şi spini!

6 decembrie 1936

HRISTOS SFINȚITORUL

Afară de învățătura pe care Mântuitorul o lasă ucenicilor Săi cu poruncă să o predice tuturor popoarelor și afară de puterile tainice cu care îi întărește, El le mai lasă un zălog prea fericit și dăinuitor în veacuri, până la Revenire. Sfântul Ioan Evanghelistul spune în *Evanghelia* sa: „Mai înainte de sărbătoarea Paștelor, știind Iisus că a sosit ceasul Său, ca să treacă din lumea aceasta la Tatăl și iubind pe ai Săi, care erau în lume, I-a iubit până la urmă"(*Ioan* 13, 1).

Această din urmă și prea înaltă dovadă de iubire Domnul ne-a dat-o în Sfânta Euharistie și în Sfânta Preoție, în seara Cinei celei de Taină. Era ultima seară pe care învățătorul o petrecea cu ucenicii Săi. Destăinuirile și învățăturile acestei seri (capitolele 13-17 din *Evanghelia a patra*) însemnează, sufletește și doctrinal, a doua strălucire a Taborului. A doua zi, era marea zi de Paște, când Israel, potrivit poruncilor primite în Egipt și repetate pe Muntele Sinai, trebuia să înjunghie Mielul Pascal și să serbeze, cu nestinsă însuflețire, eliberarea din robia Faraonilor și miraculoasa trecere prin Marea Roșie. Grăbind cu o zi această zi de sfântă pomenire, Mântuitorul adună, într-un foișor din Sion, pe ucenicii Săi și le spune pătrunzător: „Cu dor am dorit să mănânc cu voi acest Paște, mai înainte de patima Mea" (*Luca* 22, 15).

Azi, după aproape două mii de ani, din seara aceea, când privim cele întâmplate atunci, ni se pare foișorul din Sion mai înalt decât toți munții pământului și instituirea Sfintei Euharistii – așa precum și este – supremul dar făcut nouă de Dumnezeu.

În ceasul Cinei de Taină, Mântuitorul ia pâinea, mulţumeşte, frânge şi dă ucenicilor: „Luaţi, mâncaţi, acesta este trupul Meu, carele se frânge pentru voi spre iertarea păcatelor!“ Asemenea şi paharul, după cină şi zice: „Beţi dintru acesta toţi; acesta este sângele Meu al legei celei noi, carele pentru voi şi pentru mulţi se varsă, spre iertarea păcatelor!“

Şi apoi, porunca aceasta mai tare decât veacurile şi decât omenirea: „Aceasta să faceţi spre pomenirea Mea!“ (I *Corinteni* 11, 24-25).

Era destăinuirea patimei Sale de a doua zi, când era să fie jertfit pentru noi. Era înlocuirea Mielului Pascal, prefigurativ de până aci, cu Mielul cel Adevărat, care ridică păcatul lumei. Şi era îndeplinirea unui cuvânt neînţeles, deocamdată, rostit de Domnul în Capernaum: „Eu sunt pâinea cea vie care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu voi da-o este Trupul meu, pe care îl voi da pentru viaţa lumii“ (*Ioan* 6, 51).

Poruncind: „aceasta să faceţi spre pomenirea Mea“, Domnul să dea, pentru veci, în mijlocul Bisericii Sale, a doua oară, Pomul Raiului, de data aceasta, cu fericitul îndemn să iubim toţi roadele Lui şi să dorim, în toate zilele vieţii noastre, să le culegem pentru noi.

Îndeplinirea acestei porunci determina şi implica instituirea sacerdoţiului creştin. Preoţia *Noului Testament* porneşte în lume de la Cina cea de Taină. „Aceasta să faceţi spre pomenirea Mea!“ înseamnează: Sfinte să fie mâinile voastre ca să puteţi jertfi şi ridica, spre ceruri, pururea, Trupul Meu şi Sângele Meu!

23 noiembrie 1936

Citim în *Evanghelia Sfântului Ioan*: „A doua zi, Ioan (Botezătorul) vede pe Iisus venind la el şi grăieşte: Iată Mielul lui Dumnezeu cel ce ridică păcatul lumii“ (*Ioan* 1, 29). Era un cuvânt cu rost adânc pe care singur Dumnezeu şi Duhul Său cel Sfânt îl puneau în gura Botezătorului. Dar tâlcul acestui

cuvânt nu era lucru cu neputinţă pentru ascultătorii din neamul lui Israel. Ştiau toţi ce este Mielul Pascal. Ştiau mulţi profeţia lui Isaia: „...Ca o oaie spre junghiere s-a dus şi ca un miel fără de glas înaintea celui ce îl tunde, aşa nu şi-a deschis gura sa“ (*Isaia* 53, 7).

Mai trebuia câtva timp ca să se dezvăluiască marea taină a lui Mesia cel jertfit pentru păcatul lumii. Între *Vechiul Testament* şi *Noul Testament* sunt legături organice eterne, dar nimic nu le leagă mai indisolubil laolaltă ca junghierea mielului de Paşte (al cărui sânge izbăveşte de moarte pe Israel, în Egipt) şi care, în *Noul Testament*, se dă pe faţă ca fiind răstignirea lui Iisus Hristos.

Instituind, la ospăţul său cel din urmă cu ucenicii, taina trupului şi a sângelui Său, Mântuitorul, Dumnezeu şi om, anticipează jertfa Sa, de pe Golgota. El îşi îndeplineşte făgăduinţa: „Cela ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu rămâne întru Mine şi Eu întru el“ (*Ioan* 6, 56). Deci binecuvântând şi prefăcând pâinea în trupul Său şi vinul în sângele Său, El se împarte ucenicilor!

Covârşitor şi înfricoşat mister! Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, se poartă pe braţe pe Sine însuşi atunci când frânge pâinea, care nu mai este pâine ci trupul Lui, atunci când împarte cupa, unde nu mai este vin ci sângele Lui! „Acesta este trupul Meu“... „Acesta este sângele Meu...“

Alături de aceste cuvinte atotputernice, pietatea cea adevărată aşează de-a pururi alte cuvinte, egale cu ele în omnipotenţă. De pildă: „Să fie lumină!“ „Să facem pe om după chipul şi asemănarea noastră!“ Sau: „Talita, kumi!“ sau: „Lazăre, vino afară!“ Aceeaşi putere care hotărăşte: „Acesta eşte trupul Meu“ cheamă afară pe Lazăr din mormânt.

Pe aceeaşi linie de poruncă şi de atotputernicie, Mântuitorul hotărăşte: „Aceasta să faceţi întru pomenirea Mea“ (*Luca* 22, 19). Vom interpreta: Pururea pomenindu-Mă, să faceţi şi voi cum M-aţi văzut făcând pe Mine. Adică, să înveşniciţi jertfa Mea de mâine: sub chipurile pe care le-am hotărât astăzi. Din seara aceea fără de pereche şi din jertfa sângeroasă

de a doua zi, de pe Golgota, au purces, în lume, jertfa cea nesângeroasă a Sfântului Altar şi preoţia sacrificială cea adevărată.

Preotul creştin este un sacrificator şi jertfa pe care o aduce el este, în veci, Mielul cel fără prihană jertfit sângeros pe Cruce şi învăluit, nesângeros, în vălurile Sfintei Euharistii.

Mântuitorul ne-a iubit într-adevăr până la urmă. Ne-a dat învăţătura Lui, numele Lui, viaţa şi sângele Lui. Ne-a dat puterile, ocrotirea şi aripile Sf. Duh... Dar ne-a dat cel mai înalt zălog al iubirii: Ne-a chemat să fim una cu El, mâncând trupul Lui şi bând sângele Lui.

Fericiţi cei ce pot să urce până aici şi să rămână aici!

30 noiembrie 1936

Când lumea păgână de odinioară a început să prindă de veste despre fiinţa creştinismului şi a început să afle unele din caracterele lui, în chip foarte firesc primele informaţii au fost rele interpretări şi înţelegeri pe dos. Participarea liturgică la Trupul şi la Sângele Domnului a fost înţeleasă groaznic (sau poate şi bârfită) ca un ospăţ de antropofagi. Agapele creştine, în genere, adică mesele tovărăşiei creştine au fost calomniate ca nişte prilejuri de desfrânare şi de incest.

Tot secolul întâi şi poate aproape întreg şi secolul al doilea, Cina Domnului, adică Sfânta Taină a Trupului şi a Sângelui Lui, a rămas legată, ca în ziua instituirii, de masa frăţească, luată împreună. Din *Noul Testament* şi din părinţii bisericeşti, se vede limpede că Sfânta Euharistie încheia şi încununa masa obştească a celor ce credeau în Învierea Domnului şi în glorioasa Lui revenire. Curând, însă, cu grabnica răspândire a credinţei creştine, mesele frăţeşti au încetat, iar Sfânta Euharistie a fost treptat îmbogăţită şi desăvârşită întru *Sfânta Liturghie* de azi.

În zilele Sfântului Justin Martirul, ritul euharistie ajunsese la această dezvoltare: 1) lecturi din *Vechiul* şi din *Noul Testament*; 2) o cuvântare; 3) rugăciunea credincioşilor; 4) sărutarea păcii; 5) aducerea pâinii şi a vinului, la cel ce era să liturghisească; 6) rugăciunea euharistică de laudă şi de mulţămită; 7) împărţirea Sfintei Cuminecături la cei de faţă; 8) luarea Sfintei Cuminecături pentru cei ce, pentru pricini binecuvântate, fuseseră absenţi.

Credinţa fierbinte, indiscutabilă, absolută a creştinilor de la început că, după consacrare, pâinea nu mai este pâine ci Trupul Domnului, că vinul nu mai este vin ci Sângele Domnului, este mărturisită de toată antichitatea apostolică şi patristică. „Astfel, cine cu nevrednicie mănâncă pâinea sau bea paharul Domnului, vinovat va fi de trupul şi de sângele Domnului... Cine mănâncă şi bea fără să-şi dea socoteală de trupul Domnului, mănâncă şi-şi bea osândă sieşi..." ([I] *Corinteni,* 11, 27-29).

Această fericită certitudine a familiei creştine de la început desfide orice îndoială şi orice discuţie inutilă. Există, însă, unele neclarităţi şi întrebări asupra numelui şi calităţii celor ce slujeau Taina Trupului şi a Sângelui Domnului. Erau ei preoţi, în toată francheţa de azi a cuvântului?

Primele noastre documente îi numesc de cele mai multe ori „presbiteri", adică bătrâni. Dar erau ei preoţi, în înţelesul sacramental de azi?

Instituind, la Cina cea de Taină, Sacramentul Trupului şi al Sângelui Său, Domnul dă Apostolilor Săi poruncă şi putere să perpetueze sacramentul instituit, adică le conferă puterea preoţească. Porunca Domnului însemnează: Aduceţi şi urmaţi pururea a aduce jertfa Trupului şi a Sângelui Meu. Preotul este eminamente un jertfitor. Înainte de creştinism şi de la Mântuitorul încoace, propriul preoţiei este aducerea de jertfă. „Într-adevăr, orice arhiereu, fiind luat dintre oameni, este pus pentru oameni, în cele ce-l privesc pe Dumnezeu, ca să aducă daruri şi jertfe, pentru păcate..." (*Evrei* 5, 1).

În primele zile ale comunităţii creştine nu erau alţi preoţi – alţi jertfitori ai Trupului şi Sângelui Domnului – decât conmesenii de la Cina cea de Taină, adică Sfinţii Apostoli. Foarte de grabă, sporind Biserica, prin lucrarea Sfântului Duh şi prin osârdia apostolească, Sfinţii Apostoli au început să dea şi altora din comoara darurilor lor. În noile comunităţi create, era nevoie

de predică, de organizare, de tămăduiri, de penitență, de botez, de întărirea cu Sfântul Duh și apoi de cununa dragostei și a tainelor creștine, – de agape și de Sfânta Euharistie care le încheia.

Cei ce prezidau aceste agape erau presbiterii comunităților, așezați de Apostoli. Dar cine prezida aceste ospețe primare trebuia să săvârșească și augusta taină a Sfintei Împărtășanii. Când Apostolii așezau un întâistătător într-o comunitate, un „presbiter", – acesta era, prin forța lucrurilor, și mai-marele agapelor și jertfitorul Sfintei Euharistii. Instalarea pe care o făceau Apostolii avea pregnant caracter sacramental, era hirotonie!

Deci, Apostolii Domnului, prin toată educația lor vechi-testamentară și prin categorica intențiune și clara poruncă a Mântuitorului – „faceți aceasta întru pomenirea Mea" –, se știau pe sine preoții eminentei preoții a *Noului Testament*, adică ai „Legei celei nouă".

Acest dar de a jertfi pe Domnul Euharistic, Apostolii l-au dat, când a trebuit, unde a trebuit, ucenicilor și urmașilor lor.

Uriașa lor convingere că jertfesc Mielul cel fără prihană era reversul medaliei divine: „acesta este trupul Meu...; acesta este sângele Meu".

Erau preoți, sunt preoți, fi-vor preoți de-a pururi, pentru că sunt jertfitori. Și preoția lor este adevărată, pentru că jertfa lor – Domnul Euharistic – este prezentă, reală, obiectivă!

13 decembrie 1936

Cititorii mei și-au dat prea bine seama că, de câteva duminici încoace urmăresc în cronicile mele o singură idee. De vreme ce toată familia creștină dorește și așteaptă azi o preoție superioară și, în genere, un creștinism nou, capabil de mărețele fapte de altădată, suntem datori să scoatem în evidență: care sunt sfintele și viu-făcătoarele izvoare ale vieții creștine.

Ce poate să ne facă mai buni, ca preoți și ca fii ai Bisericii? Cum să aducem iar în noi și în semenii noștri fericita primăvară

a lui Iisus Hristos? Vorbesc, firește, de toți aceia care au eroismul sincerității și iubesc pe Mântuitorul, mai presus decât orice, aici pe pământ. Răspunsul este: azi și mâine și în vecii vecilor: *Mai aproape de Tine, Doamne!*

Biserica Ortodoxă, Biserica celor Șapte Taine, proclamă, cu augustă fermitate, eternul adevăr: „Amin, amin grăiesc vouă, de nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață întru voi. Cela ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu, are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi" (*Ioan* 6, 53-54).

Biserica nu vede aici nici simbol, nici metaforă, și nici un fel de podoabă retorică. Ea crede și învață pe toată lumea că trupul răstignit pe Golgota, că sângele vărsat pe Golgota au rămas și sunt de-a pururi în Sfântul Altar, adică Iisus Hristos întreg, jertfa cea fără prihană, cu toată realitatea Sa omenească și cu toată maiestatea Sa dumnezeiască. Sfântul Altar este în același timp Golgotă și Tron Împărătesc.

„Și am văzut la mijlocul tronului... stând un Miel, ca înjunghiat..." (*Apocalipsa* 5, 6).

Acesta este viul, adevăratul, obiectivul nostru Iisus Hristos Euharistic!

Teologul și profesorul rus L. Zander a spus la Strasbourg, în ziua de 14 iunie 1933: „Trupul lui Hristos (precum și suferințele Lui) erau reale și sângele Lui, vărsat pentru noi, este tot așa o realitate, ai cărei moștenitori El a binevoit să ne facă – realitatea cea mai scumpă, cea mai sfântă, care există pe pământ. El ne-a încredințat-o în taina Euharistiei, El a dat-o Bisericii."

Ce ne rămâne de făcut? Să ne adunăm, sub aripile Bisericii, precum se adună puii sub aripile mamei lor. Și acolo să învățăm din nou, cu râvnă reînnoită, cum ajungem vrednici fii ai Bisericii și cum ne ridicăm și ne facem părtași la sublima jertfă a Sfântului Altar.

Ne trebuie numai o cinstită și caldă dragoste de sfânta noastră tradiție bisericească și o dorință sinceră să regăsim și să împrospătăm învățătura marilor dascăli ai Bisericii noastre: Sf.

Vasile, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Ioan Gură de Aur şi ceilalţi sfinţi şi fericiţi părinţi bisericeşti.

Avem necontenit prilejul să ne încredinţăm ce dureri şi ce tragedii aşteaptă pe cei ce şi azi şi altădată au căutat să mute „pietrele de hotar" puse de strămoşi, adică sfânta predanie a Bisericii.

Adevărul întreg al mântuirii şi al sufletului ne-a fost adus şi dăruit odată şi definitiv. Este primejdie şi este amărăciune mare să ne lăsăm ispitiţi de cei ce pretind că înţeleg jertfa lui Hristos şi preoţia creştină mai bine decât Sfântul Ioan Gură de Aur.

Noi credem şi mărturisim că, la Sfântul Altar, atunci când slujim *Sfânta Liturghie* se petrece o minune înfricoşată, anume, după rugăciunile legiuite, pâinea adusă se preface în Trupul Domnului şi vinul adus se preface în Sângele Domnului.

Nu mai este pâine, nu mai este vin. Este Trupul Lui! Este Sângele Lui! Aceasta însemnează îndeplinirea poruncii Domnului şi actualizarea perpetuă a Sacrificiului de pe Cruce.

Preoţii cei adevăraţi jertfesc pururea pe Iisus Hristos, actualizând, prin eternă minune, Sacrificiul, unul şi acelaşi, consumat pe Golgota.

În Biserica noastră sacramentală nu poate să fie viaţă adevărat creştină, nici vlagă preoţească, fără convingerea supremă, că aci, pe Altar, odihneşte Iisus Hristos, Mielul înjunghiat, şi că tu, preot, eşti unealta acestei jertfe prea mărețe. Eşti preot, în primul loc, fiindcă aduci această Jertfă la Altar. Biserică adevărată, fără credinţa în prezenţa reală şi obiectivă a Mielului înjunghiat, nu există decât în jalnica fantezie a Reformatorilor. Preoţie adevărată, fără credinţa în realitatea jertfei aduse, în obiectivitatea acestei jertfe n-a existat niciodată, nici azi, nici în zilele lui Abraham:

„Tată... iată, foc şi lemne avem; dar unde este oaia pentru jertfă?" (*Facerea* 22, 7).

20 decembrie 1936

Sfântul Ioan Gură de Aur este numit de teologi doctorul Euharistiei, fiindcă el este acela care a precizat şi ne-a învăţat cu desăvârşită claritate adevărul prezenţei reale şi obiective a Domnului Euharistic. El spune şi repetă: „Trupul Lui stă înaintea noastră. Ceea ce se află în potir este aceea ce a curs din coasta Sa (străpunsă de lance). Ce este pâinea (după consacrare)? Este trupul lui Hristos."

Acestea şi alte preţioase mărturisiri ne arată că în conştiinţa sfântului doctor bisericesc trăia, fericită şi definitivă, încredinţarea despre augustul miracol euharistic.

Teologia de mai târziu, adunând şi sistematizând aceste mărgăritare ale *Sfintei Scripturi* şi ale Sfintei Tradiţii, a alcătuit mărturisirea dreptei credinţe euharistice, care este aceeaşi şi în Răsărit şi în Apus.

Convingerea neclintită şi făcătoare de minuni că Sfintele Specii, adică pâinea şi vinul, după consacrarea lor s-au prefăcut şi au ajuns Trupul Domnului şi Sângele Domnului, a fost sigilată cu cuvântul Transsubstanţiere. Cuvântul nostru românesc este „Prefacere" şi este suficient şi sfânt dar traducerea lui în limbă înaltă teologică trebuie să fie de-a pururi „Transsubstantiatio".

Acest termen, găsit şi stabilit de teologia occidentală, a fost primit, aprobat şi folosit şi de teologia răsăriteană. Şi Mitropolitul român Petru Movilă şi Patriarhii Orientali şi câteva sinoade particulare au adoptat şi au consacrat, pentru ortodocşi, cuvântul întrebuinţat întâi de occidentali.

Când a început în ţările Apusului marea revoluţie religioasă zisă Protestantism, loviturile reformaţilor au început de la Sfântul Altar. Primii rebeli, înainte chiar de Luther şi de Calvin, au tăgăduit minunea Prefacerii. Ei au declarat – şi după ei a pornit uraganul apostaziei – că nu cred, nu primesc şi nu preamăresc minunea Sfântului Altar. Toţi reformaţii, cu toţi precursorii şi cu toţi urmaşii lor au respins şi resping adevărul nostru de credinţă că pâinea nu mai este pâine, ci Trupul Domnului, că vinul nu mai este vin, ci Sângele Domnului. Toţi reformaţii neagă şi urgisesc Transsubstanţierea.

Urmările acestei negări sunt catastrofale. Dacă pe Sfânta Masă nu mai este Trupul Domnului şi nu mai este Sângele Domnului, atunci actualizarea jertfei lui de pe Golgota – prin noi, preoţii, uneltele Sfântului Duh – ajunge iluzorie, nu mai are nici o fiinţă. Temeiul Sfintei Liturghii este desăvârşita credinţă că noi jertfim Mielul cel fără prihană: „Junghie-se Mielul lui Dumnezeu, Cela ce ridică păcatul lumii, pentru viaţa şi pentru mântuirea lumii"... Sfânta Liturghie este mai mult decât „reprezentare" şi „comemorare", fiindcă este jertfă adevărată, adică miraculoasa şi eterna actualizare a jertfei de pe Golgota.

Dacă tăgăduieşti Transsubstanţierea, adică minunea Prefacerii, atunci ai nimicit jertfa. Consecvenţi în apostazia lor, reformaţii au proclamat, de la început, că Liturghia nu este nici o jertfă, ci este numai reprezentare şi comemorare. Cu alte cuvinte, tot centrul de viaţă miraculoasă, de taină şi de sublimă credinţă al Sfintei Liturghii a fost aruncat în aer: în altar nu se întâmplă nici o minune, nici o prefacere: pâinea rămâne pâine şi vinul rămâne vin... Şi atunci, neapărat nici Mielul cel dumnezeiesc nu se mai jertfeşte, „nu se mai sfărâmă, nu se mai împarte şi nu se mai mănâncă!..."

Mai era încă o consecinţă, care trebuia trasă, fatal, din această doctrină dezastruoasă şi reformaţii au tras-o: dacă Transsubstanţierea nu există, dacă Sfânta Liturghie nu e jertfă, atunci nici preoţia nu mai este preoţie. Ce rost mai are preotul, dacă minunea altarului este o iluzie şi jertfa liturgică o pură pretenţie? Dacă preotul nu jertfeşte nimic, nici nu mai este preot. Rămâne, cel mult, un predicator!

Şi, cu adevărat, reformaţii au zis întocmai: preoţia nu este taină. Preotul nu este sacrificator, căci n-are ce sacrifica. El este numai delegatul obştiei creştine, cu mandat temporal, ca să ne înveţe cuvântul *Evangheliei*, să ne boteze, şi să ne facă pomenirea Ospăţului Domnului. (Căci, precum se ştie, dintre cele Şapte Taine, reformaţii au mai păstrat numai Botezul şi pomenirea Cinei de Taină.)

Aceasta este opera de mutilare a reformatorilor. Au tăgăduit întâi Prezenţa Reală şi Obiectivă, adică Transsubstanţierea, cu alte cuvinte au lăsat Altarul fără jertfă. Lăsând Altarul fără jertfă au făcut din Liturghie un simplu spectacol comemorativ. Dar, prin aceasta, au anulat preoţia şi au făcut din preot – în cazul cel mai bun – un tenor sau un bariton!...

Transsubstanţierea, Jertfa liturgică şi preoţia sunt divin şi intim solidare. Cine repudiază pe una dintre ele, le repudiază pe toate şi caracteristica seculară a reformaţiei este, în primul loc, răzvrătirea împotriva Transsubstanţierii.

Când veţi auzi şi unde veţi auzi că Transsubstanţierea este lepădată, să ştiţi că preoţia şi Sfânta Liturghie au fost golite de toată dumnezeiasca lor măduvă.

10 ianuarie 1937

Mântuitorul, aflându-se în sinagoga din Capernaum, a declarat celor ce-L ascultau: „Cela ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu are viaţă veşnică şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi... Cela ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu rămâne întru mine şi Eu întru el" (*Ioan* 6, 54-56).

Acesta este marele adevăr de credinţă pe care Domnul era să-l transforme, peste un an de zile, în realitatea euharistică de la Cina cea de Taină. Însă Sfântul Evanghelist Ioan ne istoriseşte că solemna declaraţie din sinagoga din Capernaum a avut, în parte, această urmare: „Mulţi din ucenicii Lui au zis: Grea este această vorbă! Cine poate s-o asculte?... Şi de atunci mulţi dintre ucenicii Săi s-au dat înapoi şi nu mai umblau cu El" (*Ioan* 6, 60, 66).

Întâmplarea aceasta era menită să străbată în veacuri ca un fulger de profeţie! Precum în zilele Mântuitorului unii dintre ucenicii Săi L-au părăsit din pricina predicii euharistice, tot aşa şi în noianul vremilor creştine viitoare, o parte din creştinătate era să se rupă din tulpina străveche pentru acelaşi cuvânt.

Revoluţionarii bisericeşti din secolul al XVI-lea, ca şi înaintemergătorii lor, ca şi epigonii lor, au sfâşiat Biserica prin necredinţa lor în Taina şi în jertfa Sfântului Altar.

O mie cinci sute de ani, familia creştină crezuse şi se închinase lui Iisus Hristos, Dumnezeu şi Om, de faţă, în jilţul împărătesc, sub vălurile euharistice. Uraganul negaţiunii s-a dezlănţuit: „Nu este adevărat! Trupul şi Sângele lui Hristos, cu umanitatea şi cu divinitatea Lui, nu sunt aci cu noi, ci sunt în ceruri. Pâinea rămâne pâine; vinul rămâne vin. Iar cum se face că ne împărtăşim cu Trupul şi cu Sângele Domnului, – aceasta este o problemă legată de credinţa celui ce se împărtăşeşte. El se împărtăşeşte, *prin credinţă*, cu un Hristos numai şi numai *spiritual*..." Odată nimicită această augustă columnă centrală, altele, de lângă ea, au căzut de la sine... Dacă prezenţa reală, obiectivă, a lui Hristos euharistic este o iluzie, atunci jertfa adusă de preot este neant, iar *preotul şi preoţia* sunt visuri şi pretenţii!... Astfel, lumea creştină, de cinci sute de ani încoace, este spintecată în două, ca un gorun centenar, pe care l-a despicat trăsnetul, într-o noapte de vijelie. Adevărul acesta nu este curent şi nu este evident pentru ochii orişicui. După cum electromagnetismul are taine accesibile numai specialiştilor, tot aşa şi profunzimile stării creştine au compartimente închise pentru lumea de pe stradă.

Dar noi toţi simţim un lucru (cu felurite nuanţe de sentiment, după complexiunea sufletească a fiecăruia): simţim că vlaga creştină a lumii noastre este în gravă scădere.

Dintr-odată, este greu să ne orientăm. De unde vine răul? Ce ne doare? Ce ne lipseşte?... Biserici multe! Preoţi berechet. Dotaţiuni şi pompă! Principi bisericeşti şi palate princiare!...

Pentru uşurarea problemei, să convertim întrebarea: De ce le era bine creştinilor de altădată? De ce erau atât de împăcaţi şi de fericiţi – cler şi popor – cu toată vitregia vremilor şi cu toată cruzimea prigoanelor pornite împotriva lor?

Răspunsul ni-l arată, uşor, scrierile părinţilor bisericeşti, viaţa şi disciplina de atunci şi mărturisirile sfinţilor.

Creştinii de altădată credeau, ştiau, simţeau, mărturiseau cu entuziasm şi cu fericire, unii altora: *Hristos în mijlocul nostru*! Şi îşi răspundeau, transfiguraţi: *Este şi va fi acum şi pururea şi în vecii vecilor*!

17 ianuarie 1937

Spuneam, într-o adunare de cărturari şi de doctori în teologie, ideea dintr-o cronică a mea anterioară:

Astăzi, toată creştinătatea ni se arată ca două mari oştiri, cari înaintează în lume şi în veacuri, spunând fiecare, una: noi purtăm printre oameni cartea cu poruncile împăratului nostru Dumnezeu. Răspândim poruncile Lui şi îndemnăm lumea să le ţie şi să se mântuiască prin ele. A doua oştire proclamă: şi noi purtăm în lume, predicăm şi îndeplinim poruncile Împăratului nostru Dumnezeu, dar noi avem cu noi, o dată cu poruncile, pe însuşi Împăratul şi dătătorul poruncilor, cuprinse în Sfânta Carte! Fericiţi cei ce primesc pe Împăratul! (*Apocalipsa* 3, 20.)

Unul dintre doctorii care mă ascultau mi-a răspuns acest cuvânt, vrednic de trecut în istorie:

– Da, însă mai este încă o categorie, adică a treia oştire şi aceea suntem noi ortodocşii!

N-am putut să ducem discuţia mai departe, fiindcă sinedriul învăţaţilor în care mă aflam era preocupat de probleme mult mai grave. Eu, însă, am rămas, pe multă vreme, în admiraţia răspunsului de mai sus.

Ce-a voit să zică doctorul meu?... Cugetaţi cu mine, voi toţi care mă citiţi şi ajutaţi-mă să dezleg enigma! Înţelegeţi că acea oştire creştină care străbate lumea purtând poruncile împăratului este lumea protestantă, care a reformat credinţa creştină, după fantezia proprie şi a lepădat şi Sfânta Liturghie şi Sfânta Preoţie şi toată venerabila tradiţie bisericească. A păstrat numai *Biblia Vechiului* şi a *Noului Testament*. Cel puţin protestanţii de la început declarau că *Sfânta Scriptură* este cu totul vrednică de credinţă, că este suficientă pentru învăţătura şi pentru mântuirea noastră şi că tot ce nu se cuprinde şi nu se poate dovedi cu dovezi din *Sfânta Scriptură* n-are nici o valoare şi nici o putere obligatorie pentru creştini. Aşadar, *Biblia* este cuvântul lui Dumnezeu, cuprinde toate poruncile Lui şi dacă noi îndeplinim aceste porunci suntem plăcuţi lui Dumnezeu şi mântuiţi.

Aceasta este proclamaţia lumii protestante. Precum se ştie, începătorii reformaţiei au descalificat pe preot, au sfărâmat

altarele, au tăgăduit şi taina şi jertfa şi minunea din Sfânta Liturghie şi n-au păstrat, din tot ce ne lăsase moştenire Biserica străveche, decât o carte: *Sfânta Scriptură*.

Protestantismul s-a frânt ca o creangă din milenarul copac al întregii creştinătăţi. A rămas, aşadar, vechea creştinătate. Acea veche creştinătate suntem noi Bisericile Ortodoxe, şi este vasta Biserică Romano-Catolică. Şi ortodocşii şi catolicii cred, păstrează şi mărturisesc minunea Sfântului Altar. Cred nezdruncinat, cred cu credinţă de foc că, după sfintele rugăciuni legiuite, în clipa consacrării: sfintele specii, adică pâinea şi vinul se prefac, prin minune insondabilă, se transsubstanţiază şi ajung adevăratul Trup şi adevăratul Sânge al Celui ce ne-a răscumpărat pe Cruce. Nu mai este pâine, ci este Trupul Domnului. Nu mai este vin, ci este Sângele Domnului. Aceasta este minunea Transsubstanţierii.

Şi ortodocşi şi catolicii cred că, la Sfântul Altar, înveşnicim jertfa de pe Golgota, şi că jertfim cu adevărat, prin negrăită actualizare, Mielul Unic şi fără prihană, care ridică păcatul lumii.

Şi ortodocşii şi catolicii cred că din realitatea Transsubstanţierii rezultă realitatea jertfei euharistice şi din realitatea jertfei rezultă adevărul preoţiei creştine, eminamente preoţie jertfitoare.

Aceasta înseamnează că toată creştinătatea, mai veche decât ramura protestantă şi neamestecată cu protestanţii, crede şi mărturiseşte că în mijlocul ei, în altarele ei, sălăşluieşte însuşi Dumnezeul Împărat Iisus Hristos. Aşadar, această creştinătate, parte ortodoxă, parte catolică, declară cu dreptate că ea poartă în lume, predică şi adoră nu numai cartea cu poruncile Împăratului – cum declară protestanţii – dar pe însuşi Milostivul şi Iubitorul Împărat, pe Iisus Hristos Euharistic!

Atunci, care poate să mai fie acea a treia familie creştină, care nu seamănă nici cu cea protestantă nici cu cea euharistică?

Cine ţine, cine crede, cine proclamă *Sfânta Scriptură* unic izvor de credinţă şi leapădă orice tradiţie, începând cu diadema tradiţiei: Sfânta Liturghie – acela este protestant.

Cine crede cu patimă că Iisus Hristos este în mijlocul nostru sub vălurile Sfintei Euharistii: Iisus Hristos Dumnezeu şi om – acela este creştin întreg ca din veacurile primare!

Unde începe a treia posibilitate? Care ar putea să fie zestrea de credinţă şi de mărturisire a unuia care nu vrea să meargă nici cu protestanţii, nici cu creştinii integrali?

În privinţa *Sfintei Scripturi*, nu putem să facem nici o ipoteză concludentă. Şi protestanţii şi creştinii mai vechi decât protestanţii venerează şi cultivă *Sfânta Scriptură*, deşi protestanţii au redus din ea mai multe cărţi. Aşadar, nu *Sfânta Scriptură* poate să ne dea elementul variabil, pe care s-ar putea constitui, în adevăr, a treia familie creştină.

Toată luarea-aminte, toată încordarea şi toată discuţiunea rămân, inevitabil, în jurul Sfintei Liturghii şi în jurul Minunei Sfântului Altar.

7 februarie 1937

Mâine e duminică. Presupun, iubite frate întru Domnul, că eşti hirotonit de scurtă vreme şi că eşti ajutătorul unui preot mai bătrân, păstorul unei parohii. N-ai putut să iei parte la slujba vecerniei şi, pentru cuvinte binecuvântate, ai avut dispensa şefului canonic.

Ai venit acasă în faptul serii – de la şcoală, de la cancelarie, de la bibliotecă... – şi marea preocupare care trebuie să te stăpânească, de acum şi până mâine la amiază, este Sfânta Liturghie la care vei lua parte. Eşti încă prea tânăr şi tot ceea ce ai învăţat în seminar şi ai completat în Facultatea de Teologie pluteşte pe sufletul frăţiei tale, ca un untdelemn greu de absorbit. E mare depărtare între cele ce vedeai şi îţi închipuiai pe băncile şcoalei şi această aspră realitate pe care începi s-o trăieşti. Dar fii puternic în credinţa ta creştină şi roagă-te neîncetat ca Mântuitorul să ţi-o sporească.

Mâine vei sluji Sfânta Liturghie. Aceasta trebuie să-ţi fie singurul gând – nestrămutat şi eliberator. Ia-ţi din vreme măsurile necesare. În ajunul Sfintei Liturghii, înlătură cu hotă-

râre: şi o cină prea bogată şi lecturile profane, şi petrecerile în familie, şi necazurile, şi afacerile, şi orice prilej care-ţi risipeşte cugetul şi te robeşte treburilor şi deşertăciunilor vieţii. Nici demâncarea, nici cugetările lumeşti, nici râsul cel dezmetic, nici banii, nici angaralele vieţii, nici poftele pământeşti să nu tulbure ceasurile tale de veghe premergătoare Sfintei Liturghii.

Ai sub mâna ta *Ceaslovul*, *Liturghierul* şi vreo carte de rugăciuni. Ai *Sfânta Scriptură,* sau măcar *Noul Testament,* sau măcar *Psaltirea*... Citeşte, astă-seară, acasă, ceea ce trebuia să asculţi la biserică şi mai ales fă-ţi cu străşnicie „Rânduiala Sfintei Împărtăşiri".

Obişnuieşte-te, iubite frate, să citeşti această rânduială, în liniştea orelor de seară, mai înainte de a te lăsa odihnei. Nu te culca mai înainte de îndeplinirea acestei datorii. Nu te măguli cu gândul că te vei scula a doua zi, cu un ceas mai devreme şi vei face, atunci, cele de cuviinţă. Nici nu te lăsa ispitit de nădejdea că vei putea să-ţi spui rugăciunile în vremea utreniei. Este o amânare adânc păgubitoare. În timpul care precedă Sfânta Liturghie ai alte îndatoriri şi alte rugăciuni. Rânduiala Sfintei Împărtăşiri se face acasă, în tăcerea şi în alinarea orelor de seară, cu pătrunderea cea mai cucernică şi fără nici o întrerupere, sau întrelăsare.

Înfricoşata seriozitate pe care ţi-o porunceşte Sfânta Liturghie începe de cu seara, cu citirea scormonitoarelor şi admirabilelor rugăciuni din Rânduiala Împărtăşirii. Vei citi aceste rugăciuni o viaţă întreagă, le vei citi uneori de câteva ori pe săptămână, poate, altădată, zi de zi... Nu te da obosit niciodată! Fă-le, pentru sufletul tău, pururea proaspete! Primeşte-le aşa cum sunt: dătătoare de viaţă şi dătătoare de nemurire!

După mulţi ani de citire, vei ajunge să vezi că înţelepciunea şi puterea lor sunt neprimitoare de cercetare şi că – de-abia după ani de zile! – începi să le înţelegi şi să le preţuieşti ceva mai aproape de preţul lor de pietre scumpe duhovniceşti.

Eşti încă tânăr şi la începutul sacrei experienţe pe care îţi va dărui-o Stăpânul, dacă Îl vei ruga stăruitor – ca altădată

Solomon – să-ţi dăruiască darurile înţelepciunei celei mai presus de fire. Eşti încă tânăr... Roagă-te neîncetat să ajungi să verifici, în Sfântul Altar, învăţătura auzită în şcoală şi garantată de Părinţii Bisericii...

Iubite frate, mâine, la Sfânta Liturghie, te vei întâlni, mai mult decât atât: vei fi conmeseanul, mai mult decât atât: vei primi, în fiinţa ta trupească şi sufletească, pe Iisus Hristos, cu toată umanitatea şi cu toată Dumnezeirea Lui!

În bisericuţa unde vei sluji, lângă un frate mai mare, preot ca şi tine, în mijlocul unei adunări creştine – adeseori neînţelegătoare – tu te vei întâlni cu Mântuitorul, tu vei lua loc şi cinste printre conmesenii din foişorul Sionului, tu vei primi mâncarea şi băutura pe care le slujesc îngerii, dar care ne sunt hărăzite nouă, oamenilor!

15 februarie 1937

Mâine e duminică. Iubite frate întru Domnul, ai trecut printr-o săptămână grea: acasă ai avut neplăceri, strâmtorări de parale, o trecătoare boală în familie... La şcoală, la slujbă... ai auzit zvonuri, intrigi, sau uneltiri viclene... închipuirile şi nădejdile pe care ţi le făceai, în privinţa viitorului frăţiei tale, s-au vestejit parcă deodată şi nu mai ştii prin ce minune se vor înviora din nou... Acesta este bilanţul săptămânii. Dar mâine este duminică şi te duci să slujeşti Sfânta Liturghie!

Mai întâi, deschide *Epistola II către Corinteni* a Sfântului Apostol Pavel şi citeşte (12, 10): „Sunt bucuros de slăbiciuni, de defăimări, de nevoi, de prigoniri, de strâmtorări pentru Hristos, căci tocmai când sunt slab, atunci sunt tare".

Aceasta înseamnează că, pentru cei ce s-au dăruit Domnului trup şi suflet, există un fel de alchimie sufletească binecunoscută şi fără putinţă de greşeală. Toate necazurile, toate încercările din lumea aceasta, toate durerile trupeşti şi morale, când sunt aduse şi descărcate la picioarele Mântuitorului, se prefac în aur sufletesc, adică în mulţumire generală şi în binecuvântări pentru Stăpânul nostru. Cu ajutorul Celui ce ne-a iubit şi ne-a

răscumpărat putem să răsturnăm legile durerii şi ale slăbiciunii şi să imităm pe marii îndurători de altădată.

Iubite frate, acum la începutul deprinderilor duhovniceşti, vei aştepta mult, te vei ruga mult şi vei aduna puţin. Bogăţia cea întru Hristos se agoniseşte mult mai greu decât amăgitoarele şi primejdioasele bogăţii pământeşti. Fii stăruitor şi adu-ţi neîncetat aminte de pildele răbdării, puse nouă înainte în *Sfânta Evanghelie*.

Mâine, vei urca treptele Sfântului Altar, ca să aduci înfricoşata jertfă a Trupului şi a Sângelui lui Iisus Hristos. Fii treaz, fii cu luare-aminte şi ascultă freamătul adânc al sfintelor dumbrăvi duhovniceşti, prin care trebuie să treci astă-seară, pregătindu-te pentru Sfânta Liturghie de mâine. Ascultă împietrit, uneşte-te în simţire şi cutremură-te cu cei ce au alcătuit citirile şi rugăciunile ce-ţi stau înainte. Nu este datorie, nu este poruncă, nu este înţelepciune şi nu este altă viaţă mai presus de datoria, de porunca, de înţelepciunea şi de viaţa sufletească iluminată, pe care ţi le pun sub ochii minţii rugăciunile premergătoare Sfintei Liturghii.

Dezbracă de pe sufletul frăţiei tale toate grijile, toate temerile şi toate poverile pământeşti. Mai înainte ca s-o asculţi mâine, în biserică, auzi-o de pe acum înălţătoarea cântare: ...„*toată grija cea lumească acum să o lepădăm*“...

Luptă-te cu tenacitate să-ţi creezi, totdeauna în ajunul Sfintei Liturghii, o atmosferă sufletească de cerească lumină şi de slăvită sărbătoare. Nu e destul să-ţi simţi conştiinţa pornită spre împlinirea datoriei. Nu e destul să te pregăteşti ca predicator şi ca învăţător, pentru norodul ce te va asculta. Nu e destul să te consideri ca împlinind un rol social şi naţional... Toate acestea sunt foarte bune şi se vor adaogă nouă, atunci când vom urca, atunci când vom atinge, pe aripile credinţei, fericita culme a Taborului Euharistic.

Iubite frate întru Domnul, ceea ce te aşteaptă mâine, la Sfântul Altar, nu rabdă nici o comparaţie cu nimic pământesc şi cu nimic de pe pământ. Vei cunoaşte, poate, în viaţă, succese, bucurii mari, biruinţe şi măguliri din partea semenilor sau a superiorilor frăţiei tale... Toate acestea sunt umbră şi înşelăciune,

pe lângă izvoarele de apă ţâşnitoare, întru viaţa veşnică, din stânca Sfântului Prestol.

Prin această lungă, statornică şi neobosită pregătire sufletească, te vei apropia cu crescândă vrednicie de lumina cea neapropiată. Folosul obştesc şi românesc pe care vrei să ni-l aduci, importanţa şi puterea pe care le vei dobândi între noi, înţelesul suprem al chemării frăţiei tale, în familia şi în pământul nostru, vor birui, vor dăinui şi-şi vor logodi răsplata vrednicului iconom, numai cu severa şi înfricoşata condiţie a devotamentului absolut pe care-l vei dovedi: Celui ce sus şade împreună cu Tatăl şi aici, împreună cu noi, nevăzut petrece!

28 februarie 1937

Iubite frate întru Domnul, odinioară când erai pe băncile seminarului, mai încoace când citeai şi meditai câte o pagină din *Sfânta Evanghelie,* străduindu-te să agoniseşti elementele teologiei ortodoxe şi să pătrunzi înaltele adevăruri ale credinţei, desigur că – la fel cu mulţi dintre noi – ai dorit cu inimă naivă să te învrednicească Mântuitorul cu vreun semn, cu vreo dovadă, mai puternică decât toate argumentele din *Apologetică*... Auzi, uneori, în jurul tău şi auzi şi din cămările cugetului tău cereri care seamănă cu cererea lui Filip: „Doamne, arată-ne nouă pe Tatăl şi ne este de ajuns“ (*Ioan* 14, 8).

Ţi-a trecut pe la ureche uneori, ba poate ai suspinat chiar frăţia ta: Dacă Hristos ar veni iar pe pământ!... Şi te gândeai, şi-ţi închipuiai cum ar fi slăvita Lui înfăţişare, şi vedeai mulţimile clocotind în jurul Lui, şi erai şi frăţia ta prin apropiere, şi simţeai – de căldura închipuirii! – suprema sărbătoare sufletească, revărsată, ca florile lui mai, în toată conştiinţa frăţiei tale!...

Iubite frate întru Domnul, cu cât ai înaintat în învăţătură şi în cucernicie, cu atâta ai înţeles că aceste daruri şi închipuiri din anii uceniciei sunt o cerească realitate, ascunsă pentru cei ce nu au ochii Duhului, sub splendorile Sfintei Liturghii. Visul este miraculoasă înfăptuire! Dorul este îndeplinit dumnezeieşte! Iisus Hristos este împreună cu noi în Sfintele Altare!... „Şi iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului“ (*Matei* 28, 20).

Toată învăţătura noastră din şcolile teologice, toată disciplina noastră intimă şi toată cununa preoţiei noastre este să ajungem să vedem şi să adorăm pe împăratul nostru Dumnezeu, tronând, în Sfintele noastre Liturghii, deasupra Sfintelor Altare... „Ia aminte, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, din sfânt lăcaşul Tău şi de pe Tronul slavei Împărăţiei Tale şi vino ca să ne sfinţeşti pe noi, Cela ce sus şezi împreună cu Tatăl şi aici, împreună cu noi, nevăzut petreci!"

Aceasta este minunea euharistică, aceasta este credinţa euharistică, aceasta este poarta împărăţiei cerurilor şi a vieţei celei veşnice! Citeşte, iubite frate, în tăcere, în singurătate şi, dacă se poate, uneori în afară de ajunul duminicilor şi al sărbătorilor, rugăciunile pregătitoare pentru Sfânta Împărtăşanie şi textul Sfintei Liturghii. Eşti încă tânăr şi n-a venit vremea marilor lecturi pe care le vei întreprinde mai târziu. Dar primeşte de la un frate mai bătrân aceste îndemnuri şi aceste încredinţări.

Credinţa noastră ortodoxă înseamnează devotamentul absolut către Iisus Hristos din Sfânta Împărtăşanie. Simţi acest adevăr – mai-nainte de orice sistematizări dogmatice – din *Sfânta Scriptură* şi din toată Sfânta Liturghie. Idealul preoţiei ortodoxe este slujirea cu credinţă ostăşească a Împăratului Euharistic. Pentru preotul convins până la moarte că, la Sfântul Altar, el este împreună cu Mântuitorul întocmai aşa cum Sfinţii Apostoli fuseră împreună cu El la Sfânta Cină din foişorul Sionului, pentru un asemenea preot viaţa pământească este un serviciu comandat. *Evanghelia* este dreptar etern, iar cea mai înaltă fericire, în lumea aceasta, este să te întâlneşti, cutremurat şi transfigurat, cu Dumnezeul tău şi una să fii cu El în sublima taină a Sfântului Jertfelnic!

Gândeşte acum câtă vreme şi câtă dispoziţie ne mai lasă această augustă doctrină, pentru treburile şi pentru josniciile acestei lumi. Mai cugetă ce depărtare siderală există între idealul preoţiei creştine şi slabele şi precarele realizări pe care le constatăm în noi şi împrejurul nostru! Şi mai dă-ţi seama, iarăşi, de înfricoşata răspundere, pe care o ducem cu noi, dincolo, la nemitarnicul Judecător, dacă vom stărui în greşitele noastre căi!

14 martie 1937

Iubite frate întru Domnul, sunt peste patru luni de zile, de când am deschis, cu această cronică duminicală, un nebănuit plebiscit al conştiinţelor. Şi cei ce m-au urmărit de-aproape şi cei ce m-au citit întâmplător au luat parte la această intimă verificare a propriilor convingeri. Deocamdată, rezultatul acestui vot sufletesc îl ştie numai Dumnezeu. Dar va veni vremea când vor începe să-l cunoască şi oamenii. Ce mi-a răspuns inima ta de preot? De care parte eşti tu? În ceasul pe care îl trăim o tranşee de foc împarte în două lumea creştină. Unii suntem urmaşii riguroşi ai Sfinţilor Vasile, Grigorie şi Ioan; alţii, pe ştiute sau pe neştiute, suntem ucenicii celor ce tăiară, în secolul al XVI-lea, vinul lui Hristos şi turnară în el apa raţionalismului şi a Reformaţiei.

Ai urmărit tu cronicile mele? M-ai simţit tu aproape de inima ta, sau ţi-am părut un înapoiat şi un bigot lamentabil? Eşti tu dintre cei ce vor să dăm la pământ zidul Troiei şi – sub pretextul nerod al unei mari izbânzi bisericeşti şi naţionale – să vârâm în Troia noastră pravoslavnică născocirea unor străini, calul unei teologii eretice? Sau eşti dintre acei oameni înţelepţi care socotesc că mărturisirea noastră ortodoxă este mai presus de orice neguţătorie şi mai presus de orice ciuntire interesată?

Fă-ţi singur socotelile şi aşează-te printre cei ce mă aprobă sau printre cei ce sunt împotriva mea. Eu unul îmi simt datoria neiertătoare să stăruiesc fără odihnă, să stăruiesc dincolo de hotarele măsurii şi ale sfielii. Şi dacă mă ierţi, aş zice ca Sfântul Pavel: Vai mie, dacă aş tăcea!

Din nenorocire, adâncul problemei pe care o urmăresc este invizibil, ba poate chiar inexistent, pentru priceperea şi pentru slăbănogul creştinism al celor mai mulţi dintre noi. Dar sunt zile de înfricoşat examen şi nu mai putem răbda somnolenţa noastră de până aci.

Mai este, pentru noi, Sfântul Altar o sacră realitate, ori nu mai este? Au ajuns bisericile noastre egale cu templele protestante, sau îşi păstrează încă nimbul lor de mister şi de Dumnezeire? Vor, cu adevărat, preoţii noştri să semene la suflet, la teologie şi la port cu intendenţii calvini şi cu pastorii luterani,

sau vor să revie, cu pocăinţă şi cu tot dinadinsul, la sfânta preoţie euharistică?

Tu singur ştii, în cugetul tău, iubite frate, dacă, la aceste insistenţe ale mele îmi răspunde, din inima ta, glas de clopote de argint sau batjocoritor hodorog de tinichea!

Poate eşti – mai ştii! – încă prunc într-ale cunoştinţei. Nu-ţi dai încă seama de crâncena seriozitate a chestiunii. Sau, poate, de-abia azi, întâia oară, dai cu ochii de această cronică a mea...

Atunci, iată pentru frăţia ta, a treizecea oară, despre ce este vorba: Biserica noastră Ortodoxă crede, de două mii de ani, că în Sfânta Împărtăşanie este, cu adevărat, întreg şi înfricoşat, viul nostru Dumnezeu Iisus Hristos, cu toată Dumnezeirea şi cu toată neprihănita Sa omenire. Aşadar, noi slujim şi aducem divină jertfă la altar: Mielul cel fără prihană care ridică păcatul lumii. Mai deunăzi, nişte drumeţi din lumea largă au poposit la noi şi au început să ne spună:

– Bre! da înapoiaţi mai sunteţi! Toată slujba de la altar este „reprezentare“ şi „comemorare“! Pâinea rămâne pâine, vinul rămâne vin, iar împărtăşirea celui credincios este pur şi simplu „spirituală“, cu un Iisus Hristos ceresc şi spiritual. Trupul lui Hristos este în ceruri, nu mai este pe pământ! Ce tot îi daţi voi cu „jertfă“ cu „transsubstanţiere“ şi cu toate lucrurile astea pe care genialii noştri Luther, Calvin, Cranmer & Co. le-au trecut prin focul Reformei!...

Ce răspunzi tu aici, iubite frate întru Domnul? Ce socoteşte şi ce alege conştiinţa ta de teolog şi de preot? Unde este adevărul? În mărturisirea ortodoxă şi în sublimele rugăciuni pregătitoare pentru Sfânta Împărtăşanie, sau în blasfemiile reformaţilor?

Iubite frate, să-ţi ajute Dumnezeu să găseşti de-a pururi, în străfundul inimii tale răspunsul incomparabil:

„Cred Doamne şi mărturisesc că Tu eşti cu adevărat Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu, Care ai venit în lume să mântuieşti pe cei păcătoşi, dintre care cel dântâi sunt eu!...“

21 martie 1937

HRISTOS MĂRTURISITORUL

Poimâine vom sărbători Naşterea Maicii Domnului, adică vom cinsti întâmplarea extraordinară şi (la vremea ei) nebăgată în seamă a venirii în lume a celei mai curate făpturi omeneşti, născute din urmaşii lui Adam.

Din Miriam, fiica soţilor Ioachim şi Ana, trebuia să ne vină Răscumpărătorul. Vrednicia şi cinstea Mariei, că a fost aleasă să zămislească, mai presus de fire pe Logosul lui Dumnezeu, au fost ridicate până la ceruri şi preamărite după cuviinţă de toţi sfinţii, de toţi profeţii şi de toţi poeţii Bisericii.

Păstrăm cu cerbicie, iubim şi predicăm tuturor dragostea şi cultul Maicii Prea Curate. Este o nobleţe străveche a Bisericii noastre să ne întovărăşim îngerilor lui Dumnezeu şi imnologilor creştini, întru slăvirea „Celei ce este mai cinstită decât Heruvimii şi mai mărită fără de asemănare decât Serafimii". Taina Mariei prea nevinovate şi maică pururea fecioară este tabernacolul în care odihneşte Dumnezeirea Cuvântului întrupat, Iisus Hristos este cu adevărat Dumnezeul-Om, pe care Îl mărturisim şi Îl adorăm în altarele noastre, dacă, după cuviinţă şi după adevăr, ţinem, etern aprinsă înaintea Stăpânei cerurilor, candela nescăzutei credinţe.

E adevărat că zilele sunt turburi şi puhoaiele tuturor ereziilor şi tuturor blasfemiilor curg sub ochii noştri. Este iar adevărat că în această epocă mânjită de sânge şi apostată pare multora anacronism să rezumi şi să ceri plecarea genunchilor, înaintea sfintelor şi străvechilor credinţe.

Dar suntem deprinşi, ca nişte soldaţi încercaţi, cu babilonia şi cu asalturile duşmanilor văzuţi şi nevăzuţi. Răbdăm, ne rugăm şi învăţăm pe cei ce ne întreabă: să facă la fel.

Nu avem oare, în icoana ispitirii Domnului, pe muntele Quarantania, dreptarul învăţăturii şi al stăruinţei?

La uşile sanctuarului nostru, Prea Sfânta Fecioară Maria e paznică fericită şi maică milostivă. Rugăciunile ei dau putere, renasc curajul şi odrăslesc minunea.

Cei osteniţi, cei ameţiţi şi spăimântaţi de urletele infernului contimporan să poposească şi să se odihnească la picioarele icoanei ei. Ajung mai uşor la împăratul – din Tabernacol şi din ceruri – dacă vor cere, cu iubire şi cu smerenie, călăuzirea Maicei Sfinte.

De Naşterea Maicii Domnului, închinătorii Mariei încing pământul cu o Cale Lactee spirituală. Fie aprinsă şi bine primită şi constelaţia sufletelor noastre!

6 septembrie 1936

Stăm înaintea marii sărbători a Intrării Sfintei Fecioare în Templul din Ierusalim. Străvechea şi cărunta tradiţie bisericească ne-a păstrat, de-a lungul veacurilor, amintirea acestui fapt infim la vremea lui, că o fecioară din Israel a fost închinată de părinţii ei slujirii viului Dumnezeu, în cel din urmă veac al existenţei Templului.

Cucernicia creştină de atunci încoace a împodobit cu imnuri, cu crizantemele extazului şi cu toate mirodeniile credinţei micul fapt de altădată, petrecerea Prea Curatei în locul cel sfânt şi cărările dintre pilaştrii ieratici. Secoli mulţi, copila neprihănită a fost însoţită de convoiul popoarelor credincioase – cu patriarhi şi cu împăraţi în frunte – spre sanctuarul unde era să aştepte fericitele destăinuiri ale cerului.

Şi popoarele, şi patriarhii şi împăraţii erau toţi plini de mistică bucurie şi poeţii şi imnologii şi fecioarele consacrate duceau, în inimă şi în braţe, pentru preamărirea Prea Curatei, cantilene şi trandafiri. Dar cu vremea s-au împărţit popoarele, împăraţii au apostaziat sau au fost detronaţi, patriarhii au rămas fără suită, poeţii au ajuns pozitivişti, iar fecioarele au îndrăgit lumea aceasta.

Iar după multă şi înfricoşată experienţă, stăm şi ne cercetăm şi ne socotim şi ne dăm seama că ne găsim într-un sinistru amurg (dacă nu faliment), al tuturor străduinţelor noastre, dirijate după noile norme şi după pozitivele idealuri.

Şi poate că ceva minte începe să ne vie... Aşadar, viaţa aceasta, ca să nu se ticăloşească şi să nu ajungă insuportabilă, trebuie să înceapă întru numele Domnului şi printr-o prealabilă dedicaţie, făcută la porţile sanctuarelor lui.

Aşadar, partea cea importantă din viaţă, pe care bătrânii noştri o dădeau Bisericii şi Întrupatului Mister creştin, nu era o nerozie şi o risipă inutilă. Aşadar, marea învăţătură şi marea pildă, pe care înţelepciunea creştină o degaja din Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, erau adânc binefăcătoare şi spori-toare de viaţă şi de înţeles în viaţă!...

Şi în acest apocaliptic amurg al energiilor şi al sufletului unei lumi întregi, ne aplecăm, înfioraţi şi plini de grijă, pe cărţile inspirate care ne tâlcuiesc înţelesul etern valabil şi aplicabil nouă al faptei strălucitoare ca luceafărul: Sfânta Fecioară pruncă îşi începe viaţa consacrându-se Templului!

Pe aci duce calea spre marile meniri. Începând această viaţă şi dorind să ne fie bine în ea, este nebunie să credem că vom izbuti – împotriva lui Dumnezeu şi a pravilei Lui.

Într-o biserică occidentală protestantă este obiceiul să muţi, asupra duminicii terminale, sărbătoarea care, după calendar, se iveşte în decursul precedentelor şase zile. Voi face şi eu, uneori tot aşa, în această cronică duminicală. Iată Adormirea Maicii Domnului, o străveche şi venerabilă zi festivă a creştinătăţii de pretutindeni. Sărbătorim în această zi pământescul exod al celei ce purta în sânul său imaculat pe Domnul inimilor noastre, pe Iisus Hristos, Mântuitorul.

Tradiţia căruntă şi milenară a aprins, la căpătâiul Prea Curatei Adormite, făcliile profundei pietăţi şi ale nestinselor noastre aspiraţii după viaţa cea eliberată şi miraculoasă. Sfânta Fecioară petrecuse în casa lui Ioan Evanghelistul,

discipolul iubit, încă mulți ani, după zilele Golgotei. Sfânta Fecioară, divin avertizată, se găsea acum, în Ierusalim, în așteptarea celor din urmă seri și celor din urmă aurore pământești...

Creștinismul se răspândea miraculos. Era ca și cum Iordanul – firavul și grăbitul pârâu care n-are decât 225 kilometri – s-ar fi revărsat în toate fluviile, în toate lacurile și în toate sânurile Mediteranei, de la Ierusalim și până la Roma și acum toate fluviile, toate lacurile și toate golfurile repetau divinile învățăminte, rostite pe țărmii Tiberiadei!...

Aceea al cărei nume, cult și grădină mistică erau să cucerească, în timp de două mii de ani, toată suprafața pământului, adormea dulce la poalele Muntelui Măslinilor, în zilele lui Claudiu Cezarul...

De prin secolul al șaselea, din timpul împăratului creștin Mauriciu, Biserica Universală a intonat, cu îngerii, la porțile cerescului naos:

„Întru naștere, fecioria ai păzit; întru adormire lumea nu ai părăsit, de Dumnezeu Născătoare. Mutatu-te-ai la viață, fiind Maica Vieții, și cu rugăciunile tale izbăvești din moarte sufletele noastre!"

Nădejdea cea mare a creștinătății, destăinuirea supremă făcută nouă de Cel ce a înviat din morți înfloreau și se îndeplineau întâi cu fiica lui Ioachim și a Anei.

Spiritualismul păgânesc ar fi putut să-și rezume concepțiile și credința în celebrul cuvânt al poetului Horațiu: *Non omnis moriar...*

Măreața convingere creștină a completat această certitudine: nu numai că nu mor integral, dar integral rămân și sunt al lui Iisus Hristos, pentru ziua Lui cea mare și pentru corturile cele veșnice!...

Prea Sfânta Fecioară ne-a precedat și ne-a deschis această cale. Atât numai că pentru ea, cea prea curată, trecătoarea noastră cufundare în durata și în stricăciunea mormântului a fost desridicată.

Ne apropiem de sărbătoarea, sfântă între sfinte, a Adormirii Maicii Domnului. O cucernicie deosebită însuflețește pururea pe fiii Bisericii noastre Ortodoxe și-i aduce – plini de daruri și de flori – înaintea sfintelor icoane în care Sfânta Fecioară doarme somnul ei de scurtă vreme.

Era odinioară (mai este și azi) un semn de autentică pietate ortodoxă devoțiunea arătată Maicii Prea Curate și credința masivă în strămutarea ei, cu trupul, la cele veșnice și nestricăcioase. Tăria și caracteristica mărturisirii noastre creștine integrale creează Mamei etern fecioare un indestructibil piedestal de minune și de regalitate.

În ziua de 15 august, sărbătorim, din cărunte zile hotărâte de Biserică, nu atât pământeasca adormire a Prea Sfintei, cât glorioasa ei deșteptare în împărăția Fiului Biruitor. Sunt alte confesiuni care nu simt nevoia să urce spre Dumnezeirea și închinarea lui Iisus Hristos, pe această scară de marmoră prea albă, năpădită de flori... Să fie sănătoase! Ortodoxia noastră este și rămâne credincioasă Celei ce a născut, mai presus de fire și de minte, pe Mântuitorul lumii.

În zilele de față, când amestecul de idei, de noutăți, de interese, de artă și de ideal se face prin căi ferate, prin avion și prin radio, există, în toate și pretutindeni, o tendință de nivelare și de aducere la același numitor.

Poate fi bună această tendință în multe domenii – vremea va dovedi-o – dar în domeniul credinței integrale ea trebuie denunțată și combătută. În împărăția credinței, care ține pe Iisus Hristos, precum și este, drept principiul viu și dumnezeiesc al vieții sufletelor noastre, aici și în viața viitoare, nu încape nici tocmeală, nici nivelare.

E dureros s-o spunem, dar începem să ne deosebim și să ne recunoaștem după atitudinea pe care o avem, pe față și în ascuns, către: „Prea Sfânta, curata, prea binecuvântata, slăvită stăpâna noastră, de Dumnezeu Născătoarea și pururea Fecioara Maria".

În preziua înaltei zile de pomenire și de cucernică sărbătoare de la 15 august, fiii Mariei fac ghirlandă mistică și multiplă de jur-împrejurul tronului ei de împărăteasă.

Sub binecuvântările ei de crini, să ne simţim, nepieritor, beneficiarii sfintelor ei intercesiuni!

12 august 1935

Adormirea Maicii Domnului este prima sărbătoare pe care o văd, departe – o jumătate de veac de atunci! – clar încadrată, într-o dimineaţă plină de soare... Este cea dintâi sărbătoare pe care amintirea mi-o păstrează intactă, în noianul şi legenda unei aurite copilării trăite la ţară... Ce însemna această sărbătoare, în ce rai s-a întâmplat Adormirea Maicii Domnului şi cine a fost în stare, la noi în sat, să ne lămurească, în biserică, aceste lucruri sfinte: nu putea să se gândească nimeni pe atunci, nici chiar bunul popa Mihai, care a săvârşit Sfânta Liturghie... Creştinismul nostru, în acele zile patriarhale, era frate cu nevinovăţia Părinţilor din Paradis, care erau goi şi nu se ruşinau...

Dar lumea s-a schimbat. Anii au curs tumultuoşi şi au adus, ca apele unui fluviu, la locul unde se varsă în mare, uriaş, potmol de probleme şi de noutăţi. Şi la noi şi aiurea, patrimoniul credinţei, lăsat nouă de înaintaşi, este supus unui proces greu şi primejdios. Ce limpede, ce nevinovată, ce fericită era starea noastră bisericească, în acea depărtată zi de „Sfântă Mărie“, când venind acasă de la Sfânta Liturghie un moşneag din sat mi-a dat, „s-o pun bine“, o crenguţă de maghiran!...

Adormirea Maicii Domnului este sărbătoarea credinţei, integrale şi îndeosebi blazonul ortodoxiei noastre. Întreg cultul Născătoarei de Dumnezeu este zestrea şi semnul nostru de nobleţă. Dar, îndeosebi, adormirea Prea Curatei este astăzi între noi... „ca un semn de tăgadă... ca să se dea pe faţă gândurile multor inimi...“ (*Luca* 2, 34-35).

Când, în veacul al XVI-lea, peste înţelesul şi peste majestatea operei Mântuitorului a căzut un văl negru de la cel viclean – mare teolog în ceasurile lui de inactivitate practică – acest văl a ascuns, în primul loc, din faţa inimilor amăgite, sanctuarul Sfintei Fecioare. Revoluţionarii protestanţi au declarat că divina Maică nu mai este: „Prea Sfânta, curata, prea binecuvântata, slăvită stăpână a noastră, de Dumnezeu Născătoare şi pururea Fecioară Maria...“

Înţelege oricine (mai ales dacă nu e teolog) că această satanică răzvrătire împotriva Mariei este o detronare de-abia deghizată a lui Dumnezeu-Fiul. Dacă Iisus Hristos este Logosul întrupat, atunci întruparea Lui este minune eternă şi Maria: fecioară în veci de veci.

Pe vremea când aceste mari schimbări şi prăbuşiri se întâmplau în Apus, Răsăritul nostru ortodox se lupta greu cu Semiluna... Trebuia să mai treacă veacuri, până când să ajungem faţă în faţă cu această subtilă apostazie occidentală: escamotarea cultului Născătoarei de Dumnezeu.

O Biserică vestită din Apus – nu atât pentru că este numeroasă, ci pentru că este Biserica de stat a unui popor mare – voieşte să-şi premenească puterile şi să-şi acopere deficitele teologice, cerându-ne nouă, ortodocşilor, un larg credit teologic. O credem, deocamdată, cu gânduri bune şi nemulţumită cu mutilata ei învăţătură bisericească. Să spunem, cu juristul roman: Orice om trebuie considerat ca om cinstit, până la proba contrarie...

Şi dacă aceşti apuseni, care doresc amiciţia şi teologia noastră, au într-adevăr inima curată, trebuie readuşi la ceea ce credeau şi mărturiseau strămoşii lor înainte de regele Enric VIII...

Acelaşi lucru credem şi mărturisim şi noi. „Pe Născătoarea de Dumnezeu, cea întru rugăciuni neadormită şi întru folosinţă nădejdea cea neschimbată, mormântul şi moartea n-au ţinut-o, căci, ca pe Maica Vieţii, în viaţă a mutat-o Cel ce s-a sălăşluit în pântecele ei cel pururea fecioresc.“

Aci suntem la răspântie! Aici ne aşteaptă sau cununa biruinţii sau o înfrângere înfricoşată. Ce va ieşi? Vom impune anglicanilor cultul Născătoarei de Dumnezeu şi-i vom face ortodocşi, sau vom lichida ortodoxia noastră?

Aceasta este grava noastră situaţie bisericească şi teologică, astăzi când încântările comandate, complimentele interbiseri-

cești și o dulce ațipire de conștiință acoperă, ca apa mării calme, corăbiile înecate de la fund.

În prima duminică după Rusalii, Biserica adună înaintea admirației și a venerației noastre, pe toți cei ce au fost eroi și sfinți, în vremuri de luptă ca și de pace. Duminica Tuturor Sfinților convoacă areopagul înțelepților lui Iisus Hristos, pentru pilduirea și edificarea noastră. *Epistola către Evrei* împletește, din numele, din faptele și din virtuțile acestor ostași ai Duhului, o măreață și etern neveștejită cunună. Acești eroi: *au biruit împărății, au făcut dreptate, au dobândit făgăduințele, au astupat gurile leilor, au stins puterea focului..., au fost uciși cu pietre, au fost puși la cazne, au fost hierăstruiți, au murit uciși cu sabia, au pribegit în piei de oaie și în piei de capră, lipsiți, strâmtorați, rău primiți...* Și ceea ce i-a susținut invincibil și i-a ridicat deasupra lumii a fost Invincibila credință!

Pomenind pe acești luptători glorioși, Biserica, și azi și cu alte prilejuri, dă pe față încredințarea pe care o are că toată învățătura ei prin nimic nu poate să fie predicată mai temeinic decât prin opera și prin viața vitejilor pentru Hristos. Nu se poate spune că vremea noastră – atât de șubredă și de sfioasă din punct de vedere eroic creștin – ar fi lipsită de învățătură și de doctori întru ale teologiei. Și cu toate acestea!...

Un scriitor creștin american scrie undeva că argumentul cel mai convingător pe care îl cunoaște el, în favoarea adevărului că Dumnezeu există, este... o bunică a lui, de vreo optzeci de ani. Înțelegeți acest cuvânt original: americanul voia să spună că virtuțile și sfințenia vieții acestei bunici erau pentru el – care citise desigur o bibliotecă întreagă de teologie – argumentul cel mai temeinic despre existența lui Dumnezeu.

În această duminică a Tuturor Sfinților, bărbați cu chemare și cu pregătire, care caută astăzi să intensifice învățământul nostru religios, pot să se dedea la fructuoase și folositoare meditări. Nu trebuie să pierdem niciodată din vedere, la aceste grave și docte discuții asupra dozajului celor sfinte, un lucru de nimica toată...

Vedeți, la predarea matematicei sau a limbilor clasice nu ne interesăm prea mult despre sufletul profesorului. Dacă este un solid specialist, nu ne mai întrebăm cât este de credincios, de virtuos, de ireproșabil soț și părinte... La predarea elementelor învățăturii creștine, problema se schimbă...

Teologia cea mai iscusită și elocința cea mai scânteietoare nu pot să acopere inima, sufletul și tainele celui de pe catedră, sau celui din amvon...

Așa încât la apropiatul regulament să nu uitați acest amănunt: § X, art. 370: *inima catehetului...*

4 iunie 1934

Biserica a pus în rândul profeților, vitejilor și sfinților săi pe profetul luptător, pe marele tribun al credinței monoteiste, pe Ilie Tesviteanul, potrivnicul idolatrilor Ahab și Izabela. Cronica biblică a păstrat cu pietate amintirea faptelor și a luptelor dintre asprul anahoret de pe Carmel și o lume întreagă, în frunte cu căpeteniile apostate ale lui Israel. Un lung război, între credința și Dumnezeul Unic și între păgânismul molatic al lui Baal și al Astartei.

Se părea că adevărata religiune se găsește la pragul pieirii. Regina Izabela prigonea cultul mozaic și ucidea pe preoții și pe profeții Domnului. Regele Ahab, slab și influențabil, se lasă stăpânit de regină.

Credincioșii adevăratului Dumnezeu se ascundeau și nu mai știau unii de alții, însuși puternicul Ilie era uneori gata să deznădăjduiască. Lumea multă și măruntă stătea încovoiată și fără de cuvânt.

„Atunci s-a apropiat Ilie de tot poporul și a zis: Până când veți șchiopăta de amândouă picioarele? Dacă Domnul este Dumnezeu, urmați Lui! Iar dacă este Baal, urmați acestuia! Poporul, însă, nu i-a răspuns nici un cuvânt“ (3 *Regi* 18, 21).

Și cu toate acestea, din această stare, vecină cu pieirea, Dumnezeu ridică din nou la biruință și la slavă, pe mărturisitorii adevăratei credințe. Nimic mai dramatic și mai zguduitor

decât drumul, urmat în lume și în veacuri, de această solie a luminii.

Nu suntem prea departe nici noi cei de azi de vremurile păgânismului, înfruntat de proorocul Ilie Tesviteanul. Nesiguranța, dezbinarea credinții, năvala unei religii foarte pământești, răzbat și dau peste noi, ca și în vechile zile, istorisite de *Sfânta Scriptură*. Marele Ilie trebuie și azi, mai mult decât oricând.

Iată pentru ce, la pomenirea numelui și a faptelor sale de viteaz al *Vechiului Testament*, așezată în zilele de foc ale lui Cuptor, sufletul celor rămași credincioși Bisericii se roagă și nădăjduiește minunea care dă viață și liberează.

Nu putem uita niciodată măreţul răspuns dat de sus, lui Ilie cel încovoiat până la pământ, sub vijelia apostaziei și a păcatelor contimporanilor: „Eu mi-am oprit dintre israiliteni șapte mii de bărbați; genunchile tuturor acestora nu s-au plecat înaintea lui Baal!..." (3 *Regi* 19, 18).

Dumnezeu nu se schimbă și providența Lui este etern aceeași. Dar înscrierea în legiunea de onoare a acelor Șapte Mii este fapta noastră personală.

19 iulie 1936

Biserica a fost călăuzită de înaltă inspirație, când a hotărât să așeze în aceeași zi pomenirea fruntașilor apostoli Petru și Pavel. Primul îndemn i-a venit de la cursul istoric al evenimentelor. Într-adevăr, ambii atleți ai Domnului sunt încununați în aceeași zi – 29 iunie anul 67 – și în aceeași Romă a Cezarilor. Pavel este decapitat la Tre-Fontane; Petru este răstignit, cu capul în jos, chiar acolo unde se înalță azi magnifica basilică San Pietro, adică în circul lui Neron, la poalele colinei Vaticane.

Dar afară de coincidența zilei de martirire, Biserica pare că a voit să dea un soț de glorie și de proeminență lui Petru, decanul colegiului apostolic. Cât de mare este Petru tot atât de mare este și Apostolul Neamurilor, viteazul între vitejii Duhului, Pavel, cel ce vede pe Domnul pe drumul Damascului.

Cât de uriaș, în Biserica lui Hristos este pescarul galilean, tot atât este și fostul ucenic al lui Gamaliel, Saul din Tarsul Ciliciei.

Petru fusese chemat de la năvod și de la luntrea de vânat pește. Pavel fusese chemat din labirintul teologiei și al discuțiilor mesianice. Petru văzuse pe Domnul atât în smerenia patimilor, cât și în slava Învierii de a treia zi. Pavel văzuse pe Domnul în jilț de fulgere, în preajma Damascului.

Îi lega convingerea răsturnătoare de munți: *Hristos a Înviat*! *Hristos e viu și Dumnezeu*! Dar, multă vreme, i-a despărțit o gravă deosebire: Petru s-a dezlipit greu de credința că tăierea împrejur ***nu mai trebuie***, ca să fii al lui Hristos.

Pavel, ridicându-se din pulberea căii Damascului, a proclamat cu o putere care a sfărâmat vechiul zid de centură al lui Israel: *În Hristos ești o creatură nouă*. Tăierea împrejur de aci înainte este inutilă.

Cu vremea, și mai ales ajungând să se întâlnească, spre bătrânețe, în Roma, cei doi atleți ai Crucii au fost definitiv luminați de sus și și-au dat încă o dată mâna, ca în anii primelor biruințe. (*Galateni* 2, 9) – (2 *Petru*. 3, 15-16)

Azi, prin împrejurări pe care suntem prea slabi ca să le judecăm, iată că noi, moștenitorii acestui măreț trecut, vrem să despărțim ceea ce Dumnezeu a făcut să fie indivizibil. Pe Pavel îl facem pavăză împotriva lui Petru și pe Petru îl certăm definitiv cu Pavel!...

Dar până la un timp, când înțelepciunea va fi găsită dreaptă de toți fiii ei (*Luca* 7, 35).

28 iunie 1936

Între multe neajunsuri, pe care am dori să le înlăturăm din slujba liturgică, este lipsa de luare-aminte cu care citim și ascultăm bucata de lectură, premergătoare *Sfintei Evanghelii* și zisă „Apostolul". În duminica aceasta – a 11-a după Cincizecime – se citește un fragment din *Epistola întâia a Sfântului Pavel către Corinteni* (I Cor., 9, 2-12).

Câtă învăţătură, câte destăinuiri, ce comoară de certitudini istorice găsim în aceste unsprezece stihuri! Studiul aprofundat şi asimilarea ideilor şi a teologiei Sfântului Apostol Pavel sunt constrângător de necesare pentru oricine care s-a dedicat Bisericii şi idealului creştin. Sufletul de văpaie al marelui apostol, sistemul convingerilor lui, zguduitoarea lui experienţă personală şi suprafirească, din drumul Damascului, nemuritorul relief al gândurilor lui, lăsate în scris, însemnează, pentru teologul adevărat, pâinea cea de toate zilele. Nimeni din toţi câţi, învăţând carte, s-au închinat şi se închină lui Iisus Hristos Mântuitorul, nu poate să capete şi să trăiască sufleteşte decât prin sufletul şi teologia Sfântului Pavel. Este acelaşi lucru cu matematicianul care porneşte de-a pururi de la Tabla lui Pitagora.

În fragmentul de mai sus, în felul cel mai intim şi mai inatacabil, Sfântul Pavel pune problema existenţei materiale a părintelui sufletesc, din prinoasele şi din obligaţia fiilor sufleteşti de a hrăni pe cel ce îi păstoreşte. Dar fragmentul începe cu o serie de întrebări: „Nu sunt eu apostol? Nu sunt eu liber? N-am văzut eu oare pe Iisus Domnul nostru?...“

Cine adânceşte această parte a epistolei marelui apostol şi îşi dă seama de încordarea sufletească în care se afla autorul, înţelege preţul infinit al acestei întrebări vibratoare: N-am văzut eu oare pe Iisus Domnul nostru?

Este un vârf de munte care apare deodată prin sfâşierea unei perdele de nori întunecaşi! Este vârful de munte care domineazã, încununează cu minune şi explică toată extraordinara viaţă a Sfântului Apostol Pavel.

În faţa Bisericii San Pietro, înaintea Basilicii San Paolo – dincolo de ziduri, Apostolul Neamurilor ni se înfăţişează ca un titan, parcă tăiat dintr-o stâncă întreagă!...

Pământeşte, în zilele luptelor şi ale suferinţelor sale, viteazul legionar al Domnului fusese cu totul altfel. Haina cea pământească, pe care Sfântul Pavel suspina că nu poate s-o lepede mai curând, era prizărită şi greu purtată! Dar şi uriaşul de marmură este o închipuire a urmaşilor plini de admiraţie. Adevăratul Pavel se va destăinui, într-o zi, celor vrednici!

11 august 1936

Intrăm într-un an bisericesc nou, începând cu 1 septembrie. Biserica socoteşte încheiat anul bisericesc şi începe un altul. E adevărat că aceste împărţiri ale timpului, fie ele civile, fie bisericeşti, sunt convenţionale şi potrivite firii noastre omeneşti şi nevoilor noastre. Dar ne supunem lor şi întru aceasta avem şi merit şi folos.

Ştim prea bine că anii noştri, din punct de vedere al sufletului şi al credinţei sunt aşa cum spune Patriarhul Iacob, despre anii vieţii sale: „puţini şi răi“. Dar suntem fiii credinţei, ai iubirii şi ai speranţei! Adevăratul creştin trebuie să covârşească totdeauna, cel puţin prin speranţă, pe ceilalţi fraţi, mulţi şi slabi, din jurul lui.

Cu o socotinţă adâncă, Biserica îşi începe calendarul aşezând cu cinste, în prima zi de septembrie, pe „cuviosul părintele nostru“, Sfântul Simion Stâlpnicul. Un adevărat cap de coloană care, din înălţimea asprei sale vieţi de ascet, poate să impună cucerniciei noastre şi să ne ridice gândul spre cerurile eroismului creştin.

Trecem prin anii cei de secetă şi de prăpăd, pilduiţi de cei şapte ani secetoşi din Egipt. În toată lumea, merindele sufleteşti lipsesc. În special, în ţările creştine, foamea duhovnicească este crâncenă. Şi noi nu suntem tocmai la coada flămânzilor. O experienţă nouă şi menită, în chip aprioric, dezamăgirii, se desfăşură sub ochii noştri. Mai toate popoarele, socotite creştine până acum, au pornit la această experienţă: Cum ne va fi atunci când... vom arunca de la noi credinţa, iubirea şi nădejdea creştină şi vom tăgădui dumnezeirea lui Iisus Hristos?

Suntem contimporanii acestei noi experienţe, care în fond a fost încercată, cu alte proporţii şi altădată şi care nu este decât actualizarea străvechii ispite de odinioară: „...ochii voştri se vor

deschide şi veţi fi ca Dumnezeu, cunoscând ce este binele şi ce este răul!..."

Dumnezeu ştie ce face. Dacă azi a hotărât să ne vânture ca pe grâu, binecuvântată fie sfânta Lui hotărâre! Mărturisim, fără să n-o mai ceară alţii, cum că creştinismul, celor mai mulţi din familia zisă creştină, este o pretenţie şi o urâcioasă caricatură. Atotputernicul Stăpân voieşte să-şi curețe aria. Dacă este ceva pe pământ mai neprimitor de contrafacere şi de falsificare, este tocmai inima şi purtarea creştină.

Creştinismul nu este nomenclatură farmaceutică. Creştinismul este viață şi izvor de apă vie, țâşnitoare întru viaţa veşnică. Este foarte sigur că Dumnezeiescul Păstor, mai înainte de suprema despărţire între oi şi capre, porunceşte, din când în când, despărţiri provizorii.

30 august 1936

Credem şi mărturisim cu energie că învăţătura Bisericii lui Iisus Hristos este lucru dumnezeiesc, adică descoperit nouă oamenilor prin purtarea de grijă şi prin îndurarea lui Dumnezeu, de-a lungul miilor de ani. *Dumnezeu nu voieşte moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să fie viu...*

Cine are această convingere se cade să mai aibă, în inima lui, şi siguranța că învăţătura creştină, dumnezeiască şi revelată fiind, trebuie să fie de-a pururi una şi aceeaşi. Suntem nestrămutat încredinţaţi ca în învăţătura creştină nu pot să încapă mutări, schimbări, mode şi capricii. Altfel, Dumnezeu ne lăsa de capul nostru să ne schimbăm religia în pasul schimbărilor necontenite, din această lume nestatornică şi efemeră. Credem, deci, că păstrând întocmai principiile şi duhul Bisericii milenare, ne găsim – liniştiţi şi fericiţi – pe un tărâm pământesc şi ceresc, în acelaşi timp, de unde au fugit schimbarea, vremelnicul şi nesiguranța.

Aşa este, aşa ar trebui să fie!... Dar privind azi, în lume, mulţimea interpreţilor, comentatorilor şi sofiştilor doctrinei creştine, te găseşti la dureroasă cumpănă sufletească! A ajuns creştinismul manta de ploaie? Poţi să acoperi, cu cuvântul *Sfintei Evanghelii*, toate interesele tale trecătoare, toate pretenţiile şi toate patimile tale pământeşti?...

În năvala aceasta de comentarii şi de falsificări, avem, din fericire, sigur loc de refugiu lângă vieţile şi lângă pildele sfinţilor luptători şi sfinţilor dascăli de altădată. Până acum, cel puţin, nu s-a ridicat nici un iscusit care să ne spună că martirii şi sfinţii n-au înţeles exact pe Mântuitorul şi că nu ei trebuie să ne călăuzească, prin faptele şi prin modelul vieţii lor.

Cinstim, zilele acestea, pe nevinovata şi pe cuvioasa ucenică a Mielului Celui fără de prihană, pe Sfânta Paraschiva. Un copil fără de răutate, un suflet înflorit ca un crin, o bunătate fără de margini şi o iubire de aproapele, dusă până la primejduirea vieţii proprii!...

A fost născută printre noi şi din părinţi legaţi pământului, dar a crescut pentru Iisus Hristos şi pentru podoaba şi pentru slava grădinilor Lui celor duhovniceşti! Susţinem neîncetat, sprijinindu-ne pe aceste mari exemple de viață creştină, că răbdarea şi bunătatea, curăţia şi iubirea de aproapele, lipsa de patimă pentru cele trecătoare şi avântul pentru împărăţia cerurilor sunt cu adevărat semnele creştinătăţii desăvârşite.

Lumina chipului celui dulce al fecioarei din Epivat răsare de-a pururi simţirii şi dragostei noastre creştine, pe oceanul întunecos şi frământat al zilelor de faţă, ca lumina fixă şi fericită a farului care vesteşte ţărmul de mântuire!

11 octombrie 1936

Biserica Universală pomeneşte şi preamăreşte în ziua de 6 decembrie pe arhiepiscopul Mirelor Likiei din Asia Mică, Nicolae, făcătorul de minuni. Este un erou al Bisericii şi istoria lui pluteşte într-o auroră de fericită tradiţie. El a fost contimporan cu împăratul Constantin cel Mare şi a luat parte la primul conciliu ecumenic, ţinut, precum se ştie, sub preşedinţia împăratului, la anul 325, în oraşul Nikeia, nu prea departe de Bizanţ. Dar faima Sfântului Nicolae s-a răspândit atât de mult şi urmaşii l-au sărbătorit cu atâta însufleţire încât

nu ştiu ce văl de legendă pare că acoperă conturele adevărului istoric.

Totuşi, marele vlădică de la Mira Likiei a rămas, la noi ortodocşii orientali, modelul adevăratului păstor al oilor duhovniceşti, gata oricând să-şi pună viaţa pentru oi. Sfântul Nicolae, păstorul tuturor celor ce-şi duc viaţa pe mare şi trăiesc din dărnicia mării, este în acelaşi timp şi paznicul tuturor celor ce – în viaţa aceasta plină de furtuni şi de naufragii – ştiu să-l cheme şi să-l implore la timp, pentru mântuirea lor.

Ziua de pomenire a acestui mare sfânt al Bisericii Creştine universale ne aduce aminte şi ne îndeamnă să meditâm cu pietate asupra marilor devotamente şi frumoaselor eroisme din veacurile de aur ale Bisericii. Nicolae, arhiepiscopul Mirelor, ia parte la lucrările primului conciliu ecumenic şi printr-un curaj fără rezervă impune tuturor membrilor conciliului. De atunci încoace el este un fel de coloană în şirul lung de soldaţi devotaţi împăratului Iisus Hristos, gata oricând să braveze primejdia şi moartea, pentru mărturisirea şi biruinţa adevărului.

Ziua episcopului erou ne mai aduce aminte unele adevăruri elementare pe care, în babilonia vremii noastre, este folositor să le repetăm şi să le predicăm necontenit. În contrazicere cu reformaţii vechi şi noi, credem, fără şovăială, cum a crezut şi Biserica Primară că instituţia episcopatului este prelungirea în veacuri a funcţiunii, a puterii şi a autorităţii Apostolilor Domnului.

„Biserica este în Episcop şi Episcopul este în Biserică.“ Înfricoşat adevăr, cu înfricoşate sarcini şi răspunderi, pentru cei ce au râvnit episcopatul şi l-au dobândit!

Protestantismul vechi şi nou, tăgăduind preoţia şi deci arhieria, izvorul tuturor darurilor din Biserică, a decapitat instituţia Mântuitorului şi a prefăcut-o în ceva anarhic şi hărăzit pieirii. Fără preoţie, protestantismul scade şi moare zilnic, aşa ca un iezer fără izvoare de apă vie.

Cât de fericiţi suntem noi ortodocşii, dar şi câtă răspundere ne paşte! Să luăm aminte să nu ajungem mai vinovaţi decât protestanţii, noi care, având în visteriile Bisericii noastre, toate puterile şi toate binecuvântările, ne lăsăm lenei şi nepăsării, închidem împărăţia cerurilor şi nici noi nu ne mântuim, nici pe alţii nu-i lăsăm să se mântuiască!

În acest timp pe care îl trăim, concurenţa, măsurarea şi verificarea valorilor încep de la grâu, petrol, maşină, tun, soldat, diplomat... şi merg până la amvon şi la altarul bisericii. Pe nevăzute (unii din noi chiar fără să ne dăm seama) noi, Biserica din România, susţinem azi un greu examen de vrednicie şi de capacitate.

Acest examen ne-a fost impus şi ni se impune sub formele cele mai nebănuite şi mai neaşteptate. Cum vom ieşi din acest examen?

Să cugete şi să se înfricoşeze mai întâi cei ce, în biserică, au întâietatea vegherii şi a răspunderii! Suntem biserică episcopală, adică moştenitoarea deplină a darurilor şi a puterilor conferite Sfinţilor Apostoli şi urmaşilor lor! Suntem diadohii Sfântului Nicolae! Ce facem cu visteriile marelui Vlădică?

Poimâine, Biserica Ortodoxă pomeneşte pe marele ierarh Nicolae, arhiepiscopul Mirelor Likiei, o provincie din vechea geografie a Asiei Minore. Numele acestui puternic şi sfânt vlădică al bisericii universale călătoreşte, de sute de ani, în amintirea recunoscătoare şi în cucernicia popoarelor creştine.

Atâta stăruitoare pomenire, atâta devotament, pentru acest atlet al Domnului, au făcut pe unii istorici să aşeze timpul, faptele şi faima Sfântului Nicolae la hotarul dintre istorie şi legendă. Dar s-au înşelat. Cercetări ulterioare dovedesc că marele vlădică a trecut printre noi şi a condus cu energie corabia mântuirii, aşa cum mărturisesc admiraţia şi tradiţia universală.

Este patronul corăbierilor, dar mai cu seamă al corăbierilor duhovniceşti. Sfântul Nicolae este – vai! ar trebui să fie!... – modelul statornic pe care fiecare principe bisericesc caută să-l păstreze pururea înaintea ochilor conştiinţei.

Episcopul adună, în Biserica lui Iisus Hristos, trei vrednicii prea înalte: este învăţător ca Divinul învăţător, este preot şi izvor de sfinţire, ca acelaşi Învăţător, şi este păstor şi împărat sufletesc, precum şi Dumnezeiescul Stăpân.

Învăţător, preot şi păstor!... Din ştiinţa episcopului, totdeauna ortodoxă şi salubră, se umplu jgheaburile duhovniceşti şi amvoanele revarsă apa cea vie. Din puterea sfinţitoare a episcopului se îndestulează Biserica şi tot sufletul creştinesc, pentru viaţa aceasta şi întru pregătirea vieţii viitoare. Din destoinicia păstoricească şi din devotamentul „care-şi pune viaţa pentru oi" pogoară conducerea cea dreaptă, vigilenţa cea neadormită, înţelepciunea biruitoare, nepărtinirea episcopală, selecţiunea elementelor excepţionale preoţeşti, şi mai presus de toate filantropia, generozitatea, dărnicia vlădicească, virtutea angelică a marelui ierarh Nicolae!...

Ţineţi minte toţi pe acel episcop sfânt şi caritabil, pe care ni-l înfăţişează Victor Hugo în opera lui, *Mizerabilii*!... Acest episcop, care răstoarnă psihologia împietrită şi sumbră a ocnaşului Jean Valjean, este fratele bun şi urmaşul Sfântului Nicolae, arhiepiscopul contimporan cu Constantin cel Mare.

Aşteptăm şi ne rugăm. Dumnezeu va avea grijă de jertfa sa. Stăruim în convingerea nezdruncinată că, pe măsura durerilor şi a primejdiilor de azi, vom fi şi mângâiaţi.

S-au mai văzut şi altădată păstori şi „lucrători ai viei", preschimbaţi în decursul unei generaţii.

VIAŢA ÎN HRISTOS

Biserica începe să pregătească pe fiii săi creştini pentru anuala pomenire a Patimilor, a Morţii şi a Învierii Domnului. Postul cel mare se apropie. Duminicile încep să se numească: Duminica Fariseului şi a Vameşului, Duminica Fiului Risipitor, Duminica Judeţului înfricoşat...

Ce fericită era lumea când aceste zile sacre aveau încă, pentru sufletele răscumpărate, toată marea lor însemnătate! Ce fericită va fi lumea, a doua oară, când, după deznodarea furtunii celei rele, cerurile se vor limpezi din nou şi din slava lor reconfirmată, peste noi pocăiţii şi neînţelepţii, va creşte bolta împărăţiei a treia!

Aşteptăm şi perseverăm. Numărăm anii şi sporim rugăciunile. Şi în calea vremii, reîmprospătăm, pentru noi şi pentru cei de o nădejde cu noi, subjugătoarea tâlcuire a parabolei Fiului Risipitor... „Un om avea doi feciori. Şi cel mai tânăr dintre ei a spus tatălui său: Tată, dă-mi partea din avere ce mi se cade. Atunci el a împărţit averea între ei..." Şi cel mai mic a plecat în lume, a ieşit din lumina feţei Tatălui Ceresc, şi-a cheltuit sufletul, puterile şi avuţia în viaţă destrăbălată, în păcate fără număr şi în nimicirea demnităţii sale de creatură a lui Dumnezeu. Este istoria vechiului păgânism şi este istoria noului păgânism. Fiul Risipitor, şi cu el toată cohorta simbolică alunecă, până în mocirla cea mai de dinafară. Se vinde argat Diavolului şi acesta îl trimite pe moşiile sale – cele de odinioară şi cele de azi – ca să păzească porcii, adică minciuna, orgoliul, beţia, curvia, sperjurul, trădarea şi familia tuturor crimelor...

Târziu, făptura degradată îşi aduce aminte de starea-i de la început, de nobleţa cea pierdută şi începe să cunoască imboldul remuşcării... Ce frumoasă era vremea când conştiinţa n-avea pe ea această lepră, şi faţa Tatălui Ceresc lumina în rugăciunea ta, dimineaţa şi seara!... Ce frumoase erau cărările bisericii şi câtă sfântă pace gusta sărmanul suflet!

Câţi argaţi ai tatălui meu au prisos de pâine, iar eu aici pier de foame! Câţi slujitori smeriţi ai numelui şi ai Crucii lui Iisus Hristos au, cu prisos, pâinea cea spre fiinţă, iar tu – inteligent cărturar, reputat şi răsfăţat de cei ca şi tine – te simţim intim nenorocit, netrebnic şi mistuit de o foame pe care nu poate s-o aline nici o merindă pământească!

Pe punctul acesta stă vremea noastră şi imensa majoritate a contimporanilor noştri. Curaj, fraţilor!... Îndrăzniţi şi alergaţi! Tatăl vă aşteaptă cu dor. Ospăţul cel ceresc este pregătit în eternitate. Lăsaţi porcii Diavolului şi ai Păcatului, pentru inelul reconcilierii şi mantia totalei premeniri!

În postul care începe, Biserica reîmprospătează şi recapitulează, pentru fiii ei, toată învăţătura lăsată nouă de Dumnezeiescul întemeietor. Între miile şi miile de caracterizări, care s-au făcut acestei învăţături, este şi aceasta: un frâu şi un regulator pentru intemperenţa şi pentru pasiunile noastre.

Răi şi pământeşti cum suntem, porniţi spre lăcomie şi nedreptate, învăţătura Mântuitorului caută să ne disciplineze şi să ne umanizeze. În Predica de pe Munte şi în atâtea parabole, Domnul pune faţă în faţă pe omul gol şi pătimaş cu idealul omului renăscut prin *Evanghelie*.

„Nu vă adunaţi comori pe pământ unde molia şi rugina le strică şi unde furii le sapă şi le fură. Ci adunaţi-vă comori în cer, unde nici molia, nici rugina nu le strică, unde furii nu le sapă şi nu le fură“ (*Matei* 6, 19-20).

Probele, argumentele, evidenţele acumulate, cum că viaţa aceasta este provizorat şi etapă de o clipă, constituie sacra comoară a dogmaticii creştine. Dar cu toată milenara strădanie a Bisericii şi cu toate fluviile de elocinţă, care dau de vale din munţii patristici, lumea noastră zisă creştină rămâne, în bună parte, impermeabilă la aceste auguste adevăruri!

Copilăria vieţii, senzualismul grosolan şi paupertatea intelectuală menţin pe fiii lui Adam cu ochii în pământ, nu departe de celelalte animale, sclave instinctelor inferioare. Câţi dintre noi pot să urmărească calculele de matematică superioară! Câţi dintre noi au obiceiul să rătăcească cu gândul printre enigmaticele constelaţii!...

La fel şi în această materie unde se cere o dublă silinţă: a inimii şi a minţii.

Şi totuşi, între marii cugetători, pe de o parte, şi iluminaţii tuturor religiilor, pe de altă parte, înţelegerea este deplină. În viaţa aceasta suntem călători şi înţelept este acela care proiectează valoarea acestei vieţi atât de trecătoare pe porţile încă închise ale înfricoşatei apocalipse ce ne aşteaptă pe fiecare!

În privinţa aceasta, Biserica Mântuitorului este şcoala desăvârşitei înţelepciuni şi cununa revelaţiunii. Pentru inima noastră şi pentru scurta noastră petrecere sub cerurile pământeşti, nu există mai mare mângâiere şi mai deplină asigurare. Marea e bântuită de furtuni, valurile sunt înfricoşate şi biata noastră luntre şubredă ca o ghioace!... Dacă, însă, am pornit pe mare în numele lui Iisus Hristos, vom cunoaşte, vom trăi, vom admira în genunchi, în fiecare zi, minunea potolirii furtunii de pe mare!

În tot anul, dar mai ales în postul care începe, Biserica străbună ne cheamă şi ne îndeamnă: Veniţi, voi cei osteniţi de lupta cu valurile vieţii şi odihniţi-vă la limanul lui Hristos, în aşteptarea supremelor Lui destăinuiri!

19 februarie 1934

Suntem, încă o dată, în vremea de pregătire sufletească, premergătoare Paştelui. Viaţa febrilă şi anormală pe care o duce lumea noastră acoperă cu stridenţa ei armonia reculegerii creştine. Ca să putem gusta un ceas de tihnă religioasă,

corespunzătoare marelui post prin care trecem, trebuie să ne aflăm în vreun colț provincial sau monahal, sau – poate – în cine știe ce suburbie neașteptată, din minorul nostru Babilon bucureștean...

La teatru, la cinematograf, pe Calea Victoriei, și la zeci de mii de răspântii ale vieții pe care o trăim astăzi, nu se simte deloc că ne apropiem de dumnezeiescul eveniment al Patimilor și al Învierii Domnului. Din nenorocire, aceeași anestezie poate fi constatată și în locuri mai sfinte decât sălile de spectacol și bodegile dătătoare de uitare.

Dar este drept să menționăm că excepțiile și despăgubirile nu lipsesc. Biserica tot mai are preoți devotați și harnici lucrători. Dacă în mijlocul Capitalei, nu poți să știi deloc în ce anotimp bisericesc te afli, la periferie – nedreptățita și oropsita noastră periferie – ești mai orientat.

Avem câteva biserici (mai toate periferice) unde viața religioasă, trezită prin munca stăruitoare și zelul apostolesc al unor preoți excepționali, creează adevărate oaze în pustiu.

Nu ne lipsesc soldații. Nu lipsesc bunăvoințele răzlețe, nepuse în valoare. Lipsește ierarhizarea energiilor, lipsește puntea de comandă. Descentralizarea noastră ortodoxă, atât de gelos iubită și păstrată de principii bisericii, este greu păgubitoare pentru înțelegerile și conducerile superioare. Descentralizarea de sus are, ca urmare, pe cea de jos... Munca preoților buni rămâne izolată. Ai impresia că fiecare luptă și răspunde pentru sine însuși, fără acea conștiință a marii solidarități, văzute și nevăzute, care trebuie să caracterizeze pe cei ce sunt una în Hristos.

Protestantismul a sfărâmat unitatea mistică a celor ce se simt răscumpărați. Stânca de altădată s-a dezagregat și s-a prefăcut în nisipul separatismelor mari și mici. Fiecare este preot pentru sine și pentru ai săi și fiecare este suveran interpret al *Evangheliei.*

Astăzi mi se pare că toată lumea e bolnavă de friguri centrifugale și de hipertrofia egoismului. Toți voim să grămădim, exclusiv în buzunarele și în cămările noastre, toate bunătățile

vieții. Ce servicii ar aduce acestui neam și acestei țări o impunătoare și unitară acțiune bisericească, desfășurată pe temeliile sacrei solidarități creștine, întru Sângele și Trupul lui Iisus Hristos! Ce prilej minunat – acum de postul mare – de a ne simți, încă o dată, sfânt legați unul cu altul!

Am intrat în sfântul și marele post al Paștelui. Pentru tinerii de azi ideea aceasta poate să aibă ceva din prestigiul perimat al poștei cu cai, sau al garderobei din timpul lui Ludovic al XIV-lea. O dată cu înserarea învățăturii creștine, înregistrăm, cu adâncă melancolie și amurgul disciplinelor ei.

Cu toate acestea, acest post, atât de arhaic și de paradoxal, pentru lumea noastră, mai are nu numai justificări igienice, valabile pentru oamenii înțelepți, dar și înțelesul lui primar, de jertfă și de înfrânare recunoscătoare... Mai sunt suflete creștine care se pregătesc pentru aniversarea Patimilor și a Învierii Domnului.

Bătrânii și puținii patriarhi laici, care mai zăbovesc printre noi, își aduc aminte cu lungă nostalgie de acele zile de „păresimi" când cucernicia era obștească, și pe pământul strămoșesc stăpânea creștinește o singură pravilă. După „lăsata secului" toată lumea postea, toată lumea îndesea dusul la biserică, toată lumea își revizuia conștiința și regăsea calea mărturisirii. Frumoase zile, când o vastă uniformitate de convingeri și de sentimente făcea pe oameni mai îngăduitori între ei și mai rezistenți în fața vieții!

Am pierdut aceste compacte unanimități pe care numai credința poate să le dea și nu le vom mai întâlni cu una cu două. Dar, în amestecul și în iarmarocul sufletesc de azi, cei ce vor să rămâie fiii Bisericii și ai *Evangheliei* au o și mai mare datorie. Descreștinarea celor mulți nu face decât să precizeze și mai mult pe cei puțini rămași credincioși.

Înfrânarea pe care trebuie s-o păzim de acum și până la Paște, judecată doftoricește sau filosoficește, este lucru de secundară importanță. Nici dacă postim nu îndeplinim esențialul

legii lui Hristos, nici dacă nu postim nu suntem de plâns şi de pierdut... Trebuie, însă, să ţinem socoteală că ne aflăm în faţa unei pravile milenare, a cărei respectare aduce mare mângâiere inimii.

Ne simţim solidari cu acele multe şi binecuvântate generaţii care au adunat pentru noi, cinstind pe Dumnezeu şi Biserica Lui, moştenirea multiplă a ceasului de faţă. Ieşim câtva timp din starea rea care ne bântuie. Astupăm gura flecară şi impie a petrecerilor pretinse nevinovate. Ne e ruşine de atâta vorbă deşartă, de atâtea ceaiuri şi baluri caritabile; ne întoarcem sufleteşte spre rezervă, spre tăcere şi meditare.

Şi poate că unii dintre noi, într-o lună de reculegere şi de silinţă cucernică, vor afla definitiv rostul sfânt dat nouă să-l căutăm în viaţă.

10 martie 1935

În acest oraş haotic unde ne petrecem zilele, nu putem să ne mai dăm bine seama de caracterul special şi de sfinţenia creştină a zilelor şi a săptămânilor pecetluite de Biserică. Suntem în prima săptămână din sfântul şi marele post. Pe ce se cunoaşte în Bucureşti că ne pregătim de aniversarea Patimilor Domnului?...

Toate localurile de petrecere, de jos în sus şi de sus în jos, măgulesc şi aţâţă pasiunile ucigaşe, cu acelaşi brio. Institutul Naţional de Radio toarnă în pâlniile văzduhului ideile profane, preocupările pământeşti şi melodiile argentino-ţigano-africane, ca de când a început să funcţioneze... Iar presa, sărmana, aleargă gâfâind, să se ţină în pas cu crimele, cu intrigile politice, cu scandalurile şi cu „ultimele ştiri", ca totdeauna...

Trebuie să cauţi cu stăruinţă vreun sfânt locaş – cele mai multe sunt închise – unde să regăseşti, urmărită şi îndeplinită pravila acestor zile. Bisericile noastre, petrificate sub cerul dur al marilor prefaceri ale lumii moderne, stau neînţelese, izolate şi mai ales neadaptate la viaţa actuală.

Îndeşi căciula pe urechi, strângi dulama la piept şi porneşti spre porţile Capitalei, la una din mânăstirile, încă păstrate, paradoxal păstrate, între drumurile bătute de autobuze şi de automobile.

Jertfa e minimă, dar câştigul e imens. Voi, care apăraţi cu îndărătnicie, în inimile voastre, comoara Celui Prea Iubit, faceţi ca mine. Duceţi-vă şi trăiţi câteva ceasuri viaţa de concentrare şi de intensitate cucernică pe care ne-o ordonă Biserica în aceste zile pregătitoare. În reculegerea monahală a celor ce îndeplinesc aspra disciplină a mânăstirii, în lecturile şi cântările anume sortite postului mare, în revenirea spre idealul părinţilor, veţi găsi şi veţi aduna: înţelepciune creştină, hotărâre bărbătească şi energii reînnoite, pentru viaţa de mediocritate, de păcat şi de semne rele pe care o mai avem de trăit.

Incomparabilele cuvinte ale Sfântului Pavel: „Nu avem aici cetate stătătoare, ci o căutăm pe ceea ce va să fie" (*Evrei* 13, 14), nicăieri şi niciodată nu pot găsi un comentar mai definitiv şi mai biruitor, decât atunci când te cufunzi în împărăţia sfintelor slujbe, îndeplinite în mânăstire, într-o zi din postul mare.

Apostazia poate să curgă în valuri, păcatele să răcnească sau să cânte ca sirenele, semenii noştri să ne compătimească... Dar ce poate să contrabalanseze sacra frumuseţe a unui ceas de lină ospeţie în Casa Domnului?

17 martie 1935

Suntem în sfântul şi marele post. Biserica străveche, înţeleaptă şi călăuzită de Sfântul Duh, a orânduit pentru lumea creştină, acest timp de pregătire şi de înfrânare, premergător zilelor întru care pomenim Patimile şi Învierea Domnului. Era şi este cuviincios ca suprema sărbătoare a creştinătăţii să fie introdusă anual şi să fie comentată, de fiecare dintre noi, cu silinţe cucernice, cu un spor de spiritualitate şi cu o trecătoare stăvilire a desfătărilor noastre pământeşti.

Ce zile mari! ce măreață perspectivă, înaintea ochilor minții! Fiul lui Dumnezeu a binevoit să se facă asemenea nouă și petrecând între noi, învățând și tămăduind, a sigilat opera Sa cu Învierea cea din morți și cu trimiterea Sfântului Duh! Și opera Lui este mântuirea noastră, iar încununarea ei, în vremelnicie, este Biserica celor Șapte Taine!... Atari convingeri și atare doctrină, stăpână augustă peste conștiințe, puteau să orânduiască viața noastră zilnică și să impună, lăcomiei și insațiabilității noastre, frâul sever al sfântului și marelui post.

Dar priviți lumea de azi și dați-vă seama, prin ce intemperență completă, pe de altă parte, înaintăm și ne apropiem de divina aniversare a operei Celui ce ne-a iubit și ne-a răscumpărat! Trebuie să reluăm totul de la început. Trebuie să întreprindem o nouă cucerire a conștiințelor. Trebuie să dovedim încă o dată lumii legitimitatea împărăției lui Iisus Hristos.

Vedem din ce în ce mai clar că activitatea negativă, dușmană *Evangheliei*, din ultimele veacuri, a dat rezultate funeste. Tăgăduind Revelația, dărâmând prestigiul *Sfintelor Scripturi* și contestând mandatul Sfinților Profeți, aici pe pământ, ne-am pregătit singuri prăpădul și ne-am îmbătat de nebunie omucidă. Trebuie să ne întoarcem pocăiți și să ne cerem – noi păcătoșii! – smerită iertare!... „Vino și te sălășluiește întru noi și ne curățește pe noi de toată spurcăciunea și mântuiește, Bunule, sufletele noastre!..."

Am greșit când am cutezat să înfruntăm și să tăgăduim adevărul Revelației Divine! Ne-a ispitit Diavolul când am forfecat și am luat în deșert maiestatea *Sfintelor Scripturi*! Ne-am tăiat singuri creanga de sub picioare, când am negat că Dumnezeu și-a ales și a trimis în lume pe crainicii și pe făclierii Săi!...

Iată tot ce trebuie să refacem și să rezidim, dacă Dumnezeu ne mai îngăduiește și mai lasă vreme de pocăință trufiei noastre răufăcătoare. Altfel, totul este o repetare searbădă a unor deprinderi, puternice și cu înțeles în vremea lor, dar năpăstuite de dragostea urmașilor și goale de vlaga lor sfântă de altădată... Așa este cu postul, așa este cu Sfântă Spovedanie, așa este cu Sfânta Cununie și cu toate celelalte instituții și izvoare ale sfințeniei, așezate de Sfinții Apostoli și de Sfinții Părinți în Biserica Primară.

Să premenim duhul, să facem încă o dată roditor smochinul cel sterp și să „premenim tinerețele noastre ca ale vulturului" – este partea pe care Dumnezeiescul nostru Mântuitor a lăsat-o râvnei noastre și libertății noastre morale. Cu cât ruinele cresc mai mult în jurul nostru, cu atât mai mare trebuie să fie ardoarea noastră de restabilire și de viață nouă.

Atunci..., atunci, în viitorul fericitei reveniri la Domnul! vom înțelege și iubi din nou podoaba Casei Sale, iconomia răscumpărării Sale, Orânduielile și Tainele Sale și toate câte a binevoit să ne lase în seamă și în pază, până la ceasul definitivelor socoteli. Dar până atunci – să ne rugăm Domnului, ca să ne învrednicească a auzi: „Proorocește asupra oaselor acestora și le zi: oase goale, ascultați Cuvântul Domnului!" (*Iezechiil* 37, 4).

5 aprilie 1937

„Vă îndemn, deci, înainte de toate, să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumite, pentru toți oamenii, pentru împărați și pentru toți care sunt în înalte dregătorii, ca să petrecem viață lină și tihnită, întru toată temerea de Dumnezeu și buna-cuviință" (1 *Timotei* 2, 1-2).

Cât de înțeleaptă și de sfântă este această socotință a dumnezeiescului Apostol al Neamurilor! Ce comentar definitiv la cuvintele Mântuitorului: „Dați Cezarului cele ce sunt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu!"

Suntem gata și plini de voie bună să ridicăm, din bisericile noastre, glasul intercesiunii, la tronul Celui Prea Înalt, la tronul Adevăratului Împărat, pentru fericita petrecere, pentru înțeleaptă chiverniseală și pentru pașnica propășire a stăpânilor și a stăpânitorilor acestei lumi. Vom resimți cu bucurie, totdeauna, cât de mult ne leagă, în viața aceasta, dragostea mormintelor iubite, farmecul gliei strămoșești și comunitatea amintirilor istorice. Un bun creștin trebuie să fie un bun cetățean. Marile evenimente ale patriei și pomenirea lor, cu legiuita cucernicie, cu-

vine-se de-a pururi să găsească, în inimile celor răscumpăraţi de Iisus Hristos, ecou prelung, ecou de templu.

Dar şi aici ca şi aiurea, socotelile cele bune fac pe bunii prieteni – fireşte socotelile ideale, distingerile generoase, menite să distrugă echivocul şi slugărnicia.

Biserica Mântuitorului începe de pe pământ, dar se termină şi se încununează în ceruri. Patria e numai pe pământ şi numai pământească, Biserica are datorii, preocupări şi răspunderi care trec dincolo şi covârşesc viaţa şi lumea aceasta. Pentru aceea, este profundă eroare să gândeşti că Biserica este numai o atenuanţă, numai o zestre naţională. Pentru aceea este totdeauna imensă pagubă să cauţi să înjugi cele spirituale la carul celor pământeşti.

Ştim pe de altă parte, din viaţa practică, adevărul că stimăm mult mai mult pe omul de caracter şi de cuvânt (chiar dacă nu ne mai este prieten) decât pe curtezanul mlădios, care ne face servicii. Şi ştim tot aşa că la o răspântie grea, pentru viaţa sau pentru onoarea noastră, vom trece peste curtezanul casnic şi ne vom consulta cu omul integru.

Biserica a fost şi trebuie să fie pepiniera supremelor devotamente, supremelor energii şi eroisme. Ca să fie încă o dată ceea ce a fost, confuziunile şi promiscuităţile trebuie prohibite.

Antonie cel Mare, Vasilie cel Mare şi Daniil Sihastru au covârşit şi covârşesc vremea lor, politica vremii şi stăpânirile vremelnice.

Dar când Daniil Sihastrul se va ruga lui Dumnezeu, pentru norocul Moldovei, pentru izbânda armelor ei şi pentru sănătatea Gospodarului, ştii bine că rugăciunea lui urcă drept la cer!

Însurăţeilor pe care i-am
cununat duminica trecută

Aţi venit dăunăzi, mână în mână, la altar, ca să primiţi binecuvântarea unirii voastre. Aţi venit modeşti, serioşi, fără povara invitaţilor geloşi.

Dar, în biserică, în locul preotului titular, aţi găsit un preot de la ţară, bătrân şi tradiţionalist. Nu-l văzuserăţi niciodată, precum nici el nu vă văzuse... V-a citit sacrele rugăciuni şi a făcut asupra capetelor voastre şi asupra sufletelor voastre tainica legătură a cununiei creştine.

I-ar fi fost dorinţa inimii să vă vorbească şi să comenteze, în acea oră unică a vieţii voastre, taina cu care vă legase. Ştia, însă, că de la biserică vă veţi duce de-a dreptul la gară şi n-a voit să pună la încercare răbdarea voastră.

Copii, voi aţi încheiat un contract intim de o importanţă capitală, înaintea Bisericii lui Iisus Hristos şi înaintea familiei noastre româneşti, voi v-aţi robit, cu legământ nedezlegat, să vă fiţi prieteni toată viaţa, şi să excludeţi, din purtarea şi din gândurile voastre, orice inconsecinţă şi orice infidelitate.

Pe întinsele câmpii devastate ale vieţii conjugale de azi, actul vostru se proiectează eroic!... Plânge Biserica Mântuitorului şi plâng şi strămoşii în morminte degradarea ceasului de faţă. Austeritatea cea de altădată a ajuns excepţională. Devotamentul în căsătorie e modă perimată. Înţelepciunea aspră pe care trebuie s-o aibă soţii, în tovărăşia vieţii, se pare prea grea şi anacronică.

Disoluţia şi impudoarea au ajuns doctorese, au catedre şi sunt pe cale să elaboreze dogme noi şi o revoluţie universală, în concepţiile matrimoniale.

Trăim vremuri descumpănite şi absurde, sub toate raporturile. Nebunia şi dezechilibrul nu puteau să cruţe căsătoria. Dar să nu dogmatizăm erezia şi să nu cinstim slăbiciunea!

Nădejdile şi mândria noastră naţională, încrederea în noi înşine şi în viitorul neamului nostru au, ca intimă temelie, sănătatea şi cinstea căsătoriei. Biserica – îngerul păzitor al Patriei – nu poate să uite nici un moment şi nu poate să lase, neproclamate, aceste grave adevăruri.

Şi acestor nemuritoare adevăruri le stă prilej binevenit înţeleapta şi măsurata voastră înfăţişare, în ceasul prezidat de slujitorul altarului. Dacă în viaţa voastră, de aci înainte, veţi şti şi

veți voi – precum ați făcut-o la cununie – să vă lipsiți de podoabele deșarte, să evitați ostentația și cheltuiala zadarnică, să prohibiți năvala și amestecul cunoscuților în intimitatea voastră și în casa voastră: atunci, jugul vostru va fi ușor și căsnicia voastră va fi pildă fericită.

Iar preotul care v-a cununat se va bucura, aflând că binecuvântările lui au aprins candela norocului în casa voastră.

4 august 1930

Nu știu pentru ce toamna este anotimpul care mai mult decât altul îmbie sufletul împovărat la priviri generale asupra vieții și la mărturisire. Poate descununarea lumii vegetale, poate descreșterea luminii și apropierea lințoliului iernei, poate deșartele iluzii – acum toate scuturate – cu care ne-au amăgit, vara, marea, munții și izvoarele... toate acestea și poate altele, încă, deschid inimii, în toamnă, pustii și lungi cărări, spre supremele întrebări: până când și pentru ce?!...

Am ascultat ieri, fără epitrahil, complicata și dureroasa spovedanie a unui suflet, jalnic prins în mrejele veacului și ale necredinței. M-am gândit și de data aceasta, ca de atâtea ori: ce fericiți erau părinții noștri și cât de vrednică de admirație era arhitectura lor cea sufletească! Ascultam și cugetam: așadar, iată adevărul! Iată ce se ascundea subt mincinoasa înfățișare a unei vieți, petrecute în huzur, în desfătări, în vârtejul admiratorilor și al seratelor artistice!...

– Atunci, de ce nu te lepezi de această sinistră comedie? De ce nu arunci aceste haine extravagante, de ce nu gonești pe nebuni de la ușa d-tale, de ce nu stingi lumina inutilă și uscătoare de inimă a nopților risipite până spre ceasurile dimineții?

– Ce vrei să fac? Ce vrei să pun în locul lor?! Inima e goală, acasă e pustiu, tot ce am socotit trainic și definitiv, în viața mea, e astăzi cioburi și puzderii!...

Cât de bine cunosc atare stare sufletească! De câte sute, de câte mii de ori, am întâlnit, în coșul pieptului contimporanilor mei, ruinele Palmirei și deznădăjduita Sahară!

Și leacul este unul singur! Și reînvierea și premenirea și miraculoasa primăvară – nescăzută și netrecătoare în vecii vecilor – sunt foarte cu putință și sunt aci, la îndemâna noastră!

Dar nu ne vine să credem, nu vrem să încercăm, n-avem în noi acel rest de eroică voință, care să ne facă să sfâșiem cortina falsităților și a prejudecăților timpului și să cerem, ca femeia samariteancă, de la Fântâna lui Iacob:

– Doamne, dă-mi această apă ca să nu mai însetez, nici să mai vin aici să scot!...

Sfântă naivitate, bine plăcută lui Iisus Hristos! Sfânt colțișor nebănuit din inimile noastre, dacă a mai rămas și îl mai găsim: măcar cât un bob de lăcrămioară, iată, Iisus Hristos poate să-l facă să crească mare, cât Golgota milostivirilor și-a iertării Lui dumnezeiești!

Dar caută acest strop de mărgăritar în inima ta și nu disprețui naiva terapeutică la care vrea să te supună cel ce ți-a ascultat mărturisirea.

3 noiembrie 1930

Scrisoarea d-tale este un document. Înfățișează, în ochii mei, psihologia unei mari majorități din generația care se ridică. Dacă nu ai fi atât de tânăr, precum o văd și precum o spui singur, nu ți-aș fi răspuns. Faci parte din acest entuziast și clocotitor tineret, care trece, valuri-valuri, pe sub ochii noștri, osteniți de o jumătate de veac de priveliști... Copii! voi sunteți scumpi inimilor noastre, fiindcă sunteți vlaga și nădejdea noastră de viitor. Dar între voi și noi, părinții voștri, sunt destule neînțelegeri și deosebite și contradictorii concepții despre viață.

Ești cutezător, în scrisoarea pe care mi-o trimiți. Dacă aș fi un temperament mai irascibil, aș zice chiar că mă ocărăști. Cum poți să spui cuiva, ori să-i scrii (ceea ce este uneori și mai grav) cuvintele cu care mă gratifici? Cât ești de tânăr și cât suferi, amice!

Te-a supărat Ziua Domnului de acum două săptămâni: *Munciți, rugați-vă și suferiți!* Ți se pare la început, la începutul unui an nou, o urare revoltătoare.

Necunoscutul meu cititor (necunoscut personal, fiindcă altfel îmi scrii limpede cine eşti), am dreptul să te învinuiesc şi eu de precipitare şi de confuziune. Eu mă adresez, în rubrica mea, unei anumite categorii sufleteşti. D-ta, cu toate că pari a fi din părinţi creştini, ai ieşit, sufleteşte, din familia celor ce aparţin Bisericii lui Iisus Hristos.

Dragul meu, o discuţie între doi oameni nu este cu putinţă decât cu o condiţie prealabilă, ca între cei doi să existe oarecare puncte de plecare – oarecare premise – deopotrivă de acceptate. Cum ne vom înţelege noi, când d-ta mă întrebi: „Să mă rog? De cine?... De ce să mă rog? Când am nevoie de ceva, îmi iau pur şi simplu. Dacă întâmpin opoziţie, mă lupt şi cuceresc. Dacă m-aş ruga, ar însemna că mă recunosc... rob, faţă de cineva puternic, pretenţios, capricios, stăpân..." Aşadar, stăm unul faţă de altul, la antipozi. Cum ne vom putea înţelege?... Ne vom înţelege, poate, peste vreo 10-15 ani.

Până atunci, îţi voi spune, cu o vorbă celebră, din nu mai ştiu care poet mare: „Viitorul să aibă milă de orgoliul d-tale!"

Dar, cine ştie!... Sinceritatea şi curajul sunt atingătoare... Câţi cutezători, câţi rebeli, câţi Prometei au ajuns să se încovoaie, pe neaşteptate, în faţa altarelor adorate de mine şi de fraţii mei!

Să nădăjduim. Şi mai cântăreşte formula mea: *Munciţi, rugaţi-vă, suferiţi!...* Dragul meu copil, dacă rugaţi-vă, nu-ţi place, de munciţi şi suferiţi, nu vei putea, în lumea aceasta, să scapi niciodată!

18 ianuarie 1931

Iată un neajuns pe care-l constată cu dreptate toţi fiii Bisericii noastre Ortodoxe Româneşti: sfintele noastre slujbe, începând cu Sfânta Liturghie, nu sunt îndeplinite cu sacra uniformitate obligatorie.

De la biserică la biserică şi de la preot la preot vei observa – oricât de mediocru observator ai fi – în efectuarea celor sfinte felurite şi curioase varietăţi. Fiecare preot are particularităţi şi

diferenţieri nejustificate. Excepţiile sunt rarisime şi când dai peste ele trebuie să recunoşti că preotul cu ritual precis şi inflexibil şi-a făcut ucenicia la mânăstire.

Fenomenul acesta trebuie denunţat şi combătut. Nu este cuviincios şi nu este ziditor pentru păstoriţii noştri să le servim cele eterne sub felurite şi personale fluctuaţii de gust şi de obişnuinţă. Dreptarul după care trebuie să îndeplinim sfintele oficii se cade să fie, pentru toţi slujitorii altarului, unul şi acelaşi, invariabil şi neşovăielnic.

Dar această constatare periferică recunosc că cheamă după sine o alta mai adâncă. Am mai scris-o şi altă dată şi nu voi înceta s-o reamintesc episcopatului românesc. Regula cea mare după care se execută în biserica noastră toate sfintele servicii este regula mânăstirilor. *Tipiconul* nostru bisericesc este croit pentru zilele, nopţile, sufletele şi obligaţiile călugărilor. Din mânăstire, acest tipicon s-a revărsat asupra întregii Biserici, la sate şi la oraşe.

Şi pentru că este cu neputinţă să îndeplineşti, la sat şi la oraş, ceea ce tipiconul prevede pentru mânăstire, atunci fiecare preot prescurtează şi ajustează cum îl taie capul. De aici, fireşte, porneşte şi înfloreşte tot arbitrarul, cu toate diferenţierile şi capriciile pe care le dovedim în atitudinea rituală a oficianţilor noştri.

Starea aceasta este aducătoare de dezordine şi de pagubă duhovnicească. Nu este admisibil ca de la biserică la biserică, în acelaşi oraş şi în aceeaşi zi de duminică, douăzeci de preoţi să-ţi prezinte douăzeci de feluri de a executa unele mişcări, ba chiar şi unele rostiri sfinte din Sfânta Liturghie.

Este încă o lacună în cele sacre ale noastre. Autorităţile superioare bisericeşti trebuie să se hotărască odată la marea lucrare, de mult aşteptată, a revederii şi a raţionalizării secularului tipicon.

Cărţile de ritual nu mai pot fi lăsate la aprecierea şi hotărârea fiecăruia dintre noi.

Într-una din bisericile din Capitală câţiva clerici şi câţiva mireni cu preocupări duhovniceşti au căutat să dea rugăciunilor noastre tradiţionale şi „tipicului" secular o fizionomie nouă.

Presupun că suntem în cazul celor mai lăudabile intenţiuni şi că râvnitorii noştri nu au în vedere decât folosul aproapelui şi edificarea sufletească. Totuşi, încercarea lor a trezit numeroase nedumeriri, supărări înăbuşite şi acum în urmă unele izbucniri vătămătoare păcii bisericeşti.

Cel dintâi lucru – bun şi frăţesc – pe care trebuie să-l facem, este să desfiinţăm pricina de supărare şi de sminteală. Să nu dăm sminteală fratelui nostru!

S-a produs turburare, s-au formulat protestări prin viu grai şi prin scris şi au venit paznicii ordinei publice ca să garanteze... liniştea celor ce efectuau rugăciuni, după un tipic improvizat.

A fost un fapt regretabil şi avem temeinice cuvinte să credem că înaltele autorităţi bisericeşti, mai bine informate, vor aduce lucrurile pe calea cuvenită şi cuviincioasă.

Dar încercarea celor dornici de revizuirea străvechiului „tipic" este plină de învăţăminte şi trebuie cinstită cu toată atenţiunea noastră. Nu toată lumea ştie clar cum că slujba noastră bisericească, la oraşe şi la sate, ar trebui să fie, după sfintele pravile, întocmai aşa ca la mânăstire. Noi nu avem până azi un tipic prescurtat, bine chibzuit, bine închegat şi destinat bisericilor de sat şi de oraş.

Să mai îndeplinim azi, în bisericile pentru mireni, întreaga regulă călugărească, toate rugăciunile şi podoabele tipicale: este mai presus de vremea şi de posibilităţile zilelor de faţă. Şi atunci se întâmplă un lucru de necrezut pentru o minte laică ordonată: fiecare preot prescurtează tipicul cum îl taie capul sau cum a apucat de pe la bătrâni. Aşadar, tipicul: o Vlăsie străbunică şi noi, mai toţi, delincvenţi silvici!

Faţă de această situaţie, toţi inovatorii sunt, sufleteşte, cel puţin inteligibili. Sfântul Sinod al marei noastre biserici naţionale n-ar avea azi o mai grabnică şi mai sfântă datorie decât să revizuiască şi să *gradueze* tipicul. Este o înţelepciune şi

practică şi divină care ne cere de multă vreme această mare operă: un tipic croit pe potriva noastră, a celor ce trăim în sate şi oraşe, un tipic care să ţie seamă de programele vieţii actuale, de aripile cele noi ale timpului şi de noua noastră consolidare sufletească.

Fiindcă – ştiţi prea bine – : nu omul a fost făcut pentru... tipic, ci tipicul pentru om.

Un semn caracteristic şi dumnezeiesc al învăţăturii Mântuitorului este unitatea pe care ni-o impune.

Primind pe Iisus Hristos şi punând sub jugul Lui cel bun cerbicea noastră intelectuală, renunţăm la particularismele noastre şi ne străduim să realizăm severa disciplină a crezului creştin. La pâraiele apei celei vii, ne găsim, cu toţii, unanimi şi uniformizaţi. Ne adăpăm la fel, cu toţii, asemănându-ne, în simplitate şi nevinovăţie, cu toate vietăţile care, simplu şi nevinovat, îşi astâmpără setea, vara, din acelaşi pârâu de munte.

Urmărind acest ţel prea înalt al aducerii noastre la acelaşi numitor doctrinar şi mai ales caritabil, Biserica a supravegheat cu asprime armatele sale duhovniceşti şi a exclus sistematic, din rânduri, pe svăpăiaţi, pe turbulenţi şi pe separatişti. Şi cei excluşi – atât de mulţi, pe marginea drumului milenar – s-au numit eretici şi apostaţi.

Vremurile noastre, orgolioase şi răzvrătite, nu mai înţeleg şi nu mai admit marea nevoie şi marea înţelepciune a acestei severităţi din partea Bisericii. Oamenii moderni nu-şi dau seama că dacă azi trosnesc toate încheieturile noastre sociale, este, în bună parte, din lipsa acelor uniformităţi şi coeziuni sufleteşti pe care le cerea şi le impunea Biserica.

Dar iată că vin prilejuri să verificăm dreptatea vechii discipline, chiar din situaţia şi din priveliştea de azi, a moştenirii lui Iisus Hristos. Cum se privesc pe sine şi cum înţeleg mandatul lor şi rolul lor în lume cei ce pogoară din autentice obârşii dreptmăritoare? Ce mai cred şi cum interpretează aceşti moştenitori substanţa creştinismului?

Urmărindu-i şi comparându-i, ajungi să înţelegi două lucruri: Întâi, sfânta dreptate a Bisericii Primare care nu admitea interpretări, fantazii şi aiureli personale, şi al doilea, intima şi ireparabila plesnire a blocului învăţăturii creştine... Câte capete, atâtea păreri!... Unul este evoluţionist, altul e paradoxalist, al treilea e gnostic modern, al patrulea e pur şi simplu jongler (dar nu ca eroul lui Anatole France)...

Şi atunci, înţelegeţi ce poate să realizeze această armată spirituală, în faţa adversarilor şi atacurilor de azi. Atunci înţelegeţi de ce lupta noastră, sub steagul lui Hristos, este atât de haotică, de lipsită de comandament şi (de fapt) strămutată pe alt târâm decât cel veritabil creştin.

De la aceste spectacole de diversitate şi de întrecere, te înapoiezi acasă trist şi flămând. Unde este pâinea vieţii? Unde este saturarea celor patru mii şi cinci mii?... Nimic nu se îndreaptă. Nimic nu se transformă, după dreptarul cel viu făcător şi veritabil al Mântuitorului!

Fiindcă, evident, Dumnezeu nu era şi nu este în furtuna orgoliului şi a retoricei (I *Regi* 19, 11).

29 ianuarie 1934

Trăim în cele mai îngrijitoare contraziceri. Pare că toate noţiunile, convingerile şi bunurile sufleteşti, privite altădată ca bine câştigate, s-au prăbuşit, s-au degradat şi s-au amestecat, ca mobila dintr-o casă devastată de cutremur... Credincioşi şi necredincioşi, progresişti şi retrograzi, constituţionalişti şi obosiţi de constituţie... nu ne mai distingem unii pe alţii, fiindcă unii pe alţii ne supralicităm, prin contrazicere şi confuziune.

Scriu, îndeosebi, pentru lectorii mei creştini şi mă străduiesc de-a pururi să stabilesc, în conştiinţele lor, elementele de temelie ale credinţei în Iisus Hristos. S-ar părea că nu este lucru prea greu să spui şi să regăseşti crezul creştin, după două mii de ani de dogmatică şi de teologie. Şi priviţi că lucrurile sunt tocmai dimpotrivă! Era mai clar acum cinci sute de ani ce este creştinism şi ce este păgânism, decât azi, în preziua – probabil – a unei noi amestecături a limbilor!

Ştiam, odinioară, că prin adeziunea liberă a inimii la legea lui Iisus Hristos, ne dezrobim cu fericire de poverile pământului şi ne pregătim pentru împărăţia Lui, care începe în lumea aceasta, dar care nu face parte din lumea aceasta.

Ştiam odinioară că *Evanghelia* Mântuitorului creează pe pământ un stat sufletesc nou, o legătură universală între fiii lui Adam, mai presus de continente, de împărăţii şi de diversitatea neamurilor. Dumnezeirea operei lui Dumnezeu-Fiul se recunoştea mai ales prin aceea că aduna, în legătura suprapământească a iubirii creştine, pe oamenii tuturor latitudinilor şi ai tuturor seminţiilor. A fi urmaşul şi devotatul misterului creştin însemna să fii o creatură nouă, oricare ţi-ar fi fost, mai înainte, spiţa neamului şi patria pământească.

Sfântul entuziasm de odinioară făcea din condiţiile sociale, din familiile pământului şi din împrejurările naşterii, nişte simple trepte peste care călcai, tot mai sus, ca să te apropii de mistica unificare întru Hristos Domnul.

Ce-a rămas din acest creştinism clasic, unic valabil şi adevărat, din veac şi până în veac?... Am început să tragem de el, ca de o plapomă, ca să acoperim, pretenţioşi şi brutali, egoismele naţionale şi camuflatele noastre ambiţii pământeşti! Am început să proclamăm (ca acel absurd personaj din *Evanghelie*) că-l vrem pe Hristos stăpân, cu condiţia ca El să se facă judecător între noi şi fratele nostru şi să ne împartă moşia moştenită de la părinţi!

L-am pogorât pe Domnul în praful şi în noroiul de care El a voit să ne izbăvească! L-am făcut pândarul ţarinei şi solidar cu patimile noastre! Iată cum am ajuns să ameţim inima creştină şi să falsificăm dumnezeiescul mesaj!

17 iunie 1934

Trăim sub ceruri tulburi şi în zile încărcate cu nu ştim ce funestă electricitate a nebuniei. Trăsnetele cad de

jur-împrejurul nostru şi la fiecare zguduitură conştiinţa noastră se zbate să se clarifice şi să-şi regăsească siguranţele ei religioase. Dacă, odinioară, în faţa splendidelor cataclisme din păduri şi din savane, omul a ajuns să desluşească glasul lui Dumnezeu, cataclismele sociale sunt materie didactică de acelaşi fel.

Religiunea creştină, cu deosebire, prosperează şi se învederează dumnezeieşte de adevărată în zilele marilor furtuni pământeşti. În prigoane, în adversităţi înfricoşate, în ura întregii societăţi antice, Apostolii Mântuitorului au întemeiat în lume institutul siguranţelor nemuritoare. Dar este dureroasă mirare pentru cei ce ştiu aceste lucruri că azi, sub trăsnetele dezlănţuite, acţiunea creştină întârziază să se reafirme.

Dacă suntem creştini numai de zile bune, creştinismul nostru este palid şi ieftin. Vigoarea creştină seamănă cu acele păsări ale furtunii, care zboară deasupra oceanului în ziua de zbucium şi de naufragii.

Scriu aceste gânduri pentru acei prieteni cunoscuţi şi în mare parte necunoscuţi, care privesc cu inima strânsă atâtea semne rele şi atâtea dezastre începătoare, de sub cerul contimporan. Impresiunea trainică a acestor fraţi creştini răzleţi este că, în actualele noastre stări de pregătire sufletească şi de consistenţă bisericească, suntem la începutul sfârşitului.

Împotriva acestei impresiuni de apăsare şi de faliment trebuie rechemate şi adunate noi evidenţe optimiste şi noi persuasiuni de mai bine. Trebuie să stăruim în marile noastre convingeri, dar trebuie să le fortificăm cu o mai adâncă pricepere a celor ce se încheagă încet şi sigur, sub pojghiţa vechilor situaţii...

Ştiţi prea bine minunatul şi providenţialul episod din viaţa celor Doisprezece Patriarhi, feciorii lui Iacob şi fraţii lui Iosif, cel vândut în Egipt. Au venit zile când foamete mare s-a întins în tot Canaanul, fiindcă păşunile s-au pârjolit şi grâul care întăreşte inima omului nu s-a făcut. În deznădejdea şi în spaima de pieire care îi cuprindea, bătrânul Iacob aude că în Egipt e mare strânsură de bucate şi că toată lumea se duce acolo să cumpere... În Egipt îşi trimite şi el feciorii, ca să cumpere grâu şi să-şi hrănească neamul, cel purtător de mari făgăduinţe...

Astăzi este secetă mare în toată lumea şi ea este crâncenă pe plaiurile noastre sufleteşti. S-a uscat grâul inimii şi arată jalnice păşunile duhovniceşti... Dar în Egipt sunt mari provizii de merinde sfinte. Numai că Egiptul nu e geografic...

Să fim deplin încredinţaţi că înţelepciunea lui Iacob – chiar dacă momentan lipseşte – se va ivi mântuitoare.

22 octombrie 1934

Sunt minunate scrisorile pe care le primesc uneori de la cei ce îmi fac cinstea să mă întrebe ba una, ba alta, în legătură cu convingerile sau cu interesele lor sufleteşti... Nu pot să răspund tuturor... De pildă, nu pot să răspund cutărui inventator necăjit şi nedreptăţit... E adevărat că am vorbit odată de odiseea unuia, dar nu mă pricep în tehnică şi intervenţiuni şi nu pot să continuu...

E mai aproape de mine şi de această rubrică întrebarea unui alt corespondent, care a pierdut Ziua Domnului, adică ziua de odihnă şi nu poate s-o mai găsească... Îmi scrie deznădăjduit: Ce să mă fac? Cum să ştiu eu care este ziua de odihnă, pe care s-o păstrez şi s-o sfinţesc cu încetarea oricărui lucru?...

Poate că onoratul meu corespondent nu este nici atât de deznădăjduit, nici atât de nevinovat cât ar reieşi din scrisoarea sa. Cum este cu putinţă să rătăceşti Ziua Domnului, într-o societate destul de ordonată, unde lucrăm şase zile pe săptămână şi a şaptea ne odihnim? Orice şcolar de clasele primare, ca să nu mai zic de cele secundare, poate să-ţi spună, fără greş, în ce zi a săptămânii ne găsim şi când vine duminica. Apoi, fiecare ziar este, în felul lui, un amintitor al zilelor săptămânii. În sfârşit – corespondentul meu îmi scrie din Buzău – clopotele din oraşul Buzău şi din tot judeţul nu vestesc ele, oare, regulat, încă de sâmbătă seara, Ziua Domnească de a doua zi?...

Da, însă este probabil că în cugetul celui ce-mi scrie s-a întâmplat un uşor accident confesional: a trecut de la credinţa şi

de la Biserica strămoşească, la o frăţietate religioasă nouă care susţine, spăimântată, că, de la Hristos încoace imensa familie creştină – nu se ştie prin ce vrajă – a pierdut socoteala zilelor săptămânii şi s-a pomenit cinstind duminica în locul sâmbetei.

Cine voieşte, cu inimă cucernică şi dreaptă, să înţeleagă cum a trecut cinstea sâmbetei din *Vechiul Testament* asupra *duminicii* din *Noul Testament* să citească, între altele: *Matei* 12, 1-2. Acolo se spune: *Domn este Fiul Omului şi al sâmbetei*. Aşadar, Mântuitorul, cu legea Lui şi cu Biserica Lui, este mai mare decât vechea sâmbătă şi poate să pună, pe fruntea unei alte zile, cununa ei sabatică.

Şi tocmai aşa s-a şi întâmplat. Ziua Domnului, Ziua Împărătească, a început să fie, din chiar ziua Învierii Domnului, ziua în care El a înviat, adică prima zi a săptămânii, duminica noastră de azi.

Şi atunci – *cine eşti tu, o, omule, ca să te cerţi cu Dumnezeu*? (*Romani* 9, 20). Este dumnezeiască punere la cale şi orice isteţime omenească şi orice nedumerire, fie oricât de nevinovată, trebuie să rămână mută şi convinsă de eroare.

Aşadar, tu care mi-ai scris, când auzi clopotele bisericii, duminică dimineaţa, adu-ţi aminte de *Apocalipsă* 1, 10: „Fost-am răpit întru Duhul în Ziua Domnului..."

Ce este adevărul? a întrebat Ponţiu Pilat pe Mântuitorul, în decursul procesului din Marea Vineri. Dumnezeiescul Învăţător spusese mai de mult: *Eu sunt Adevărul*, adică dragostea desăvârşită şi jertfa pentru omenire.

Lecţia aceasta, consolidată cu toată *Sfânta Evanghelie* şi cu toată istoria faptelor Domnului, a rămas, drept moştenire veşnică, Bisericii şi tuturor celor ce caută adevărul. Adevărul care este însuşi Iisus Hristos ne învaţă înţelepciunea renunţării, a păcii dintre noi, a continuităţii noastre sufleteşti şi a subpreţuirii bunurilor materiale din lumea aceasta.

E o învăţătură paradoxală. Ochiul pofteşte, gura e lacomă, simţurile sunt impaciente şi vor planturoasă satisfacţie. Ce-mi pasă de aproapele! Ce-mi pasă de echilibrul social! Ce-mi pasă de viaţa viitoare!... Fiinţa omenească, mărginită şi egoistă, crede că acesta este adevărul, după cum – lăsată la intuiţiile ei – crede că soarele se deplasează pe cerul boltit şi că stelele sunt nişte licurici ai nopţii.

Dar cei puţini şi cei pătrunzători au de-a pururi marea datorie să cugete pentru cei mulţi şi proşti şi să creeze pentru ei sugestia mântuitoare. Creştinismul este imperativul elitei omeneşti. A urca până pe culmea desăvârşitei morale creştine este lucru tot atât de greu, precum este a escalada vârfurile cele mai înalte din Munţii Alpi. Câţi pot să întreprindă, cu deplin succes, aceste ascensiuni!...

Rămâne, însă, poruncă sacră pentru cei mai distinşi dintre noi să caute, să practice şi să predice adevărul lui Iisus Hristos. Ori de câte ori mulţimea fraţilor fără nume şi fără lumină se izbeşte tragic de câte un obstacol social, trebuie să fim aprioric încredinţaţi cum că minoritatea inteligentă şi datoare să creeze directive şi-a trădat chemarea.

Am lăsat doctrina lui Iisus Hristos în paza candelelor din cimitir şi în paza paraclisierilor. Iată, elita destoinică să-L înţeleagă şi să-L propage s-a convertit la erezia că adevărul este de mâncare, bogăţie şi trufie socială.

Şi acum privim, miraţi şi înfioraţi, ce dezastre poate să aducă convingerea că „o singură viaţă are omul" şi că totul este pe ciomag şi pe apucate. Groaznic este să vezi poporul profesând, cu tunete, rătăcirea pe care tu, omule subţire, o profesezi în scris, de pe catedră, sau o ţii numai în conştiinţa ta!

...„Voim egalitate, dar nu pentru căţei."

Niciodată nu apare atât de clar că Iisus Hristos e adevărul ca în vremurile de învălmăşag şi de zăgazuri rupte... Dregeţi sus, ca să meargă îndreptarea până jos!

Ai rostit un sfânt adevăr, dăunăzi, când ai spus: Nimic nu este mai de preţ pe lumea aceasta decât un cuget clar, care nu te învinovăţeşte de nici o greşală, de nici o ticăloşie.

Istoria poate să fie veche, ştearsă, ca o monedă uzată, pentru mulţi dintre cei ce trăiesc în ziua de azi, dar e plină de taină şi de viaţă. Dumnezeu a orânduit, la porţile conştiinţei noastre, acest heruvim cu sabia de foc. Fericit este acel ce ştie aceasta.

Dar toate câte privesc problema conştiinţei sunt lucruri pe care le ştia şi Socrate şi Marcu Aureliu şi toţi câţi fac parte din nobila lor familie. De la Iisus Hristos încoace, sufletul omenesc a urcat şi urcă neîncetat trepte fericite, necunoscute celor vechi.

Voi întregi ceea ce ai rostit dăunăzi: Nimic, pe acest trist pământ, nu este mai de preţ decât consolidarea conştiinţei cu lumina şi cu disciplina *Sfintei Evanghelii*. Stoicismul de altădată şi marii virtuoşi ai păgânismului erau mândri şi împietriţi în netulburarea şi în neprihănirea lor. Sufletul lor trebuia să fie, în vecii vecilor, marea care nu ştie de furtună şi de naufragii.

Creştinismul e mult mai profund, mai complet şi mai uman: recunoaşte că marea există, că furtunile bântuiesc înfricoşat şi că naufragiile sunt numeroase. Dar acestui ocean, acestor uragane şi acestor sfărâmări de corabie creştinismul le-a dat asigurarea şi corectivul dumnezeiesc al limanului Bisericii nemuritoare.

Iată ceea ce nu înţeleg foarte mulţi din semenii noştri, cu carte şi fără carte. Individualismul zilelor noastre nu pricepe şi nu admite această putere misterioasă şi mai presus de individ pe care Mântuitorul a lăsat-o sacrei şi ierarhizatei colectivităţi fondate de El, aici pe pământ. Mare lucru este pacea cu tine însuţi şi cu cei din jurul tău. Dar poţi s-o păstrezi totdeauna? Când pacea cu cei din jurul tău s-a nimicit, te duci, vrând nevrând, la scaunul dreptăţii omeneşti. Avem judecători, tribunale şi toată scara justiţiei civile. Dar ce te faci, în cazul mult mai greu când ai pierdut pacea cu tine însuţi? Adică atunci conştiinţa despre care vorbeam începe să-ţi arate, în oglinzile ei, înfăţişări hâde şi chinuitoare?

Din fericire, aceste idei şi aceste realităţi nu-ţi sunt străine. Dar luptă-te să faci din ele o sfântă agonisită personală. Ştii

prea bine cuvântul Mântuitorului: *Nu oricine care îmi va zice: Doamne! Doamne! va intra întru împărăţia cerurilor, ci care face voinţa Tatălui Meu Celui din ceruri.*

Aşadar, nu mai zăbovi. Recunoşti că Milostivul şi în acelaşi timp înfricoşatul Stăpân ţi-a trimis şi îţi trimite destule semne, şi de răbdare şi de constrângere. Pregăteşte-te pentru ziua cea mare. Nu uita: *Eu pe câţi îi iubesc îi mustru şi îi pedepsesc; râvneşte, dar, şi te pocăieşte!*

Închipuieşte-ţi că eşti călător într-un tren cu numeroase vagoane şi cu şi mai numeroşi călători.

Trenul înaintează, gările trec după gări şi intri în vorbă cu tovarăşii de călătorie... D-ta unde te dai jos?... D-ta la care gară te opreşti? Pe d-ta cine te aşteaptă?... Mai nimeni dintre tovarăşi nu ştie să-ţi răspundă hotărât: mă dau jos la cutare gară şi ştiu că mă aşteaptă acolo anume rudă ori cunoştinţe. Ce veţi gândi despre aceşti ciudaţi soţi de călătorie, care nu ştiu încotro au plecat şi nici cine le va ieşi în cale?

Totuşi, astfel se înfăţişează majoritatea contimporanilor noştri. Gările se tot succed. Anii vin după ani... Termenul călătoriei însemnează pentru fiecare inevitabila oră a supremului popas.

Pentru fiecare drumul acesta, aici pe pământ, se va isprăvi. Dar nu avem nici o ştiinţă, nici o siguranţă, nici o pregătire de nici un fel asupra ţintei acestei vieţi şi rostului nostru pe pământ!... Nu ştim unde ne duce trenul, ce ne aşteaptă la sosire şi unde vom găzdui!...

Filosofia independentă – răspunzătoare în bună parte de această dezorientare din sufletul semenilor noştri – găseşte lucrurile normale. Viaţa noastră este o luminiţă la ţărmul unui ocean de-a pururi întunecos... Ce suntem, încotro mergem, ce înţeles are trecerea noastră prin lume – nu putem să ghicim, cu atâta minte câtă avem...

Exact la fel este cu ochiul, care – nearmat de telescop – nu poate să sondeze adâncimile cerului. Revelaţiunea divină (dată

nouă prin insuflaţii autori ai *Vechiului* şi ai *Noului Testament*), este pentru inteligenţa noastră ceea ce puternicile instrumente optico-astronomice sunt pentru ochiul liber.

Revelaţiunea culminează cu venirea în lume a Mântuitorului. Destăinuirea începută prin Moise, prin eliberarea din Egipt şi prin instituirea Mielului Pascal, se desăvârşeşte prin învăţătura lui Iisus Hristos, prin dezrobirea universală şi prin Jertfa de pe Golgota, rămasă misterios, dar identic, în Sfânta Liturghie.

Neştiinţele, nesiguranţele şi labirintul filosofiei noastre sunt străbătute – pentru cine vrea să aibă ochii sufletului – de fulgerul dumnezeirii şi al descoperirii lui Iisus Hristos...

Noi toţi mergem spre limanul vieţii celei veşnice. Cu fiecare an ce trece, suntem mai aproape de luminosul ţel al călătoriei noastre. Mai mult decât de lumina soarelui pământesc, mai temeinic decât de adormirea noastră cea cu trupul, suntem încredinţaţi de adevărul vorbelor Domnului: „Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa. Nimeni nu vine la Tatăl Meu fără numai prin Mine“ (*Ioan* 14, 6).

3 februarie 1935

Ne întreabă uneori cei ce nu cred în dumnezeirea Bisericii Creştine, sau au turnat prea multă apă în vinul Crezului lor: „Cum mai sunteţi voi destoinici să vă ocupaţi de treburile pământului şi ale patriei, dacă vă simţiţi cetăţenii unei împărăţii deosebite şi aşteptaţi venirea a doua a lui Iisus Hristos?“

Mântuitorul însuşi ne-a dat, în acest punct, dreptarul de cugetare şi de purtare în viaţă, după care să ne ţinem de-a pururi. Mai întâi, în principiu: „Căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate celelalte se vor adăoga vouă“ (*Matei* 6, 33). Şi apoi, ştiindu-ne supuşi Cezarului şi Patriei, ne-a poruncit: „Daţi Cezarului cele ce sunt ale Cezarului şi lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu (*Matei* 22, 21).

Toată înţelepciunea creştină se dă acum pe faţă în interpretarea practică a acestor porunci divine. Uneori, din punct de vedere practic, ţi se pare că ai căzut într-un laţ nedescurcat şi că orice scăpare este cu neputinţă. Totuşi, puterea rugăciunii şi încrederea ta creştină te vor scoate la liman.

Trebuie să cauţi împărăţia lui Dumnezeu cu orice preţ şi cu orice primejdii, adevărate sau părute, care se ridică în faţa ta. Este incomparabil mult mai bine să faci, în cazuri care ţi se par întunecate şi dubioase, după voia şi după legea lui Iisus Hristos, decât după sfatul intereselor pământeşti.

Când faci voia Mântuitorului – atotsfântă, atotcurată, atotdezinteresată – eşti la adăpost de orice conflict cu tine însuţi. Conflict cu tine însuţi înseamnă conflict cu acest tainic străjer pe care Dumnezeu l-a pus la porţile inimii tale şi pe care tu trebuie să-l asculţi şi să-l cinsteşti – glasul conştiinţei tale.

Se va întâmpla, poate, ca dârzenia ta creştină să uimească, să supere, ba chiar să pornească împotriva ta pe semenii şi pe familiarii tăi. Le vei răspunde cu nemuritoarele cuvinte: „Trebuie să ascultăm pe Dumnezeu mai mult decât pe oameni!“ (*Faptele Apostolilor* 5, 29).

O convingere neclintită trebuie să te susţină. Dacă te ţii de dreptarul cel dumnezeiesc – în casa ta, în treburile tale, în ţara şi neamul tău – Dumnezeu te va răsplăti, atât de mult, atât de minunat, încât răsplata Lui să treacă dincolo de tine şi să se reverse peste semenii şi peste concetăţenii tăi.

Îţi aduci aminte ce puţini drepţi ar fi trebuit ca Dumnezeu să mai rabde şi să nu nimicească pe nelegiuiţii din Sodoma şi Gomora!

29 iulie 1935

De câtva timp, la scaunul episcopiilor şi mitropoliilor noastre, prinde să se statornicească un obicei folositor. Ierarhii noştri au hotărât ca, în fiecare an, preoţii misionari ai eparhiei să se adune la câte-o mânăstire şi să petreacă o săptămână de reculegere.

Cred că obiceiul acesta va fi într-o zi normă şi lege, pentru toate eparhiile, dacă mai sunt cumva unele care întârziază să-l adopte. În eparhia Romanului, de mai mulţi ani, lucrul se întâmplă regulat, anual, şi cu crescândă însufleţire.

Anul acesta, săptămâna de reculegere a misionarilor eparhiei Romanului a fost călăuzită şi prezidată de înţeleptul şi blândul arhiereu locotenent P. S. Ilarion.

Săptămâna a început duminică 20 octombrie, în Biserica Sfinţii Arhangheli din Tg. Ocna şi a continuat, zilele următoare, la Schitul Măgura, pe culmea plină de fagi şi de glorioase amintiri, de deasupra târguşorului de lângă Trotuş. După-amiază, şi duminică, şi luni, jos, în târg, au fost conferinţe publice religioase.

Doi oameni inimoşi şi devotaţi şi-au dat silinţe mari şi au făcut adevărate jertfe, ca această faptă de concentrare şi de cucernicie să-şi atingă ţelul şi să mângâie sufletele participanţilor...

Consilierul referent preotul Ion Vornicel şi protoiereul din Tg. Ocna, Nicolae Tudorache, au pregătit din vreme, cu bună socoteală şi cu susţinută energie, sărbătoarea sufletească la care am fost chemat şi eu.

Ceasurile cele mai scumpe ale ei au fost şi de data aceasta, ca şi în alţi ani, cele petrecute în sihăstria de la Schitul Măgura. Cei ce nu cunosc Tg. Ocna şi cuibul călugăresc ascuns în codri, sus pe pieptul muntelui, nu pot să vadă deplin imensitatea de azur şi de aur, şiragurile de argint ale Trotuşului şi toată feerica destăinuire a acestei văi, îmbogăţite, peste toate acestea, cu faima şi cu gloria rezistenţei noastre din marele război.

În afară de sfintele slujbe, făcute de dimineaţa şi până seara, în afară de lecţiile şi de predicile spuse între fraţi, săptămâna de reculegere are totdeauna o încheiere care poate că n-ar trebui divulgată, dacă nu ne-ar fi aminte să facem, din pilda eparhiei Romanului, un manifest duhovnicesc şi o chemare generală.

Această încheiere însemnează divinul act de lămurire sufletească şi de umilinţă al mărturisirii creştine. Toţi preoţii participanţi, în frunte cu însuşi arhiereul preşedinte, merg, unul câte unul, să-şi plece conştiinţa şi grumajii sub pravila zguduitoare a spovedaniei.

28 octombrie 1935

Poate mai ţineţi minte că marele şi nefericitul Guy de Maupassant, în zilele lui din urmă, avea drept carte de căpătâi atotmângâietoarea şi neîntrecuta operă de pietate din Evul Mediu: *Urmarea lui Iisus*.

Am avut de mai multe ori această carte şi altele la fel şi le-am dat fiilor şi fiicelor mele duhovniceşti. Dar... Dumnezeu se îngrijeşte de jertfa Sa. Am din nou sub mână o carte care preţuieşte cât toată greutatea ei socotită în mărgăritare. Este din anul 1766, tipărită la De Hansy, în Paris, „avec approbations & privilège du Roi..." Cartea se intitulează: *Prières chrétiennes en forme de méditations*.

Cine ştie cine a citit-o întâi! Ce inimă cucernică a pus între filă şi filă palpitul ei înaripat şi nerăbdător de supremele destăinuiri ce vor să fie. Şi te miri prin ce împrejurări, prin ce dislocări de bibliotecă a ajuns până în ţara noastră!

Ştiţi ce însemnează aceeaşi carte, deschisă şi citită şi meditată, în fiecare dimineaţă (dar în fiecare dimineaţă între orele 5 şi 7, nu între 11 şi 13)? Este, în echivalenţă sufletească, acelaşi lucru ca regulata remontare a mecanismului unui ceasornic. Ne plângem de confuziunea şi de babilonia morală în care trăim azi. Constatăm toţi cu dreptate că suntem bântuiţi de o înfricoşată criză, în cele nevăzute mai mult decât în cele ce se văd. Şi scriem, care de care, în cărţile şi în ziarele noastre, juste şi întunecate profeţii.

„Marto, Marto, te grijeşti şi spre multe te sileşti, ci un singur lucru trebuieşte!..." Să începem, fiecare, în fiecare zi, lucrul nostru, întru numele Domnului!

Suntem o clipă de conştiinţă şi de îndurerată aspiraţie între două eternităţi, aceea din care purcedem şi aceea către care zburăm (în fond aceeaşi maiestate a Eternităţii). Abisuri de frumuseţe, de contemplaţie şi de devinaţiune fulgeră în jurul clipei

noastre. Nopțile grele de diamantele stelelor, telescopul, microscopul, matematicele superioare, *Sfânta Scriptură*, Sfânta Liturghie și comentariile sfinților... sunt la îndemâna noastră a tuturora.

Și când toate aceste daruri sunt ale noastre și când viața aceasta provizorie e atât de redusă, cum mai găsim vreme să mai fim răi, să mai nedreptățim pe aproapele, să combinăm tâlhării, asasinate și destrăbălări satanice?

Viața noastră bisericească înfățișează azi aspecte, tendințe și lăuntrice frământări care o deosebesc, din punct de vedere exterior, de ceea ce a fost ieri. Mișcarea cea eternă din tot ceea ce trăiește ne cuprinde și pe noi și ne subjugă ritmului universal. Așa a fost, așa va fi. Biserica Mântuitorului este comparabilă cedrului și stejarului care își premenesc necontenit podoaba de din afară, păstrând, întreagă, puternica lor cherestea.

De câtva timp, în adunările noastre bisericești – la câteva biserici și tovărășii pioase – a biruit obiceiul ca toți credincioșii să cânte în cor anumite cântece, ba chiar să răspundă în cor sfintele răspunsuri liturgice.

„Nu era așa, la noi, acum treizeci, patruzeci de ani...“, spun cu îngrijorare sinceră sau cu fățarnică socoteală unii dintre cei ce vin și ascultă pe noii cântăreți. Răspundem la această întâmpinare: Adevărat este. Acum treizeci, patruzeci de ani, cântau în biserică numai psalții și corul, iar norodul tăcea, fiindcă nu știa să cânte... Dar la mânăstiri, de pildă, unde știutorii de cântare sunt mai mulți, cântă toți câți știu să cânte. Azi a venit vremea să lăsăm cântarea sacră ceva mai liberă și s-o îngăduim să se ridice – Domnului întru slavă – și din glasuri mirenești.

Este, oare, păcat? Este o nemaiauzită inovație? Dimpotrivă! Cu această cântare în comun revenim la timpurile primare. Așa i-a cunoscut și așa îi semnalează pe creștini Pliniu cel Tânăr, amicul împăratului Traian: se adunau în locuri singuratice și cântau împreună. Așa i-au cunoscut temnița Mamertină și circurile romane: cântăreți în ceasul tragic al violentei lor plecări din lumea aceasta.

Prin urmare, cântarea în comun care începe să-și facă loc, azi, în bisericile noastre, este o reîmprospătare a unui glorios obicei străbun. Și pentru liniștea unor conștiințe timide și neorientate, trebuie să amintim fără odihnă că Biserica Domnului cunoaște prea bine și schimbarea în cele secundare și periferice precum și fixitatea rigidă în cele cu adevărat esențiale.

Recunoaștem, însă, cu tristețe că murmurele și opoziția nu vin atât de mult din partea celor nevinovați și lesne de convins, ci din partea celor pseudo-râvnitori și pseudo-ortodocși. Pe necunoscătorul sincer îl înveți, îl faci să deschidă ochii în fața realității și-l câștigi. Dar ce faci cu fățarnicul îmbătrânit în viclenie, în intrigă și în cucernică sulimeneală? Ce faci cu inima uscată și amară pe care n-o mai poate înfrăgezi nici măcar roua Hermonului? Față cu această tristă categorie sufletească numai cuvântul Domnului biruiește: – *Ați închis Împărăția Cerurilor înaintea oamenilor! Voi nu intrați și nici cei ce vor să intre nu-i lăsați!*

Ce pot să-ți răspund? Toată înțelepciunea mea am agonisit-o, cu trudă și cu zăbavă, din *Sfânta Scriptură*. Îți voi trimite, peste câtva timp, un tom din cele proaspăt tipărite, dar încă nerăspândite, și acolo vei citi unele ca acestea:

„Necaz mare s-a făcut la tot omul și jug greu peste fiii lui Adam. Din ziua ieșirii din pântecele mamei lor, până în ziua întoarcerii la mama tuturor. Gândurile lor: frica inimii, cugetarea așteptării, ziua morții. De la cel ce șade pe scaun cu mărire și până la cel smerit, în pământ și cenușă, de la cel ce poartă iachint și cunună până la cel ce se îmbracă cu pânză groasă“ (*Înțelepciunea lui Sirah* 40, 1-5).

Suntem toți cuprinși și închiși în această constatare a străvechiului privitor al lumii, ca într-o peșteră astupată de pretutindeni. Numai minunea poate să ne elibereze. Numai în-

truparea Cuvântului, numai *Evanghelia* lui Iisus Hristos, numai dărâmarea pereţilor peşterii, prin glorioasa Lui Înviere din morţi!

Situaţia sufletească, pe care mi-o mărturiseşti, este boala oamenilor din vremea noastră. Eşti un fiu al timpului în care trăieşti. Zbucium deşert, entuziasme care ţin mai puţin ca un foc de paie, goană nebună după ţeluri şi după interese menite să se vestejească până diseară! Te voi întreba: Cum poate să fie cineva răscumpăratul lui Iisus Hristos şi cetăţean al împărăţiei Lui, când învăţătura evanghelică a rămas în rafturile bibliotecii şi împărăţia cerurilor a fost răsturnată şi înlocuită de vechea împărăţie a noroiului şi a putreziciunii?

Ştii că toate păcatele pot fi iertate celui ce păcătuieşte, dar este un păcat care dezarmează chiar bunătatea lui Dumnezeu şi acest păcat este păcatul împotriva Sfântului Duh, adică împotriva evidenţei şi a maiestăţii adevărului. Mântuitorul a comentat El însuşi ceea ce rostise altădată: „Dacă aţi fi orbi, n-aţi avea păcat. Acum, însă, fiindcă ziceţi: Noi vedem – păcatul vostru rămâne întreg“ (*Ioan*, 9, 41).

Frate, când ţi-ai dat inima lui Iisus Hristos, nu mai poate să încapă în ea nici o altă patimă de pe pământ. Şi atunci când tot pământul ia foc, pentru cine ştie ce înşelăciune sau năzăreală omenească, tu vei dovedi că eşti creştin prin cumpătul şi obiectivitatea ta. Ce poate să ridice inimile noastre mai sus decât jertfa Mântuitorului, pentru noi, şi ce aripi putem să dorim sufletului nostru, altele decât aripile iubirii evanghelice?

De aceea, frate, caută şi te socoteşte şi pe urmă să-mi răspunzi, înaintea Sfântului Duh: Iubeşti tu pe Mântuitorul, până la tăierea capului?

21 iunie 1936

Ştim şi simţim cu toţii că omul este mai mult al simţirii şi al patimii decât al judecăţii reci. Ne întâlnim şi semănăm, toţi, la veselie, mânie, plânset şi izbucniri şi fapte nechibzuite... Dar de-abia dacă ne ajung degetele de la cele două

mâini, ca să numărăm pe oamenii dedaţi gândului, obiectivi şi buni de sfat, din jurul nostru.

Învăţătura creştină – floare venită din ceruri şi sădită cu multă întârziere şi anevoinţă în inimile noastre – ne cere şi ne porunceşte, pentru dragostea lui Iisus Hristos, să fim, unii cu alţii, fraţi buni, adică îngăduitori, răbdători, miloşi şi cu deosebită cuviinţă în raporturile dintre noi.

„...Acum deci lepădaţi şi voi toate acestea: mânia, iuţimea, răutatea, defăimarea, cuvântul de ruşine, din gura voastră... Îngăduiţi-vă unul pe altul şi iertând unul altuia, dacă are cineva vreo plângere împotriva cuiva, după cum şi Hristos v-a iertat vouă, aşijderea iertaţi şi voi...“ (*Coloseni* 3, 8-13).

„...Vorbirea voastră să fie totdeauna plăcută, cu sare dreasă, ca să ştiţi cum trebuie să răspundeţi fiecăruia“ (*Coloseni* 4, 6).

Este învederat, că între cei ce iubesc numele lor de creştini şi vor să-şi pună toată simţirea lor în slujba disciplinei creştine, discuţiile înverşunate, însoţite de cuvinte tari, insulte şi de grosolănii, nu pot să mai aibă loc. Cu atât mai mult, ele sunt inadmisibile când ar fi să mutăm discuţiile din casă sau din sala de întrunire în ziar sau în carte. Şi mai mult decât atât, ar fi şi este grozăvie să cazi în ocări şi în lovituri personale, atunci când, dragă Doamne, polemica voastră se învârteşte în jurul unor probleme din domeniul religios şi bisericesc.

Din nefericire, vedem prea adesea că sunt oameni cu totul străini de aceste adevăruri elementare. Te pomeneşti (şi mai ciudat!) insultat de la obraz şi jignit greu de câte unul care pretinde că ai greşit înaintea Sfântului Duh şi ai desfigurat sfânta învăţătură!

Se poate anomalie mai nebunească? Poţi să îndreptezi pe cineva – admiţând chiar că ai fi având dreptate – în lucrurile Domnului, călcând poruncile cuviinţei şi ale gingăşiei creştine?

Iată pentru ce, când vezi că, dintr-o discuţiune pornită pe terenul unor înalte probleme religioase, insulta ia locul argumentelor, trebuie să stai să judeci: sau aceşti oameni sunt nişte făţarnici care nu cred în ce discută, sau sunt nişte cârpaci de

rând, care vor să introducă sculele fierarului şi ale potcovarului, în delicata meserie a giuvaergiului.

5 octombrie 1936

Între pătrunzătoarele cântări din Rânduiala înmormântării este şi aceasta: „După chipul şi după asemănarea Ta, zidind din început pe om, l-ai pus în Rai, să stăpânească peste făpturile Tale; iară din pizma Diavolului fiind amăgit s-a împărtăşit mâncării, călcător poruncilor Tale făcându-se. Pentru aceasta iarăşi în pământ dintru care s-a luat l-ai osândit să se întoarcă, Doamne, şi să-şi ceară odihnă... O, minune! Ce taină e aceasta, ce s-a făcut pentru noi? Cum ne-am dat stricăciunii? Cum ne-am înjugat cu moartea?..."

La aceste supreme întrebări – răspunde – mai presus de priceperea noastră – numai venirea pe pământ a Fiului lui Dumnezeu. Întru opera de răscumpărare a Mântuitorului, începe să se facă ziuă în sufletele noastre. Zi deplină se face, însă, numai pentru marii jertfitori, pentru înţelepţii desăvârşiţi, pentru sfinţii şi pentru „nebunii cei pentru Hristos".

În *Epistola către Evrei*, Sfântul Apostol Pavel, meditând asupra venirii Domnului printre noi, spune că El a venit *ca să izbăvească pe acei pe care frica morţii îi ţinea în robie, toată viaţa.*

Aici ne găsim la intrarea unui labirint de taină dar şi de negrăită fericire. Convingerea celor mai nobili cugetători dinainte de era creştină, şi îndeosebi puternica credinţă a vechiului Israil în viaţa viitoare se consolidează în chip desăvârşit prin învăţătura şi prin învierea Domnului. Astăzi, ca şi odinioară, adâncimea şi nobleţea sufletească se măsoară cu această victorioasă certitudine a continuităţii fiinţei noastre, dincolo de hotarele vieţii pământeşti.

În Iisus Hristos, toţi cei ce-L slujesc şi-L iubesc, după slăvita pravilă a Bisericii şi a Tainelor Sale, sunt fericit încredinţaţi că viaţa aceasta este o pregătire şi un popas, în calea spre răsplăţile viitoare şi spre cununile cele neveştejite.

„Nu avem aici cetate stătătoare, ci o căutăm pe ceea ce va să fie!" (*Evrei* 13, 14). Creştinismul, în adevărata sa fiinţă, este neclintita nădejde în făgăduinţele Mântuitorului şi senina aşteptare a ridicării tainicului văl care ne ascunde lumina nemuririi.

Toate cugetele profund creştine din toate veacurile, toţi marii fii ai omenirii, înainte de creştinism şi uneori dincolo de familia creştină, se întâlnesc în această supremă convingere: suntem călători. Viaţa aceasta este o călătorie. Ţinta călătoriei noastre şi locul de odihnă care ne aşteaptă se află dincolo de colinele, de apele, de întâmplările, de searbedele bucurii şi de durerile acestei vieţi. Mai siguri şi mai fericiţi decât toţi idealiştii tuturor religiilor şi tuturor filosofiilor, noi, urmaşii şi credincioşii lui Iisus Hristos, avem o comoară de mângâieri şi de sfinte puteri, în Biserica Eternă.

Mântuitorul ne-a încredinţat cu cuvânt mai tare decât moartea: „Şi dacă Mă voi duce şi vouă loc vă voi găti, iarăşi viu; şi vă voi lua pe voi la Mine ca să fiţi şi voi unde sunt Eu" (*Ioan* 14, 3).

Dar toate aceste înalte aşteptări şi toată această sfântă pregătire sufletească, nu putem să le păstrăm şi să le cinstim, mâncând, bând, înotând în chiolhanuri şi în păcate şi slujind idolilor acestei lumi.

Deci, dacă voiţi, încă o dată, un creştinism treaz, biruitor şi făcător de minuni, căutaţi-l iarăşi şi iarăşi, cu încordarea tuturor puterilor inimii, pe fericita cale dintre Ierusalim şi Emaus!

15 noiembrie 1936

Iubite frate întru Domnul, strâmtorată şi tristă e starea pe care ne-o descrii şi multă putere şi multă rugăciune îţi trebuie, pentru dominarea ei!... Ţi-am citit scrisoarea cu frăţească durere de inimă. Lanţul pe care îl porţi e greu. Ajutor şi mângâiere nu vei găsi, în preajma frăţiei tale... Le vei găsi în visteria noastră sfântă, în învăţătura ai cărei paznici suntem şi a cărei virtute viu-făcătoare trebuie s-o simţim noi cei dintâi...

Deschide *Psaltirea* şi citeşte: „Auzi-mă degrabă, Doamne, căci duhul meu slăbeşte... Fă-mă să auz dis-de-dimineaţă mila Ta, căci întru Tine mi-am pus nădejdea. Arată mie, Doamne, calea pe care să merg, căci către Tine ridic sufletul meu..."

Eşti prea tânăr, eşti nepregătit pentru această amară încercare, prin care treci şi va trebui să înveţi să rabzi, ca nici unul din păstoriţii frăţiei tale.

Nu suntem noi aceia care proclamăm, în faţa acestei lumi, înnobilarea vieţii noastre, prin taina credinţei în Mântuitorul? Predicăm celor ce se desfătează: spiritualizaţi desfătarea voastră! Predicăm celor ce plâng: fericiţi cei ce plâng!...

Atunci, cât de mult suntem datori, la ceasul lămuririi, să dovedim că tot ceea ce am învăţat pe ceilalţi era izvor legitim al inimilor noastre!...

Adună comorile răbdării şi ale încrederii în mâna atotputernică de deasupră-ţi, stăruind în meditaţie, în citire cucernică şi rugăciune. Părintele ceresc nu te încearcă spre răsturnarea şi pieirea frăţiei tale, ci spre nebănuite şi măreţe scopuri.

E dureros să tai, din inima frăţiei tale, ramura primelor iluzii şi sprijinul unei întregi construcţii, văzute şi nevăzute. E greu să te desparţi de aceea pe care ai făcut-o părtaşa primăverii tale de preot căsătorit. Dar, porunca Mântuitorului este categorică şi clară, ca o sabie: Dacă ochiul tău te sminteşte..., dacă mâna ta te sminteşte...

Încredere oarbă în Dumnezeu, iubite frate! Avânt nebiruit şi necondiţionat spre sânul Mântuitorului! El ştie ce face. Mai târziu vom înţelege şi noi opera Lui... Mai târziu vom silabisi – copii miraţi şi fericiţi – în cartea providenţii Lui: de ce porunca Lui a fost aşa.

Şi, mai la urmă, nu uita că suntem câţiva care dorim şi ne străduim să adunăm într-o zi, la un cămin duhovnicesc şi monahal, pe cei ce – de-a dreptul sau dureros şi pe ocolite – au înţeles că slujirea lui Iisus Hristos cere uneori un militantism aspru şi definitiv.

Sus inima, iubite frate!... Viaţa aceasta, cu toate deşartele ei dureri, este ca o zi de negură. Dincolo de neguri: soare prea fericit, este El, pe care Îl aşteptăm!

Am scris deunăzi că ar fi bine şi frumos să adunăm, într-un loc sihastru şi cucernic, măcar pe timp de o săptămână, pe scriitorii noştri creştini, militanţi... Cât e de bine şi cât e de frumos, când fraţii locuiesc împreună!...

Să nu fim, însă, rău înţeleşi. Nu e vorba să punem la cale un... congres al scriitorilor creştini. Aceasta ar fi o palidă perspectivă. Congresele presei în genere – în care se integrează prea bine şi publiciştii creştini – sunt suficiente.

Gândindu-ne şi dorind întrunirea în singurătate a literaţilor creştini, voim ceva mult mai nearătos ca un congres, dar mult mai sufletesc.

Voim o verificare intimă a conştiinţelor. Voim să ştim dacă vorbim toţi aceeaşi limbă duhovnicească, sau dacă nu cumva suntem ca neofiţii din Corint ai Sfântului Pavel: „Eu sunt al lui Pavel. Şi eu sunt al lui Apollo. Şi eu sunt al lui Chefa..." (I *Corinteni* 1, 12).

Ne bucurăm să facem constatarea că preocupările şi convingerile creştine răzbat azi pretutindeni în presa şi în literatura noastră. Dar ar fi o deşertăciune grozavă să credem că creştinismul poate să se numească astfel, atunci când este numai periferic şi decorativ.

Credinţa în opera Mântuitorului trebuie să fie vie şi generatoare de viaţă. Cei ce fac din Iisus Hristos împăratul conştiinţei lor, chiar când sunt artişti şi scriitori (dacă nu cumva tocmai pentru acest cuvânt), trebuie să fie nişte pilduitori şi fraţi mai mari, faţă cu obştia celor mici.

Jalnic ar fi ca în ţara noastră, unde ne plângem de atâtea contrafaceri şi de atâta neseriozitate, să ajungem să dovedim că există şi o contrafacere evanghelică şi o modă creştină.

Şi când nu ne va fi dat să deplângem aşa ceva, trebuie, chiar pentru cei robuşti în credinţă, o verificare a tendinţelor şi a unităţii lor în duh.

Puterea creştinismului clasic stă în ascultare şi în uniformitate sufletească. Dragostea dintre fraţi şi mântuitoarea independenţă bisericească au făcut odinioară, şi fac şi azi, şi vor face de-a pururi puterea societăţilor creştine.

În aceste zile de centrifugalism nebun ar fi mângâietor – pentru cei ce cunosc cu adevărat mângâierile lui Iisus Hristos – să putem să recunoaştem şi să numărăm pe cei ce pot să alcătuiască (în mic şi în mare) falanga Duhului.

Cereţi preoţi neprihăniţi; voiţi în bisericile voastre oameni sfinţi ale căror binecuvântări să facă să înflorească pacea în sufletele voastre şi să umple de noroc casele voastre!

Aveţi dreptate. Aşa se cuvine să fie preotul: cel mai înţelept, cel mai paşnic, cel mai duhovnicesc şi cel mai sfânt om din satul vostru şi din creştineasca voastră obştie.

Poate el să fie într-altfel, atunci când în fiecare zi stă faţă în faţă cu Iisus Hristos, nu numai la rugăciune, nu numai la cetitul tainic de acasă, nu numai în suspin şi în visare, dar faţă către faţă, aidoma: în Sfântul Altar, la Sfântul Prestol, atât la Sfânta Liturghie, cât şi în zilele fără Liturghie!

Cum mai poţi să fii altfel decât domol şi bun şi sfânt, atunci când trebuie să fii una cu Izvorul Bunătăţii şi al Sfinţeniei, ori de câte ori săvârşeşti Sfânta şi înfricoşata Taină a Sângelui şi a Trupului lui Iisus Hristos? Sau, dacă nu eşti preot, ori de câte ori primeşti Sfânta Cuminecătură?

Dar să vorbim de preoţi. Ne trebuie grozav, azi mai mult decât oricând, înţelepciunea lor, cumpătul lor aducător de pace, sfinţenia lor şi puterea lor făcătoare de minuni. Vai de popoarele care nu mai au atari oameni: insuflaţi de Duhul Sfânt, neclintiţi de valurile deşertăciunilor omeneşti şi încredinţaţi până la moarte că împărăţia Mântuitorului nu face parte din lumea aceasta...

Nu vă daţi seama că un preot creştin va avea şi va face folositoare nouă toate puterile pe care i le-a dat Hristos, în Sfânta

Preoţie, numai atunci când el se va identifica deplin cu învăţătura evanghelică şi cu poruncile Dumnezeiescului întemeietor? Sunt atâtea sute de ani de când apostolii, părinţii Bisericii şi toţi sfinţii ei ne-au arătat, prin fapta şi prin viaţa lor, cum trebuie să înţelegem şi să slujim pe Mântuitorul. Este o augustă normă stabilită şi ea nu este decât riguroasa aplicare a cuvântului divin: „Nimeni nu poate să slujească la doi domni, căci sau pe unul îl va urî şi pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va lipi şi pe celălalt îl va dispreţui; nu puteţi să slujiţi lui Dumnezeu şi lui Mamona“ (*Matei* 6, 24).

Lui Mamona: adică stăpânului acestei lumi trufaşe, nedrepte şi lacome de stăpânire şi de avere.

Acum, una din două: străduindu-ne, precum ne străduim azi să slujim zice-se şi lui Dumnezeu şi lui Mamona, sau voim să reformăm spiritul *Evangheliei* şi toată doctrina lui Iisus Hristos, sau dovedim o amarnică rătăcire şi o înfricoşată proastă creştere nu numai profesională, dar şi creştină, îmi vine să cred că nu trufia de reformatori ne omoară, ci necunoştinţa şi reaua îndrumare. Rătăcim „neştiind *Scripturile*, nici puterea lui Dumnezeu!“ (*Matei* 22, 29).

Dorim, voim, cerem ca preoţii noştri să fie puternici mijlocitori între noi păcătoşii şi tronul milostivirilor cereşti, şi Iisus Hristos Răscumpărătorul!

Pentru aceasta trebuie să călim din nou oţelul energiilor creştine! Trebuie să rupem legăturile şi vasalităţile noastre cu veacul păgân şi să fim, din nou, soldaţii aspri ai idealului creştin, cel neprimitor de târguială!

22 februarie 1937

Cât e de larg şi cât e de plin cimitirul! Răposaţii cei vechi primesc necontenit printre rândurile lor pe ultimii sosiţi. Criptele celor bogaţi se tot deschid pentru rudele întârziate...

Azi e sâmbătă şi, după datina bătrână, cei din oraşul celor vii îşi aduc aminte de cei din necropolă şi cer Sfintei Biserici ruga-

ciuni pentru ei... Desigur că au fost mai multe parastase şi rudele din vale au adus aici în deal preoţi slujitori, o dată cu tămâia, cu lumânările şi cu bobul de grâu, simbolul nemuririi creştine.

Dar această familie de oameni nevoiaşi a sosit prea târziu... Au şi ei în cimitir două nume dragi, două amintiri înecate în lacrimi: Lidia şi Lidica... Au adus şi ei tot ce-au putut: o colivă cât podul palmei, o sticluţă cu vin, câteva lujere de ceară şi o basma cu de ale mâncării, ca să mănânce lângă mormintele iubite... Dar au sosit prea târziu!... Au plecat toţi preoţii şi n-are cine să mai dea binecuvântările şi dezlegările, scrise în sfintele ceasloave!... O bătrânică scundă, frântă de corvezi şi de necazuri, se învârteşte pe lângă poarta cimitirului şi aşteaptă pe preotul pe care-l va trimite Dumnezeu... E mama Lidiei şi bunica Lidicăi.

Şi iată că un popă bătrân pică la poarta cimitirului...

– ...Aşa, cinstite părinte, pofteşte şi la noi... Uite e colea... Nu se vede mormântul, dar e colea...

Nu se vede, pentru că sunt cruci multe până acolo, copăcei şi buruieni, poteci şerpuitoare... Suntem în latura celor săraci... Au venit atâtea cruci, ca aduse de puhoaie... Este tocmai colo, aproape de gardul cimitirului.

– De câţi ani era Lidia şi de câţi ani era Lidica?...

Lidia împlinise douăzeci şi şase de ani, iar Lidica avea de-abia şase săptămâni!... O, mititica!... Este acum înger în ceruri!... Să ne rugăm, însă, pentru Lidia... A murit la douăzeci şi şase de ani, înaintea copilei, şi pe urmă, de foame, de răceală, sau de mizerie ereditară a murit şi Lidica. Iar tânăra mamă a murit de friguri puerperale, de sărăcie fiziologică, de vreun accident de muncă, sau de una din numeroasele boli care seceră bietul popor...

Mormântul este şters, anonim. O cruce nouă se pierde în noianul crucilor sărăcimii. Un om încă tânăr, mohorât şi cu capul în piept, vreo două femei cenuşii şi bătrâna, care gâfâie mulţumită că „a găsit pe părintele".

„...Însuţi, Doamne, odihneşte sufletul adormitei roabei Tale... Lidia..." Un nour se lasă pe ochii preotului; glasul tremură, suspinul se zvârcoleşte în sacrele cuvinte seculare:

„...În loc luminat, în loc cu verdeaţă, în loc de odihnă, de unde au fugit durerea, întristarea şi suspinarea..."

Şi molifta curge până la urmă, până la peştera lui Lazăr, cel a patra zi înviat din morţi, până la veşnica pomenire, a celei mutate de la noi, până la tronul de slavă şi de milostivire a Biruitorului Morţii, Iisus Hristos Domnul...

Şi când simbolul nemuririi a plutit deasupra celei adormite şi când mormântul ars de soare a supt vinul binecuvântat şi preotul a pornit printre ierburi şi printre cruci, rugăciunile au mai continuat, ca un vaier descrescând al unor clopote care au tăcut...

...Cine ştie, Stăpâne, dacă dumnezeiescul Tău cuvânt n-a luat, de mult, înainte rugăciunilor noastre!... Cine ştie dacă Tu n-ai spus Lidiei în culcuşul ei întunecos, asfixiat şi fetid şi în clipa ei cea din urmă:

– Astăzi vei fi în Rai!...

Ci Tu, Milostive Doamne, când ne vei vedea, într-o zi, nu departe de bogatul nemilostiv, trimete pe Lidia să-şi moaie degetul în apa îndurărilor Tale!...

19 septembrie 1937

Împrejurările grele şi constrângătoare, sub jugul cărora trăim cei mai mulţi dintre noi, sunt menite să verifice, de la inimă la inimă, adevărul şi temeinicia convingerii creştine. Acum se dă pe faţă cât face creştinismul fiecăruia. Acum vom constata, cu multă tristeţe, că aparenta armură de oţel, de pe atâtea piepturi presupuse eroice, era o simplă armură de bal-mascat!...

Treci printre concetăţenii tăi, îi asculţi ce vorbesc la întruniri, acasă, sau în tren, notezi îngrijorarea şi spaima care îi domină şi te întrebi: aceştia sunt moştenitorii Crucii, aceştia sunt Biserica Mântuitorului?

Dacă am putea caracteriza, în câteva cuvinte, sufletul într-adevăr creştin, am zice: este sufletul pe care viaţa nu-l mai tulbură şi moartea nu-l mai îngrozeşte. Dumnezeiescul Învăţător ne spune: „În lume aveţi tulburare; ci îndrăzniţi. Eu am biruit lumea" (*Ioan* 16, 33). Iar marele Său ucenic, Pavel, ne încredinţează că una din

urmările jertfei Mântuitorului este – „izbăvirea celor pe care frica morţii îi ţinea în robie, toată viaţa“ (*Evrei* 2, 15).

Cât trebuie să umbli azi, printre epigonii Crucii, ca să mai descoperi, ici şi colo, adevăratele semne ale familiei creştine: cumpătul în viaţă şi bravura în faţa morţii!

Cu cât nenorocirile şi poverile zilei sunt mai nesuferite, cu atâta trebuie să ne amintim mai mult că suntem fiii Bisericii şi depozitarii suprapământeştilor nădejdi creştine. Altfel, dacă creştinismul nostru ne părăseşte şi se arată calp, tocmai când suntem puşi la grea încercare, totul a fost minciună şi deşartă podoabă exterioară!

Criză, sărăcie, constrângeri de tot felul, renunţări, amărăciuni şi umilinţă..., toate sunt de faţă şi pot să crească, cu vremea, şi mai sus. Unde sunt puterile noastre de împotrivire şi digurile creştinismului nostru? Acum se alege grâul de neghină şi minciuna din adevăr! Când treburile merg domol şi pe plac, când viaţa pământească e îndestulată şi normală, când nu bate peste noi nici una din pedepsele Egiptului, e foarte uşor să fii creştin!

Număraţi însă pe devotaţii Mântuitorului, în timp de foamete, de ciumă, de potop, de război şi de zvârcoliri sociale. Acelea sunt zilele samariteanului milostiv şi ale lui Iov cel înţelept.

E dureros pentru simţul nostru creştin că vedem în aceste zile grele – în discuţii publice, în scene familiare, în documentele timpului, în convorbiri intime – cât de năucă este inima noastră şi cât de goale de untdelemn evanghelic sunt candelele noastre.

Unde este stoicismul strămoşesc? Unde sunt vitejii pravoslavnici care stătură, dârji şi neînfricaţi, în multiseculara vijelie a istoriei româneşti?

Vai, am ajuns şi noi – după ironica vorbă a englezului – să semănăm cu cartofii: Tot ce este mai bun în neamul nostru, stă îngropat în pământ!

HRISTOS: CALEA, ADEVĂRUL ŞI VIAŢA

Vin marile sărbători de iarnă. Vin – aşa ca după războiul universal – într-o atmosferă grea de fum, de nesiguranţă şi de rebeliune, precum o simţim de la război încoace. Vor fi zile de repaos; bursa va fi închisă; ziarele vor lăsa obloanele 2-3 zile; bogaţii şi săracii îşi vor uita necazurile, la câteva mese prelungite.

Dar deasupra tuturor, candela vremii va priveghea, dureroasă şi nestinsă, din ungherul marilor probleme nedezlegate. Îndeosebi cugetătorul creştin şi marea idee creştină, sărbătorind şi preamărind pe Dumnezeiescul Întemeietor al Bisericii, sunt şi rămân în permanentă tensiune...

Ultimele evenimente din Biserica noastră au scos la lumina tribunei şi a tiparului noian de întrebări, de nemulţumiri şi de critice virulente. Lumea este nerăbdătoare, enervată, dornică de soluţii, dacă nu miraculoase, cel puţin accelerate... Ce face Biserica? Unde sunt conducătorii ei? Care sunt dovezile purtării lor de grijă şi ale insomniei lor, în aceste zile de furtună şi de primejdie?

Au fost două congrese mari bisericeşti, au vorbit, în ele, şi clerici şi laici, unii dintre ei cetăţeni iluştri şi cu mare vază obştească. Unii au văzut cauza durerilor aici, alţii au văzut-o dincolo... Dar mi se pare că nici unul n-a descoperit nici America, nici oul lui Columb...

Ba da... în congresul al doilea, s-a stabilit, cu o mare majoritate de glasuri, că actuala lege organică a Bisericii noastre Naţionale s-a dovedit nepotrivită nouă, s-a dovedit chiar răufăcătoare şi trebuie deci desfiinţată...

Este un câştig... Dacă această lege a adunat asupră-şi toate protestele, toate mâniile şi toate blestemele, piară de deasupra capetelor noastre, facă-se ţap ispăşitor şi ducă-se în pustie, pe urmele ţapului biblic!...

Dar – ce credeţi? – când vom scăpa de această lege urgisită, dobândi-vom bunul nostru cumpăt creştin şi pacea sufletească? Aduce-vom oare înapoi vremile cele bune, floarea vieţii creştine, virtuţile azi defuncte, şi toate câte ne lipsesc atât de dureros?

Eu unul nu mă simt prea transportat de entuziasm... Ce-o să fie când vom da jos legea denunţată şi osândită în congres?... Vom face alta tot noi, făuritorii de alaltăieri şi, privindu-ne în oglinda cea nouă, vom constata, furioşi, că şi ea ne strâmbează!...

Altceva ne trebuie! Un chip nou, un suflet nou, o lume nouă!...

E frig, zăpada pare că stă şi pândeşte, dincolo de perdeaua norilor şi Sfintele Sărbători, care încheie anul şi deschid anul, sunt aci, înaintea noastră. Bun prilej, amar prilej, ca să vedem şi să înţelegem cât suntem de neorânduiţi şi câtă dezmăţare tolerăm în jurul nostru.

Priviţi cohortele de desculţi, de trenţăroşi, de declasaţi, care încep să defileze pe sub vitrinele încărcate cu mâncări, cu băuturi şi cu veşminte!

Şi spuneţi-mi, fără de vorbe, fi-veţi voi în stare să vă bucuraţi, în casele voastre, de mediocra voastră tihnă de sărbători, când veţi revedea, sub pleoapele lăsate, această armată a degradării şi a mizeriei, de la periferia Capitalei româneşti?

Sunt încredinţat că avem printre noi mulţi oameni de inimă, compătimitori şi filantropi. Ştiu din experienţă că sufletul românesc este generos cu prisosinţă. Văd cu ochii mei, pe stradă, pe atâţia care îşi deschid punga, când trec pe lângă un cerşetor...

Dar... dacă dezordinea, descentralizarea anarhică, irosirea milosteniei, frauda şi specula sunt mai adânc încuibate undeva, în viaţa noastră socială, apoi sunt încuibate tocmai în latura filantropiei şi a samariteanismului.

În această latură, putem să repetăm cuvântul de pomină al generalului francez, spus despre noi: „*Nous sommes admirablement désorganisés!...* " Milosteniile noastre cad, mai mult ca jumătate, în ghearele speculanţilor. Pe toate străzile circulă sinistre vrăjitoare, purtând pe braţe prunci luaţi cu chirie, dacă nu (s-a şi întâmplat asta) simulacre de copil. Indivizi, care sunt impenetrabili (sau asasini, sau troglodiţii mizeriei) stau la răspântiile cele mari. Cerşetori – ca şi în Orientul de până alaltăieri – intră în Bucureşti în căruţă trasă de un cal şi, din fundul căruţii, psalmodiază *Coranul* unei schilodenii de multe ori contrafăcute... Nu-i vede nimeni? Nu există pentru ei nici o pravilă. Totul e vraişte! Şireţii, dibacii, fiii întunericului smulg din buzunarele şi din prisosul nostru, cuvenit adevăraţilor nevoiaşi, mai mult ca jumătate!

Şi ziarele divulgă zilnic, „inimilor caritabile", şiraguri de nume şi de voalate catastrofe sociale!... Ce-ar fi, domnilor, dacă am face şi un Minister al Calicilor?

Vin Sfintele Sărbători! Sunt cocioabe fără foc, fără lumânări de Crăciun, fără pâine şi fără bucurie. Cine are catagrafia lor? Care autoritate a triat din vreme, pe impostori, dintre nenorociţii căzuţi la fund?... Se zice că nu ştiu unde – într-o ţară paradoxală – dacă vrei să dai un cartof unui calic, îl depui la biroul ofrandelor. Şi, a doua zi, lumea poate să se sfârşească, dar cartoful a ajuns la destinaţie!...

24 decembrie 1934

Intrăm în anul 1934. Să ridicăm inimile noastre către Vistiernicul anilor şi al veşniciei şi să-i cerem milă şi binecuvântare, pentru călătoria noastră în anul nou sosit. Atitudinea sufletească pe care ne-o impune adevărata credinţă creştină, faţă cu această premenire, este de o specială înţelepciune.

Nu este creştinesc nici să ne bucurăm până la pierderea cuviinţei, dar nici să ne închidem într-un pesimism tăgăduitor, la aceste ocazii calendaristice.

Vom păstra, cu măsura proprie creştinătăţii, calea de mijloc. Vremea este în mâna lui Dumnezeu, ca şi tot ce se întâmplă în vreme. În anul care vine, vom avea, omeneşte, şi bune şi rele. „Bune" şi „rele" sunt aprecierile noastre. Dar o încercare grea pe care ne-o trimite Tatăl Ceresc este totdeauna spre folosul nostru. În anul care vine, poate să ne sosească ultimul şi supremul ordin pământesc. Vigilenţa noastră creştină nu poate pierde din vedere nici un moment învăţătura *Sfintei Evanghelii* despre slujitorii casei care aşteaptă revenirea Stăpânului, sau învăţătura despre cele Zece Fecioare care trebuie să adăste, cu candelele aprinse, apropierea Mirelui.

Drept vorbind, aici se adună şi aici culminează toată seriozitatea şi toată puterea concepţiei creştine. Ce facem şi ce trebuie să facem noi, în această viaţă pământească, altceva mai bun decât să ne apropiem cu vrednicie, adică să ne pregătim, zi cu zi, de marele eveniment al plecării noastre de aici?

Familia vastă creştină nu poate să modifice nimic din această moştenire didactică şi duhovnicească. Iisus Hristos ne aşteaptă, în împărăţia-I cerească, şi toţi câţi am venit pe pământ, în Biserica Lui, şi plecăm de pe pământ, conştienţi că suntem ai Lui, trebuie să ne purtăm riguros în concordanţă cu această credinţă.

Să ne aducem aminte câţi eram – cunoscuţi, rude, prieteni – cei ce am intrat în anul 1933. Să ne aducem aminte pe câţi dintre ei i-am petrecut, în ultima lor călătorie!...

Ce ne va aduce anul 1934?... Sus inimile! Viu şi Împărat este Iisus Hristos. Dacă va fi să ne lase să-L aşteptăm şi anul acesta: slavă dumnezeieştilor Lui hotărâri! Dacă va fi să scurteze trista noastră vilegiatură pământească şi să ne recheme, în anul care vine – slavă împărăţiei Lui şi poruncilor Lui de-a pururi drepte! Aici ori dincolo – El este viaţa şi mântuirea noastră!

1 ianuarie 1934

Un confrate, vorbind deunăzi despre obiceiurile de Crăciun şi de Anul Nou, adică despre tradiţionalele colinde, sublinia caracterul practic şi feroce pe care li-l dă frageda generaţie de azi. Colindătorii pe care îi văzurăm zilele trecute sunt nişte mici exploatatori, reci şi cointeresaţi!...

Spunea confratele cum se înfăţişează aceşti epigoni ai îngerilor şi ai păstorilor din Betleem, cum smulg soneriile de la poartă, cum *foot-ball*-ează cu cutiile de scrisori şi cum dezbat, cu bucătăreasa, preţul urărilor executate...

S-au văzut altele şi mai crude. Aci, lângă mine, după câteva cârduri de felicitanţi, stăpânul casei închide poarta. Binevestitorii de Anul Nou pun umărul în poartă şi scot scoaba în care se proptea zăvorul. Hm! Entuziasmul acestor inocenţi e prea mare... Stăpânul pune degrabă două belciuge şi le prinde cu lacătul. Peste un sfert de oră, un îngeraş vârî sfârcul aripei prin belciug şi belciugul plesneşte!...

Probabil că lista acestor isprăvi minuscule e destul de lungă, de la smulgerea soneriei, până la înjunghierea întreolaltă a duioşilor colindători, aşa cum a fost pare-mi-se la Constanţa. Şi noi cei ce suntem cronicarii, ziariştii, observatorii şi clarificatorii vremii şi ai societăţii noastre, notăm, înregistrăm, istorisim şi ne culcăm pe urechea cealaltă.

Aşa se întâmplă cu toate câte vin din adâncimile, din furtunile, din dezastrele, din naufragiile oceanului nostru românesc şi cad şi se leapădă pe ţărmul presei.

Ziariştii şi scriitorii noştri nu vor să fie moralişti şi pedagogi. Neomeniile, delictele, banditismele şi imoralitatea particularilor nu provoacă indignarea ziaristului român.

El are dispoziţii şi patimă de cenzor numai pentru politică şi pentru oamenii politici. Politica sleieşte toate rezervele noastre de elocinţă scrisă şi nescrisă.

Ziaristul trebuie să trăiască. El este un profesionist ca oricare altul. Sărmanul, trebuie să se dea după păr... E moda rochiilor scurte. Care croitoreasă ar fi atât de nebună, încât să vrea să se ruineze, croind clientelor sale rochii lungi? Care ziarist poate să ignoreze, fără pagubă, gusturile, preferinţele şi slăbiciunile cititorilor săi?

Aici poate să fie adevărul. Dar tot aici este şi nenorocirea noastră şi este mâhnirea mea personală. Toţi câţi scriem pentru obştea românească ar trebui să fim mai mult decât nişte cronicari complezenţi sau dispreţuitori.

Vrem ori nu vrem aerisirea casei noastre naţionale? Dorim copiilor noştri o viaţă mai sănătoasă, mai tihnită, şi mai omenească decât cea de azi?

Atunci trebuie s-o luăm de la început: *Doctore, vindecă-te pe tine însuţi*!

5 ianuarie 1930

Eu unul socotesc (zicea un prieten, mai deunăzi, rezumând, într-o discuţie, punctul său de vedere), eu socotesc că voi, cei ce vă luptaţi pentru flamura creştină şi pentru ideologia evanghelică aveţi cuvânt să fiţi satisfăcuţi... În marile zile ale creştinătăţii, de la sfârşitul şi de la începutul anului, nota voastră, leit-motivul vostru, sensibilitatea voastră au predominat, ne-au învăluit, ne-au făcut, încă o dată, să fim copiii Bisericii, dacă nu de faţă, lângă altarele şi amvoanele voastre, cel puţin lângă iconostasul amintirii şi al dulcii vremi trecute... Ce mai vreţi!... Am fost, iar, împreună cu voi, în Betleem, în Ierusalim, la Iordan, în corul îngerilor şi între cetele entuziaştilor...

I-am răspuns acestui prieten: – Impresia ta este externă şi superficială... Podoaba retorică, decorativă, oficială a acestor zile (însemnate cu caractere roşii în calendar şi cu cheltuieli majorate în bugetele gospodinelor) nu poate să convingă şi să încălzească prea mult pe observatorul sagace...

E adevărat că, privind lucrurile mai de departe, manifestările şi concertul atâtor glasuri, dacă nu cucernice, cel puţin respectuoase, impresionează şi creează iluziunea... Mai adaog – cu personală satisfacţie – că bisericile noastre au început să regăsească sfântul făgaş al activităţii de odinioară, toată pentru săraci, pentru oropsiţi, pentru degradaţii vieţii... Ştim, aici în Bucureşti – şi sunt mulţi şi în provincie –, ştim câţiva preoţi a căror vrednicie şi operă de buni samariteni ar merita să fie aşezate de-a dreptul pe braţele unor jeţuri mitropolitane. Vede o lume întreagă şi văd şi eu că avem, pe lungul nostru front bisericesc, câteva lăudabile energii, câţiva soldaţi, fără frică şi fără vină. Dar te rog uită-te mai adânc, în dosul frontului, întreabă şi cercetează unde sunt şi ce fac statele-majore, interesează-te şi notează câţi comandanţi supremi au predicat de Crăciun şi de Anul Nou, câţi ofiţeri superiori şi-au dat insomnii şi migrene, meditând, comentând, slăvind în valuri de elocinţă sau de proză scrisă, dumnezeieştile evenimente pe care le-au petrecut...

Amice, ştiu ce spun! Ne lipseşte destoinicia care ordonă şi coordonează. Ne lipseşte competinţa supremă care – neştiind ce este îngâmfarea şi patima vremelnicului – să vie şi să ne dea o nouă pildă şi un nou comentar vieţii şi eroismului pentru Hristos al Marelui Vasilie, mitropolitul Cezareei Capadociei!

9 ianuarie 1933

Şi cu toate acestea, stai şi te gândeşti: niciodată oamenii nu s-au frământat şi nu s-au întrebat mai mult, ca în zilele noastre: *Unde locuieşte Dumnezeu? Căci am plecat să-L căutăm*!

Acest aparent zbucium universal, după cele pământeşti, ascunde, în adâncime, setea după apa cea viu făcătoare. Când strigăm tare că nu ne mai ajung pâinea, straiele, podina casei şi toate câte se ţes în jurul lor, dovedim în chip tainic că sărăcia noastră merge şi mai departe. În toate aşa-zisele mari probleme, la ordinea zilei, omeneasca vijelie a glasurilor, a deznădejdilor şi a plânsetelor proclamă că Stăpânul păcii noastre e plecat departe.

De ce toate sunt de ajuns, sunt mulţumitoare şi minunat întocmite, pentru acela a cărui inimă este plină de Dumnezeu?... Bieţi nebuni ce suntem! Nu cele pământeşti fac lipsa şi tânguirea noastră, ci lipsa din sufletul nostru a Celui ce în sine este totul, fiindcă este deplina bogăţie, deplina fericire. Drept aceea,

în aceste triste zile, când ne plângem că bunătăţile pieritoare nu ne mai ajung, sau nu mai ajung până la gura noastră, în realitate noi ne plângem că am pierdut pe Dumnezeu. Cuvântul profetului se împlineşte încă o dată:

„Iată vine vremea, zice Dumnezeul cel veşnic, când voi trimite foamete în ţară, dar nu foame de pâine şi sete de apă, ci foame şi sete ca să auză cuvintele lui Dumnezeu“ (*Amos* 8, 11).

Şi cu adevărat sunt foarte mulţi acei ce îşi dau seama de înţelesul intimei lor mizerii şi caută pâinea vieţii, mai înainte de-a se întreba de cealaltă. În fiecare zi, întâlneşti pe câte unul. Dar ce vrea fiecare, ce crede că-i prieşte, unde crede că e stânca lui Moisi şi cum trebuie lovită ca să ţâşnească din ea apă miraculoasă – este haos peste haos!

Atunci, şi tu, şi eu, şi toţi ştim că există o imensă familie creştină şi un singur Iisus Hristos, răscumpărător, iubitor de oameni şi laolaltă înfrăţitor: ne întrebăm cu jale – ce paralizie ne-a lovit? De ce stăm aşa înţepeniţi, când toate drumurile ce duc spre Ierusalim sunt pline de cei „căzuţi între tâlhari“ şi geme tot pământul de durere?

Vine ceasul marei cooperări spirituale. Este inadmisibil să păstrăm mai departe inactivismul de astăzi, pentru că este inadmisibil ca atâţia înfometaţi şi însetaţi după cuvântul lui Dumnezeu să nu se întâlnească unii cu alţii şi să nu irumpă, în faţa soarelui şi a contemporaneităţii, cu o decisivă şi tumultoasă direcţiune nouă.

Mai nopţile trecute, un straniu personagiu a sărit asupra clopotului din Dealul Patriarhiei şi cu puteri inexplicabile l-a făcut să tune câteva minute. Cei ce au auzit această alarmă, în miez de noapte, au cunoscut fiori fără nume... Dar a doua zi, ne-am lămurit şi ne-am asigurat unul pe altul:

– N-a fost nimic!... Un nebun a tras clopotul Patriarhiei...

Fapta acestui nebun este o lecţie zguduitoare pentru toţi cei ce credem că avem mai multă minte decât el.

26 aprilie 1930

Scrisoarea d-tale mă îndeamnă să-ţi scriu şi să te mângâi, din toată inima! Vrei să obţii darul Sfintei Preoţii şi te străduieşti după el, de opt ani. Ai râvna binecuvântată să slujeşti Sfântului Altar şi te vezi stânjenit în dorul d-tale!... E la mijloc un impediment canonic şi chiriarhul locului, de unde eşti, şi tot Sf. Sinod nu pot să ridice din calea aspiraţiilor d-tale această barieră.

Mângâie-te, frate! Cunosc eu pe cineva care a poftit sfânta hirotonie vreo douăzeci de ani. A voit, întâi, când era student teolog să intre în monahism. I-au spus cei din Biserică: – Ne inspiri puţină încredere. Eşti prea dezgheţat... Şi mai eşti şi scriitor.

După nouă ani, când era doctor în teologie, a cerut, a doua oară, să fie preot la Biserica Domniţa Bălaşa. Mitropolitul, din 1909, i-a răspuns:

– A, dragul meu, acolo sunt diaconi cu drepturi câştigate, care de-abia aşteaptă preoţia... Afară de aceasta, aceia cântă ca nişte serafimi, pe când d-ta...

După alţi cinci ani (omul nostru era acum scriitor consacrat) a cerut hirotonia şi capela de la Paris. Mitropolitul din 1914 s-a scărpinat în cap:

– De, ştiu şi eu...

Cu opt ani în urmă (adică tocmai în 1922, când spui d-ta că ai ajuns diplomat seminarist) a dat Dumnezeu şi visul de hirotonie al celui ce o dorea s-a izbândit. Şi aici era un impediment şi încă înfricoşat: Candidatul de hirotonie nu ştia să cânte – nici de lume, nici de biserică!

Îţi scriu această pildă, ca să întăresc inima d-tale, şi să te fac să ridici ochii către Păstorul Păstorilor, de unde, într-o zi, îţi va pogorî, pe neaşteptate, dezlegarea pe care o doreşti. Nu deznădăjdui!

Cine ştie ce-ţi păstrează Dumnezeu! Te rog stăruitor încetează cu această jalnică, oricât de dreaptă ar fi, contabilitate a păcatelor pe care le semnalezi de jur-împrejurul d-tale.

D-ta, citeşte *Epistola Sf. Iacov*: „Cel ce grăieşte de rău pe fratele său, ori judecă pe fratele său, grăieşte de rău legea şi judecă legea; iar dacă judeci legea nu eşti împlinitor al legii, ci

judecător. Unul este Dătătorul legii şi Judecătorul; Cel ce poate să mântuiască şi să piarză. Iar tu cine eşti, care judeci pe aproapele?"

Cine ştie ce-ţi păstrează Dumnezeu!... Dacă în aceste zile din Apocalipsă, pe care le trăim noi astăzi, şi în care poftele iadului urlă la răspântii, d-ta unul nu ai altă poftă decât aceea ca să fii preot: ei bine, iată, vrednic eşti să te fericesc!...

Un lucru îţi lipseşte: o picătură din untuldelemn al sfintei răbdări! Aşteaptă, rabdă, roagă-te! Ştii prea bine că Dumnezeul nostru este Dumnezeul „care face minuni". Duhovnicesc, precum eşti, fără îndoială, că ai văzut până acum, de mai multe ori, la lucru, braţul Lui atotputernic. Mai îngăduie câtva şi fă-te, din ce în ce mai vrednic, de împărăteasca sărbătoare ce aştepţi.

17 noiembrie 1930

Citesc în ziare că Ministerul Instrucţiunii a găsit cu cale să trimită o adresă-circulară înalţilor chiriarhi ai Bisericii, rugându-i şi poftindu-i să supravegheze unele mişcări ale slujitorilor altarului. Adresa zice: „Prin participarea activă la acţiunea unor asociaţii care propagă vrajbă, ură şi violenţă... (unii) preoţi săvârşesc o faptă care este şi anticreştinească şi antisocială şi antinaţională..."

Aşadar, onor. minister se vede obligat să intervie pe lângă marii vlădici în numele moderaţiunii, umanităţii şi *Sfintei Evanghelii,* cu rugăminte ca intervenţia să fie interpretată, de sus în jos, până la centuriile eclesiastice!...

Ciudate vremuri! paradoxale apariţii sociale! Greu este pentru noi, cuvântul acesta! Domnul ministru, funcţionarul statului laic, vine să-mi aducă aminte cum mă cheamă şi care este menirea mea pe acest pământ; vine să-mi predice Parabola Samariteanului Milostiv şi Cele Nouă Fericiri.

Ne plecăm fruntea şi suspinăm. Domnul ministru nu poate fi învinuit nici de pripeală, nici de lipsă de motive. Din păcate, de la o vreme încoace, unii dintre fraţii noştri clerici au uitat şi

uită, în mod vinovat, că sunt paznicii celor sacre şi eterne şi vor să se improvizeze vistiernici ai valorilor pământeşti.

Este, oare, domeniul nostru spiritual, atât de sărac şi de neînsemnat, ca să ne lase vreme liberă să ne ocupăm cu treburile altor factori sociali şi naţionali? Ajuns-a, oare, depozitul creştinătăţii noastre atât de arhaic, încât să ne împingă inima să-l înlocuim prin altul, cu alt nume şi cu altă tâlcuire?

Sunt jalnice gândurile care ne cercetează, în faţa acestor stări şi constatări. Ce mai păzim noi, lângă altarele noastre, şi care mai este raţiunea noastră de a fi, dacă dregătorii laici din neamul nostru se văd nevoiţi să vie şi să ne comenteze *Sfânta Evanghelie*?

E limpede ca lumina sfintei zile că ne găsim în zilele de cumplită secetă duhovnicească şi că merităm dojana celor pe care avem pretenţia să-i numim fiii noştri şi ucenicii noştri.

Sau Biserica lui Iisus Hristos este aşezământ dumnezeiesc, sacrosanct, etern şi mai presus de neamuri şi de graniţe şi noi trebuie s-o slujim în duhul adevărului sau Biserica aceasta s-a ofilit în inima şi în convingerea noastră şi atunci trebuie s-o lăsăm pe mâna altora decât noi.

A sluji această instituţie nemuritoare cu un duh pământesc şi muritor, este catastrofal. Roadele confuziunii se văd din ce în ce mai categoric. Astăzi ni se aduce aminte că, după învăţătura Domnului, toţi oamenii sunt fraţi. Poate că mâine-poimâine va începe să ne înveţe Simbolul Credinţei.

11 martie 1931

Lipsurile şi strâmtoarea pe care le simţim toţi se înfăţişează unora dintre noi mai silnice şi mai grele decât altora. Sunt unele categorii şi unii oameni mai încercaţi decât toţi ceilalţi.

Printre atâtea şi atâtea dureri, întâlnim însă unele care ar putea fi înlăturate cu un dram de bunăvoinţă. Iată, Sfântul Sinod a hotărât, nu de mult, ca de aici înainte, în Biserica noastră, nu vor mai fi învredniciţi de sfânta preoţie decât acei tineri leviţi care vor fi cucerit titlul de licenţiat sau de doctor în teologie.

Măsura e bună. Un slujitor al altarului trebuie să fie un om luminat, pe lângă alte însuşiri şi alte puteri, pe care nu i le conferă diploma academică. Dar, n-avem nimic de zis. Aşa să fie. De aci înainte, orice preot va avea, neapărat, studii universitare oficial adeverite.

Se întâmplă însă ca Sfântul Sinod, închizând astfel uşa, a prins în uşă o biată categorie pe seminarişti pe care i-a stâlcit jalnic. Sunt aceia care, după un vechi obicei al pământului, îndată ce au obţinut diploma seminarială, şi-au luat soţie în vederea unei apropiate hirotonii. Vă daţi seama că părinţii socri nu au consimţit la căsătorie decât bine încredinţaţi că ginerele lor – în general sărac lipit – va aduce cu sine venitul unei parohii. Poate nici zestrea nu vor s-o verse întreagă decât în mâna celui proaspăt hirotonit.

Şi acum vedeţi ce s-a ales din toate aceste puneri la cale şi din toate aceste biete aşteptări!...

Socrii dau afară din casă pe ginerele seminarist, cu soţie cu tot!... Nenorocitul porneşte, cu capul în piept, o colindă de vară pe la toate uşile puternicilor zilei şi cunoscuţilor, începând cu aceea – de obicei păzită de zmei – a palatului chiriarhal...

Şi întrebaţi-vă ce gânduri, ce simţiri fumegă din această inimă, care năzuieşte să ajungă cădelniţă fumegândă, întru slava lui Iisus Hristos şi a Bisericii Sale!

Cred că trebuie să cruţăm pe aceşti candidaţi ai Misterului, de asemenea destrămări sufleteşti şi de asemenea disperări. Sfântul Sinod ar trebui să completeze măsura cea bună pe care a luat-o, integrând aci mai sus-arătata tristă categorie în deliberările şi soluţionările sale prea înţelepte.

Sărmanii copii care, mai înainte de a cunoaşte umilinţa lui Iisus Hristos, încep să cunoască pe acea a căciulelilor, a anticamerelor şi a grosolăniei valeţilor eclesiastici!...

August 1932

Un fapt bisericesc de microscopică importanţă s-a întâmplat la Ploieşti în ziua de 14 august. Enoriaşii Bisericii

Buna Vestire şi alţi credincioşi din tot oraşul – în număr de vreo sută şi cincizeci – s-au pregătit din vreme şi au venit la biserică, în ziua arătată, ca să primească Sfânta Împărtăşanie. Este vorba de o frăţie duhovnicească închegată prin râvna părintelui Andrei, parohul parohiei Buna Vestire, prin devotamentul preotului bucureştean Mihail Şerpoianu şi prin frăţescul ajutor al multor preoţi ploieşteni.

Această dovadă de maturitate cucernică şi de serioasă revenire la sfintele noastre practici tradiţionale este, pentru creştinul militant, ca o rouă abundentă, peste grădina convingerilor lui, în aceste zile de arşiţă sceptică şi libertină.

Aşadar, mai putem fi creştini şi anume cu entuziasmul care provoacă marile manifestări colective!... Stăruinţa câtorva credincioşi servitori ai altarului ne-au prilejuit cläditorul spectacol la care am privit şi pe care cu bucurie îl facem cunoscut cititorilor noştri.

Nădejdea noastră e mare! Sunt începuturi pe care, cu ajutorul Domnului, le vom urmări cu toată căldura şi cu toată participarea noastră sufletească. Viaţa noastră cea întru Hristos este, în temeliile ei, sacramentală şi miraculoasă. Creştinismul ortodox, întocmai ca şi cel romano-catolic, trăieşte şi înfloreşte din inexpugnabila credinţă în miracolul euharistie, adică în extraordinarul sacramental şi viu al Sfântului Altar.

Creştinismul revizuit şi revizionist, de la Luther încoace, a stins lumina Sfintelor Taine şi a făcut din Mântuitorul un mare reformator religios, bun de aşezat între Moise şi Buddha, dar cu aceeaşi aureolă ca şi ei.

Respingem echivocul, fie el oricât de subtil înfăţişat şi pornească el din intenţiile cele mai trandafirii! Noi credem în Iisus Hristos Dumnezeu, Omul, Desăvârşitorul legii lui Moise şi Stăpânul vieţii şi al morţii. Noi credem, fără retorică, în realitatea învierii Lui din mormânt şi în înălţarea Lui la ceruri. Noi mai credem în inefabilul adevăr al Sângelui şi al Trupului Lui, reale şi vii, sub sfintele văluri euharistice.

Pe această culme de-a pururi fericită, noi trebuie să ridicăm, zi cu zi, sufletul, credinţa şi moralitatea păstoriţilor noştri.

Cine se va împărtăşi, vibrând de convingere, cu prea scumpul Sânge şi cu prea cinstitul Trup a scăpat de-a binelea de sub pravila stricăciunii şi a vicleniei Diavolului.

Iubiţii mei creştini de la Ploieşti, sufletul meu vi se închină recunoscător!

21 august 1933

Sporeşte numărul celor ce, cu adevărată durere de inimă, deplâng lipsurile vieţii noastre bisericeşti şi doresc îndreptarea, precum cerbul doreşte apa izvoarelor... Am găsit pe masa mea de lucru – părăsită timp de o lună – afară de câteva manifeste tipărite, câteva scrisori surprinzător de judicioase.

Cu o bună-credinţă pe care sper că nu voi regreta-o, semnalez scrisoarea unor tinere studente. În scrisoarea aceasta mi se pune o întrebare capitală asupra căreia putem construi o cetate întreagă de discuţii şi de deziderate. Chiar dacă o fi la mijloc vreo preocupare nemărturisită, sau vreo deghizare oarecare, întrebarea rămâne temeinică şi obligatorie.

Cei ce mă întreabă sunt încă copii... *Dar – din gura copiilor şi a celor ce sug întocmi-vei laudă*... Să-i lăsăm pe aceştia, pentru un moment, şi să ne gândim la criticile, propunerile şi feluritele manifestări – serioase şi cu garanţii suficiente – făcute în zilele din urmă de către iubitorii Bisericii, doritori s-o vadă sub ceruri mai senine. Ar fi un lucru original de pus la cale şi în tot felul aducător de folos şi de lumină. Sunt azi în biserica noastră – laici şi feţe bisericeşti – poate vreo douăzeci de capete, public cunoscute ca preocupate de probleme bisericeşti, de marea problemă bisericească... Fiecare a scris, a cenzurat, a propus, a deplâns... e un cunoscător (adevărat sau aparent) al situaţiei noastre morale şi religioase.

De ce nu-i adună un vlădică – şi cel mai înalt este cel mai indicat – pe aceşti doftori şi critici bisericeşti, la câteva congrese intime şi serios triate? Ar fi foarte instructiv să vezi laolaltă şi să ceri, cu ordine, părerea, propunerile, speranţele şi convingerile acestor specialişti în critica bisericească.

Am vedea pe fiecare cât e de întemeiat, cât e de adânc în ceea ce susţine şi care-i sunt soluţiile – consistente şi realizabile. Am putea ajunge şi la oarecare unitate de vederi şi de acţiune. În Biserică, unde ordinea şi uniformitatea sunt mai esenţiale decât oriunde aiurea, ar fi de mare utilitate să propunem toţi aceleaşi îndreptări şi să tindem să coordonăm silinţele noastre educative.

Să vedem acum care este acel vlădică, liber pe conştiinţa şi pe mişcările sale, care va voi să adune pe criticii bisericeşti şi să sfarme cu răbdare – în vederea aurului adevărului – minereul criticilor şi al propunerilor ce-i vor prezinta.

În presa noastră (multă-puţină) care se ocupă de treburile bisericeşti s-a ridicat o vie opoziţie împotriva difuzării, la radio, a Sfintei Liturghii, în ziua de duminică. Potrivnicii acestei inovaţii – după ştiinţa mea, făcută cu cele mai nevinovate şi mai lăudabile intenţii din lume – spun cu hotărâre: Opriţi difuzarea Sfintei Liturghii! Este o profanare! Şi au explicat cu argumente care nu pot fi răsturnate, pentru ce nu admit această difuzare.

Sfânta Liturghie este mult mai mult decât cor, dramă muzicală şi cucernicie transmisibilă prin radio... Ea este înfricoşata realitate a Jertfei Mântuitorului, săvârşită pe Golgota şi perpetuată până la revenirea Lui prea glorioasă. Difuzarea învelişului ei exterior, auditiv şi muzical, pe lângă că poate cădea în mediu blasfematoriu, mai poate târî, chiar pe auditorii bine dispuşi într-o groaznică greşală: anume să-i facă să creadă că în auzirea Sfintei Liturghii se consumă toată taina ei şi toată datoria creştinismului.

Ştiu perfect de bine că iniţiatorii difuzării s-au gândit şi se gândesc la folosul nostru sufletesc. Să mă creadă însă şi pe mine şi să fie convinşi că ştiu ce vorbesc. Difuzarea prin radio a Sfintei Liturghii ameninţă dogma şi răneşte grav adevărata pietate!

Sfânta Liturghie nu poate să fie ascultată decât în biserică, înaintea Sfântului Altar, unde – se sfărâmă şi se împarte Mielul lui Dumnezeu, cel ce se sfărâmă şi nu se desparte, cel ce se mănâncă pururea şi niciodată nu se sfârşeşte, ci pre cei ce se împărtăşesc îi sfinţeşte.

Dar ce ne facem cu cei slăbănogi de acasă, cu cei ce, pentru binecuvântate pricini, n-au putut să vie la biserică şi totuşi – bieţii de ei – ar dori să nu rămână nemângâiaţi, în sfânta zi de duminică?...

Acestora putem să le transmitem atâtea şi atâtea concerte religioase, încât să le procurăm o oră de înălţare sufletească, dar nicidecum ideea nefastă că liturghia la radio ar putea să fie acelaşi lucru cu cea de la biserică.

S-ar putea face altceva şi mai bine. Celor ce nu pot (într-o duminică) să vie la biserică, am putea să le citim şi să le explicăm *Sfânta Evanghelie* duminicală. Citirea *Evangheliei* şi o substanţială învăţătură adecvată ar fi cel mai fericit eveniment radiofonic, din dimineaţa de duminică.

N-aş vrea ca discuţia să înceapă, ci să se termine cu aceste câteva gânduri clare. Bunăvoinţa celor ce pot îndrepta lucrurile în chip fericit este primul element, pe care cred că putem să ne întemeiem.

23 octombrie 1933

Felurite sunt prilejurile pe care ţi le oferă societatea noastră, ca să vezi şi să judeci cât este de frivolă şi de goală de adevărată cucernicie creştină. Pe cât suntem de bucuroşi ca să împărtăşim cititorilor noştri bucuriile noastre duhovniceşti, pe atât suntem de amărâţi când trebuie să divulgăm situaţiile proaste şi priveliştele necreştine pe care le găsim în jurul nostru. Dar este o severă şi tristă datorie să arătăm pe faţă relele noastre şi să trezim conştiinţele.

Nici o privelişte de la noi nu te poate lămuri mai bine asupra proastei noastre creşteri bisericeşti, ca priveliştea nuntaşilor adunaţi – în biserică, nu acasă!– ca să asiste la binecuvântarea

unei cununii. Vioiciunea lor în biserică, mai înainte de începerea oficiului divin, să zicem că mai poate fi răbdată. Dar turbulenţa lor, dar convorbirile, dar râsetele şi atitudinile lor ofensatoare, în timpul sfintei slujbe, sunt un semn de totală şi de jalnică păgânătate.

Trebuie să presupunem că aceşti oameni, care au venit în biserică, sunt prietenii nu duşmanii, sunt binevoitorii, nu insultătorii, celor doi miri. Şi atunci care este dovada bunei lor dispoziţii sufleteşti, care este binecuvântarea pe care o aduc ei acestei cununii, când ei, prin atitudinea lor, o batjocoresc şi o spurcă? Un cuget cu un dram de bun-simţ şi cu o licură de pietate pleacă totdeauna scandalizat de la cununiile noastre.

Cum vreţi ca asemenea cununii, efectuate într-o atmosferă de bâlci şi cu dispoziţii sufleteşti corespunzătoare, să nu aibă ca inevitabil coral divorţul peste trei luni sau şi mai degrabă? Impietatea noastră urcă până la inconştienţă. Acest spectacol al cununiilor noastre zguduie şi primejduieşte orice bună bizuinţă şi orice credit în faţa Domnului. Săvârşim noi o taină înaintea Sfântului Altar, ori ne jucăm de-a binecuvântările?

Ştiu prea bine că toată dojana şi toată mânia trebuie bogat dijmuite şi că această dijmă se cuvine, mai întâi, nouă preoţilor. Preotul care începe sfânta cununie, fără să domolească vioiciunea nuntaşilor, vinovat este judecăţii.

Nu; nu ne facem sacra noastră datorie. Tăcem, răbdăm, suntem complezenţi cu lipsa de educaţie bisericească a nuntaşilor şi degradăm Tainele Sfintei Biserici.

Şi azi degradăm Cununia, mâine Botezul, poimâine însăşi Taina Sângelui şi a Trupului lui Iisus Hristos!

Şi de aceea ne merge atât de bine precum vedem fiecare că ne merge!

Este deosebit de dureros pentru cititorul creştin să constate, aproape zi cu zi, cum se elimineză prin sinucidere atâţia membri ai societăţii noastre zise creştine... Alaltăieri, nişte tragici eroi ai disperărilor sentimentale... Ieri, un bol-

nav care nu-şi mai găsea lecuirea... Azi, un tată căzut în mizerie care smulge cu el, în sumbra-i prăbuşire, doi copii nevârstnici...

Acest amar exod al disperării nu dovedeşte definitiv că vremurile noastre sunt cele mai insuportabile cu putinţă, dar dovedeşte că iubirea noastră creştină este absolut crepusculară. Sinucigaşii care defilează în ziarele noastre sunt victimele nu atât ale lipsei de pâine cât ale lipsei de mângâiere şi de reconfortare creştină.

Zeci şi sute de sinucigaşi trec spre întunericul cel mai dinafară şi inimile contimporane rămân năuce şi de iască!... Psihologiceşte, se ştie că acel ce umblă să-şi răpună viaţa este, momentan, prins într-un laţ fatal... Dacă, din fericire, nu izbuteşte în ziua tragică să se omoare, a doua zi, a treia zi... s-au schimbat cu totul şi viaţa şi gândurile lui. Atunci, nu împrejurările exterioare sunt neîndurate pentru el, ci falimentul lui sufletesc, de o zi, de un ceas...

Cine să-i vină într-ajutor, acestui om, care s-a prins în laţ, câteva ceasuri?... Avem multe şi felurite societăţi care se luptă cu sărăcia, cu tuberculoza, cu ignoranţa, cu prostituţia... Nu avem nici una care să pornească la luptă împotriva sinuciderilor...

Probabil, fiindcă o asemenea societate ar trebui patronată de îngeri şi de arhierei. A gândi cum s-ar putea înjgheba atare sfântă tovărăşie înseamnează a concepe un roman creştin, vrednic de epocile de aur ale creştinismului...

Şi totuşi, ce poate să surprindă şi să depăşească datoria şi iubirea creştină?... Oricât ar părea de romanesc proiectul, el poate fi aşezat, ca o piramidă, în cele mai mişcătoare şi mai aride nisipuri sufleteşti.

Sunt atâţia oameni, printre noi, pe care i-a atins foarte de aproape, foarte dureros, sinuciderea unui amic, unei rude, unui fiu rătăcit. Ar trebui chemaţi, solidarizaţi, organizaţi în slujba acestei idei mântuitoare: Să dezarmăm pe candidaţii la sinucidere!

Sunt mii de obiecţiuni, sunt mii de obstacole şi de uşi zăvorâte, dar între ele şi mai grozavă decât toate este indolenţa inimilor noastre.

În faţa convoiului sinucigaşilor, ca şi înaintea atâtor alte fioroase convoiuri ale păcatelor noastre naţionale, stăm nemişcaţi, fumând ciubucul lenei şi al nepăsării!

Unde mai sunt acei câţiva oameni cutezători, care să arate că iubirea creştină este energie?

30 aprilie 1934

Chartes Rist, foarte cunoscutul financiar, a făcut o interesantă descoperire negativă. Ştiind bine că, în decursul anului 1933, s-a extras, din măruntaiele pământului, aur în valoare de două miliarde franci elveţieni, a controlat toate bilanţurile instituţiilor financiare din lumea întreagă, ca să stabilească unde s-a culcuşit acest aur. Financiarul francez a constatat cu mirare că nu dă nicăieri de urma celor două miliarde de franci elveţieni, aurul din anul 1933. Este ca şi cum acest aur s-ar fi prefăcut în apă şi ar fi intrat iarăşi în pământ.

Charles Rist găseşte acestui fenomen numai o explicaţie. Aurul din 1933 s-a înfundat în pungile particularilor. Bogătaşii, îngrijoraţii şi avarii acestei lumi, s-au grăbit să pompeze aurul extras şi balanţa oficială a rămas mofluză. Acest aur, în loc să rămâie în circulaţia universală şi să uşureze piaţa şi să asaneze anemia economică, a fost deturnat de mâini avare şi pus din nou la întuneric.

Faptul acesta, din lumea practică şi financiară, e susceptibil de multe comentarii şi consideraţii, dacă îl privim la lumina moralei creştine şi a înţelepciunii spiritualiste. Ce departe suntem de principiile sublimei învăţături a Mântuitorului! Ce contrazicere monstruoasă între această dovadă de egoism şi de spaimă în faţa vieţii şi divinele îndemnuri din *Sfânta Evanghelie*: „Nu vă adunaţi comori pe pământ unde molia şi rugina le strică şi unde furii le sapă şi le fură. Ci adunaţi-vă comori în cer, unde nici molia, nici rugina nu le strică, unde furii nu le sapă şi nu le fură“ (*Matei* 6, 19-20).

Ce înseamnează acest furtişag de o specie nouă, ce înseamnează această trădare a solidarităţii omeneşti şi această ofensă adusă majestăţii Dumnezeiescului Legiuitor?

Este un semn nou, dintr-un milion de alte semne, că spiritualitatea creştină, în special, şi umanitatea noastră, îndeobşte, se află azi într-o jalnică eclipsă. Şi acest aur dosit cu sete este simbolul şi semnul sinistrelor proorociri. Altădată, acest aur şi toate câte cu meşteşug şi cu pietate se pot făuri din el îmbrăca sfinte altare, vasele sacre şi icoanele eroilor creştinătăţii. Sufletul omului refuza acest aur. Îl afierosea lui Dumnezeu şi casei Lui.

Azi, sufletul omului e însetat, e lacom de acest aur! Şi nu înţelege că cu cât îl soarbe mai pătimaş, cu atâta îl încinge şi-l zguduie mai tragic febra diabolică.

Odinioară, când se revoltau provinciile republicii romane, revoluţionarii turnau pe gât funcţionarilor romani aur topit. Ai crede că indignata Majestate Divină, ca un semn de apropiată exterminare, toarnă azi din cele Şapte Cupe, peste miniştrii lui Mamona, acest funest metal!

27 august 1934

Ziarele ne aduc o veste, care, în felul ei, ar fi menită să ne bucure. Primăria Capitalei a obţinut de la Ministerul de Domenii o parcelă de pădure, lângă halta Cozieni – pe linia Bucureşti-Constanţa – şi voieşte să facă, pentru bucureşteni, un ştrand mai apropiat decât cel de la Snagov.

Minunată idee! Cine n-ar dori să vadă Capitala ţării înconjurată de parcuri, de zăvoaie şi de bazine răcoritoare? Dar locul ales de autoritatea edilitară pentru noul ştrand este, precum am înţeles, sub ferestrele călugăriţelor din Mânăstirea Pasărea.

Dacă lucrurile se dovedesc a fi aşa, scăldătoarea proiectată de onorata primărie va căşuna multă discuţie şi împotrivire. Dacă viitorul ştrand va fi să fie în coastele Mânăstirii de maice Pasărea, adică în heleşteul pe lângă care treci, când te urci în

mânăstire, apoi focul aprins de bunii noştri edili va fi mai mare decât răcoarea pe care ne-ar putea-o da ştrandul în zilele lui Cuptor.

Ni se pare lucru mai cuviincios şi mult mai de primit să desfiinţăm această mânăstire decât să creăm, sub terestrele ei, acest loc de răcoreală şi de desfătare laică. Dacă aşa ni sunt vremile, ca sfintele noastre mânăstiri – fala şi opera strămoşilor – să ajungă la degradarea de azi, să găsim în noi energia şi nobleţa ceasului din urmă: să decapităm aceste mânăstiri. Este un sfârşit ruşinos, să facem din călugări cârciumari şi din călugăriţe băieşiţe.

Îmi dau bine seama de vasta şi înalta deconfitură morală şi în special bisericească, pe care ne-o dovedesc faptele contimporanilor, unele, în aparenţă, pline de bună intenţie. Ştim de mult că tocmai cei ce ar trebui să fie străjerii cinstei şi ai pravilei mânăstireşti sunt pieirea mânăstirilor. Dar nu cred să ajung să văd şi acest spectacol la porţile Capitalei; concetăţenii mei, răcorindu-se, în costume de baie, în grădinile Mânăstirii Pasărea!

Presupun că iniţiatorii ştrandului de la Pasărea au pierdut din vedere că sus, pe mal, este, mai este încă! o mânăstire de călugăriţe. N-am naivitatea să cer convingeri şi preocupări creştine funcţionarilor statului laic. N-am nici o admiraţie pentru tema, stoarsă ca o lămâie: Biserica dominantă, drepturile ei, prestigiul ei... şi celelalte.

Dar sper că edilii noştri vor găsi că am o elementară dreptate: un ştrand sub nasul mânăstirii este o năstruşnicie.

Să fim mai demni! Să desfiinţăm întâi mânăstirea şi apoi să chemăm, după noi, ştrandul şi... potopul!

30 septembrie 1934

În gospodăria bisericii noastre trebuie să constatăm, cu părere de rău, aceeaşi nepricepere şi nepăsare, ca şi în gospodăriile celelalte naţionale. Pădurile sunt brăcuite sau putrezesc neexploatate. Torenţii, primăvara, rad, pe întinderi mari,

casele şi arăturile. Bălţi vaste stau nesecate şi fac solul neproductiv... Tot aşa se întâmplă şi în biserică.

De pildă, la fiecare Sfântă Liturghie, citim *Apostolul*, adică o pericopă din cartea *Faptele Sfinţilor Apostoli* sau din epistolele lor. Lecţiunile acestea sunt de un preţ nesfârşit pentru instruirea credincioşilor noştri şi pentru consolidarea pietăţii lor. După cum trebuie să ştie orice creştin, *Noul Testament* cuprinde 27 de cărţi. Din aceste 27, patru sunt cele patru *Sfinte Evanghelii*. Celelalte toate sunt un fel de alveolă de aur, care cuprinde şi fixează împătritul diamant al *Sfintei Evanghelii*.

Dacă pericopa zisă *Apostol* ar fi pusă în lumină, prin recitire şi prin predică, la fiecare Sfântă Liturghie, am reedita, cu fericire, zilele didactice din Biserica Primară. Materialul istoric, dogmatic, apologetic, moral... din aceste lecţiuni apostolare, nu poate fi sleit niciodată. Predicile care ar pleca de la „Apostol" ar avea totdeauna avantajul unor clarificări istorice prealabile, care ar sprijini viguros şi convingător ideile creştine urmărite.

Iată, în duminica de azi, se citeşte, în biserică, un fragment din *Epistola a doua către Corinteni* şi anume: 11, 31–12, 9. Acest fragment – unul din cele mai vibrătoare care au izvorât din sufletul marelui Apostol Pavel – este un fel de rezumat al istoriei Bisericii Primare, de la convertirea sfântului apostol şi până la anii luptelor sale din Corint. E aici atâta adevăr, atâta destăinuire, atâta omenesc potenţat de puterea dumnezeiască, încât nu numai un abil predicator, dar şi un modest vorbitor bisericesc (bine orientat asupra materiei) ar putea să zidească admirabil pe ascultătorii săi, la ceasul de predică. Prea puţini din credincioşii noştri au idee de imensele depozite de istoricitate şi de autenticitate, din care credinţa creştină îşi extrage puterea şi îndreptăţirea. Viaţa Sfinţilor Pavel şi Petru, luptele şi tribulaţiile lor omeneşti, armatele de colaboratori care îi însoţeau de la răsărit spre apus, intrarea lor în Roma şi gloria martiriului lor: însemnează cea mai zbuciumată, mai instructivă, mai clăditoare şi mai instructivă, mai clăditoare şi mai fericită epopee trăită, din câte cunoaşte istoria omenirii.

Dar aceste avuţii fabuloase dorm în praful bătrânelor ceasloave, arhaice şi stângace ca limbă, necunoscute şi necercetate, ca profunzime istorică. În neiertătoarele (dar binefăcătoarele) constrângeri ale zilelor de faţă, trebuie să ne aducem aminte: cât de multe s-ar cuveni să dregem şi să restaurăm din divina noastră moştenire. Şi cât mai grabnic şi cât mai inimos! Căci, iată, ne iau alţii înainte!

1 octombrie 1934

Aţi văzut uneori, la ţară, pe lângă vreun lac sau pe lângă vreo apă curgătoare, câte o roată grădinărească hodorogită... Un cal sau doi învârtesc drugul primitiv, roata intră în apă, iese din apă, şi se ridică cu jgheaburile deocamdată pline... Dar până să ajungă să le verse în marele şanţ de irigaţie, jumătate din apă curge înapoi şi grădina de zarzavaturi e udată cu mare anevoinţă. Jgheaburile sau camerele roţii sunt mâncate şi găurite!...

Aşa se întâmplă şi cu energiile din Biserica noastră Naţională. Numai o mică parte din valorile şi din disponibilităţile bisericeşti ajung să ude şi să fecundeze grădina duhovnicească. Restul rămâne fără întrebuinţare sau se canalizează, încolo, peste câmpii, departe de răzoarele Mântuitorului.

Avem de-a face cu o învârfuială de defecte centrale. Roata cea mare e hârbuită şi nu mai are destoinicia trebuincioasă.

Nu rareori mă întâlnesc cu preoţi capabili, plini de râvnă pastorală şi adevăraţi oameni de muncă. Câteodată, se dovedesc a fi reale talente predicatoriale. Dar ei stau departe, pe la ţară, prin târguri şi n-au văzut faţa prea sfinţitului lor stăpân decât la zile oficiale şi îngheţate.

Prin satul sau orăşelul tânărului preot cu fericite dispoziţii de orator bisericesc, n-a mai călcat picior de vlădică din secolul trecut.

Toate treburile eparhiei se fac şi se desfac pe hârtie. Despotul primeşte rapoarte, citeşte rapoarte, iscăleşte până ce-l doare mâna şi apoi – se duce la paradă, la Senat, la Sinod, străbătând în „rapid" sau în accelerat întinsul de Dumnezeu păzitei eparhii.

Iată o stare de lucruri, iată deprinderi anchilozate, iată un sistem profund păgubitor. Elementele de laudă ale armatei eclesiastice rămân necercetate şi necunoscute. Nici un colonel de regiment, nici un general, şef de armată – dacă sunt vrednici militari – nu se vor mulţumi să-şi cunoască oamenii numai din situaţiile de zi, prezentate de subalterni.

Aşa mergem noi spre marile bătălii religioase care se anunţă! O ierarhie cancelaristă şi obeză, state-majoare de complezenţă şi de carton şi o subterană şi de nimeni stăvilită dezagregare a ortodoxiei strămoşeşti.

Şi priviţi cum se conturează – pe faţa evenimentelor recente – încruntarea şi asumbrirea separatistă.

Şi (dacă vom mai trăi) aduceţi-vă aminte încă o dată de parabola Mântuitorului cu via, dată pe mâna altor lucrători!

30 octombrie 1934

Cei ce iubesc munţii şi iau asupra lor, cu bravură, ostenelile şi primejdiile ascensiunilor, seamănă cu iubitorii problemelor abstracte despre Dumnezeu şi despre începuturile fiinţei. Plăcerea rară a celor dintâi de a privi, din auguste înălţimi, perspectivele pacificate şi sintetice ale oceanului sau ale pământului, e de aceeaşi natură cu încântarea intelectuală a celor ce urcă culmile cugetării şi asistă la răsăritul soarelui primordial.

În aceste vremuri de enervare universală, nimic nu este mai reconfortant, pentru cei ce nu cunosc sau cunosc prea puţin mângâierile credinţei creştine, decât recercetarea maeştrilor înţelepciunii vechi şi noi. Evaziunea aceasta, din iarmarocul actualităţii, îţi sugerează ideea că, dacă s-ar găsi, printre noi, mai mulţi oameni capabili să cerceteze templele ştiinţei şi ale tăcutei filosofii, ne-ar merge mai bine din toate punctele de vedere. Ar mai scădea patima neroadă, alergarea absurdă după cele trecătoare şi vijeliile gunoaielor şi ale plevei.

Am subt mâna mea o carte vrednică să fie cercetată de acei care încep să se convingă că stridenţa şi înfrigurarea vieţii actuale sunt minciună şi deşertăciune. Tăcerea, lectura, concediul dintre semenii noştri nerozi şi gălăgioşi... sunt potecile de munte, menite să ne ridice sus, în faţa marilor privelişti ale problemelor eterne.

Cartea se intitulează: *Dieu dans l'Univers* şi autorul ei este Victor Monod, un membru din colegiul profesoral al Facultăţii Protestante de la Strasburg. Cartea voieşte să ne înfăţişeze acţiunea exercitată asupra cugetării creştine de marile sisteme cosmologice, de la Aristotel şi până în zilele noastre. Monod e o minte comprehensivă şi senină care poartă pe cititor de-a lungul veacurilor şi sistemelor ştiinţifice, fără să-l extenueze şi să-l înece. E unul din acele spirite fericite, care pot să trateze subiectele cele mai grele, într-o atmosferă sufletească de-a pururi luminoasă şi amabilă. Din cartea aceasta – straniu de imparţială şi de alertă – degajăm binefăcătoarea impresiune a primatului spiritului şi al spiritualităţii, în această lume enigmatică. Din cartea lui Victor Monod învăţăm să spunem pe nume – erezii şi rătăciri! – atâtor şi atâtor din convingerile, proclamaţiile şi pasiunile bieţilor noştri semeni. Dar ce este mai mult decât atâta, este că din lunga excursiune la care te asociază autorul, revii, în casa ta creştină, cu un intim sentiment de securitate şi de premenită mulţumire spiritualistă.

11 noiembrie 1934

Am auzit, uneori, această vorbă orgolioasă şi superficială: marile invenţiuni omeneşti, care despică, pentru om, cu iuţeala fulgerului, cale în mare, cale în aer şi cale pe întinderea globului, vor modifica simţitor, dacă nu vor desfiinţa, credinţele religioase.

Mi se pare că va fi tocmai dimpotrivă. Nu ştim să fie ceva mai propriu şi mai pregătitor pentru apropierea de Dumnezeu decât o lungă şi variată călătorie. Am întâlnit ideea aceasta, când eram copil, în *Génie du Christianisme*, opera marelui Chateaubriand, şi am găsit-o profund adevărată, în câteva decenii de viaţă osândită la călătorii... Cred că, la strălucitul scri-

itor creştin francez, gândul acesta: cu cât călătoreşti mai mult cu atât te întâlneşti mai des cu Dumnezeu, este un fel de leit-motiv, dacă nu o concluzie a câtorva din marile lui tablouri descriptive.

Dar poate că ar trebui să adăogăm ceva... Nu orice călătorie şi nu orice călător intră în această categorie fericită... Din păcate, excepţiune fac tocmai cei ce călătoresc pentru a călători. Turiştii zilelor noastre (trebuie s-o spun cu părere de rău) se înapoiază în casele lor, de cele mai multe ori bogate şi răsfăţate, fără să fi găsit pe Dumnezeu în cale. Atunci, cum stă toată teoria?

O, trebuie să pleci, de lângă vatra ta şi de pe plaiurile părinţilor tăi, nu de plictiseală, nu de huzur, nu din prisosinţă de mijloace, ci din poruncă, de mare nevoie şi cu încordarea sufletului şi a sărăciei. Şi dacă este iertat să comparăm pe cele foarte mari cu cele foarte mici, vom cugeta la acele călătorii, de odinioară, din care ieşi răspândirea creştinismului în lume. Acele călătorii sunt supremul model al călătoriei din poruncă, cu toiagul în mână şi cu desaga apostolică în spinare.

Când le citim astăzi, înţelegem că ele erau nu numai prilej de întâlnire cu Dumnezeu, dar erau o călătorie împreună „...de trei ori s-a sfărâmat corabia cu mine, o noapte şi o zi am stat în inima oceanului; în păsuri grele fost-am adeseori, în primejdii pe râuri, în primejdii din cauza tâlharilor, în primejdii din cauza păgânilor, în primejdii în cetăţi, în primejdii în pustietate, în primejdii pe mare, în primejdii din partea fraţilor nesinceri..." (II *Corinteni* 11, 25–26).

Astăzi, faţa lucrurilor este alta, dar adâncul de încercare şi de poruncă este acelaşi.

Sărmani epigoni ai zilelor pe care le-am apucat, vom recunoaşte în torentele escaladate, în fluviile biruite, în zăpezile şi gerul lăsate în urmă, în iarna dispărută ca în vis şi în primăvara ajunsă în trei zile şi două nopţi, vom recunoaşte şi vom preamări – în genunchi lângă mormintele dumnezeieştilor Pavel şi Petru – aceeaşi glorioasă şi evidentă Providenţă!

Se află în Capitala noastră, într-o stradă din centru, o sfântă instituţie – mănăstire şi casă de educaţie în acelaşi timp – care multă vreme s-a bucurat de tihna relativă, cu putinţă în marile oraşe. Inima cea vie şi miraculoasă a sfintei instituţii era şi este Altarul divinei Liturghii, servite zilnic. În slaba noastră educaţie creştină (şi adeseori în jalnica noastră ignoranţă despre cele sacre) nu putem să vedem exact ce însemnează Sfintele Taine, Sfântul Potir şi înfricoşata realitate a Sfintei Liturghii. De aceea, puteţi să vă acordaţi în orice moment spectacolul de nesimţire şi de inconştienţă pe care vi-l înfăţişează gloatele noastre, pretinse botezate şi creştine, când trec în sus şi în jos pe dinaintea sfintelor biserici.

Instituţia despre care e vorba trăia augustă, tihnită şi puţin înţeleasă în strada ei cu case particulare şi cu zgomot intermitent. Când mi se ivea prilejul să trec prin strada aceea, mă gândeam totdeauna recules la Domnul Euharistic din sanctuarul apărat de ziduri, la recolta florilor sufleteşti secerate Lui, în genunchi, în fiecare dimineaţă, şi la binecuvântările de sus, revărsate asupra noastră, pentru rugăciunile şi privegherile de jos.

Dar diavolul gândea într-altfel. Şi într-o zi a crescut, zid în zid cu această sfântă cetate, o cetate a deşertăciunii, a speculei şi a spectacolelor ucigaşe de suflet. O scenă profană, o răspântie a cântecelor şi a exibiţiilor ticăloase s-a deschis, ca gura Gheenei, dincolo de zidul care ascunde Sfânta Sfintelor. Şi la miez de noapte, când într-o parte, la picioarele sanctuarului, cununi de inimi devotate vor înălţa către Prea Puternicul mireasma rugăciunilor, în partea cealaltă cohortele lui Satan, bete de impietate şi de luxură, se vor prăvăli în prăpastia osândelor veşnice.

Noi trecem ziua şi noaptea pe lângă cele două altare – unul al îngerilor şi celălalt al demonilor – orbi şi fără pic de pricepere pentru înfricoşata lecţiune ce ni se pregăteşte. Suntem întocmai ca paginii din timpul Cezarilor. Lângă sângeroasele teatre imperiale, lângă arenele desfrâului şi ale crimei, în cuiburi nevăzute, Columba Sf. Duh îşi avea odihna şi punctele ei de

reper. Şi vai de circul şi vai de teatrul în pereţii căruia aripele Columbei lăsau umbrele morţii.

Dumnezeu urgiseşte promiscuitatea şi pe lucrătorii ei. Este o blasfemie să trântim un „café-chantant" subt straşina unei biserici. Şi de la o vreme încoace aşa procedăm cu sfintele noastre locaşuri.

Dar din dosul zidurilor sacre răspunsul nu va întârzia. Au făcut această experienţă, înaintea noastră, Samaria, Ierusalimul, Roma...

10 februarie 1935

La facultăţile noastre de teologie au început de mai mulţi ani să urmeze şi studente. Poate că primele care au venit şi s-au înscris aveau numai dorinţa platonică să cunoască mai de aproape credinţa noastră creştinească şi strămoşească. Studentele de mai târziu urmăreau şi un scop practic. Năzuiau să fie într-o zi – după luarea licenţei în teologie şi îndeplinirea celorlalte cerinţe legale – dăscăliţe de religie, aşadar catehete şi, pe unde s-ar fi putut, conducătoare de institute de creştere creştină.

Ivirea fetelor, la teologie, a fost o noutate, dar nu o noutate absolută. Ne-am amintit că, în zilele de aur ale Bisericii Creştine, femeile au avut o activitate uriaşă şi mai totdeauna glorioasă. Odinioară, la agapele creştine, la iniţierea şi la botezul femeilor şi fecioarelor, ele, femeile, au fost diaconiţe şi catehete. Mai târziu, în anii prigoanelor, fecioarele creştine au mărturisit învierea şi dumnezeirea lui Iisus Hristos, cu o îndrăzneală şi cu o măreţie care uimeau pe prigonitori. Iar azi, şi ieri, şi totdeauna... în casele noastre, primul dascăl care ne învaţă să facem semnul Sfintei Cruci este draga noastră mamă. Primul pedagog întru Hristos; primul nostru însoţitor la Porţile împărăteşti – unde aşteptăm pe Împăratul Euharistic – a fost şi este dulcea bunicuţă.

Aceste gânduri şi aceste realităţi au făcut pe lumea noastră bisericească şi teologică să privească mai complet şi mai drept apariţia fetelor în facultăţile teologice şi să admită că, după

munca lor academică, vor putea şi ele să beneficieze de drepturile conferite de licenţa în teologie.

Acum câţiva ani, Sf. Sinod, întrebat de decanii facultăţilor teologice, în privinţa studentelor de la teologie, a răspuns cu dreptate şi cu mărinimie că într-adevăr şi femeile – azi ca şi altădată – pot să înveţe pe copii, îndeosebi pe fete, elementele credinţei creştine.

Am auzit că, nu ştiu pentru care consideraţii, licenţiatele în teologie au fost împiedicate, în ultimul moment, să se prezinte, cu camarazii lor, la examenele de capacitate.

Este o nedreptate. Şi, pe lângă asta, este o călcare a socotinţelor Sf. Sinod. Să nu facem această sfântă instituţie să se contrazică pe sine însăşi.

Femeile în Biserica Ortodoxă, ca şi în cea Romano-Catolică nu pot să aspire la sacerdoţiu. Dar să predice pe Mântuitorul, în şcoală şi acasă, au toată binecuvântarea... Ce bine ar începe să ne meargă dacă femeile şi fetele române ar veni încă o dată – ca la început – în valuri impunătoare, spre Biserică şi spre învăţătura Mântuitorului!

24 martie 1935

Între Anglia şi Irlanda – insula mare şi insula mică – a început un înverşunat război vamal. Pentru cuvinte de veche şi de nouă duşmănie, şefii politici ai celor două insule se prigonesc şi se strâmtorează reciproc cu tarifuri, cu restricţii şi cu... noduri în papura ţărmurilor vecine...

Nu ştiu cine, acum pe urmă, vorbind despre această deplorabilă situaţie şi de suferinţele absurde pe care şi le impun şi insularii mari şi insularii mici, nu ştiu ce om al lui Dumnezeu, ocupându-se de acest război vamal, făcea un fel de apel către protagoniştii (notoriu creştini) şi către atâta lume, serios creştină, din Anglia şi din Irlanda. El zicea: Valera e creştin, Mac-Donald crede în Dumnezeu, în jurul lor sunt atâţia episcopi, preoţi, partide creştine de felurite nuanţe!... E cu neputinţă ca toţi aceştia, care citesc *Biblia* şi merg regulat la

biserică, să nu ajungă să înțeleagă odiosul și păgânescul situației lor și să nu caute mijloacele și argumentele unei apropieri frățești!

Așa socotea acel om al lui Dumnezeu, cronicarul dihoniei, dintre insulari. Dar de socoteala aceasta se mira un altul, cronicarul cronicarului... Ce să faci cu *Biblia* și cu predica creștină, atunci când se aprind patimile populare și se încaieră oarbele naționalisme!

Firește, așa sunt lucrurile astăzi și vor fi tot mereu, până ce, cu adevărat învățătura și morala Mântuitorului vor birui grosolănia noastră sufletească și vor face din noi niște veritabili fii ai *Evangheliei*.

Creștinismul nu este numai o colibă de adăpost individual. Nu este mare bucurie în ceruri când câțiva singuratici, câteva ostroave, în oceanul popoarelor – rămân devotați doctrinei creștine și în zile bune și în zile rele.

Idealul creștin este să altoim definitiv copacul pădureț și cu roade acre – cu altoiul cel ceresc. Ambiția cea mare a Bisericii este să sfărâme lanțul robiilor ereditare și din bruta cu fruntea turtită să ridice, de-a lungul miilor de ani, o progenitură nouă, apropiată îngerilor.

Irlandezii sunt catolici, englezii sunt protestanți sau semiprotestanți. Și unii și alții stau în fruntea creștinătății. Nădăjduim mult că greaua încercare prin care trec nu va fi spre rușinarea marii noastre familii creștine, ci spre mai multa cinste a moștenirii lui Iisus Hristos.

7 august 1935

Neînțelegerile și luptele dintre frați, turburările bisericești au început în lume o dată cu veacul apostolic... Prima ceartă dintre cei ce iubeau și predicau pe Domnul Răstignit – cu egală ardoare – a fost cearta pe marea chestiune: ce facem cu creștinii veniți dintre păgâni? Îi facem mai întâi iudei, adică îi tăiem împrejur, sau îi primim în Biserică, fără nici un fel de preambul?

N-au lipsit vioiciunile, n-au lipsit rivalitățile și amărăciunile... Dar bunul sfat și dragostea frățească au biruit! Primul conciliu apostolic a dezlegat – în ordonată și înțeleaptă adunare – această arzătoare problemă: cum primim pe cei ce cred în Mântuitorul, dacă sunt păgâni, din părinți păgâni?

Și de atunci încoace câte alte dispute, discordii și separatisme au tot încercat puterile iubirii creștine și rezistența dumnezeiescului și sufletescului edificiu, ridicat în lume de Iisus Hristos!...

Pietatea noastră se simte totdeauna la grea cumpănă!... Așadar, pot să încapă dihonii, chiar și între acești chivernisitori ai păcii Mântuitorului?... Și urmașii lui Petru, lui Pavel, lui Ioan... pot să se certe între ei?

Ei da, sărmana fire omenească rămâne, de multe ori, șubredă și trădătoare, chiar atunci când o învestmântă maiestatea arhierească! ... Simone, Simone, iată Satana v-a cerut ca să vă cearnă, ca pe grâu!...

Este cu prisosință de dureros să asiști la neînțelegerile și la luptele, pornite acum în urmă, în Ardealul nostru, între frați și frați, unii ai lui Petru și alții ai lui Pavel!...

Ce s-a făcut îngăduința, rezerva și înțelepciunea generației de mai înainte? Unde este acea îndelungă răbdare – pentru Domnul și pentru iubirea de aproapele – care era semnul Ardealului, biconfesional, dar unit și mare în mărețele lui afirmări?...

Vai! vai! Diavolul ne-a cerut ca să ne cearnă ca pe grâu!... Mai este, oare, iertată nădejdea bunelor reveniri și a eliberării din ispita cea grea? Nu ne va ajunge, într-o zi, căința de cele ce facem astăzi?

Nu mai putem, oare, găsi între noi oameni înțelepți și departe văzători, care să dojenească și să potolească pe impulsivi?

Sfâșiem și ucidem inima celor buni, celor simpli, celor curați cu duhul, adică a celor scumpi lui Iisus Hristos!

Trădăm sfântul idealism creștin și dăm un spectacol care face să țupăiască pe tovarășii lui Lucifer!

Fraților, a mai fost, odată, ceartă, pentru împărțirea merindelor, la mese, dar a fost ideal dezlegată! Mai alegeți încă șapte Diaconi, fraților!

august 1935

Cuvinte înțelepte au fost rostite deunăzi la radiojurnal. Nu e zi de la Dumnezeu să nu citim în cotidianele noastre câte o sinucidere, câte două, dacă nu și câte trei. Cronicarul de la radio, întristat de această epidemie de sinucideri, spunea câteva lucruri de bun-simț care trebuie repetate.

E adevărat! În fiecare zi trec pe dinaintea noastră, în paginile ziarului: spânzurați, împușcați, storcoșiți de roatele trenului... Înțelepții atei, economiștii, statisticienii... pot să privească fenomenul din diverse puncte de vedere, științifice și glaciale.

Simțirea noastră creștină nu poate să se împace cu indiferentismul lor. Învățătura creștină tăgăduiește fatalitatea de fier și cecitatea universală a forțelor care ar stăpâni în cer și pe pământ.

Noi credem în fericita împărăție a sufletului și a Răscumpărării aduse în lume de Mântuitorul. În răspăr cu împărăția egoismului, a deznădejdii și a tuturor dezastrelor – în cap cu sinuciderea – stă opera lui Iisus Hristos.

Întăriți cu darul lui Iisus Hristos și solidari cu Biserica Lui, putem să rezistăm și să biruim toate curentele care tăgăduiesc pe Dumnezeu și Îndurarea.

Cronicarul de la radio își aducea aminte, cu dreptate, că altădată în societatea noastră românească și astăzi, foarte mult, în alte ținuturi creștine, ajutorul Bisericii era și este căutat tocmai în grele cazuri de răsturnare sufletească.

Presupuneți că unul sau altul din aceștia care cad în cursa deznădejdii ar veni față în față cu energiile și cu rezistențele creștine, adunate în persoana unui adevărat preot duhovnic... Este sigur că acest candidat de sinucidere, după o confruntare

temeinică cu omul Bisericii, a scăpat de ceasul rău și din ghearele diavolului.

Adevăr este că toți cei ce își cheltuiesc puterile, averile și inima atât de nebunește, încât să ajungă la ziua de tocmeală cu ștreangul sau cu revolverul, toți aceștia nu văd Biserica decât la orizont, iar pe preot ca o apariție supărătoare, aducătoare de nenoroc.

Dacă din goana lor smintită după bani, după desfătări și după patimi, ar avea uneori și mântuitoarea idee să intre și să se odihnească într-o biserică, înseamnează că ar poposi lângă izvorul minunilor!

Câți pasionați, câți prăpăstioși, câți stăpâniți de demoni n-au scăpat din jalnica lor servitute, numai fiindcă, odată, hoinărind, au intrat într-o biserică și s-au odihnit lângă Împăratul Euharistic!

25 august 1935

În aceste zile libere, pe care ni le-au acordat Calendarul și Venerabila Tradiție a Bisericii Creștine, gândul cucernic al unora dintre noi a căutat, printre rafturile cărților din bibliotecă, opera cea mai proprie și mai întăritoare. În afară de însuși textul sacru al *Sfintelor Scripturi*, alegerea noastră a putut să se oprească asupra *Urmării lui Iisus* sau *Confesiunilor* Fericitului Augustin, sau asupra cutărei cărți moderne, scrisă cu antică pietate.

Dar nu mulți iubitori de lectură ziditoare au putut să aibă la îndemână o carte, în același timp erudită și prea creștină, cum este cartea vestitului cărturar și preot francez Léonce de Grandmaison: *Jésus Christ, sa personne, son message, ses preuves.*

Opera aceasta cuprinde două volume mari, cu aproape o mie de pagini, în total, și este editată de Gabriel Beauchesne, (Paris, Rue de Rennes 117). Este adevărat că acela care se va încumeta s-o citească trebuie să fie răbdător și obișnuit cu lucrările științifice. Mai trebuie să aibă și ceva pregătire, dacă nu teologică, măcar istorico-filologică.

Oricum, recomand lucrarea lui Léonce de Grandmaison mai întâi tuturor acelor amici ai mei şi ai literaturii mele, care se întreabă şi s-au întrebat adeseori asupra tainicelor izvoare ale credinţei în dumnezeirea Mântuitorului. O recomand, apoi, tuturor celor ce au dragostea de adevăr şi patima cercetărilor perseverente. Ce-aţi zice de o plimbare, relativ lesnicioasă, care ne-ar îngădui să explorăm deşertul Gobi sau regiunile polare?

Învăţata şi pioasa lucrare a preotului francez este o excursiune în regiunea minunii şi a îndurărilor dumnezeieşti, către noi oamenii.

Mântuitorul ne învaţă, într-una din parabolele Sale, ce-a făcut un negustor de mărgăritare, aflând că în cutare loc se găseşte de vânzare un mărgărit de o mărime neobişnuită. A vândut toate mărgăritarele mai mici, pe care le avea şi a cumpărat marele mărgăritar.

Sunt atâţia, printre noi, care doresc să ştie de aproape temeiurile siguranţei creştine şi puterea nebiruitei nădejdi în împărăţia mai presus de lume a lui Iisus Hristos. Sunt atâţia care merg din carte în carte, dibuind, cercetând, cumpănind, fără mare folos şi fără bună călăuză.

Aflaţi azi că există un mărgăritar de mare preţ... Citiţi în această carte şi recitiţi: *Învierea lui Hristos.* Aici este punctul cardinal fericit de unde începe revărsatul zorilor şi de unde se va ridica într-o zi, în slava cugetelor noastre, soarele Celui ce a biruit Moartea!

Când vă veţi încredinţa definitiv că Iisus Hristos a înviat din morţi, atunci veţi însoţi – însufleţiţi şi transfiguraţi – în drum spre Betleem, vechile şi noile caravane!

29 decembrie 1935

Un mare predicator francez, pe care l-am auzit în tinereţea mea, spunea într-o predică, adresându-se celor ce şovăiau să se apropie de Cina cea de Taină: „Oricare ar fi cuvintele timidităţii voastre: îndrăzniţi! Chiar când mi-aţi spune că nu înţelegeţi acest august mister, sau că nu vreţi să-i daţi crezământ, eu vă voi spune: îndrăzniţi! Veniţi, îngenuncheaţi, luaţi parte la Ospăţul Domnului meu! Şi pe urmă să-mi spuneţi ce aţi cugetat şi cum vă simţiţi!"

Această frumoasă cutezanţă m-a sfătuit de multe ori şi pe mine, în experienţa mea duhovnicească, şi m-a sfătuit deunăzi, faţă de d-ta, stimată doamnă, când te-am chemat la sublimul ospăţ al Stăpânului. Mi-ai spus: nu înţeleg, nu mă simt lămurită, şovăiesc!... Ţi-am răspuns: vino şi vezi! Vino şi îmbracă haina de sărbătoare!

Te-am privit azi, cu inima în freamăt, în şirul acelor atingătoare şi scumpe mărturisitoare ale Bisericii noastre, venite să primească Sfânta Împărtăşanie. Sunt profund încredinţat că suprema emoţie, care colora obrajii şi scânteia în ochii tuturora, trăia şi în cugetul d-tale. *Ce pildă bună* şi subjugătoare ai dat, cinstită doamnă! D-ta, o intelectuală atât de subtilă, „o profesoriţă" atât de sărbătorită, un cap atât de ordonat, ai venit să te împodobeşti, cu discreta şi nemuritoarea cunună a celor ce doresc să fie una cu Mântuitorul, acum şi în veci vecilor!

E covârşitor, e strivitor misterul şi stăm zdrobiţi de iubire şi de admiraţie, în faţa măreţei instituiri a Sfintei Euharistii! *Mă cutremur, primind foc, ca să nu mă aprind ca ceara şi ca iarba. O, înfricoşată taină! O, milostivire a lui Dumnezeu! Cum eu, fiind tină, mă împărtăşesc cu dumnezeiescul Trup şi Sânge şi mă fac fără stricăciune!*

Mi-ai spus atât de deschis: Nu ajung! Nu înţeleg! Ţi-am răspuns: Sinceritatea şi curăţia inimii d-tale sunt un semn mare! Îmi porunceşte Domnul să te chem!

Începutul e făcut şi arvuna fericirii pe care ai cunoscut-o este răspuns complet la toate obiecţiunile de pe pământ. Dar, cu ajutorul Domnului, mă voi ţine de cuvânt. Într-o zi viitoare, îţi voi da să citeşti cartea pe care o pregătesc: *Împărăţia Sfintei Euharistii.*

Aştept, mă rog şi pregătesc, de-a lungul altor treburi de azi, această carte pe care, iată, o trăiesc, ori de câte ori văd, în ochii copiilor sfintei noastre Biserici, veniţi la Ospăţul Domnului, roua şi trandafirii aurorelor celor veşnice!

Sfânta Înviere care soseşte să te aşeze, statornic, în fericita cetate a Domnului!

11 aprilie 1936

Creştinii separatişti sunt necontenit la ordinea zilei. Autorităţile – şi civile şi religioase, dar îndeosebi civile – au încă o dată de lucru cu aceşti răzvrătiţi împotriva Bisericii de stat. Ziarele, interpretând îngrijorarea oficială, cer cu seriozitate măsuri drastice şi declară că în definitiv este vorba de siguranţa închegării noastre sociale.

Din păcate, problema nu este uşoară deloc. Oricâtă dreptate poate să aibă stăpânirea laică atunci când vrea să-şi asigure liniştea în casă, Biserica, în primul loc, nu poate să consimtă cu inimă voioasă, ca rătăcirile şi aiurările religioase să fie convinse de greşeală cu măsuri coercitive.

Biserica nu poate să uite că ea însăşi, depozitara şi predicatoarea adevărului absolut, a fost de multe ori socotită ca rătăcită şi primejdioasă şi ca atare: prigonită sângeros. Cum putem să ne decidem să scoatem din erezie pe nişte bieţi preoţi, evident rătăciţi, cu argumente contondente?

Hotărât, în arsenalul apologeticii şi al dogmaticii creştine, bătaia, confiscarea şi închisoarea n-au nici un loc de cinste.

Atunci, ce este de făcut? Aceşti separatişti, încăpăţânaţi şi mândri, îmi strică pacea ţării şi mă necăjesc în fiecare zi! Cu toate acestea!... Dacă adoptăm faţă de ei procedeele administrative, sporim răul şi adăogăm unor idei greşite o nemeritată aureolă martirică.

Sectanţii şi ereticii nu pot fi combătuţi decât cu răbdare, cu blândeţe şi cu argumente din învăţătura creştină. Dacă până azi acest sistem n-a izbutit deloc sau prea puţin, pricina este, fără nici o îndoială, că a fost lăsat pe mâini nepricepute, întinderea şi cutezanţa sectanţilor spun, de departe, că forţele destinate să-i combată au fost şi sunt insuficiente.

Apoi mai este un lucru pe care nu-l înţeleg şi nu-l practică străjerii Bisericii. Poţi să te lupţi cu o erezie fără să dai lupte publice cu corifeii eretici. Asemenea lupte sunt mai totdeauna sterpe. Cu atât mai folositoare este strădania care prevede şi ia înainte. Poporul ortodox din părţile ameninţate de sectari trebuie luminat şi întărit. Aici trebuie convocate şi mobilizate devotamentul, ştiinţa teologică, stăruinţa şi toată vigilenţa chiriarhală.

„Acest soi de demoni, nu se poate alunga decât cu post şi cu rugăciune...“, niciodată cu ciomagul şi cu celelalte mijloace brutale. Experienţa s-a făcut de multă vreme.

Aici este marele examen de competinţă şi de energie sfântă, la care este chemat Episcopatul nostru.

3 mai 1936

Sunt trist, mult stimată doamnă, de sărăcia urmărilor pe care le-a avut întâlnirea noastră duhovnicească. Sunt trist, însă nu abătut. În adâncul lucrurilor, acest episod sufletesc este tipic. De la venirea Mântuitorului pe pământ şi de la întemeierea Bisericii Lui, cărarea noastră în lume este alcătuită de o infinitate de atari episoade. Iisus Hristos nu primeşte ucenicie în rate, sau cu intermitenţă, sau cu tranzacţii diplomatice: „Nici unul care pune mâna lui pe plug şi se uită îndărăt nu este potrivit pentru împărăţia lui Dumnezeu“ (*Luca* 9, 62). Cu alte cuvinte, viaţa noastră întru Iisus Hristos trebuie să fie rectilinie, ca brazda trasă pe tăpşan de plugarul cu totul absorbit de sacra lui muncă.

Îndeosebi, doamnă, viaţa soţiei şi a mamei reclamă un îndreptar de seriozitate şi de sfinţenie pe care duhovnicul nu poate să-l dea decât din venerabila tradiţie milenară. Ceea ce duhovnicul creştin cere şi impune, în jilţul mărturisirii, înseamnează o pravilă de străveche înţelepciune, lăsată nouă de marii directori de conştiinţe de altădată.

Cu Dumnezeu şi cu poruncile Lui nu putem să glumim şi să ne jucăm. Necesităţile, obligaţiile, deşertăciunile vieţii noastre moderne pot să vă ceară câte şi câte tranzacţii şi transgresiuni. Disciplina creştină face din ele, sub picioarele

celor curajoşi şi vrednici, trepte aspre, spre estrada biruinţelor duhovniceşti.

Fiindcă lumea de azi e decăzută, bolnavă şi anarhică, Biserica Mântuitorului nu poate să-şi revizuiască pravila şi regulele ei austere. S-a zis despre Dumnezeu: *Este îndelung răbdător, fiindcă este veşnic*. La fel este Biserica. Dreptatea ei vine cu timpul şi vine fără greş. Oamenii ceasului de faţă nu vor să mai ştie câtă virtute şi câte avantaje stau – pentru omul stingher şi pentru obşte – în ascultarea disciplinată. Biserica, mai presus decât toate instituţiile de pe pământ, ne cere, spre binele nostru, respectuoasă supunere.

Protestăm, ne revoltăm, discutăm, vrem să-i dovedim că e retrogradă şi că noi suntem mai deştepţi decât legiuitorii ei! Suntem liberi şi independenţi! Voia este la noi şi nimeni nu va putea să ne mântuiască cu sila!

Dar... după ce am răsturnat poruncile Bisericii, după ce ne-am dat noi, nouă, pravilele noastre personale, după ce am instituit în viaţa noastră cea mai intimă bunul plac al păcatului şi al turpitudinei – să ne privim în oglindă (această tainică oglindă a conştiinţii) şi să vedem cât suntem de falnici!

Şi, aici, mi se pare că eşti cu totul de părerea mea.

24 mai 1936

Suntem la sfârşitul anului şcolar. Peste câteva zile, tânărul norod al feluritelor noastre aşezăminte didactice, mari şi mici, se va risipi pe la vetrele părinteşti. Între şcolile pe care le avem sunt câteva cu menirea specială să recruteze pentru Biserica Mântuitorului ostaşi credincioşi şi devotamente nebiruite.

Seminaristul care şi-a terminat clasa de seminar, studentul teolog care şi-a dat examenele intră şi ei, ca şi ceilalţi colegi, în vacanţa odihnitoare. Dar ceilalţi tineri din şcolile profane se pregătesc să servească veacului, pe când seminariştii şi studenţii teologi vor să militeze pentru împărăţia lui Iisus Hristos...

Şi aici se arată, dureros, un mare cusur al educaţiei noastre profesionale... După un an şcolar, petrecut, nădăjduim, în sârguinţă şi în cucernică disciplină, îl trimiţi pe tânărul levit înapoi la hora din sat, la răspântia păcatelor lumii şi la deplina uitare a celor învăţate în seminar.

Cine se consacră slujirii Mântuitorului trebuie să se deprindă, în lungi ani de ucenicie, să biruiască lumea şi pe sine şi să se ridice deasupra nivelului slăbiciunilor şi ideilor curente. Cerem, cu dreptate, preoţilor Bisericii şi mai ales şefilor Bisericii să fie mai puternici, mai rezistenţi, mai sfinţi decât noi. Dar nu cugetăm destul şi nu ne dăm seama că pentru a obţine caractere oţelite şi mari directori de conştiinţe, trebuie să acordăm – în teorie şi în practică – tinerilor leviţi de azi, preoţilor de mâine, o creştere excepţională.

Nu poţi să scoţi un erou moral, un ierarh fără frică şi fără vină, un Daniil Sihastru, din nişte recolte şcolare pârguite la cinematograf, la dancinguri, şi în iarmarocul vieţei civile.

Lângă multele şi urgentele probleme ale renovării noastre bisericeşti, trebuie înscrisă şi problema vacanţei leviţilor noştri. Seminariştii şi studenţii teologi nu trebuie, la sfârşitul anului şcolar, măturaţi înapoi, prin satele şi prin târgurile lor.

Eparhiile noastre sunt pline de mânăstiri. Aceste mânăstiri nu trebuie reduse la rolul jalnic de conace arendăşeşti. Fiecare mânăstire de călugări – supravegheată şi premiată – trebuie să ajungă auxiliar al seminarului şi al Facultăţii de Teologie.

...Dar pentru aceasta trebuie să citim necontenit convorbirea Domnului cu Nicodim.

L-am întâlnit deunăzi pe stradă: moşneag vânjos, preot de peste şaptezeci de ani, dar în toate puterile sufleteşti. Mi-a arătat nişte cărţi poştale ilustrate, care înfăţişau biserica făcută sau refăcută cu toată cheltuiala lui, acolo, sub poalele munţilor Vrancei, unde venerabilul duhovnic a văzut lumina zilei.

A făcut el, singur, o biserică, în satul lui de obârşie! Mi-a arătat, în imaginile pe care le avea în mână, altarul sfântului locaş şi lângă altar: un loc de mormânt. Acolo va odihni ctitorul, la umbra bisericii lui scumpe, până la ziua Destăinuirii şi a Răsplăţii!

Mi-a spus cu glas amărât că se pregăteşte să lase biserica lui din Bucureşti, unde a slujit aproape o jumătate de veac, mi-a spus multe dureri ale acestui an din urmă, cât va mai rămânea în Capitală, şi m-a făcut să resimt covârşitoarea tristeţe a exodului bătrânilor duhovnici, azi, sub legea cea nouă, care încadrează vrednicia preoţească în normele funcţionarismului public.

Dar moşneagul meu – lăsând la o parte amărăciunea din ceasul de faţă – este un exemplu rar de înţelepciune şi de prevedere creştină. Aplicând cinstit, în viaţă, credinţa în Mântuitorul şi slujind Dumnezeiescului Adevăr al Învierii Lui din morţi, moşneagul s-a străduit să-şi facă, lângă înfricoşatul jertfelnic, coliba de aşteptare şi de neclintită convingere.

Vom învia şi noi la fel cu El! Cât de fericiţi erau părinţii noştri! Cât de admirabilă era temeinicia lor creştină şi râvna lor să-şi asigure, într-un colţ de plai, pe poalele de codru, sub zidurile unei mânăstiri ori măcar unei biserici de obşte, patul de odihnă pentru oscioarele şi ţărâna, menite Minunei şi Biruinţei! Vă daţi seama câtă pază, câtă rezervă, câtă vigilenţă sau – în cazul cel mai rău – câtă năvală de păreri de rău şi de pocăinţă cunoşteau sufletele celor ce au zidit Curtea de Argeş, Cozia, Slatina şi Putna!

Unde sunt puterile, unde sunt izvoarele minunate, unde-i măreaţa învăţătură, capabilă să ridice pe oameni, pe culmile eroilor şi ale sfinţilor?

Ele sunt mereu, aci, cu noi, în inima acestui venerabil bătrân care a refăcut o biserică sub codrii Vrancei, în patrimoniul intact al Bisericii străbune şi în conştiinţa acelei invizibile gărzi „care moare, dar nu se predă!"

Şi Dumnezeu are zilele Lui de mare demonstraţie, supremele examene la care ne cheamă şi marea Lui rezervă de minuni!

Nici de data aceasta, nu va fi lungă aşteptarea.

1 iunie 1936

Seminariile existente azi în ţară ne-au dat, la sfârşitul anului şcolar, o nouă recoltă de absolvenţi seminarişti. Pe lângă acei tineri, destul de mulţi, care aşteaptă, cu inima amară, să-i ajungă şi pe ei ziua hirotoniei, iată un contingent nou, înscriindu-se la aceleaşi aşteptări şi amărăciuni.

Sfântul Sinod a luat într-un rând o hotărâre mare: nimeni nu va mai fi preoţit în eparhiile ţării (nu vorbim de călugări), dacă nu va avea titlul de licenţiat în teologie. Dar această hotărâre a fost supusă unor vămi trecătoare, însă dovedite ca necesare. Oricum, în momentul de faţă, avem o remarcabilă afluenţă de candidaţi la preoţie şi foarte puţine parohii. Cu examenele de diplomă din anul acesta, numărul celor ce aşteaptă a sporit; lupta pe locurile disponibile se face şi mai crâncenă; iar oţerirea şi ticăloşia cugetelor se înalţă ca puhoaiele din *Psaltire*.

Este o adevărată jale să priveşti acest tineret care se veştejeşte în alergătură, demersuri, făgăduieli politice şi publicitate matrimonială... Fiindcă sărmanii aspiranţi la cele sacre trebuie prealabil să răscolească lumea ca să-şi găsească o preoteasă...

Sărmanii de ei! Nu le-a tâlcuit nimeni, ca să le meargă la inimă: „Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi Eu vă voi odihni pe voi. Luaţi jugul Meu asupra voastră,... că jugul Meu e bun şi povara Mea este uşoară" (*Matei* 11, 28-30).

Iată, laolaltă, un dublu fenomen cel puţin straniu: avem azi, în lumea noastră, o aprigă nevoie de lucru şi de devotament creştin, pentru însănătoşirea sufletească a semenilor noştri, iar pe de altă parte cei meniţi să fie lumina şi sarea pământului aşteaptă şi se dărăpănă, garaţi pe linii moarte. La noi, în actuala stare didactică bisericească, există şi stăruie opinia lamentabilă că nu putem sluji pe Iisus Hristos, decât după ce ne-am făcut robi lumii acesteia, adică soţiei, socrului şi domnilor deputaţi din judeţul respectiv.

Am uitat cu totul că slujba Mântuitorului este cea mai nobilă şi mai autentică ostăşie. Am încurcat iremediabil înţelesul chemării noastre şi am luat definitiv ca norme pentru noi – învăţătorii, păstorii şi sfinţitorii – ceea ce trebuie să fie, în primul loc, normele popoarelor catehizate, păstorite şi sfinţite.

Şi în vremea aceasta, cele o sută şi mai bine de frumoase mânăstiri din scumpa noastră patrie, ajung – ca în proorocia biblică – azil liliecilor şi păsărilor sinistre, sau, în cazul cel mai bun, ajung ocoale silvice, staţiuni climaterice şi puşcării-model!

Iunie 1936

Timpul nostru a adus, în viaţa bisericească a popoarelor, fapte şi evenimente necunoscute în alte epoci. O mie de ani Biserica lui Iisus Hristos a fost una, lăsând la o parte câteva familii separatiste şi eretice. Pe urmă, Occidentul a rămas biserică aparte: la fel şi Orientul. În secolul al XVI-lea, a ieşit a treia biserică şi din această a treia – altele foarte multe.

Astăzi cei ce s-au despărţit în veacurile trecute ar voi să se apropie şi să se unească din nou. Este o pornire impresionantă şi care se cuvine să preocupe pe toţi cei ce iubesc Biserica şi cred în origina şi menirea ei dumnezeiască. De aici au pornit şi pornesc atâtea şi atâtea vizite, întâlniri, tratative şi strădanii interbisericeşti.

Lucrurile, în felul lor, n-ar fi rele, ba poate chiar, vreodată, în viitor, aducătoare de folos sufletesc. Dar trebuie, de la început, lămurite, cu cea mai mare băgare de seamă, câteva idei cardinale.

Suntem fiii Bisericii Ortodoxe. Şi iată-ne invitaţi să cugetăm, de pildă la o eventuală apropiere de o biserică apărută în lume, acum vreo patru sute de ani. Putem să tratăm de la egal la egal? Biserica noastră, veche de două mii de ani, şi paznică fără vină a nestricatei învăţături primare, se poate privi pe sine ca egală cu tânăra şi mult greşita biserică cutare, ieşită din revoluţie religioasă şi din patima pământească?

Aceasta însemnează, cu alte vorbe (când ar fi să ne închipuim nişte tratative de unire): avem noi ceva de adăogat sau ceva de şters din învăţătura noastră ortodoxă, ca să ne potrivim, la cântar, cu lipsurile, cu inovaţiile, sau cu ereziile vreunei biserici născute în secolul Reformei?

Mai înainte de orice, trebuie scoasă la iveală şi precizată, în conştiinţele teologice, această întrebare: Care este acea biserică fără greşeli, păstrătoarea adevărului şi, mai presus de orice discuţii, în jurul căreia să se adune, pentru instruirea şi desăvârşirea lor, celelalte biserici?

Masa discuţiilor şi tratativelor teologice nu seamănă cu masa diplomatică. Diplomaţii au criterii relative şi interese pământeşti. Ei se târguiesc. Pot să-şi mai schimbe pretenţiile, pot să mai lase din preţul cerut.

Cu totul altfel este la o întâlnire între teologii dogmelor definitive şi teologii unei învăţături sfâşiate şi cârpite.

Iată câteva adevăruri care trebuie bine meditate şi care au puterea să asigure şi să liniştească inimile cu adevărat ortodoxe.

12 iulie 1936

E păcat că grabnica noastră oboseală românească întinde legea ei şi peste lucrurile duhovniceşti, de care s-ar cuveni să nu ne obosim niciodată. Zicala este cunoscută: omului nostru îi este greu până se apucă de ceva, că de lăsat, se lasă numaidecât...

Aşa s-a întâmplat şi cu săptămâna de reculegere (a misionarilor şi a preoţilor), care se părea că se va sălăşlui în deprinderile noastre. Era un lucru bun şi ne pare rău că chiriarhia noastră nu este mai energică şi mai stăruitoare. Toate ramurile activităţii omeneşti îşi acordă zilele de examen şi de manifestaţie publică, după împrejurări şi modalităţi. Dascălii, militarii, industriaşii, meseriaşii au congrese, concentrări, expoziţii şi felurite mijloace de a-şi verifica puterile şi însemnătatea lor în societate.

Avem şi noi congrese, dar nu cu scopul să ne mărturisim credinţa, experienţa pastorală şi primejdiile profesionale. Săptămâna de reculegere – început sfios de o viaţă nouă, printre noi – încălzea ideile şi premenea încrederea.

Se apropie toamna. Este vremea când roadele ajung la maturitate şi muncitorul câmpului îşi drege hambarele. Socotesc că şi pentru muncitorii ogoarelor sufleteşti tot acest anotimp este cel mai propriu pentru întâlnirea frăţească, recapitularea învăţăturii ortodoxe şi examinarea conştiinţei.

Orice învăţător mai are nevoie de un învăţător mai mare decât el. Orice duhovnic trebuie să-şi aibă duhovnicul. O biserică nu-şi simte şi nu-şi dă pe faţă puterea decât prin conducătorii, învăţătorii şi preoţii ei. Totdeauna cei ce poartă de grijă poporului creştin au fost asemănaţi cu soldaţii şi cu armatele. Soldat fără instrucţie temeinică militară şi armată fără lungă pregătire războinică nu se vor întâlni cu ziua de biruinţă.

Noi lăsăm toată pregătirea noastră profesională pe răspunderea diplomelor şcolare. Dar ce înseamnează o diplomă de seminar sau o licenţă în teologie! De-abia de la seminar şi de la Facultatea de Teologie, înainte, începe cu adevărat ostăşia noastră cea duhovnicească.

Săptămâna de reculegere e ceva de care nu ştiau preoţii lui Calinic Miclescu şi ai lui Iosif Naniescu. Este adevărat. Dar vremurile şi oamenii nu se mai potrivesc!

De aceea credem că această deprindere, venită de prin străini, trebuie hotărât şi energic introdusă şi la noi. Să nu fim lăsători! Să nu ne obosim, urmărind binele şi luptându-ne împotriva lenei rău sfătuitoare. Cei căldicei, ştiut este, nu plac Domnului!

26 iulie 1936

„Acei optsprezece inşi peste care s-a surpat turnul, în Siloam, şi i-a omorât, gândiţi, oare, că au fost ei mai greşiţi decât toţi locuitorii din Ierusalim? Nu! Zic vouă: dar de nu vă veţi pocăi, toţi veţi pieri la fel“ (*Luca* 13, 4-5).

Păstraţi şi meditaţi acest cuvânt din *Sfânta Evanghelie*, voi tovarăşii mei de compartiment, din seara de 17 decembrie. În ciocnirea de trenuri, din care aţi scăpat teferi, e potrivit să încadrăm întrebarea Mântuitorului. Când am pornit din loc, după

cinci ore, am lăsat, subt un vagon făcut ţăndări, un cadavru, iar în staţia vecină, câţiva schilodiţi... Eram noi mai buni decât aceştia? Nu ne mărturiseşte inima, în taină, că acei bieţi încercaţi erau însângeraţii noştri mandatari, în faţa continuei şi îndelung răbdătoarei mânii supreme?

Tovarăşii mei de călătorie, şi de aci înainte – prieteni făcuţi la lumina unui fulger de aspră învăţătură, să punem la mijloc lecţia trăită şi să n-o uităm.

Ceea ce era mai fioros şi mai îngrozitor, în noaptea frângerii călătoriei noastre, nu erau vagoanele turtite, cisternele date peste cap, sau locomotiva înfiptă cu roatele în pământ, ci era nevăzutul spectacol al sufletelor noastre devastate, nepregătite şi aiurite, ca nişte jivine ale întunericului, lovite deodată de harapnicul soarelui...

Cât suntem de neprevăzători, cât de nebuni şi de deficitari, în problemele şi în datoriile noastre sufleteşti! Câţi dintre cei ce călătoreau în noaptea aceea, îşi aduseseră aminte, începând călătoria, de Dumnezeul părinţilor lor, şi câţi erau în perfectă regulă cu situaţia lor de conştiinţă?

Lăsăm vremea să treacă! Alergăm după toate câte sunt evidente deşertăciuni, ne aruncăm în fluviul intereselor, al plăcerilor şi al păcatelor, până când, fără de veste, şubreda noastră barcă se izbeşte de o stâncă şi se face praf!

Scapă de subt puterile noastre infinita şi agitata împărăţie a celor răi din afară. Ea este subt mâna lui Dumnezeu, subt resortul mâniei ca şi al îndurărilor Lui, în câmpul semnalizărilor şi al apocalipsei Lui.

Dar stă la îndemâna chibzuinţei, a înţelepciunii şi a libertăţii noastre, să ne pregătim din vreme şi să nu lăsăm să fim surprinşi de actul cel din urmă din drama noastră a fiecăruia.

Vin marile sărbători de iarnă ale creştinătăţii. Vine împărăteasca zi aniversară a Naşterii Mântuitorului. Să nu pierdem acest divin prilej şi să punem în ordine neglijatele noastre treburi duhovniceşti. Să facem un popas înţelept şi salutar în faţa Ieslei din Betleem.

Şi să înţelegem cu cutremur că victimele de alaltăieri seară solesc şi pentru noi!

Îmi scrii din Berna, destul de... urban, dar cu oarecare ironie şi cu oarecare poleită ireverenţă. Îţi place şi nu prea felul cum privesc şi cenzurez insuficienţele şi tristeţile vieţii noastre bisericeşti... Ai dori să mă vezi mai drastic în criticile mele şi mai puţin cruţător cu unele feţe prea înalte...

Stimatul şi necunoscutul meu corespondent, e greu să mulţumeşti pe toată lumea. Dacă, însă, îţi este cu adevărat aminte şi te interesează dureros stările noastre bisericeşti, atunci să reciteşti şi să meditezi cap. 10 din *Epistola către Romani*: „Fraţilor, dorul inimii mele şi rugăciunea mea la Dumnezeu, pentru ei, este ca să se mântuiască..."

E tragică situaţia celui ce trebuie să dea pe faţă şi să se războiască cu oameni şi cu păcate din propria sa familie. Fiindcă nu prea mă cruţi, nu te voi cruţa nici eu: geograficeşte, te găseşti în Elveţia, dar aş putea să ştiu în ce ţară te găseşti cu mărturisirea d-tale creştină şi cu simpatiile d-tale confesionale?... E plăcut să stai la Berna şi, din înălţimile muntoase şi morale ale Elveţiei, să contempli şi să ironizezi durerile şi luptele noastre!

Dar oricine ai fi şi oricare ar fi interesele d-tale religioase, adevărul este una şi mărturisirea lui, chiar legată de primejdii, este obligaţia mea cea de toate zilele. Aşa este. Biserica noastră tânjeşte. Cucernicia e strâmtorată şi gonită din deprinderile noastre sufleteşti. Vistieria duhovnicească e aproape goală.

Ce înseamnează aceasta? Este un neajuns universal, pe care probabil îl simţi şi d-ta pe acolo pe unde trăieşti. La noi, îndeosebi, pietatea se vestejeşte din pricina oficialismului nostru bisericesc. Statul modern nu mai crede în tainele noastre şi în misiunea noastră cea dumnezeiască. Ne ţine lângă sine cel mult ca util socialmente, dacă nu ca pe o povară tradiţională.

Dar, sus inimile! În această apăsată şi primejduită situaţie, devotamentele cele mici şi obscure sunt mai multe decât se pot

vedea din Elveţia. Sunt suflete tinere, sunt energii proaspete, sunt recruţi numeroşi care aşteaptă cu nerăbdare ziua noilor porunci.

Vezi, stimatul meu corespondent, datoria noastră cea sfântă şi elementară este să avem şi toată energia devotamentului către Iisus Hristos şi toată răbdarea şi perseverenţa nădăjduitorului în îmbunătăţirile viitoare. Aci, în Biserică, să ne luptăm – cu rugăciunea, cu fapta bună, cu pilda ziditoare – pentru ca să recucerim noile îndurări ale Mântuitorului şi recolta noilor Sale minuni. Dintre toate virtuţile creştine, ştii că aceea cu deosebire premiată este să stai şi să aştepţi, stăruitor, *în casa Stăpânului tău* şi îndeplinind poruncile lăsate, misterioasa Lui revenire.

Am primit, stimatul meu corespondent din Berna, a doua a d-tale scrisoare, cum şi anexele ei. Cunoşteam prea bine articolele pe care le-ai detaşat şi le-ai trimis. Eşti curios să ştii părerea mea despre destăinuirile cuprinse în ele?

Există o carte: *Piatra din capul unghiului,* unde am spus cu claritate punctul meu de vedere. Dacă n-o cunoşti, atunci... făţărnicie, de ce mă ispiteşti?...

Ştiu prea bine, nu faptele pe care voieşti să mi le pui sub ochi, dar, în general, altele o mie şi o situaţie întreagă, jalnică şi dezastruoasă. Unde este neprevăzutul şi scandalul? Nu citim noi, oare, în *Sfânta Evan*ghelie, tocmai ceea ce ai aerul că vrei să-mi divulgi?... „Dacă însă acel rob va zice întru sine: Stăpânul meu zăboveşte să vină, şi va începe să bată pe robi şi pe roabe, să mănânce şi să bea şi să se îmbete, veni-va domnul acelui rob în ziua când el nu se aşteaptă şi în ceasul când el nu ştie şi-i va tăia capul, iar partea lui va pune-o cu cei necredincioşi" (*Luca* 12, 45-46).

Te rog cugetă singur şi vezi că suntem tocmai în cazul acesta. Dar ce-ai voi d-ta, din partea noastră, care ştim lucrurile şi ne rugăm lui Dumnezeu să scurteze zilele certării şi ale umilinţei noastre? Ai voi răzvrătire, schismă, o escapadă într-una din confesiunile vecine şi complezente?...

O, necunoscutul (sau poate foarte cunoscutul) meu corespondent!... Este uşor de tot să trânteşti uşile casei părinţilor tăi şi să pleci în lume, căutându-ţi alte case, mai înstărite, mai ordonate, *reformate* sau nu... Dar meritul este să rămâi pe loc, să-ţi stăpâneşti jalea şi durerea şi să lucrezi paşnic, dornic, cu tenacitatea picăturii de apă, la sfredelirea stâncii şi la premenirea cugetelor.

Este, ori nu este, opera Mântuitorului, operă dumnezeiască? Suntem, ori nu suntem, convinşi că El, din cerul Lui de slavă, vede starea Bisericii Sale şi cunoaşte gândurile fiecăruia dintre noi? Credem, ori nu credem, că într-o zi viitoare şi înfricoşată, vom da ochii cu El şi-I vom da socoteală – precum singur a spus-o – de iconomia noastră?

Dacă toate sunt aşa, şi aşa le credem, atunci de ce să pierdem răbdarea şi să supărăm pe Domnul, fiindcă nu înţelegem tainele voinţei Sale şi labirintul cărărilor Sale?...

Dacă iconomii lui Iisus Hristos, fie mulţi, fie puţini, au căzut tocmai în situaţia descrisă de *Sfânta Evanghelie*, este oare Biserica străbună mai puţin vrednică de devotamentul nostru?... Pace ţie, stimatul meu corespondent! – Bunul Păstor are mai multă grijă de oaia şchioapă, decât de berbecul valid.

Iubite frate întru Domnul, în cap. 17 din *Exod* se află episodul acelei lupte între Israil şi Amaleciţi, în decursul căreia marele Moisi ţine mâinile ridicate către ceruri, până când vrăjmaşii sunt înfrânţi. Este o întâmplare cu un înţeles de-a pururi adânc şi folositor. Pe când generalul Iosua se luptă în câmpie cu mari puteri de rezistenţă, Moisi şi Aaron stau deoparte, pe vârful unui munte, şi se roagă Dumnezeului oştirilor pentru biruinţa celor de acelaşi neam.

Iată o categorică despărţire între aceste două puteri: Oştirea se luptă cu sabia, Biserica se luptă cu rugăciunea. Nu trebuie nici o confuzie, nu trebuie să facem schimb cu funcţiunile noastre. Căpitani şi generali care ar fi mai proprii pentru altar decât pentru tranşee poate că s-au văzut, dar este o anomalie şi

o excepţie. Tot aşa preoţi, care se simt mai capabili să conducă un regiment decât o parohie, sau o mânăstire, iarăşi este lucru cu putinţă; dar noi vorbim de regula obştească şi de ceea ce este normal să se întâmple.

E bine ca preotul să-şi vază de cele preoţeşti, cu tot dinadinsul şi cu toată sfânta încredinţare... Şi este bine ca ostaşul – după vorba celebră – să se teamă de Dumnezeu şi să-şi păstreze uscat praful de puşcă, fără să se amestece în Biserică. Spre marea noastră părere de rău, iată-ne azi în faţa unor serioase mustrări, că ne preocupăm prea mult de treburile rezervate mirenilor şi ostaşilor. Iată învinuiri precise, că am îndrăgit certurile şi interesele din agora şi că am pierdut din cuvenitul nostru devotament pentru Biserica lui Iisus Hristos.

Este foarte adevărat că aceste constatări nu pot fi exagerate şi nici aplicate de-a valma tuturor servitorilor Sfântului Altar. Slavă Domnului! Dumnezeu singur ştie pe ai Săi; cei puşi deoparte, care nu şi-au plecat genunchii înaintea lui Baal! Dar este dureros să ştii, în conştiinţa ta, că atari acuzări au în ele mult fond de adevăr.

Se cuvine să chemăm degrabă şi cu energie, la calea cea adevărată, pe cei ce n-au nimerit-o! Mântuitorul ne-a spus că nu putem să slujim la doi stăpâni. Tot El ne-a spus că este destul să căutăm cu râvnă împărăţia cerurilor, pentru că toate celelalte (pământeşti de care mai avem nevoie) se vor adăoga nouă. Sunt câteva gânduri simple care ar trebui să ne lumineze şi să ne convingă definitiv. Un preot care se afieroseşte pe sine sfintei sale slujbe şi împlineşte, cu frica lui Dumnezeu, toate câte i se cer, este cel mai bun fiu al patriei. El nu mai are nevoie să intre lângă alţi cetăţeni, în alte tagme, ca să facă neamului şi ţării alte slujbe, nepotrivite cu duhul preoţiei. Unui preot care crede în Dumnezeul lui din Sfântul Altar, destul îi este ca să se roage fierbinte pentru patrie şi neam. Un adevărat preot, plin de Dumnezeul lui, nici nu mai are vreme pentru altceva decât pentru sfintele slujbe şi pentru sfintele cetanii, cele obşteşti şi cele tainice. Dacă un preot nu se simte destul de stăpânit şi de mulţumit cu preoţia lui şi vrea să-şi umple inima cu

alte slujbe străine – este un caz dureros, pe care nu l-am putea discuta decât cu mare jale... Un preot care se întoarce de la Sfântul Altar, bântuit de doruri pământeşti şi ambiţios să-şi întrebuinţeze puterile în treburile lumii şi ale veacului, să se grăbească să iasă din Biserică, mai înainte de a-şi aduna prea mari păcate!

Aşadar, din capul locului, ne dăm seama că o preoţie zeloasă şi devotată nici nu mai are vreme pentru interesele... comunale, judeţene, parlamentare şi cum pot să se mai numească. Şi încă o consideraţie: un preot, care intră între civili şi face treburi pe care poate să le facă mai cu cădere un civil, vine pare că să spună acelor civili că ei sunt nepricepuţi şi incapabili... Unde am ajunge dacă şi laicii, găsind, la rândul lor, pe preot insuficient bisericeşte, ar avea pretenţia să-l înlocuiască în cele sacre?

Să ne ferim de aceste situaţii! Vom dovedi, cu prisosinţă, fraţilor noştri şi patriei noastre, că îi iubim din toată inima atunci când facem din această inimă cădelniţă vie, înaintea Viului Dumnezeu! Când suntem încredinţaţi că toată darea cea bună şi tot darul desăvârşit de sus este, coborând de la Părintele Luminilor, cum vom lăsa Sfântul Altar – unde ştim că suntem auziţi imediat – ca să ne băgăm în beciul patimilor şi al intereselor pământeşti şi să strigăm de acolo?

Iată, iubite frate întru Domnul, socotinţe şi adevăruri pe care trebuie să le medităm neîncetat şi să facem din ele – ca Marele Preot din *Vechiul Testament* – pieptar de pietre scumpe deasupra inimii noastre.

7 martie 1937

Constatăm zilnic că un val imens de laicizare se ridică în jurul ostrovului eclesiastic. Este un flux poate de nebiruit, dar nu şi vrednic de aprobare, înfăţişarea omului Bisericii nu trebuie să fie echivocă. Dacă au ieşit, nu ştiu pe unde, legi care tind să camufleze pe preot şi să-l piardă printre civili, trebuie să susţinem, cu toată tăria, că aceste legi sunt tendenţioase.

Concepţia cea străveche şi cea sănătoasă este că preotul nu trebuie să se confunde cu cei ce nu sunt preoţi. Nu suntem bucuroşi deloc când vedem pe obrazul şi pe capul tinerilor noştri clerici că briciul şi foarfeca au şovăit şi au scos o operă hibridă... Vă mărturisesc că asemenea „trei sferturi“ la barbă şi „una a doua“ la cap mă întristează şi mă înciudează.

Dacă preoţimea noastră nu poate să mai rabde barba patriarhală şi pletele sfinţilor noştri popi de altădată, să se radă şi să se tundă de-a binelea, adoptând înfăţişarea clerului occidental. Dar variaţiile, fantaziile, originalităţile de astăzi, vorbesc rău despre creşterea şi despre seriozitatea noastră sacerdotală.

Aceleaşi pesimiste observaţii trebuie să le facem şi în privinţa costumului eclesiastic. El este obligator şi este uniform. Preoţii unei Biserici nu sunt soldaţi cu schimbul, ci sunt soldaţi pe toată viaţa. În portul hainei noastre, trebuie să dăm pe faţă un accentuat spirit militar. Un soldat trebuie să poarte uniforma unităţii sale şi trebuie s-o poarte cu un ritm special, cu o autosupraveghere care şade bine. La fel este şi cu preotul. Poate să fie cald, cum este în aceste zile de iulie. Unui preot nu i se iartă neglijenţele, alintările şi... simplificările pe care şi le pot permite concetăţenii săi civili.

Un preot poate să fie călător, în concediu, în vacanţă, în vilegiatură... Toate aceste ocazii sunt pentru el binevenite ca să predice, fără vorbe, seriozitatea lui sacerdotală şi sacra convingere pe care el o are despre militarismul preoţesc. Jalnici sunt preoţii care se lasă biruiţi şi anulaţi de restaurant, de excursie, sau de plajă!...

Setea, căldura, foamea şi orice împrejurare oricât de grea nu trebuie să ne biruiască! Bodega, cafeneaua, restaurantul pe trotoar, grădinile cu lăutari... sunt bune pentru toată lumea, dar sunt contraindicate pentru preot! Şi dacă, în conştiinţa ta, nu eşti convins că aşa este (ceea ce ar fi un dezastru!...) cugetă cel puţin că sminteşti pe cei ce stau în jurul tău.

Poporul nostru (pentru cuvinte ascunse care ar trebui cercetate) nu e bucuros să se întâlnească cu preotul în localuri prea profane şi la petreceri prea întrecute... Aş zice că este

ceva din simţământul lui Sem şi al lui Jafet, care, aflând că Noe, tatăl lor, a adormit de vin şi stă dezgolit, în gârliciul bordeiului, au mers la el de-a-ndăratelea şi l-au acoperit cu un burnuz...

Dar trebuie, oare, să aşteptăm ca poporul nostru să ne acopere cu burnuzul lui Noe? Ar fi prea târziu! Purtarea noastră, cea de sub ochii oamenilor, trebuie să fie o tâlcuire exactă şi superioară a preocupărilor şi a convingerilor noastre.

Când stai în cafenea sau în bodegă, mai... comod decât un laic, cum să mai mi-aduc aminte de hirotonia ta? Când treci printre noi, mai mult... reformat decât reglementar, ce să mai cred eu despre raporturile tale cu dogmatica ortodoxă?...

Scumpe frate întru Domnul, care, în această zi când mă citeşti, eşti poate de părere că greşesc, ori că exagerez, dă-ţi seama că emancipările noastre exterioare, mici şi pare că nevinovate, ne-au dus, pe nesimţite, la un capitol neaşteptat de neaşteptate emancipări dogmatice!

Această foarte înceată şi, ai zice, indiferentă reformă exterioară mergea, pe nevăzute, dar mână în mână, cu alta mult mai gravă!

26 iulie 1937

Omul antic, cu carte sau fără carte, vedea şi simţea în natura înconjurătoare – atât de plină de mistere şi de înfricoşată frumuseţe – realitatea ascunsă a zeilor mari şi mici, stăpânii cerului, ai munţilor, ai mărilor, ai râurilor şi ai pădurilor. Pretutindeni omul de acum două mii de ani, aşa cum îl cunoaştem din documentele şi din sfărâmăturile lumii greco-romane, freamătă în contactul nevăzut cu puterile superioare personale, care guvernează lumea. Lăsând la o parte greşitele concepţii, superstiţiile grosolane, practicele respingătoare, politeismul copilăresc al vechilor religii păgâne, trebuie să recunoaştem că încordarea religioasă a vechilor păgâni de a înţelege şi de a venera de-a pururi, în dosul fenomenelor fireşti, misterioasa Putere Nevăzută, era înţeleaptă şi de mare laudă.

Omul de astăzi, chiar când a frânt căruţa învăţăturii lui, la câţiva kilometri mai înainte de bacalaureat, ştie cu uşurinţă şi cu suficienţă, ce sunt cutremurele de pământ, cum se formează norii, cum îşi varsă ei ploaia pe pământ, ce sunt cometele, stelele, planetele şi ce tărtăcuţă cerească este pământul, pe lângă uriaşul soare, care este... o grămadă de lucruri contradictorii, dar pe care cel ce era să ajungă la bacalaureat le ştie din ziare, de la cafenea şi de la radio.

Fireşte, nimic nu e mai searbăd, mai pseudoştiinţific şi mai de mahala, decât acest bagaj de explicaţii şi de cunoştinţe fiziografice ale pseudoluminatului om modern.

Dacă am izbutit să înţelegem, la suprafaţă, câteva din fenomenele care însoţesc scurta noastră viaţă, cât de profund şi de insondabil este abisul mascat de pojghiţa experienţei şi a ştiinţei noastre! Plouă, ninge, vin furtuni devastatoare, pământul se cutremură şi seceta pârjoleşte ogoarele până aci dătătoare de nădejde... Omul zilelor noastre cugetă cu ridiculă superioritate: Sunt fenomene naturale! Capriciile firii! Imperfecţiile bietei noastre planete, aruncate la coada universului!

Cât de înţelegător şi de bine instruit era omul cel vechi, păstrătorul tradiţiei monoteiste: „Zis-a Domnul şi au venit muşte veninoase; muşte rele, în toată ţara lor. În loc de ploaie, le-a dat grindină... Şi a bătut viile şi smochinii lor şi a stricat toţi pomii în ţinutul lor. La porunca Lui a venit lăcustă şi omidă multă, fără număr!..." (*Psalmul* 104, 30-34).

Aşa, pretinsul cap instruit de azi, chiar când mai are undeva, într-un ungher al cugetului, ascunsă credinţa în Dumnezeu, nu mai ştie să facă nici o legătură între Dumnezeul credinţei lui şi fenomenologia ambiantă. Norii, stelele, ploaia, grindina, recoltele cele bune şi cele dezastruoase, chiar dacă mai este vreun Dumnezeu în cer, au scăpat de sub mâna lui Dumnezeu şi aleargă şi se produc astăzi, de capul lor, iar Divinul Autor le priveşte impasibil!...

Aşa crede, aşa este convins omul de azi! Păcatele lui, trădările lui religioase, nelegiuirile şi infamiile pe care le săvârşeşte faţă de sine însuşi şi faţă de aproapele, apostazia şi ingratitudi-

nea lui n-au nici o legătură cu sămănăturile, cu ogoarele, cu munca şi cu toată gospodăria lui! Când grindina, puhoaiele şi viermele le ruinează, el rămâne profund mirat şi dezolat! Ticăloşia lui sufletească, prihana lui cea fără nume şi măsura nu trebuia să aibă nici o întâlnire şi nici o legătură cu focul care l-a prăpădit, sau cu grindina care l-a bătut!

Iată una din laturile multilateralei mizerii morale ale omului de azi! El a ajuns să creadă că destrăbălarea lui religioasă, că desfrânarea lui drăcească n-are nici în clin nici în mânecă cu mânia norilor, cu vehemenţa uraganelor şi cu înfricoşaţii ghionţi, pe care pământul îi dă tălpilor capiştelor noastre!

Sodoma şi Gomora pier prin accident. Oraşele de la poalele Vezuviului, acum două mii de ani colonizate cu îngeri şi vieţuind îngereşte, mor fără tâlcuire!... Iar fumul virtuţilor noastre, în acest moment, protestează la ceruri împotriva bătăilor din anul în curgere!

29 august 1937

Dacă lumea noastră românească reprezentată prin ce are ea mai sufletesc: artişti, gânditori, scriitori... n-ar fi atât de impresionabilă şi de devotată clipei care trece, cred că ar fi acordat mai multă luare-aminte lucrărilor de filosofie ale compatriotului nostru Dimitrie Drăghicescu.

„Biblioteca de filosofie contimporană“ a lui Félix Alcan a publicat până azi patru volume de D. Drăghicescu... Mă bucur de prietenia acestui autor şi mi-este iertat să mă ocup de el, fără precauţiuni diplomatice şi fără rezerve. Îmi vine să cred că nemeritata... discreţiune, pe care purtătorii noştri de condei o au faţă de opera lui Drăghicescu, vine în bună parte din faptul că amicul meu are nenorocul să facă parte dintr-un partid politic. Dar Drăghicescu nu-şi face din aceasta idealul vieţii... Acum, în urmă, a dat la iveală, tot la Paris şi tot în franţuzeşte, o carte nouă: *La nouvelle cité de Dieu,* prima dintr-o serie de trei: *Calea*, *Adevărul* şi *Viaţa*.

Noua cetate a lui Dumnezeu (titlu împrumutat de la Fericitul Augustin) este viitorul stat politic, federal şi definitiv pacifist, în care se vor întâlni şi se vor înfrăţi popoarele Europei, în veacurile ce ne stau înainte.

Neapărat, toate acestea sunt latură politică şi social-filosofică, dar Drăghicescu vede, paralel şi alt fenomen – care poate interesează mai mult decât cel dintâi – anume: marea evoluţie a concepţiei creştine spre un neocreştinism, soarele cetăţii celei noi a lui Dumnezeu.

Aşadar, amicul meu, cu observaţiile, cu raţionamentele şi cu profeţiile lui, calcă pe moşia bisericească şi ajunge, faţă către faţă, cu paznicii ei oficiali. Dacă nu mă înşel, câteva prime întâlniri n-au fost prea curtenitoare...

Problema e vastă, problema e lungă cât *O mie şi una de nopţi*... Cine printre noi – în febra generală de care suferim – are tihnă şi cuget – să aleagă, bob cu bob, elementele controversei?

Ne trebuie un creştinism nou?... Vi se pare că mergem într-acolo?... Totul atârnă de felul cum concepi creştinismul şi cum priveşti pe întemeietor. Dacă Iisus Hristos este persoana dumnezeiască-omenească, din *Simbolul Credinţei*, dacă Îl primim şi Îl mărturisim ca „lumină din lumină, născut nu făcut“, dacă „a înviat din morţi şi şade de-a dreapta Tatălui“, – atunci opera Lui e fără de greşeală şi fără de moarte şi nici porţile iadului nu vor birui-o!

Vai! ne trebuie altceva. Opera Domnului este „veşnic în floarea tinereţii“. Trebuie alte inimi, căci ale noastre sunt învechite şi roase de păcat. Iar Domnul poate „şi din aceste pietre să ridice fii lui Abraam“.

Dimitrie Merejkowski, în cartea sa, tradusă în franţuzeşte: *Jésus inconnu,* vorbind despre părerile învăţaţilor creştini şi necreştini asupra augustei minuni a vieţii Mântuitorului, aminteşte această idee a lui Ernest Renan:

„După cum pământul cel răcit de azi nu ne mai îngăduie să înţelegem fenomenele creaţiunii primitive, fiindcă focul care-l

pătrundea atunci s-a stins, tot aşa explicaţiile raţionale au totdeauna neajunsul lor, când căutăm să aplicăm sfioasele noastre procedee de analiză revoluţiilor şi epocelor care au hotărât soarta omenirii."

Marele scriitor rus, pe care experienţa şi durerile Rusiei, ca şi ale sale personale, l-au ridicat în scara spiritualităţii creştine mult mai sus decât era acum vreun sfert de veac, analizând ideea lui Harnack: *vita Jesu Hristi scribi nequit* (viaţa lui Iisus Hristos nu se poate scrie) spune următoarele:

„..ca să cunoşti mai bine viaţa lui Iisus, trebuie ca tu însuţi să trăieşti mai bine... Cum va fi viaţa noastră, aşa vom cunoaşte-o pe a Lui... *Noverim me, noverim te.* (Dacă m-aş cunoaşte, te-aş cunoaşte.) Cu fiecare faptă rea a noastră noi afirmăm că Iisus n-a existat şi cu fiecare faptă bună dovedim că a existat. Ca să poţi să citeşti *Evanghelia* într-un fel nou, trebuie să trăieşti într-un fel nou..."

Acesta este un invincibil adevăr. Vezi, în zilele noastre, oameni cu mâncărime de limbă care te poftesc să discuţi cu ei autenticitatea *Sfintei Scripturi*, sau viaţa şi minunile Domnului, sau maiestatea Născătoarei de Dumnezeu, sau dogma Sfintei Treimi... Şi aceşti oameni mustesc de infamie, sunt putrezi de nelegiuire şi în ei colcăie mii de păcate!

Cum te vei apropia de aceste înfricoşate Taine pe care nici îngerii nu le privesc în faţă! Cum poţi să pricepi naşterea cea mai presus de fire a Mântuitorului, când tu te uiţi spre această pajişte de crini dintr-o mocirlă care ar înfiora chiar pe bivoli! Cum vei putea să contempli augusta auroră a vieţii lui Hristos, când tu rămâi, constant, în noaptea desfrânaţilor, a furilor şi a sperjurilor?

Pe frontonul anticei academii din Atena stătea scris: „Nimeni nu intră aici dacă nu ştie geometria". Uitând într-un chip dezastruos că la fel este şi cu sfânta învăţătură creştină, noi am ajuns să practicăm aproape contrariul... Deci, vom merge mai departe şi vom spune: Nu se poate, în lumea aceasta, nepotrivire mai dureroasă şi mai chinuitoare decât să te apuci să înveţi, sau să predici, sau să înfăţişezi, în faţa oamenilor, dogma creştină, sfinţenia şi Biserica, atunci când, în taina conştiinţei tale, eşti asediat de furia patimilor şi robit de dragostea celor pământeşti.

Toţi retorii şi toţi sofiştii din lumea aceasta nu vor putea niciodată să întunece lumina spiritualităţii *Sfintei Evanghelii* şi să ne convingă – cum crede Tartuffe – că sunt „acomodamente" şi cu Cerul.

Să aşteptăm cu încredere în Cel ce ştie, de-a pururi, să aleagă neghina din grâu! Este o temeritate neroadă din partea celor străini şi plini de păcate să provoace discuţii asupra prea curatelor Taine creştine. Dar este o crimă împotriva Duhului Sfânt să te prefaci soldat al lui Hristos, când tu te ştii rob al „stăpânului acestei lumi" (*Ioan* 14, 30).

11 octombrie 1937

BISERICA, TRUPUL TAINIC AL LUI HRISTOS

În Biserica Ortodoxă cele trei puteri sacre, lăsate ei de Mântuitorul, adică puterea învăţătorească, puterea sacramentală şi puterea pastorală, sunt adunate toate în persoana episcopului. Acest episcop poate fi simplu vlădică, mitropolit sau patriarh. El este cel ce învaţă cu deplină competinţă, cel ce săvârşeşte toate tainele (inclusiv taina preoţiei) şi cel ce păstoreşte turma duhovnicească.

Episcopul stă în Biserică, aşa ca regina în stup şi toată Biserica stă în episcop. Toţi clericii care nu sunt episcopi, oricare ar fi, uneori, darurile şi importanţa lor personală, sunt totdeauna reprezentanţii şi împuterniciţii episcopului de care atârnă.

Aşadar, Biserica noastră este mai întâi de toate episcopală. Episcopii, toţi laolaltă, se întrunesc în adunarea lor specială zisă Sinod, Adunarea episcopilor – după categorii, potente şi gradaţii – este autoritatea supremă care înglobează pe episcop şi-l întrece în sfinţenie şi în putere. Aşa sunt lucrurile în Biserica noastră Ortodoxă, cel puţin aşa le predică dreptul canonic.

De aci urmează că meritele, virtuţile, vitalitatea, prezenţa la datorie şi eroismele Bisericii noastre, când sunt şi unde sunt, trebuie în primul rând înţelese şi recunoscute ca podoabe ale episcopatului.

Dar ce vom zice când – Doamne fereşte! – într-o Biserică Ortodoxă dovedim răceală religioasă, vacanţă duhovnicească, predică nulă sau analfabetă, preoţi fără creştere eclesiastică şi fără militantism creştin?... După normele amintite, vom zice că episcopatul acelei Biserici poartă, pe cât colo, toată răspunderea situaţiei, după cum, în cazul cel bun, ar fi meritat toata recunoştinţa şi binecuvântările noastre.

Toate aceste lucruri trebuie subliniate, mai ales atunci când constatările triste şi criticile aduse – de pildă în învăţământului nostru teologic – pornesc chiar din preajma scaunelor episcopale.

Avem trei facultăţi de teologie. Potrivit legilor ţării ele sunt încadrate în universităţi. Un profesor teolog este profesor universitar. Dar aceste facultăţi teologice şi profesorii lor sunt, trebuie să fie, pârghia Bisericii şi preocuparea de toate zilele a colegiului episcopal.

Credeţi că ne-am văzut vreodată, toţi laolaltă, adunaţi în vreun palat mitropolitan sau patriarhal? Credeţi că atâtea probleme grele, care cresc azi, ca tot atâţia mărăcini, în livada noastră bisericească, vor provoca vreo consultare de sus a teologiei naţionale?...

Aşa încât, când auziţi vreun principe bisericesc plângându-se de incuria sau de anarhia teologică, răspundeţi: „Apoi, Prea Sfinţite, aveţi pâinea şi cuţitul"!...

Este iertat să cauţi să faci bine omului, fără voia lui? Iată o veche şi veşnic nouă întrebare. Partizanii libertăţii absolute îţi vor răspunde într-un fel; utilitariştii, de toate nuanţele, îţi vor răspunde într-alt fel. Înţelept ar fi ca la întrebarea: Poţi să faci bine omului fără voia lui? – să răspundem totdeauna cu circumspecţie: Dacă omul este un copil, un nerod, un primitiv, şi nu-şi înţelege interesul, nu vom discuta prea mult cu el... Îi vom da medicamente, cămaşă pe el şi reguli igienice, cu o mină chiar mai energică...

La început, Biserica Creştină era o corporaţie particulară. Statul roman a prigonit-o trei sute de ani până să-i acorde situaţia de religie tolerată. De când însă împăraţii romani creştini au ridicat creştinismul la rangul de religie a statului, metodele şi atitudinea Bisericii au trebuit să se înconvoaie unor necesităţi până aci necunoscute.

Mai înainte de pactul cu statul, Biserica îşi întemeia autoritatea ei pe consimţământul şi pe devotamentul celor ce vroiau

să fie devotaţi fii ai Bisericii. Când e vorba de ramura noastră ortodoxă orientală, multă vreme împrejurările vitrege istorico-sociale au osândit Biserica să rămâie inactivă. De aici i-a venit lauda interesată că nu se amestecă în treburile lumii şi nu-şi tulbură pe credincioşi.

Dar azi, toată lumea, cu statul în frunte, cere ca Biserica să se mişte. Adică să se amestece în viaţa noastră, conform postulatelor creştine. Ce se întâmplă însă? Lumea obişnuită cu isihasmul nostru tradiţional, deşi ne cere activitate, se supără dacă ne vede cu mâna pe coarnele plugului. Ar vrea să fim activi şi apostoli, dar fără s-o constrângem să respecte Decalogul, fără să-i cenzurăm păcatele şi fără să-i osândim concepţiile şi filosofiile preferate.

Ar vrea lumea noastră să-i servim omletă, dar ouă să nu spargem. Situaţia noastră de Biserică de stat ne obligă de multe ori la atitudini şi la acte de autoritate. Binele pe care voim să-l facem ne obligă să nu discutăm prea mult, cu bolnavii noştri, de ce facem aşa şi nu altfel.

Religiile, în genere şi cea creştină, în special, au leacuri şi procedee pe care le-au brevetat de mult. Să facem pe fiecare păstorit al nostru judecătorul întregii noastre terapeutice?

Dacă este adevărat că lumea de azi are încă o dată sinceră nevoie de Iisus Hristos, discuţia este inutilă. Ştim ce avem de făcut. Vrem mână liberă. Dar iată apariţii curioase: unii vor regenerarea creştină, fără penitenţă, fără urgisirea păcatelor şi fără dascăli energici în calea virtuţilor mântuitoare! Vor pe Iisus Hristos, cel din romanul lui Ernest Renan! Este o iluzie care poate să ne strice mult. Dacă nu ne jucăm de-a baba oarba. Domnul este Cel ce a poruncit: „Dacă mâna ta cea dreaptă te sminteşte, taie-o pe ea!"

16 aprilie 1934

Sf. Ioan Evanghelistul ne-a păstrat suavul episod din viaţa Domnului: întâlnirea la Fântâna lui Iacov, în Samaria, cu Femeia Samariteancă. Lângă această fântână – rămasă până

în ziua de astăzi – Domnul a rostit cuvintele nemuritoare: „Cel ce va bea din apa pe care-i voi da-o Eu nu va mai înseta în veac, căci apa pe care-i voi da-o Eu se va face în el izvor de apă izvorâtoare întru viața veșnică" (*Ioan*, 4, 14).

Aceasta înseamnează că învățătura și puterea mântuitoare, lăsate nou de Divinul Stăpân, sunt chezășia și anticiparea vieții celei fără de moarte. Întru aceasta cunoaștem caracterul unic al *Evangheliei* și al Bisericii. Prin El, suntem moștenitorii și beneficiarii (numai bunăvoință să avem) ai unei situații fără pereche pe pământ. Cugetarea zisă independentă și revoluționarii creștinismului – recte protestanții – au tins neîncetat să pogoare și să raționalizeze fericitul nivel al mesagiului Mântuitorului. Ei pretind că Iisus Hristos trebuie turnat în calapoadele searbedei noastre priceperi și că trebuie să reținem, ca esențială, numai partea didactică și morală a *Evangheliei*. Întemeietorul Bisericii Creștine, spun ei, a fost un mare dascăl al omenirii și, în faptă istorică, trebuie să-L luăm numai ca atare. Așadar, un Hristos care este pur și simplu învățător și nu mai este Împăratul Sufletelor, nici Arhiereul Etern care aduce, pe Golgota, jertfa negrăită și în veac dăruitoare a vieții Sale prea curate.

De la Reformă încoace, fracțiunea reformată a familiei creștine se luptă să ne impună și nouă celorlalți concepțiile ei dezamăgite și pământești. Rămânem cu calmă tărie pe tărâmul convingerilor integrale. Oricât de mare învățător ar conveni separatiștii că este Iisus Hristos, el ar fi prea puțin – pentru neamul blestemat al lui Adam – dacă nu ar fi și Cel ce anulează străvechiul blestem, sfărâmă lanțurile morții și instituie, pe pământ și în suflete, o împărăție a fericitelor certitudini miraculoase.

În Biserica Mântuitorului și lângă Sf. Altar, suntem încă o dată – însă realizat și deplin – lângă apa cea vie făgăduită femeii din Sihar. Nu e vorba numai de o doctrină pe care o căutăm în cărți și o predicăm liniștit și doctoral de pe catedrele noastre. Nu e vorba numai de o teorie binefecătoare menită să convingă și să tempereze arșița egoismului și a remușcărilor noastre!

Ar fi prea puțin. E vorba de o realitate victorioasă și neînțeleasă care ne ridică de la cele văzute și cu putință și ne sădește în grădinile Minunii! Pe Iisus Hristos, ***Dumnezeul Izbăvitor***, *sălășluit întru noi*, îl iubim și-L preamărim astăzi, **la Fântâna** lui Iacov!

25 mai 1935

Din punct de vedere politic, zilele pe care le trăim sunt suprabogate în tot felul de conciliabule și de tratative internaționale. Fiecare stat de azi întinde tentacule diplomatice spre vecini și peste capetele vecinilor... Profanii care ascultă sau citesc veștile din lumea largă de-abia au aflat de cutare pact încheiat nu știu unde și a doua zi află de altul și mai... plurilateral.

E un semn al vremii noastre. Națiunile dibuie, guvernele caută alianțe, diplomația împarte universul în tabere.

Tendința aceasta spre alianțe și grupări a ajuns să se resimtă și în lumea creștină. Bisericile existente încep și ele să propună alianțe și să trateze pacte interconfesionale. La prima vedere, lucrurile par surprinzătoare. Credința religioasă este scutită de calcule diplomatice și exclusivă.

Cum s-ar putea atunci să concepi tratative și târguieli, în domeniul absolutului?... Răspunsul e greu și dureros și trebuie să trecem peste el. Rămânem deocamdată în fața realității, așa cum ne-o văd ochii în zilele noastre. Bisericile discută între ele și dibuie modalitățile unor viitoare apropieri.

Pornind dintr-un alt punct de vedere și anume al universalei iubiri creștine, ar trebui să zicem: Să ne mirăm că familia creștină a uitat sfânta ei solidaritate și a ajuns să se certe și să se împartă, dar să nu ne mirăm deloc dacă azi vrea din nou să se regăsească împăcată și unită...

Toate sunt frumoase și, la prima vedere, subjugătoare!... Dar pe lumea aceasta (veșnic nestatornică și fragilă) nu poți să închegi nimic trainic dacă n-ai pus la mijloc un mare principiu de forță și de claritate.

Admirabile dorințe! Să ne luptăm să readucem buna și sfânta unitate primară! Să fim din nou aceeași vastă și fericită mare creștină, străbătută de curenții viu-făcători și generatori de unitate ai împăratului Ceresc, Mângâietorul, Duhul Adevărului!

Dar care este principiul de putere nebiruită, de claritate de toți recunoscută, în jurul căruia să regrupăm bisericile noastre?

În actuala situație de dispoziții sufletești și de conștiință bisericească, nu putem să răspundem decât melancolic și evaziv. Până ieri, ne simțeam foarte bine în particularismul nostru bizantin și ortodox. Suntem unii care ne simțim încă foarte bine...

Dar, iată, discuții, conciliabule, pertractări... Sunt semnele vremii. Să așteptăm cu înțelepciune destăinuirile ce vor să vie și să iubim cu sporită patimă patrimoniul nostru ortodox.

17 iunie 1935

Marea răzvrătire creștină din secolul al XVI-lea, condusă de corifeii protestanți, a fost – cugetând simplist – o invazie a trupei și a rațiunii omenești, în regiunea interzisă a celor dumnezeiești și insondabile. Mintea noastră s-a încumetat să impună lui Dumnezeu, ca să zic așa, sistemul metric și L-a poftit să-și scoată domeniile la măsurătoare...

Cu toate tumultuoasele aprobări de atunci, cu toate sărbătorile și congratulările, pe care revoluționarii reformiști și le-au acordat, lăsându-le moștenire urmașilor, azi, când entuziasmul s-a risipit și veacurile ne-au adus trista lor înțelepciune, vedem, dezamăgiți, că Reforma a brutalizat Divinul, a precupețit avântul inimii și a sărăcit grav vistieriile sufletului omenesc. Reformatorii de odinioară seamănă izbitor cu economiștii și cu financiarii zilelor noastre...

Astăzi vedem bine că Revelația nu este primitoare de cenzură și că Tainele lui Dumnezeu nu se supun legilor noastre restrictive. Toată lumea protestantă, începând cu Anglia, tânjește subt povara tradiționalismului reformat și ar vrea să revină la învățătura milenară integrală.

Nu zicea oare marele Blaise Pascal, vorbind despre târguielile și cârciobăriile dogmatiștilor protestanți: Ce de nerozii!... O dată ce admiți că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu și că s-a pogorât din ceruri, pentru mântuirea neamului omenesc!...

Dar vezi că protestanții – pe față sau într-ascuns, cu știință sau fără știință – erau, în fond, niște precupeți, care voiau să înșele la târguială și să dea pe doctrina lui Iisus Hristos un preț mai scăzut decât cel de până aci. Și firește, după cum s-a dovedit în decursul veacurilor, cei păcăliți au fost ei și bisericile lor reformate.

Urmașii lor de azi vor să urce din nou, cu inimi sincere și în bună înțelegere cu vechile biserici integrale, spre sacrele poziții dogmatice și harice, care n-ar fi trebuit să fie părăsite niciodată. Feluritele congrese, conciliabule și tovărășii religioase, a căror inițiativă o au mai ales englezii, sunt îndreptate mai toate spre această țintă: din nou la picioarele lui Iisus Hristos, Cel ce a înviat din morți și a întemeiat biserica Lui pe cele șapte columne ale celor șapte Taine!

Și pe când cei mai nobili dintre protestanți ar fi fericiți să intre în interconfesiune cu noi, dacă nu de-a binelea în Biserica noastră, în mahalaua noastră bisericească se găsesc bieți naivi care se lasă jefuiți de sfânta lor credință ortodoxă!

Se simte azi printre moștenitorii lui Hristos – oricare ar fi numele și puterea diferitelor biserici moștenitoare – un tainic îndemn spre reapropiere și frățească înțelegere. Iată, de pildă, în originala Americă, un ținut întreg de creștini evanghelici (dacă nu cumva anglicani), care după discuții, constatări și mărturisiri, a recunoscut că se simte dezorientat sufletește și creștinește și vrea să se întoarcă spre vechile biserici.

Este poate faptul cel mai recent care dovedește dorul tuturor creștinilor după marea și unitara familie de altădată. Acum, de curând, ne-a fost dat să citim, în foile noastre românești și sub garanția unor nume cunoscute, constatarea bucuroasă că

într-adevăr un zefir pacific şi primăvăratic bate peste vechile cetăţi închise ale confesiunilor existente.

Este firesc să ne bucurăm când auzim şi citim că lumea creştină divizată începe să simtă cum că preamărirea lui Iisus Hristos implică universalitatea şi coeziunea Bisericii Creştine. Dar este înţelept să recunoaştem şi să precizăm, din capul locului, că „unirea tuturor", pentru care ne rugăm la *Sfânta Liturghie*, nu se poate aşeza pe tălpile anarhiei teologice, sau pe tălpile neantului.

Din ce în ce mai des lumea voieşte şi propune, în felurite chipuri, ideea marii concentrări bisericeşti. Nu e o deşertăciune, nici o modă trecătoare. Sunt multe inimi sincere, care îşi iubesc Biserica, îndeplinesc cu pietate poruncile divine şi fac cinste familiei creştine. Dar sunt intim şi sincer prigonite de acest dor al inimii, care în fond este o cerinţă, mai mult de pace şi de solidaritate religioasă. Când vom ajunge să gonim separatismele dintre noi şi să instaurăm, pe pământ, noul Ierusalim al celor Douăsprezece Pietre Scumpe de adevăr şi de teologie?

Mergem încet şi sigur spre aceste mari dezbateri viitoare, dorite şi aşteptate de toţi cei ce se hrănesc din pâinea cea miraculoasă a Revelaţiei Creştine. Părerile contrarii, adversitatea mediului ambiant şi nepăsarea sau ironia urmaşilor lui Iulian Apostatul nu fac decât să dea legitimitate şi vigoare mărturisirilor *Evangheliei*.

Sunt peste oceane şi peste continente oameni care ne socotesc fraţii lor, după duh şi după adevăr. Vrem să-i ştim; îi chemăm şi-i îndemnăm să ne cultive. Credem cu energie, credem cu ardoare că avem, pentru învăţătura şi edificarea lor, adevăruri capitale.

Să ne rugăm Domnului să ne aducă, cu pace, ziua solemnei noastre întâlniri!

24 februarie 1936

O carte teologică de mare valoare a apărut anul acesta în Editura Longmans, Green and Co. din Londra. Cartea

se intitulează: *The Reformation, the Mass and the Priesthood** şi este „o istorie documentară, cu specială referire la chestiunea hirotoniilor anglicane". Autorul cărţii, părintele Ernest C. Messenger, este doctor şi profesor de filosofie şi un profund cunoscător al materiei pe care o tratează.

Opera lui este scrisă într-o limbă engleză clară şi transparentă, chiar pentru cei ce sunt de-abia începători cititori de englezeşte. O ideală obiectivitate stăpâneşte în toată expunerea autorului. Deşi subiectul tratat este menit să ne răscolească şi să ne pasioneze, totuşi liniştea omului de ştiinţă stă între noi şi fondul cărţii lui, ca limba de oţel a unei cumpene. Ernest C Messenger întreprinde o cercetare uriaşă şi o consolidează, cu mii de probe şi de citaţii. Deşi cartea are aproape şase sute de pagini, ea înfăţişează numai un prim volum, alcătuit din patru părţi: I. Liturghia şi preoţia în *Scriptură* şi în Tradiţie; II. Reforma pe Continent; III. Reforma engleză sub Enric VIII; IV. Reforma engleză sub Eduard VI.

Al doilea volum va apărea în anul apropiat şi în el va fi vorba şi de încercările de apropiere, din ultimul timp, între Bisericile Orientale şi Biserica Anglicană.

Recomand cu tot dinadinsul această operă tuturor celor ce sunt impresionaţi şi interesaţi de marea problemă, astăzi la ordinea zilei: Ce vor anglicanii de la noi şi ce putem face noi, ortodocşii, faţă de solicitările anglicanilor?

Trebuie să spunem fără înconjur că această gravă chestiune ne-a găsit foarte slab pregătiţi. Într-o măsură oarecare, putem să ne dezvinovăţim: mai toate documentele hotărâtoare sunt în limba engleză, adică toate acele cărţi istorice şi teologice, care trebuie studiate şi comparate, pentru clarificarea acerbei controverse: mai au anglicanii preoţie şi jertfă liturgică, ori nu mai au?

Am început şi noi să ne agităm pentru aceste înalte lucruri. Dar temperamentul, patosul, foarte adesea invectiva şi calomnia... nu pot să dezlege problema! Trebuie întâi s-o cercetăm în

* Reforma, Liturghia şi Preoţia.

tăcere, mult şi bine, până când vom cunoaşte-o desăvârşit. Cartea lui Messenger, clară, metodică, aproape şcolară, va fi comoara de învăţături pentru cei dornici de iniţiere, şi va înnobila discuţiile noastre. Altfel, bâjbâim în întuneric. Altfel, pogorâm la un nivel jalnic, ceea ce trebuie să rămână de-a pururi în sferele Teologiei şi ale respectului de noi înşine.

18 octombrie 1936

Creştinătatea întreagă se împarte azi în două tabere, în două mari oştiri duhovniceşti, care sunt răspândite peste tot pământul. Deşi sunt atâtea biserici şi bisericuţe, deşi sunt atâtea schisme şi separatisme, deşi în principiu sunt, în toată lumea, trei confesiuni – ortodoxă, romano-catolică şi protestantă – totuşi, în adâncul lucrurilor, sunt numai două lumi creştine, două imense convoiuri, care străbat veacurile şi continentele.

Primul convoi, mergând şi predicând, ţine sus, între steaguri, *Sfânta Scriptură* şi declară solemn: Noi purtăm în lume, propovăduim tuturor şi semănăm în suflete poruncile împăratului. Noi suntem sămănătorii Cuvântului Dumnezeiesc. Noi răspândim pretutindeni *Sfânta Scriptură* şi învăţăm pe oameni ceea ce este scris în ea. Izvorul învăţăturii şi al mântuirii este Sfânta Carte. Acesta este darul unic şi de preţ infinit pe care ni l-a dăruit Dumnezeu prin Sfântul Duh şi prin Domnul nostru Iisus Hristos. Noi suntem vistiernicii şi iconomii poruncilor scrise ale lui Dumnezeu.

Al doilea convoi, mai vechi cu o mie cinci sute de ani decât cel dintâi, străbate lumea, o adună în jurul sfintelor altare, o învaţă, o sfinţeşte şi o cârmuieşte, declarând cu neînserată maiestate: Noi purtăm pe braţele noastre, noi călăuzim şi aclamăm nu numai Cartea cu poruncile Împăratului, dar pe însuşi Împăratul nostru Dumnezeu, pe Iisus Hristos Euharistic!

Cei dintâi învaţă, slăvesc şi răspândesc divina Carte şi tot ceea ce cred ei că este miezul credinţei creştine, după interpretările date de ei. Ceilalţi, cinstind, predicând şi tâlcuind

Sfânta Scriptură, sunt nemuritor încredinţaţi că însuşi Autorul *Sfintei Scripturi* este şi rămâne cu noi de-a pururi, în Taina Sfântului Altar. Protestanţii, cu toate ramurile şi cu toate neamurile lor, cred că din toată dragostea lui Dumnezeu pentru noi, El nu ne-a lăsat, aici pe pământ, decât o carte. Creştinătatea celor Şapte Taine este convinsă că din infinita Lui dragoste pentru noi, Dumnezeu ni s-a dăruit nouă şi a rămas cu noi, în Biserica nemuritoare, până la sfârşitul veacurilor.

Pentru cine este deprins să cugete şi să judece în această materie, este o deosebire definitivă între concepţie şi concepţie. Protestanţii au sfărâmat Altarul – adică „Tronul Împărătesc – au dizolvat Sfânta Liturghie, au şters preoţia şi au exilat, de pe pământ, pe Iisus Hristos Euharistic.

Cei ce leapădă şi înfruntă protestantismul ţin cu eroism la Sfânta Liturghie, mărturisesc adevărul Transsubstanţierii şi fac strajă nebiruită în jurul viului împărat din Sfântul Altar. Sunt două lumi, în aparenţă foarte asemănătoare, dar în realitate profund despărţite. Sunt cei doi termeni ai problemei creştine, categorici şi inconvertibili. Sau crezi că Iisus Hristos este un alter-Moise, care a reformat pe cel dintâi şi a plecat definitiv dintre noi, sau crezi că Iisus Hristos este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu Atotputernic, care prelungeşte, în Sfânta Liturghie şi în ipostaza Lui euharistică, minunea Întrupării.

Poate că cititorul întâmplător, cărui i-au scăpat notele mele duminicale anterioare, mă va întreba, nedumirit şi copleşit: Dar ce nevoie este de aceste distincţiuni şi de aceste lămuriri, care trec dincolo de rudimentele noastre creştine şi de cercul cugetării noastre? Am plecat de la constatarea universală că, în ceasul de faţă, viaţa noastră creştină – în cuget şi în faptă – este searbădă şi pe drojdie. Am subliniat dorinţa tuturor după acel spor de idealism creştin, care ar acoperi actualul şi gravul deficit moral, simţit şi mărturisit de toţi.

De ce viaţa noastră bisericească se ofileşte şi se chirceşte, ca o plantă roasă la rădăcină de nu ştiu ce vierme misterios? De

unde să începem şi cum să trezim energiile mântuitoare, proprii să readucă sănătatea noastră ortodoxă?

Iată probleme care încep să fie străvezii, pentru cititorii răbdători şi atenţi, până acum şi de aci înainte.

24 ianuarie 1937

Acum vreo lună eram într-un autobuz şi veneam către casă. La staţia Carpaţi se urcă în maşină 6-7 călători şi ocupă locurile din fund care erau goale. S-a întâmplat aşa că stăteau în faţa mea şi în rând cu mine. Când s-au suit, încasatorul i-a întrebat cu un ton care mi-a deşteptat luarea-aminte şi m-a făcut şi pe mine să mă uit la ei:

– Unde merg cetăţenii?

Unul a răspuns:

– Mergem la Băneasa... Mi se pare că maşina asta merge până acolo...

Aşa era. Nici o replică. Dar, pasămite, cei şapte călători erau ţărani autentici şi încasatorul s-a temut să nu fie vreo neînţelegere la mijloc.

Mi-am privit vecinii de bancă. Ţărani adevăraţi – după zăbune, după iminei, după căciuli şi după chipuri!... Dar cu ceva curios în ei, care m-a îndemnat să-i observ... Întâi, cel din faţa mea a început să cânte încetişor nu ştiu ce cântec... Aşa ceva m-a mirat... Iată, înaintea lui, un popă bătrân ca Moş Crăciun şi acest fiu al satelor noastre, fără să-i pese de această vecinătate, porneşte să-şi îngâne cântecile!... Dar am prins curând de veste că omul din faţa mea fredona ceva care avea refrenul: „Aleluia“, iar cuvintele „Veniţi! Veniţi...“ pare că introduceau sau intitulau tot cântecul...

Am început să înţeleg. Omul fredona nu pentru a mă face să pricep că înfruntă sau dispreţuieşte pe preotul din faţa lui, dar pentru a-mi destăinui o realitate la care nu mă gândisem... Ascult mai atent la cele ce vorbesc cei şapte din Băneasa. Minune mare!... Aceşti oameni schimbau între ei numai cuvinte din *Sfânta Scriptură* şi mai puneau, pe ici, pe colo, câte un scurt comentar, plin de miez şi de seriozitate!...

Maşina noastră trecea pe lângă o biserică, aşezată la un loc deschis şi pe care o vedeam toţi, foarte bine. Îmi fac, după convingere şi după datorie, semnul Sfintei Cruci. Cei şapte de la Băneasa n-au văzut nici biserica, nici pe preotul care s-a închinat, nici semnul Sfintei Cruci! Nici unul nu s-a mişcat la vederea sfântului locaş al părinţilor lor!

Atunci am înţeles... Din convorbirea lor cu pilde şi cu stihuri biblice, aud pe unul că ridică glasul:

– Ştim că suntem din Dumnezeu şi lumea întreagă zace întru cel viclean – cum scrie Sf. Ioan din *Epistola a treia*...

Mă ridic să mă dau jos, dar mai întâi îl îndreptez pe cel ce vorbise:

– Prietene, nu în *Epistola a treia* ci în *Epistola întâia*...

El aduce mâna la piept (ca să scoată desigur *Sfânta Scriptură*). Dar vecinul lui, conciliant şi surâzător, mă întăreşte:

– Aşa este: în *Epistola întâia*, capitolul al cincilea.

Cobor din maşină... Aferim! Iată nişte tovarăşi de călătorie, care nu îţi îngăduie să picotezi pe drum... Cum îi cheamă, sunt ei ţărani din Băneasa sau mai de departe, de la ce adunare religioasă se întorc – nu voi căuta să aflu... Ei sunt pentru mine tipuri individuale, care întăresc un principiu şi se încadrează într-o categorie bine cunoscută, de multă vreme. Noutatea este că au ajuns până la Băneasa!

Aşadar, iată, la porţile Capitalei noastre falnice ortodoxe, pe noii interpreţi ai *Sfintei Scripturi*, pe tăgăduitorii Jertfei din Sf. Altar, pe duşmanii Divinei Transsubstanţieri şi pe agenţii corosivi ai preoţiei. Nici minunea Sf. Altar, nici venerabila şi Sfânta Liturghie, nici caracterul sacramental al preoţiei, nici cinstea cuvenită sfintelor biserici!

Dar vă rog să nu mă înţelegeţi cum nu voiesc să fiu înţeles. Nu sunt delator, n-am fost şi nu voi fi niciodată. Cei şapte cetăţeni – să fie sănătoşi pe unde or fi! – n-au în ochii mei nici o vină. Sunt numai nişte victime, pe care le jelesc din toată inima. Vina este aiurea!...

M-am gândit, venind spre casă: dacă sunt cu adevărat din Băneasa, apoi Bătrâna Ironie i-a aşezat tocmai în calea maşi-

nilor de lux, avioanelor străine, partidelor fine, la malul lacului după miezul nopţii, şi, în genere, în calea spumelor otrăvite şi satanice, care se revarsă din cupa celor Şapte Păcate!...

Şi, iarăşi şi iarăşi, problema dură, problema eroică a marilor zăgazuri, pe care numai Biserica străbună poate să le ridice, mi-a răscolit inima şi m-a învăluit în viscol de întrebări!

31 ianuarie 1937

Eruditul preot şi profesor dr. Ernest C. Messenger a dat la lumină, de curând, volumul al doilea din vasta sa operă: *The Reformation, the Mass and the Priesthood* (Reforma, Liturghia şi Preoţia).

Volumul întâi, despre care am vorbit la vreme, are 566 de pagini. Acest al doilea are 756 de pagini. Autorul tratează, cu un devotament ştiinţific impunător, marele eveniment al Reformei, din secolul al XVI-lea, îndeosebi în cadrul bisericii britanice şi din punctul de vedere al integralei concepţiuni romano-catolice. La prima vedere, opera părintelui Ernest C. Messenger este o uriaşă construcţiune documentară. Câteva mii de documente şi de mărturii sunt adunate, ciocănite şi legate solid, în cimentul preocupării capitale a autorului. *Reforma, Liturghia şi Preoţia* îmi apare ca o lucrare de universală importanţă, şi merită să treacă departe – pe căile de comunicaţie ale traducerii – spre toate bisericile care au adevărată Liturghie, deservită de o preoţie autentică. Răscolirea răbdătoare pe care Messenger a întreprins-o în straturile istorice ale Reformei şi povestea dramatică a Bisericii Anglicane (adică a bisericii engleze reformate) vor fi de mare folos nu atât lumii britanice, cât nouă celorlalţi, care suntem azi fascinaţi şi robiţi de prestigiul şi de influenţa nobilului popor englez.

Spune Anatole France nu ştiu unde: *Tout Anglais est un théologien.* Constatăm cu mirare câtă dreptate avea incomparabilul ironist cu această afirmare a lui, astăzi când suntem nevoiţi să ne ocupăm mai de aproape cu Biserica Anglicană şi cu lumea britanică.

Dar ceea ce va interesa cu prisosinţă pe cititorii mei este faptul că volumul al doilea al părintelui Ernest C. Messenger are un capitol întreg dedicat: Recunoaşterii hirotoniilor anglicane de către Bisericile Răsăritene Ortodoxe. În acest capitol, la urmă, este istorisită şi întâlnirea de la Bucureşti, din vara anului 1935, dintre teologii anglicani şi teologii noştri, cu toate tratativele şi lucrările, despre care s-au tot vorbit în ultimii doi ani.

Autorul este bine informat şi toate relaţiile lui câştigă şi mai multă valoare prin cumpătul şi discreţia într-adevăr englezească, cu care sunt redate.

Ernest C. Messenger este preot romano-catolic, dar, în acelaşi timp, un învăţat desăvârşit şi un nobil prieten al adevărului.

Ce-a fost toată reforma revoluţionarilor religioşi din secolul al XVI-lea? A fost o ajustare – în patul lui Procust al Raţiunii – a credinţii creştine integrale şi milenare: Luther, Calvin & Co., entuziaşti, năvalnici şi absurzi, ca toţi inovatorii, au crezut şi au proclamat că ei înţeleg mai bine pe Iisus Hristos decât propriii Apostoli ai Domnului: Petru, Ioan, Pavel şi toţi ceilalţi!... Împotriva lui Petru, lui Ioan, lui Pavel şi împotriva întregii Biserici Primare, reformatorii au proclamat că preoţia sacramentală nu există, că Sfânta Liturghie nu este autentica jertfă a Trupului şi a Sângelui Mântuitorului şi că, la Sfântul Altar, nu se întâmplă nici o minune, nici o transsubstanţiere!

O mare parte din familia creştină occidentală s-a lăsat ameţită şi furată de această inovaţie (care desfigura adevărul şi scobora puterea divină a moştenirii Mântuitorului) şi a trecut la Reformă, inaugurând o lungă şi dureroasă epocă de ruinare şi de pulverizare a tezaurului Revelaţiei.

În Apus, astăzi, cei ce au păstrat şi păstrează simţirea creştină, dar se găsesc în bisericile protestante, suspină după Sfânta Liturghie şi după Iisus Hristos Euharistic. De aci, o pornire largă şi din ce în ce mai simţită de apropiere de vechile Biserici conservatoare. Dar printr-un fenomen curios complementar, unii, din vechile Biserici – depozitarele adevărului integral –, ar pofti azi să guste din emoţiile şi din primejdiile Reformei!...

Opera părintelui Ernest C. Messenger e vrednică să fie citită, recitită şi discutată de toţi teologii Bisericilor Răsăritene Ortodoxe. Ne trebuie mai multă lumină! Ortodoxia noastră este, în ceasul de faţă, mai preţuită şi mai studiată decât în alte vremuri, de către toată lumea creştină. Această operă, pe care o recomand stăruitor principatului nostru bisericesc şi tuturor teologilor ortodocşi, este menită să ne ajute ca să pricepem şi să iubim şi mai mult sacrele comori ale credinţei noastre creştine ortodoxe.

P.S. Amândouă volumele au acelaşi titlu: *The Reformation, the Mass and the Priesthood* şi sunt imprimate la: Longmans, Green and Co., London.

7 iunie 1937

Un prieten al Bisericii şi al poporului românesc vine să ne cerceteze. Mitropolitul Poloniei ortodoxe, Î.P.S. Dionisie, este o cuvioasă şi impresionantă figură călugărească, ivită la noi întâia oară, pe când cu serbările înfiinţării Patriarhatului românesc.

Vizita pe care o face azi Bisericii noastre, oricare ar fi latura ei pur frăţească şi curteană, trebuie să aibă şi oarecare ţeluri practice şi de folos comun. Am dori din toată inima ca venirea înaltului ierarh al Poloniei pravoslavnice să fie un semn bun că ne apropiem de evenimentul mult dorit al sinodului Bisericilor Ortodoxe.

Este urgentă nevoie de acest sinod al lumii ortodoxe. Toţi cărturarii ortodocşi de pretutindeni, tot episcopatul, toţi credincioşii, iubitori de credinţa părinţilor, aşteaptă cu dor sinodul patriarhiilor şi al mitropoliilor ortodoxe. S-au adunat multe probleme care trebuie discutate şi dezlegate. S-au ivit în lumea ortodoxă – în ultimii trei sute de ani – tendinţe, fenomene, nedomiriri, ba chiar separatisme, ca să nu zicem erezii, care reclamă serioasă şi energică limpezire.

La începutul secolului al XVII-lea au izbucnit în Biserica Orientală Ortodoxă turburări şi discuţii înverşunate, provocate

de oarecare infiltraţii dogmatice străine. Patriarhul Constantinopolului Ciril Lukaris, cu dreptate sau fără dreptate, a fost amestecat în vrajba, parte bisericească şi parte diplomatică, şi a sfârşit jalnic, înecat în Bosfor, din porunca turcilor, dar poate din intriga fraţilor.

Neamul românesc şi Biserica Moldovei au avut cinstea să restatornicească pacea duhurilor şi să adune la Iaşi un sinod al Ortodoxiei. Voievodul Vasile Lupu – un om cu concepţii extraordinare şi un fel de moştenitor al imperialismului şi al ortodoxismului bizantin – a făcut din curtea sa din Iaşi o curte succesoare a curţilor împărăteşti din Niceea, din Sardica şi din Bizanţ... Adunând, cu puteri şi cu libertatea princiară, lângă scaunul său, pe cei mai mari teologi ai Ortodoxiei, în frunte cu mitropolitul Kievului, prinţul moldovean Petru Movilă, el, Vasile Lupu, domnul Moldovei, s-a făcut ctitorul monumentului teologic care este:

Mărturisirea Bisericii Ortodoxe.

Vremea de atunci cu vremea de acum încep să semene într-un chip ciudat. Se simte şi azi aceeaşi ascuţită necesitate ca tot episcopatul ortodox să se adune, să se sfătuiască şi să ia grabnice măsuri pentru reparaţia zidurilor cetăţii noastre. Odinioară, acest serviciu a fost făcut Ortodoxiei de neamul şi de Biserica Românească. Oare această cinste nu ne mai ispiteşte? Ceea ce s-a făcut atunci, în mica Biserică moldovenească, să nu se poată face încă o dată în falnicul Patriarhat al României Întregite?

Cunosc pe Î. P. S. Dionisie mitropolitul polonilor ortodocşi din numele său cel bun şi din păstoria sa paşnică şi înţeleaptă. Venind încoace, între noi, el, ierarhul prea cuvios al Bisericii surori, poate el să rămână străin de ideea şi de proiectul – plutitor în aer! – al marelui sinod ortodox pe care îl aşteptăm?

Sunt frumoase şi pururea dorite vizitele frăţeşti. Dar sunt binecuvântate acele vizite dintre fraţi care aduc cu sine gânduri, planuri şi propuneri importante, menite să sporească bunăstarea celor vizitaţi şi să fixeze în istorie numele vizitatorilor.

Vă aduceți aminte de vizita pe care Ietro, preotul din Madian, socrul lui Moise, o face ginerelui său şi de toate înțeleptele sfaturi pe care marele legislator, primindu-le din gura lui Ietro – cât era el de etnarh şi de genial! – le urmează întocmai...

Dăruiască-ne Mântuitorul să revenim de-a pururi la înțelepciunea părinților noştri şi a *Sfintei Scripturi*!

26 septembrie 1937

SLUJIND LUI HRISTOS

Poate că mai ţineţi minte o schiţă a lui Alexandru Vlahuţă, intitulată: *O carieră într-un potcap*... Este vorba de un aventurier, un prost element al seminarului, care, după ce vântură ţara şi nu se poate aciua şi procopsi nicăieri, găseşte într-o zi, pe drum, un potcap, căzut probabil din capul vreunui biet preot, adormit în căruţă... Fostul seminarist ridică potcapul şi-l pune în cap la el... Şi intră, aşa, trenţăros, soios, prăfuit, într-un sat, unde tocmai murise preotul, mai anul trecut...

– Cinstite părinte, îi spun creştinii satului, cu mare însufleţire, Dumnezeu te-a trimis la noi, că suntem fără preot de un an de zile!... Trăite-ar Dumnezeu! Rămâi la noi!...

Fireşte, pe atunci nu se aflau ca azi câte 3-4 protopopi de judeţ, şi vlădica stătea departe, peste 3-4 judeţe... Falsul preot rămâne în sat şi, cu ce-şi aducea aminte, cu ce mai învaţă din bucoavne, ajunge să îndeplinească toate câte cere poporul de la păstorul sufletesc...

Dar într-o zi – nu mai ţin minte cum – se află la Mitropolie că popa din satul cutare nu este hirotonit şi că toată preoţia lui este o măsluială!... Ce face acum cu el autoritatea bisericească? Să-l ridice din sat cu jandarmii? Să declare nule toate căsătoriile, liturghiile şi botezurile săvârşite câţiva ani?... Să lase un sat întreg pradă nesiguranţei şi blestemului? Înfricoşată problemă!... Pe atunci, însă, în Moldo-Vlahia erau vlădici cu mare dar dumnezeiesc, cu minte limpede şi cu suflet miresmat de miresmele raiului! Vlădica de care ţinea cel găsit fără hirotonie l-a chemat pe acesta la reşedinţă, l-a cercetat, l-a examinat, l-a canonisit... (dacă vreţi), dar pe urmă l-a preoţit în toată regula

şi l-a trimis să-şi vadă de popor şi să răscumpere uşurinţa din trecut.

Această întâmplare (închipuită sau numai istorisită) trebuie reîmprospătată azi, cu prilejul aprigei controverse, ridicate în jurul părintelui Vasile Ionescu de la Biserica Pantelimon.

Chiar dacă acest preot, foarte meritos şi cucernic, ar fi în categoria lui Vlahuţă, înaltele noastre autorităţi bisericeşti se cuvine să judece şi să se comporte altfel decât au început s-o facă. Admiţând că preotul Vasile Ionescu a venit din lumea întreagă şi a ajuns prin surprindere idolul a zece mii de credincioşi, înţelepciunea şefilor Bisericii trebuie să covârşească pe cea pomojnicească.

Dacă în lucrurile sufletului umblăm tot cu gârbaciul, atunci să cedăm pasul altora, care sunt mai tari ca noi. Ce e nevoie, pentru asta, să mai purtăm mitră şi haine împărăteşti!

Septembrie 1933

Sunt destul de puţine bucuriile noastre creştineşti şi bisericeşti ca să nu ne coste prea scump luxul discreţiei, în unele împrejurări, când, francamente, ne este iertat să ne bucurăm. Iată cazul preotului Vasile Ionescu, de la Biserica Sf. Ioan Botezătorul, de curând clădită, pe Şoseaua Pantelimon.

S-a răspândit vestea că la această biserică lucrează, cu mare râvnă pastorală, un preot, până ieri-alaltăieri necunoscut şi de câtva timp în retragere de pe frontul preoţiei militante. A ridicat biserica până la crucile turlelor. Se ocupă, ca un părinte, de copiii şi tinerii mahalalei, învăţându-i să cânte în cor cântări liturgice şi cântări cucernice. E darnic, e dezinteresat, îşi împarte pâinea cu săracii, trăieşte ca un călugăr (fiindcă n-are familie) şi a trezit în suflete un frumos entuziasm bisericesc în jurul învăţăturii creştine şi în jurul Casei Domnului.

Notaţi că acest preot a înduplecat conştiinţele, a întors inimile spre biserică, a vrăjit banii, dosiţi şi tenaci, ca să vie şi să se tencuiască unii peste alţii – în ziduri, în clopote, în odoare – în aceste vremuri amărâte şi falimentare. Notaţi că biserica nu e

încă gata şi că preotul şi ctitorul ei se luptă s-o picteze, s-o mobileze şi să o înzestreze.

Şi aflaţi acum că bucuria enoriaşilor din Şoseaua Pantelimon, a dv. şi a mea, se trezeşte brusc subt un duş glacial: preotul Vasile Ionescu să-şi ia traista şi toiagul şi să-şi lase opera, încă neterminată, în mâinile unui succesor, care vine sau va veni!...

Pentru ce?... Pentru că situaţia lui este... nelegală. El este numai preot ajutător, este onorific (adică n-are leafă) şi a mai fost şi o greşeală cancelaristă, la numirea lui... Aşadar, munca acestui preot, devotamentul lui pastoral, însufleţirea poporului, punga pe care preotul şi-a vărsat-o şi şi-o varsă pentru obştie, biserica mândru înfiripată... toate acestea n-au bază... legală! Din nenorocire, această glumă de mare preţ poate să fie şi dramă. Tot aşa i s-a întâmplat şi patronului meu, Sfântul Grigore de Nazianz, zis şi Teologul. După ce scoate Bizanţul din erezie, după ce ridică cornul Ortodoxiei şi consolidează scaunul patriarhal, când să stea şi Sf. Grigorie pe scaun şi să se odihnească de eroicele sale osteneli, aude glasul sever al Legalităţii:

– Pardon! Scaunul nu e pentru tine! Tu nu eşti arhiepiscop legal!

...Dar am o mare nădejde. Nădejdea că robusta înţelepciune a Sanctităţii sale, Patriarhul Miron, va termina cu bine povestea aceasta.

A murit la Caransebeş vlădica Traian Bădescu... Dumnezeu să-l primească în corturile drepţilor şi să-i dăruiască desfătările Raiului!... Trebuie să fi fost, dacă nu un ierarh oţelit, un om tare cumsecade, fiindcă grozav a iubit discreţia şi anonimatul. Abia dacă ştiam – noi, familia teologală – că există un vlădică numit Traian Bădescu şi cu reşedinţa la Caransebeş...

Testamentul acestui om al Bisericii este pentru mine o revelaţie... A fost un suflet de adevărat creştin şi de adevărat episcop. Dar dacă n-am ştiut-o mai din vreme!... Poate că moşneagul (dar este o simplă presupunere) adoptase şi el, vrând-nevrând, moravurile vlădiceşti. Ştiţi că la noi mai toţi vlădicii

au un protocol special, împrumutat de la Dalai-Lama al Tibetului: nu trebuie să vie în contact cu preoţimea, cu profesorii de teologie, cu catehetii şi cu toate celelalte categorii legate Bisericii, decât – la 10 Mai, la Bobotează şi la ziua onomastică, pentru felicitări...

Nu ştiu dacă bietul vlădica Traian făcea şi el tot aşa (eu unul aş zice că nu); fapt este însă că nu l-am văzut niciodată, nici de aproape, nici de departe... Şi nu ştiu câţi dintre colegii mei, profesori, preoţi şi scriitori bisericeşti, pot să se laude că l-au văzut...

Dar testamentul lui este o revelaţie, dacă nu cumva o răfuială la tot ce scriu acum şi un răspuns admirabil. Auziţi: moşneagul vlădică a pus în testamentul lui oprelişte totală: nimeni să nu-i turbure somnul cu discursuri funebre!

Splendidă lecţie! Moşul a ştiut ce face. Cugetaţi acum şi daţi-vă seama câtă înfricoşată experienţă a avut acest om în privinţa morilor de vânt ale elocinţei noastre eclesiastice, dacă a poruncit categoric: la catafalcul lui să nu se învârtească nici una!

Să ne plecăm adânc – fără discursuri – înaintea acestui impresionant exod! Dar să ne autoflagelăm cu lungul comentar pe care îl comportă interzicerea acestui înţelept, să nu-i înnorăm şi să nu-i împovărăm debutul lui în lumea veşniciei.

Într-adevăr, ce era să-i spună oratorii noştri?... Marele ierarh!... Sfântul vlădică!... Vrednicul păstor!... Sufletul neprihănit!...

Şi dacă toate acestea erau adevăruri, Dumnezeiescul Stăpân Iisus Hristos le ştie mai bine decât toată lumea... Iar dacă nu?... Să fericim dar pe acest înţelept, care n-a mai voit să audă palavre, în calea lui către Înfricoşatul Judecător!

1933

Departe, într-un colţ al Ardealului, câţiva oameni cu belşug de simţire creştină au scos o revistă cu numele frumos la tâlc: *Flori de crin*. În fruntea lor stă părintele Teofil

Bălibanu, bun lucrător şi fire idealistă. Socotesc că iniţiatorii revistei au făcut şi fac adevărate sacrificii, ca să poată să dea în vileag, în aceste zile strâmtorate şi necăjite, o revistă cu nobile preocupări creştine...

Revista se tipăreşte în Şimleul Silvaniei, în tipografia Lazăr şi confraţii provinciali s-au străduit să-i dea simpatică înfăţişare şi mulţumitoare zămislire tehnică. Dar ceea ce-au râvnit cu deosebire este calitatea, este sufletul articolelor şi bucăţilor tipărite. Recunosc printre colaboratori pe câţiva scriitori de mare merit, consacraţi de multă vreme şi prea cunoscuţi prin militantismul lor românesc şi creştinesc.

Revista *Flori de crin* voieşte să servească şi să se dedice îndeosebi mamelor, soţiilor şi copilelor noastre. Cred că editorii au mare dreptate: Sfânta noastră Biserică Creştină a inaugurat în lume, acum aproape două mii de ani, eliberarea, reabilitarea şi exaltarea femeii – fecioară, soţie şi mamă. Lumea care a odrăslit de atunci încoace în jurul Crucii Mântuitorului s-a ridicat – până la culmile cunoscute istoriei – pe această temelie a vredniciei şi a cuviinţei femeii creştine.

Toţi câţi ne simţim foarte bine în Biserica lui Iisus Hristos şi nu concepem şi nu dorim altă pravilă şi altă împărăţie decât a Lui, dorim cu mare dor ca surorile noastre să nu piardă niciodată cununa hărăzită lor de *Sfânta Evanghelie*.

Constatăm azi cu durere că publicaţiile româneşti destinate femeii şi familiei creştine sunt grozav de rare. Privim, jinduiţi şi întristaţi, cum asemenea publicaţii sunt socotite necesare şi sunt susţinute prin alte ţări şi pentru alte obştii creştine.

Am citit cu simpatie şi cu vie aprobare paginile serioase şi pătrunse de sfânt fior ale preoţilor din Ardeal. Găsesc mult înţeleaptă această declaraţie din *Cuvântul-program*: „Revista noastră... se va feri de tot ce ar putea contribui la slăbirea dragostei între fraţi, în special se va feri de politică şi de confesionalism..."

Va face foarte bine! Suntem copleşiţi şi asfixiaţi de patima politicii şi ar fi monstruos s-o întâlnim chiar într-un răzor de

flori de crin. Cât despre cealaltă politică, zisă confesională, este şi mai amară decât cea dintâi.

Să primim înţelepţeşte starea noastră bisericească aşa cum o avem fiecare, dar să ne străduim, întru pace frăţească, unii pe alţii să ne întrecem prin devotament către Iisus Hristos şi către cei ce iubesc podoaba Casei Lui!

Ca să fii dascălul altora trebuie să fi fost tu singur ucenic, multă vreme. Ca să înveţi pe aproapele, trebuie să fi adunat şi să aduni necontenit multă învăţătură. Una din cele dintâi datorii ale preotului – care este în lume învăţător şi predicator – este să ştie carte într-o măsură covârşitoare. Şi anume carte foarte felurită, asupra acestei lumi pământeşti şi asupra lumii – superioare – a duhului.

Dar mai trebuie o învăţătură specială, o învăţătură profesională. Un preot nu calcă, nu vorbeşte, nu se poartă între noi ca oricare dintre noi. Aceasta este o pricină de mare însemnătate. Este un simţământ intim care ne spune, fără greş, dacă preotul care a trecut adineauri pe lângă noi este cu adevărat un suflet pătruns de chemarea lui. Cu durere trebuie să mărturisim că astăzi nu sunt prea mulţi acei preoţi care să ne edifice, cu înfăţişarea şi cu vorba lor. Ştiu, mai bine decât alţii, toate argumentele şi toate dezvinovăţirile pe care le poate invoca cineva, în această materie.

Semnalez cu satisfacţie ivirea unei cărţi bine venite, tocmai din acest punct de vedere. Preotul profesor Petre Vintilescu de la Facultatea de Teologie din Bucureşti, a tipărit un prim volum cu preţioase îndrumări: *Preotul în faţa chemării sale de păstor al sufletelor*. În aşteptarea volumelor viitoare, cel apărut se ocupă de: „Temeiurile misiunii preotului", de „Însuşirile necesare preotului" şi de Chemarea preotului în lumina principalelor sale datorii". În introducere, autorul clarifică „noţiunea de Teologie Pastorală" şi dă izvoarele şi literatura acestei ramuri teologice.

P.C. Profesor Petre Vintilescu face un bun serviciu şi studenţilor săi şi preoţilor tineri, proaspăt intraţi în dificila şi de multe primejdii păscuta lor chemare. Nobilul scop urmărit de autor, ca şi de toţi confraţii şi scriitorii pe care îi citează, este unul şi acelaşi, de la întemeierea preoţiei creştine... Sf. Grigorie de Nazianz, arătând cum trebuie să fie preotul, se exprimă astfel: „Să fie mai presus de mulţime în ceea ce priveşte virtutea şi apropierea de Dumnezeu. Să fie, faţă de comunitate, ceea ce este sufletul faţă de trup" (pag. 157).

Iată înţelesul întregii cărţi şi al tuturor cărţilor care se străduiesc să ridice pe preot la înălţimea excepţională, unde l-a aşezat Dumnezeiescul întemeietor al Altarului Creştin.

Părintele Petre Vintilescu îşi scrie cartea cu agreabilă sprintenie. Ne învaţă, fără se ne ceară acele biruri grele de oboseală şi de căscat, precum obişnuiesc pedanţii şi pseudoeruditii. Este de dorit ca silinţele acestui dascăl să fie bine primite şi răsplătite de lumea noastră bisericească şi în primul loc de principatul bisericesc.

4 ianuarie 1934

Profesorul Ion Mihălcescu de la Facultatea de Teologie din Bucureşti împlineşte sau a împlinit, zilele astea, şasezeci de ani de viaţă şi treizeci de ani de profesorat. Lumea noastră bisericească şi teologică s-a hotărât să prăznuiască, în ziua de 14 iunie apropiat, această dublă aniversare. Un comitet a pus la cale câteva festivităţi şi cheamă la ele pe toţi câţi cunosc pe sărbătorit şi vor să-l încredinţeze despre bunele lor sentimente.

Sărbătorirea dascălului şi preotului Ion Mihălcescu este o faptă bună şi o aprob din toată inima, îmi pare rău numai de atâta că, până acum, pe aici, pe la noi, nu s-au putut descoperi alte modalităţi de a încununa pe cineva meritos. Sfânta slujbă la biserică şi mulţumită adusă lui Dumnezeu însemnează partea cea etern binevenită şi impunătoare tuturor. Cât despre discursuri – şi nu vor fi puţine – şi despre ospăţul de seară, în grădina cu nume elveţian – aici cred că s-ar fi putut găsi altceva mai bun. Ion Mihălcescu merita o carte de onoare (un fel de album

omagial) în care teologii noştri ar fi scris lucruri serioase, imitând pe colegii lor de la alte facultăţi, în câteva împrejurări analoage.

Dar este vorba de cel sărbătorit. Este un om de o imensă şi o fonciară bunătate. Dacă astăzi a ajuns cu sănătate să facă acest popas festiv, în calea vieţii lui – pe care i-o doresc cât mai lungă – a cunoscut şi a trăit începuturi excepţional de grele. Studenţia lui în Germania a fost aproape mucenicie. Dar l-a ajutat Dumnezeu. Fericiţi cei curaţi cu inima!... O altă manifestă minune a Proniei, pentru amicul meu Ion Mihălcescu, este că bunătatea lui a rămas intactă, după treizeci de ani de profesorat la Facultatea de Teologie din Bucureşti.

Activitatea lui de profesor şi de autor didactic, în aceşti treizeci de ani, este remarcabilă. Cursurile lui sunt reputate drept cele mai bine informate şi mai ştiinţifice, în materie dogmatică dintre toate câte se fac în facultăţile noastre teologice. Este unul dintre profesorii cei mai iubiţi şi cei mai stimaţi. Omagiile cele mai interesante ce îi vor fi aduse – vor fi omagiile elevilor săi.

Este inutil, poate chiar contraindicat, să ne gândim la alte întâmplări mai vechi pe care ni le aduce aminte sărbătoarea ce va să fie... Dar nu putem să nu citim, în ochii buni şi obosiţi ai lui Ion Mihălcescu, o tainică tristeţe... Nu este tristeţea Ecclesiastului... Este o tristeţe nouă, specială vremii şi alcătuirilor noastre bisericeşti... Şi dacă sărbătorirea acestui fruntaş al Bisericii noastre trebuie să fie sufletească (eu aş fi voit numai sufletească), ce flori şi ce discursuri pot să contrabalanseze adevărul?...

10 iunie 1934

E adevărată cutezanţă să mai vorbeşti oamenilor de azi de slujbe bisericeşti şi de târnosiri de biserică. Liturghiile de care sunt pătimaşi oamenii noştri, azi, sunt acele ale diavolului.

Cu toate acestea, fapta bună şi meritoasă trebuie dată în vileag, măcar cu o pătrime din energia şi din răsunetul cu care

sunt aruncate în lume răutăţile, blestemăţiile şi crimele. Altădată părinţii noştri şi părinţii părinţilor noştri aveau ca ideal în viaţă să ridice o sfântă biserică, sau să se ducă închinători la Locurile Sfinte, sau (când omul era mai sărăcuţ) să ridice măcar o troiţă, sau să facă măcar o fântână, la răscruce de drumuri... Câţi dintre noi mai avem astăzi asemenea idealuri, podoaba moşilor şi strămoşilor?

Pentru acest cuvânt, cu multă luare-aminte şi cu străvechea duioşie să ne oprim în faţa celor ce mai calcă pe drumul părintesc. Sunt bucuros să vă laud azi pe vrednicul preot T. Antohi, multă vreme paroh al Bisericii Sf. Nicolae-Şelari, din Bucureşti. Cucernicul părinte a luat asupra sa primenirea şi înzestrarea cu sfintele odoare a bisericii din Schitul de maici Sf. Ioan, care vine alături de orăşelul Panciu şi alături de Schitul Brazi, unde doarme marele maestru al limbii româneşti, scriitorul Ioan Slavici.

Deşi părintele T. Antohi e bătrân şi Biserica Sf. Nicolae-Şelari are azi alt paroh, deşi vremurile sunt grele, totuşi frăţia sa a făcut aproape ca văduva din *Sfânta Evanghelie*, a jertfit pentru Casa Domnului tot ce a avut. Ce comentar mai potrivit vom găsi Cuvintelor Domnului, decât această faptă de sfântă jertfă: „Nu vă adunaţi comori, pe pământ, unde molia şi rugina le strică şi unde furii le sapă şi le fură. Ci adunaţi-vă comori în cer, unde nici molia nici rugina nu le strică, unde furii nu le sapă şi nu le fură“ (*Matei* 6, 19-20).

În ziua de duminică 11 octombrie are loc, la Schitul Sf. Ioan de lângă Panciu, sfinţirea premenitului locaş al Domnului şi încredinţarea lui ctitorilor chivernisitori.

Fără îndoială că în şuvoiul uriaş al sutelor de mii de fapte, care năvălesc asupra noastră, din stradă, din ziar, din gurile de radio... târnosirea unei biserici se pierde şi se uită... Aşa e, dincoace, în latura deşertăciunii şi a păcatului... Dar Dincolo, fapta bătrânului duhovnic şi încununarea ei, în ziua de 11 octombrie, însemnează găzduirea dată de Abraam celor Trei Călători de la Mambri.

Înmormântarea maestrului Constantin Nottara este cu totul vrednică să fie încadrată într-o cronică bisericească. Am fi vinovați, față de noi înșine, dacă am lăsa să treacă, fără sublinierea cuvenită, puternica lecție de modestie creștină dată nouă tuturor de marele artist. Nu-mi este aminte să vorbesc despre fericita viață de muncă și de preoție apoloniană a nobilului adormit. Vreau să pun în lumină impunătoarea simplitate cu care a ținut să-și ia ziua bună de la noi.

N-a voit paradă funerară, n-a voit acele imense și inutile coroane artificiale care trivializează înmormântările, n-a voit să-i numărăm decorațiile, nici să înșirăm după carul lui mortuar câteva regimente!... A ținut să fie dus în taină la capela cimitirului, unde-și pregătise din vreme ultima lui cabină, și acolo să vie, pentru supremul rămas bun, cei pe care îi va îndemna inima. Dar mai presus de toate, acest impecabil maestru al verbului românesc ne-a rugat să-l cruțăm de inundația elocinței funebre!

Acest mare fiu al neamului nostru, acest principe al teatrului românesc, n-ar fi putut să fie covârșit de elogiile cele mai zguduitoare și mai masive. A renunțat la ele!... Poruncindu-ne să tăcem, la catafalcul lui, Constantin Nottara a fost tot atât de mișcător ca și în neuitatele lui creațiuni, admirate de noi o jumătate de veac.

E locul să descărcăm de pe suflet o povară nesuferită!... Mințim prea mult, mințim grozav, mințim distrugător, lângă catafalcul oamenilor zilei! Când bătrâna înțelepciune latinească ne sfătuiește să nu vorbim de rău pe cei morți, aceasta nu înseamnă că ne dă voie să spunem la căpătâiul lor toate insultele și toate torturile adevărului.

Și ceea ce este și mai dezastruos din punct de vedere sufletesc, este că ne permitem să desfigurăm adevărul la moartea celor ce au avut, de la Iisus Hristos, porunca severă să iubească și să predice adevărul. Este o înfricoșată sumeție să îndrăznești, în anticamera împăratului Iisus Hristos, să faci un elogiu calp și mincinos unei „slugi nevrednice"! Nu știe Mântuitorul cine a

fost acest vlădică, acest ierarh, pentru care tu cosești atâtea minciuni din livada retoricei?...

Am fericit pe Constantin Nottara, care a știut, în ultimele lui ceasuri pământești, să ne lase mare pildă de discreție și de noblețǎ.

Și un ultim detaliu care mi-a umezit ochii: acest splendid preot al frumosului n-a voit să ni se arate în ceasul de adio!

Sicriul lui a rămas închis, în tot timpul pogribaniei. Constantin Nottara nu ne-a îngăduit să privim masca lui cea din urmă!

20 octombrie 1935

Biserica Ortodoxă orientală a trecut în analele sale adormirea Patriarhului Ecumenic Fotie II. Este o moarte neașteptată, fiindcă primul patriarh ortodox de până ieri era un om de-abia trecut de șasezeci de ani. Suntem obișnuiți să numărăm anii marilor arhierei până la optzeci și până la nouăzeci.

În fapt de credință și de adevăr, vrednicul iconom al Domnului și severul ascet Fotie II e astăzi fericit și dăruit cu negrăita răsplată făgăduită celor ce și-au chivernisit cu vigilență iconomia lor încredințată. Omenește vorbind și cugetând la interesele Bisericii noastre Ortodoxe, suntem triști că înțeleptul cârmaci ne-a părăsit prea devreme. Zilele de față – atât de mult pândite de primejdii văzute și nevăzute – aveau mare nevoie de președenția dogmatică și duhovnicească a lui Fotie II.

L-am văzut și l-am auzit acum în urmă, cu prilejul uneia din călătoriile mele în Orientul ortodox. Adusesem, lângă Scaunul ocupat odinioară de Grigorie Nazianzul și de Ioan Gură de Aur, pe tovarășii mei de călătorie, și toți cu toții, în chip spontan, am făcut astăzi adormitului patriarh o caldă demonstrație de solidaritate bisericească și de fiască iubire.

Patriarhul stătea în picioare în jilțul lui, rezimat în toiagul arhipăstoresc, cuvios și uscățiv ca un adevărat ascet și cu ochii plecați. Simțeam fără putință de înșelare că în acest smerit călugăr se ridicau și pogorau valuri de sfântă emoție...

Trebuie să credem cu putere că Dumnezeu i-a fost milostiv. Suntem la o înfricoşată răspântie a drumului milenar al Bisericii noastre. Cu toată prudenţa, cu toată răbdarea şi cu toată sfinţenia vieţii lui, poate că marile prefaceri care stau să vie l-ar fi sfâşiat şi l-ar fi covârşit. Poate că Dumnezeu – Cel Singur înţelept! – are, în tainicele sale vistierii, alţi oameni, alte puteri, alte idealuri şi orientări decât acela şi acelea pe care le iubim noi, prin tradiţie şi prin omeneasca noastră mărginire.

Norii, apele, torentele, oceanele, legile firii şi ale sufletului omenesc... sunt în drum etern nou şi miraculos!

Cu adormitul patriarh, fericitul Fotie II, poate că se împlineşte în cartea vieţii Bisericii Ortodoxe un capitol până acum mereu deschis... Ce putem şti noi şi ce putem dori noi? Dorim gloriosului Scaun Bizantin un urmaş sfânt, treaz, plin de căldura şi de darurile Sfântului Duh, cât Fotie II şi mai mult decât el, dacă se poate... Dar, încolo ştim că suntem cu totul în mâna Dumnezeului Atotputernic!

5 ianuarie 1936

Căutând prin vechile mele hârtii, am găsit, Prea Sfinţite Vlădică şi iubite Părinte Ioane, o scrisoare din parte-ţi trimisă mie tocmai acum zece ani. Citiseşi cartea mea *Piatra din capul unghiului* şi îmi arătai, cu libertatea unei inimi calde şi preoţeşti, ce fel ai găsit-o şi ai simţit-o.

Scrisoarea P.S. tale mi-a fost, când mi-ai trimis-o, şi îmi este mai cu seamă azi, deosebit de dragă şi de preţioasă. Vorbeşti, în ea, despre P. S. ta cu atâta frumoasă modestie, încât nu este mirare pentru mine că Dumnezeiescul nostru Stăpân a binevoit să facă cu P. S. ta ceea ce face, la ospăţul din *Sf-ta Evanghelie* cu conmeseanul cel smerit: „Când eşti poftit, du-te şi te aşează în cel din urmă loc, aşa încât, când va veni cel ce te-a chemat, el să-ţi zică: prietene, urcă-te mai sus. Atunci vei avea cinste în faţa tuturor mesenilor ce sunt cu tine."

Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos a răsplătit în frăţia ta pe muncitorul harnic, credincios şi de-a pururi fără pretenţii personale, pe care îl cunosc de un sfert de veac. Eşti azi vlădică din neamul nostru românesc, pilda bărbăţiei creştine şi dreptarul credinţei celei nemincinoase.

Prea Sfinţite Stăpâne şi iubite frate! În grele vremuri cade arhieria şi păstoria Vlădiciei tale! Suflă în jurul nostru şi prin ferestrele casei noastre vântul cel rău şi cel omorâtor al apostaziei. Credinţa integrală, credinţa făcătoare de minuni în Minunea Sf. Jertfelnic, e târguită şi sofisticată. Te bucurai cu înduioşătoare bucurie, acum zece ani, citind *Piatra din capul unghiului*... O, amice! De ce entuziasmul din inima P.S. tale şi a altor fraţi din Biserica P. S. tale, n-a cuprins şi inimile celor din Biserica mea!...

Dar lăsând, peste toate aceste dureri, vălul desăvârşitei încrederi în înţelepciunea şi în Pronia Stăpânului a toate, să ne veselim duhovniceşte că a pus pe capul tău cunună de pietre scumpe!

Te duci în Lugoj să continui, cu blândeţea şi cu energia P.S. tale, opera de evanghelică blândeţe şi de sfântă energie a celui ce este astăzi Mitropolitul Alexandru.

Îngăduieşte, Prea Sfinţite, să-ţi întorc – cu şi mai multă dreptate! – ceea ce îmi scriai acum zece ani: „Deie-ţi Domnul sănătate sufletească şi trupească pentru arătarea mântuirii celei din veac... ca să poţi vărsa, din mireasma sufletului tău, în cât mai multe suflete: tăria în credinţa Învierii şi frica de ziua Judecăţii!"

20 septembrie 1936

A adormit arhiereul Evghenie Humulescu, zis Piteşteanu, vicarul Episcopiei de Argeş. Adormit-a lângă reşedinţa episcopală, bolnav de multă vreme, scos din actualitate şi aproape uitat. Ani nu avea prea mulţi, de-abia dacă adunase vreo şasezeci. Fusese acum vreo treizeci de ani podoaba Sfintei Mitropolii din Bucureşti şi mândria şi nădejdea mitropoliţilor de pe vremuri: Calinic Miclescu, Ghenadie Petrescu şi Iosif Gheorghian.

Inteligent era, dăruit de Dumnezeu cu chip era şi, mai presus de toate, avea un glas muzical şi dedat cu măiastră cântare bisericească orientală. Învăţase teologia la Facultatea Teologică din Bucureşti, şi mai mult decât de aci, o învăţase din contactul cu bunii noştri părinţi şi duhovnici de altădată.

A cunoscut şi el, ca şi mine, la Mânăstirea Văratic, pe acea călugăriţă sfântă, ucenica maicii Safta Brâncoveanu, cuvioasa maica Frăsina. A cunoscut şi el, ca şi mine, pe acei ieromonahi şi ieroshimonahi inflexibili, care ţineau în mare cinste pravila mărturisirii, în marile mânăstiri din judeţul Neamţu... Dar a avut nenorocul să găsească prea degrabă, în calea lui, aprobarea, succesul şi măgulirea.

În Bucureşti a uitat cu totul pe maica Frăsina şi pe duhovnicii nemţeni. A fost pajul eclesiastic al mitropoliţilor; a fost, un timp, predicatorul la modă şi – mai grav – a fost, de multe ori, cântăreţul care lasă *Psaltichia* spre a da în pierzătoare cântece lumeşti, plăcute acestui veac.

Dar acest eclesiastic, menit să fie fala Ortodoxiei româneşti şi gelozit atât de greu de diavolul, era unul dintre cei mai autentici teologi ai noştri. Acel discernământ subtil, care să-ţi spună, dintr-o dată, ce este Ortodoxia şi ce nu este Ortodoxia, Evghenie Humulescu îl stăpânea ca puţini alţii. Iar când era vorba de slujba la altar, de ştiinţa tipicului, de arhiereasca prezidare a poporului bisericesc, adormitul vlădică era subjugător măiestru...

Cred că l-am văzut cea din urmă oară, ca episcop-locotenent, în M-rea Stânişoara, la slujba unei vecernii... Ce memorie, ce nobilă tradiţie, ce siluetă ortodoxă bizantină!

Am primit, din mâinile lui, hirotonia de diacon şi-l ţineam, duhovniceşte, cum cere cuviinţa, aproape de rugăciunile mele. Odată, într-o învălmăşeală teologică (tumultul de la Biserica Cuibu-cu-Barză) arhiereul Evghenie mi-a poruncit: Vorbeşte şi lămureşte pe oameni. L-am ascultat. *Piatra din capul unghiului* e din porunca lui duhovnicească.

Dumnezeu să nu-l judece mai greu decât cei ce i-au cunoscut inima darnică, lipsa de orice avariţie, admiraţia pentru măreţul-nostru trecut pravoslavnic şi împărătesc şi evlavia-i către Biserica străbună!

A trecut la cele veşnice un mare învăţat întru ale *Sfintei Scripturi*, anume profesorul german Adolf Deissmann. Specialitatea lui era arheologia biblică şi filologia. N-a scris prea mult, dar ceea ce a scris e un tezaur de descoperiri şi de învăţătură. Cartea lui Adolf Deissmann: *Paulus*, cântăreşte cât o bibliotecă de specialitate, fiindcă în această operă, unde se ocupă de Sf. Pavel, adună numai grăunţii de aur ai adevărului, înlăturând şi măturând un imens potmol de conjectură şi de eroare.

Se ştie câtă seculară discuţiune au dus eruditii în jurul epistolelor Sf. Apostol Pavel. Au început-o de prin secolul al XVII-lea şi n-au terminat-o definitiv nici astăzi. Ce valoare au aceste epistole? Când le-a scris Pavel? Cum le-a scris? El le-a scris? Pe toate le-a scris el? Nu cumva epistolele lui au fost amplificate, mai târziu? Nu cumva au fost scrise de alţii şi puse sub numele lui?... Aceste întrebări şi altele înrudite au dat de lucru cercetătorilor, timp de câteva generaţii.

În cartea sa, *Paulus,* Adolf Deissmann, cu o ştiinţă care covârşeşte pe toţi înaintaşii săi, iluminează toată problema într-un chip nou şi definitiv. Mare filolog, profund cunoscător al limbii greceşti, în care au fost scrise şi *Septuaginta* şi *Noul Testament,* Deissmann clarifică şi înlătură din calea cercetătorilor epistolelor Sf. Pavel, multe obstacole şi enigme. Toate epistolele, rămase nouă de la marele apostol, sunt cu adevărat ale lui, dar trebuie să te faci ucenicul lui Deissmann ca să pricepi definitiv acele particularităţi de stil şi de lexicon (din cutare ori cutare epistolă) ajunse pentru unii exegeţi: pietre de poticnire şi cauză de tăgadă. Ziarul *The Church Times* scrie în numărul său din 9 aprilie 1937: „Studiul special, căruia Deissmann a închinat ani de zile, a fost: caracterul particular al limbii în care s-a scris *Noul Testament.* El a dovedit, în chip definitiv, că traducerea greacă a *Vechiului Testament*, scrisă în

limba familiară a claselor de mijloc, (adică *Septuaginta*) era *Biblia* evreilor din Diaspora, care nu cunoşteau limba ebraică, şi aceasta a fost şi *Biblia*, pe care o întrebuinţa Sf. Pavel şi din care el îşi făcea citatele. Şi limba acestei *Biblii* greceşti este aceeaşi limbă în care s-a scris şi *Noul Testament*. Graiul Sf. Pavel nu trebuie priceput din şi prin greceasca ateniană clasică, ci din greceasca populară a contimporanilor Sfinţilor Apostoli..."

O altă operă de neîntrecută importanţă este celebra carte a lui Deissmann: *Lumină din Răsărit*. Mai ales aici autorul aduce multe şi strălucite dovezi – culese din inscripţii pe piatră şi pe cioburi, culese din papirusele păstrate în nisipurile şi în mormintele Egiptului – cum că, într-adevăr, limba greacă din *Biblia* grecească este limba populară din porturile Mediteranei, înainte şi după naşterea Mântuitorului.

Adolf Deissmann, mare ostenitor pentru cuvântul sacru, era şi creştin adevărat. Legat de confesiunea lui luterană, s-a dovedit, în diferite împrejurări, o caldă simţire evanghelică. Dar lăsând Stăpânului din ceruri să cântărească – după norme necunoscute nouă – cucernicia luterană a lui Adolf Deissmann, noi vom ţine minte opera lui biblică constructivă şi vom binecuvânta memoria lui.

19 aprilie 1937

Vechimea creştinismului la români este o problemă de-a pururi interesantă, căreia colegul meu, profesorul I. Popescu-Spineni, i-a închinat multe ceasuri de meditaţie şi de cercetare. Neapărat, colegul meu nu pretinde nici un monopol asupra acestei probleme. Ştiinţa şi studiul sunt pentru toată lumea şi învăţaţii autohtoni şi străini ne-au oferit şi pot să ne mai ofere curse şi lupte viu urmărite.

Dar profesorul I. Popescu-Spineni are un punct de vedere menit poate unui mare viitor de discuţie şi de controversă. Într-o conferinţă, care ar merita adâncire şi dezvoltare, d-sa zice, după ce ne-a adus mai multe dovezi:

„Din cele ce preced, cred că rezultă cu suficienţă constatarea că cel dintâi popor mare care a îmbrăţişat creştinismul n-a fost nici poporul grec, nici poporul roman, ci a fost marele popor trac, din vestul Asiei Mici, din Balcani, Pind şi Carpaţi. Către locuitorii din aceste ţinuturi sunt adresate cea mai mare parte din scrisorile apostolilor lui Iisus Hristos. Pavel, Ioan şi cei doi fraţi de sânge Petru şi Andrei: iată cei patru apostoli care au creştinat pe părinţii noştri traci, depărtaţi sau apropiaţi."

Profesorul I. Popescu-Spineni aduce, în sprijinul ideilor sale, argumente vrednice de îndelungă cântăreală. Începutul epistolei celei dintâi a Sf. Petru (citit cu preocupările colegului meu) urmăreşte şi obsedează: „Petru, Apostol al lui Iisus Hristos, către cei ce trăiesc risipiţi printre străini, în Pont, în Galatia, în Capadocia, în Asia şi în Bitinia,... dar vouă şi pacea să se înmulţească" (I, *Petru* 1, 1-2).

Este iar prea adevărat că corespondenţa dintre Pliniu cel Tânăr şi împăratul Traian ne descoperă în acest colţ al imperiului – în Bitinia cea de pe malurile Bosforului – un imens focar de prozelitism creştin... Iar din Bizanţ şi până la Callatis şi la Tomis marea era plină de corăbii...

Dar, „cum se face că tracii au primit cu aşa de mare grabă ideile creştine, care le veneau dinspre Ierusalim prin cei patru mari Apostoli? Cum se face că malurile Mării Marmara şi ale Bosforului erau pline de creştini, încă de la sfârşitul secolului întâi?..."

Răspunsul este: Credinţa într-un singur Dumnezeu, Zamolxe şi convingerea că după ce ieşim din această tristă viaţă pământească intrăm într-alta, neasemănat mai bună, au fost determinantele sufleteşti care au împins, degrabă şi cu entuziasm, pe strămoşii noştri traci, în pronaosul Bisericii Creştine.

Strămoşii noştri traci credeau cu patimă, credeau cu eroism că moartea nu este stingerea noastră, ci poarta fericită spre grădina unor supreme şi fericite destăinuiri. Aceasta este, precum bine ştim şi marea noastră nădejde creştină şi semnul de recunoaştere al nobleţei evanghelice şi mărturisirea milenară a

Bisericii: „Aştept învierea morţilor şi viaţa veacului ce va să fie! Amin."

Aşadar, strămoşii noştri traci, păgâni fiind, dar păgâni monoteişti şi convinşi de nemurirea sufletului, au îmbrăcat, grabnic şi ferice, fondul lor religios în armura cerească şi definitivă a crezului creştin...

Sărmanii traci de pe Bosfor şi de la gurile Dunării!... Admirabili spiritualişti – o dată din codrii patriilor lor păduroase şi, a doua oară, din propovedania Sfinţilor Apostoli – ce zic ei, azi, în sfintele lor locaşuri, când privesc, în jos spre noi şi văd ce le-a mai rămas urmaşilor daco-romani, din îndoita şi nobila lor moştenire!...

Colegul I. Popescu-Spineni, om de carte, metodic şi răbdător, ar avea poate datoria să ne explice, într-o altă conferinţă, cum se face că rămaserăm cu vistieriile goale, tocmai acum, când s-ar cuveni să fie pline.

12 mai 1937

A murit, în Mânăstirea Agapia, din judeţul Neamţu, monahia Epraxia Demi, fostă stariţă. A murit la vârstă patriarhală, având peste o sută de ani, dintre care, în sfântul locaş, petrecuse vreo şaptezeci şi cinci. Fusese stariţă un pătrar de veac; nu ieşise din vatra mânăstirii decât o singură dată, de demult... pe când păstorea peste Mitropolia Moldovei sfântul Iosif Naniescu... După un sfert de veac de stăreţie, foarte sănătoasă şi lucidă, maica Epraxia Demi lăsase toiagul stăreţesc altora şi se întorsese la căsuţa sa, cu ceardacul plin de garoafe şi de mixandre.

Am văzut-o şi eu pe maica Epraxia, întâia oară, la sfârşitul secolului trecut, când mai trăia stareţa cealaltă, maica Elisabeta Cerchez. Părea încă foarte tânără, deşi trecuse de şasezeci de ani; avea, şi la mireni şi la călugări, renume de viaţă aspră şi neprihănită. Venise copilandră, de peste Prut, pe vremea Unirii Principatelor şi nu se vorbise de ea niciodată nimic de rău. Trăia singuratică, fără zgomot şi fără prieteni. Ucenicile care o slujeau ieşeau sfinte din mâna ei. De acasă şi până la biserică sau până la stăreţie şi în biserică, tot timpul stătea învelită în camilavcă, mai tot aşa ca o cadână în iaşmacul de odinioară.

Severă, încruntată, necruţătoare cu sine şi cu ceilalţi, aşa am pomenit-o. Îmi dădeam seama că stau în faţa unei eroine a lui Iisus Hristos. Asprimea ei îmi impunea. Mai târziu, când nu mai eram un sfios student în teologie, maica Epraxia Demi era de-a pururi, pentru mine, aceeaşi imperioasă personalitate morală. O admiram, dar fără entuziasm. Cunoscusem, la Mânăstirea Văratic, pe maica Frăsina, ucenica principesei Safta Brâncoveanu şi rămăsesem încredinţat pe toată viaţa că maica Frăsina este adevăratul tip al sfinţeniei feminine călugăreşti. Sfinţenia agresivă şi ţepoasă a maicii Epraxia Demi mi se părea ca un cer de decembrie, lângă cerul de aprilie, din sufletul maicii Frăsina.

Totuşi, când am văzut-o pe maica Epraxia, acum vreo doi ani, am găsit-o transfigurată, dulce ca un copil şi pe jumătate atârnând dincolo, peste zăplazul lumii viitoare, aşa cum garoafele şi mixandrele căsuţei sale atârnau peste ceardac... Era tot maica Epraxia Demi, dar era în acelaşi timp altcineva... Fusesem avertizat că bătrâna (de aproape o sută de ani) cam vorbeşte cu îngerii... De data aceea a fost pe deplin în realitatea minutului... A vorbit înţelept, cu destulă memorie şi chiar cu nu ştiu ce graţie de mare principesă. O singură vorbă mi-a adus aminte de austera călugăriţă basarabeancă de altădată. Mi-a spus, ca pe hotarul dintre lumea aceasta şi cealaltă:

– Eu simt moartea cum stă la mine, colea, în cârcă... Dar nu pot să pun mâna pe ea!... Dacă aş putea s-o dau jos şi s-o pun aici în faţă, cum ţi-aşi mai judeca-o!...

Ca pe ucenice, timp de trei sferturi de veac!... Un suflet puternic a trecut dincolo în definitiva împărăţie a Mântuitorului. Simţim golul şi largul trist pe care-l lasă copacul centenar, doborât de secure. Admirabile energii avea Biserica noastră, în visteriile sale călugăreşti, acum un veac şi o jumătate de veac!

Am avut norocul să văd cei din urmă stejari şi cei din urmă brazi, din vechiul regat, mai înainte de epoca exploatării moderniste!

Ce folos de învățătura noastră teologică și de toți anii de exegeză și de dogmatică, dacă nu vezi cum converg și cum se comportă aceste teorii în focarul sufletesc al unui erou pentru Iisus Hristos! La ce-ar fi bune școlile de agricultură, dacă n-ai avea câmp de experiență, pluguri, boi, sămânță și energica iubire a brazdei care se răstoarnă!

Ce facem, cu sămânța idealului și a eroismului creștin, când inimile pentru semănat sunt din ce în ce mai puține, chiar și în cuprinsul zidurilor mânăstirii!

19 iulie 1937

A închis ochii, pentru lumea aceasta, bătrânul Mitropolit al Varnei, Simion, căruia am putea să-i spunem Simion cel drept, ca și Dreptului Simion din *Sfânta Evanghelie*. În ceasul lui din urmă, tot așa ca și în ceasul din urma al eroului lui Victor Hugo, „...desigur un înger uriaș stătea în umbră, cu aripile întinse, așteptând sufletul..."

Pământul are azi un sfânt mai puțin, iar Biserica Ortodoxă, în total, are o columnă mai puțin. Mitropolitul Simion a trecut dincolo când mai avea doi ani până la o sută. Păstoria lui a ținut peste șaizeci de ani. Îl cunoștea tot Orientul ortodox și toată Bulgaria îl cinstea ca pe un sfânt. Chiar potrivnicii lui respectau bătrânețele lui nepătate și linia lui de conduită bisericească, aceeași și inflexibilă de aproape trei sferturi de veac.

Superioritatea morală a acestui sfânt ierarh impunea tuturor, deși convenea numai celor puțini. În frumosul parc al băilor Varnei, am văzut acum vreo zece ani și l-am mai revăzut, mai târziu, chipul de bronz al patriarhului. Cetățenii din Varna, desigur biruind modestia și rezistența sfântului lor mitropolit, l-au tălmăcit în bronz și l-au așezat sub copacii parcului. Fericită lecție pentru copiii poporului și prilej de înălțare sufletească pentru străinul călător.

L-am văzut pe Mitropolitul Simion și l-am auzit cu prilejul unei călătorii făcută cu o tovărășie întreagă, spre Sf. Munte. Ne-am oprit în Varna și ne-am dus să cerem binecuvântările marelui Vlădică. Fără să știm, soseam în Varna în urma unei trecătoare vijelii politice. Neștiutori și nevinovați am străbătut Varna, în ceată numeroasă, cu preoții dintre noi în frunte și am urcat la catedrala mitropolitană și la reședința mitropolitană, cu simțământul sacrei solidarități pe care ne-o impune legea Domnului nostru Iisus Hristos și pe care o păstrează de veacuri cucernicia noastră ortodoxă.

Populația din Varna ne privea întâi nedumerită și mirată, pe urmă mulțumită și convinsă... Știa că urcăm să sărutăm mâinile sfântului lor patriarh. Poate că unii – foarte puțini – ne-au socotit niște abili dregători de mreajă sfâșiată... Cei mai mulți, însă, salutau cu respect pe preoții din capul convoiului românesc și-și spuneau, capitulând: „Au dreptate!... Sunt pravoslavnici ca și noi... Sunt frații noștri de credință și se duc să se închine în biserica noastră, aceeași ca și a lor și se duc să ceară binecuvântările părintelui nostru, care este și al lor..."

După ce ne-am închinat în spațioasa și impunătoarea catedrală, am cerut audiență marelui mitropolit. Am fost primiți, mângâiați și binecuvântați ca niște copii ai aceleiași familii. Exista între noi un interpret... Veșnic neuitat mi-a rămas în suflet acest venerabil heghemon al Bisericii lui Hristos, care, de pe piedestalul celor aproape o sută de ani de viață și peste șaizeci de păstorie, privea peste popoarele ortodoxe, peste datoriile fiilor Bisericii, peste deșertăciunile politice și peste planurile împărăției lui Iisus Hristos cu agerimea vulturului evanghelic și cu inima sfântă a celui ce a sădit definitiv în inima sa Pacea Euharistică!

El vorbea de pe pământ, dar capul lui de ascet și ochii minții lui admirabile răzbeau dincolo, în împărăția cerurilor!

Exodul acestui sfânt al Bisericii Ortodoxe umple inima de cucernică visare, dar în același timp ridică, spre cercetare și discuție, atâtea și atâtea probleme, adunate la porțile Bisericii... Cu liniște și cu încredere în poruncile Celui ce ne încearcă dar nu voiește moartea păcătosului, așteptăm destăinuirile viitorului.

1 noiembrie 1937

LĂCAŞURI ALE LUI HRISTOS

Toamnă în jurul Sfintelor Altare

Când bați căile, șoselele și drumeagurile țării, de la gară la gară, din sat în târg, din munte în baltă, vezi, adesea, în aceste zile de toamnă, în fund de vale, în vârf de deal, sub ghirlandele anotimpului, subțiratica și dalba biserică străbună. Generații și generații au ars în jurul ei – ca nourii de tămâie – rugăciunea, cucernicia și nădejdea zilelor de apoi. O vezi astăzi stingheră, descrescută și poate copleșită de mândre clădiri, răsărite de ieri: o moară cu aburi, o fabrică de țigle, un conac modern...

Trenul merge înainte, automobilul cotește, trăsura pătrunde sub poalele codrului de fagi. Icoana, întrevăzută adineaori, se volatilizează și se înalță spre cerurile simbolului și ale asociațiilor superioare. Sărmană biserică străbună! De cât amar de vreme a început, pentru ea, toamna duhovnicească... închinătorii cei de altădată au adormit, rânduri-rânduri, și stau culcați în cimitirile împrejmuite cu ghiorghinari. Rosturi noi, patimi din lumea aceasta și case uriașe – închinate altcuiva decât lui Iisus Hristos – au crescut, nenumărate, și au îngropat, în umbra lor păgână, bătrânele altare...

Încotro mergem?... Spre dalbele bisericuțe de pe dealuri, spre foștii lor slujitori, cu plete și cu bărbi sihăstrești, cu vorbă molcomă și înțeleaptă, cu intactă frică de Dumnezeu?... De acolo venim; acesta e trecutul pe care-l mângâiem cu toate suspinele inimii noastre!... Atunci încotro mergem? Spre o modernizare care începe cu preotul exterior – cu foarfecă și cu garderoba – și străbate până departe, până în cele mai ascunse cămări

ale sufletului, până în cele mai intime articole ale mărturisirii dreptcredincioase.

Uriaşa, zdrobitoarea roată a vremurilor trece peste noi. Nu ne vom pierde cumpătul şi nu vom uita nici un moment că – înţelese ori neînţelese, prielnice ori dureroase – toate întâmplările acestei vieţi curg ca nişte valuri, pe aceeaşi albie a poruncilor şi a ţelurilor dumnezeieşti.

Dar între porunca încă învăluită şi neevidentă şi sacrul tipar al celor tradiţionale sărmana noastră inimă oscilează, aiurită şi consternată. Cât de lungă va fi calea prefacerilor ce ne aşteaptă? Când se va da pe faţă – clar pentru toată lumea – că milenara noastră unitate bisericească a ajuns în târzii şi zdrenţuite zile de toamnă, că iarna e la uşă şi că Iordanul Ortodoxiei noastre se va îngropa sub gheaţă?...

Semnele prevestitoare se înmulţesc. Congresele bisericeşti, sinedriile profesorale, cronica culiselor hieratice ne arată, zi cu zi, cum soarele pogoară din ce în ce mai jos, cum codrii *Evangheliei* se scutură şi cum temutul *intermezzo* hibernal îşi pregăteşte linţoliul...

E toamnă, în jurul sfintelor altare. Mâine, le vor învălui viforniţe cumplite şi iarnă crâncenă.

27 octombrie 1929

La Neamţu, în sfânta mânăstire...

E către seară. Codrii de brad sunt negri, ca după o îngropăciune de sute de mii de ani, în beciurile pământului. Lărgimile dintre zidurile palide şi dintre pridvoare se afundă în umbră. Turnul cel mare, turlele, clopotniţa bătrână, din zilele Descălicătoarei, stau sihastre şi încă geometrice în lenta şi întunecoasa dizolvare.

O pace de fântână adâncă pogoară din înălţimea crucilor, ridicate în alte veacuri, până pe lespezile subt care se odihnesc ctitorii şi voievozii. Sfânta pravilă a fost împlinită încă o dată. Cuvioşii părinţi au tocat, au dat clopotelor grai, au citit şi au

cântat. Acum biserica e închisă şi lăudătorii Domnului aşteaptă, culcaţi pe lăviţi aspre, chemarea de utrenie.

Ies încet şi cu sfială în pridvorul cuprins de pătrunzătoarea taină a înserării... Jos, sunt încăperile zăvorâte ale bibliotecii. În faţă, e făptura puternică, dar atât de zveltă şi de proporţională, a bisericii celei mari... Ca dintr-un caier negru se îmbracă şi se cernesc lăuntrul şi tocmirile sfântului locaş călugăresc... Ca un fus care adună cu repeziciune firul negru, aşa creşte şi se roteşte în tăcere sâmburele nopţii. Dar, sus de tot, dincolo de cruci şi de răscrucea luminilor amurgului, fusul nopţii poartă în vârf ţintă de aur. Luna în creştere călătoreşte subţiratică, de-a lungul pridvoarelor de abanos...

Şi dincolo de turnul de la colţ e marele tezaur pe care l-am cercetat azi-de-dimineaţă. Subt caldarâmul bisericii de dincolo de cetate, stau – parte văzute, parte nevăzute – miile de capete, care s-au cucerit, în zilele deşertăciunii lor, acestei sfinte mânăstiri şi dumnezeiescului ei stăpân, Iisus Hristos.

Ce înţelepte, ce liniştite, ce disciplinate stau, unele lângă altele, aceste capete, care n-au putut în viaţă să realizeze niciodată, în chip desăvârşit, înţelepciunea, liniştea şi sfânta disciplină!

Şi eu însumi voi veni într-o zi aci, sub turnul de veghe seculară, să întregesc şi să câştig această înţelepciune, această linişte şi această disciplină, atât de fugare şi de nestatornice, în această viaţă pământească.

Şi într-o palidă seară de noiembrie, ca astă-seară, soarele va cădea după codri, mânăstirea se va mohorî şi cornul tremurător al lunii va trece, argintiu şi fraged, de-a lungul crucilor din cimitir. Şi printre înţelepţii din locul acesta şi din seara aceea voi fi şi eu!

...Da, fireşte, aceste picioare cu drumuri lungi, aceste mâini fără astâmpăr, această ţeastă, plecată şi doborâtă de-abia câteva minute în zi, la picioarele Mântuitorului... Însă *eu, celălalt*, cel adevărat... o! Stăpâne, acela fă să fie pacificat, dezlegat şi primit în cămările Tale, care încep dincolo de această sală de aşteptare!

Ziua înclină spre seară şi sfânta Mânăstire Neamţu stă albă şi străveche în cerul clar de iunie. Cele din urmă valuri omeneşti, ca şi cele din urmă torente ale ploilor de primăvară au trecut, o dată cu hramul Înălţării Domnului... Azi mânăstirea e sihastră şi reculeasă, sub albastrele zări, zmălţuite de soare...

Toaca de vecernie începe să învăluie în spirale nevăzute biserica voievozilor Moldovei... Vreau să văd pe cel ce cheamă la rugăciunea de seară obştea părinţilor călugări... Îl ştiam din zile vechi: înotând în mantia cu râuri multe şi purtând toaca de lemn, de-a curmezişul bărbii năvalnice... Priveliştea azi este neaşteptată: un băiat de 10-12 ani plimbă lemnul sonor în jurul sacrelor temelii şi cu o uimitoare agerime ridică şi pogoară şiragul picuratelor lovituri...

Lângă el merge părintele îmbrăcat în mantie, supraveghetorul şi povăţuitorul copilului cu toaca.

Privind această înduioşătoare probă a ucenicului, am înţeles încă o dată – în zilele şi în caierul stagnării noastre bisericeşti – o mare învăţătură a trecutului de biruinţe şi de slavă. Iniţierea creştină, învăţătura cea mare, devotamentul care merge până la martiriu nu veneau odinioară şi nu vin nici azi (când mai vin) din faptul şcoalei oficiale şi cu multe capete.

Marii învăţători şi marii mărturisitori de altădată erau, mai totdeauna, ucenicii unuia singur. Făclia inimii se aprinde bine şi definitiv de la făclia unei singure inimi.

Am auzit şi noi, cei de azi, aşa ca prin vis, de acei vlădici zeloşi care luau pe lângă sine un ucenic sau doi, spre a-i creşte în sfânta predanie şi în adevărata cucernicie, atât de rară în şcolile cu mulţi elevi şi cu mulţi dascăli.

Am văzut noi înşine, în tinereţea noastră, această şcoală a intimei cucernicii, în casele câtorva călugări şi călugăriţe, azi adormiţi întru fericire, la poalele codrilor de brad, din judeţul Neamţu.

Dar astăzi – la o depărtare de-abia de câteva decenii – lucrul ne apare ca o dulce poveste culcată între scoarţele unei bucoavne. Vijelia zilelor celor noi, duhul nevăzut al egalizărilor cu fierăstrăul, patul lui Procust... ameninţă înfricoşat şi aşezările noastre tradiţionale şi refugiile noastre sacre şi atmosfera sufletească creştină.

Opera strămoşilor noştri – sfintele lor mânăstiri – începe să însemneze din ce în ce mai mult, în ochii urmaşilor, cu piramidele faraonilor... Ciudate concepţii mai aveau şi aceşti oameni!...

Pilda ucenicului care purta toaca, sub ochii bătrânului părinte sufletesc, va rămâne întemniţată între zidurile mânăstirii, prilej de reverie şi de păreri de rău!

Între atâtea şi atâtea dureri mai mari şi mai mici, pe care le înregistrăm zi cu zi, în repertoriul nostru sufletesc, este una care stăruieşte cu deosebire. Ce se fac tinerii noştri seminarişti şi licenţiaţi în teologie care aşteaptă şi se dărăpănă moralmente, înaintea uşilor universal închise ale tuturor stăpânirilor competente?

Şi azi, şi ieri, şi mai alaltăieri, primii, primesc mereu scrisori amare de la foşti elevi, sau de la candidaţi străini şi întrebarea şi amărăciunea şi durerea sunt stereotipe... Ce ne facem noi? Ce mai aşteptăm noi? Cine mai are grija noastră?...

Cu primejdia de a mă repeta, ori de a călca pe urmele marelui pilduitor al ideii fixe – Caton cel Bătrân – eu propun de-a pururi candidaţilor noştri teologi o singură soluţie: devotamentul monahal. Seminariştii şi licenţiaţii noştri în teologie, care nu pot să-şi conceapă viitorul lor altfel decât închinat Bisericii, aşadar, care îşi simt înclinaţiuni excepţionale, trebuie să se decidă pentru viaţa călugărească. Acei care nu se simt prea hotărâţi, au apucat pe calea studiilor religioase cam din întâmplare şi nu se pot despărţi cu una, cu două de tumultul acestei vieţi – unii ca aceştia trebuie să aibă bravura a doua, trebuie adică să se arunce în luptele vieţii civile.

Eu unul gândesc copilăreşte că sporul greutăţilor de azi şi înmulţirea obstacolelor, din calea celor ce vor să intre în Biserică, trebuie să aibă un tâlc deosebit. Prea erau uşoare,

bătătorite şi vulgare căile spre preoţie! Şi prea s-au populat curţile Templului cu slujitori căldicei şi fără veritabilă chemare!

De aci înainte, cei ce vor să se apropie de altar trebuie să ştie bine că pornesc pe calea jertfelor. S-au schimbat vremurile şi fiecare zi vesteşte noutăţi şi mari prefaceri. Eu aştept din partea acestor candidaţi la preoţie – opriţi într-un fel de lungă carantină prin prăbuşirea vechilor punţi ştiute – o manifestare bărbătească.

Să se ridice unul dintre ei şi să întrebe pe tovarăşii de aşteptare (după ce el singur se va fi întrebat şi se va fi limpezit pe sine însuşi):

– Câţi dintre voi sunteţi gata să vă faceţi călugări?

De rezultatul acestei anchete ar suspenda multe din dezbaterile, îndrumările şi cuceririle viitoare. Ce gândiţi? Dacă se vor prezenta mâine, la uşa Sf. Sinod, o sută de candidaţi (seminarişti şi teologi) hotărâţi să intre în monahism, Sf. Sinod ar putea să mai rămână la vechile procedee elementare?

Va trebui să pună în discuţie problema: *Care este mânăstirea pe care le-o hărăzim?*

Am dorit de multă vreme să cercetez sfintele mânăstiri din Muntele Athos şi să mă închin şi eu înaintea acelor altare ridicate, de multe ori, prin dărnicia şi prin cucernicia voievozilor, vlădicilor şi boierilor români. Orice carte ai consulta asupra acestui original colţ de lume, vei găsi că de prin veacul al XV-lea încoace – adică îndeosebi după căderea Constantinopolului – principii noştri au venit la rând, după împăraţii bizantini şi s-au făcut de slăvită pomenire, pentru mai toate marile chinovii din Athos, generos înzestrate şi uneori rezidite cu braţ românesc.

În viitor, când arhivele tăinuite ale cămărilor Athosului vor putea fi văzute şi cercetate, istoria neamului nostru va dobândi mărturii noi şi nebănuite, iar cucernicia părinţilor noştri un spor de admiraţie.

Împrejurări prielnice fac astăzi pentru mine (şi pentru încă vreo 65 de fraţi) punte peste mare şi iată-mă în această clipă, în faţa mării, gata să mă îmbarc şi să călătoresc spre miazăzi. Până mai ieri-alaltăieri, un pelerinaj la Muntele Athos părea un basm din bătrâni şi o întreprindere cu posibilităţi dulce adormite, ca şi strămoşii noştri.

Dar cum se schimbă vremurile! Şi cu câtă dreptate ar fi să mulţumim lui Dumnezeu pentru părinteştile constrângeri şi bătăi, trimise nouă, ca să ne dezmeticim din beţia păcatelor şi să dorim cu râvnă desaga şi toiagul pelerinilor!

Ne-am plimbat destul în Occident şi am văzut acolo nu atât monumentele creştinătăţii, cât pilde, semnele şi moda moleşirii sufleteşti şi a păgânismului rediviv. Ce bine este să regăsim paşii părinţilor noştri şi dovezile înduioşătoarei lor cucernicii! Nu mai poftim nici o experienţă. Ne-am săturat peste puterile cuvântului de libertinismul inimii şi al duhului şi voim cu tărie să fim iarăşi creştini, iarăşi copiii naivi şi încrezători ai Prea Curatei Maicei noastre Maria, iarăşi drumeţii Sfântului Mormânt şi al Sfintelor Altare din Răsărit!

Visul nostru, dorul nostru şi întreprinderea de azi poate duc lanţuri grele de picioare. Precum, în acest moment, marea arată oţelită şi plesnetele vântului se risipesc în văzduhul sur, tot aşa, în latura sufletului, sunt nouri, întunecimi şi încordări dureroase. Dar vom urma pe Petru, verhovnicul Apostolilor Domnului! Prin marea tulburată şi cu biete energii care se pot prăbuşi la fiecare pas, vom merge ca şi Petru spre Cel ce ne cheamă dincolo de valuri şi deasupra lor!

Veneraţia Locurilor Sfinte şi pelerinajele spre Răsărit sunt un corolar aproape de două ori milenar al convingerii că Iisus Hristos, cel ce s-a răstignit pentru noi în zilele lui Pilat din Pont, este Dumnezeul şi Mântuitorul nostru.

Toate popoarele creştine şi azi şi altădată au ţinut şi ţin să aibă în Pământul Sacru câte un cămin, câte o mânăstire, pentru închinătorii lor, statorniciţi acolo sau călători. Părinţii noştri –

amestecaţi de-a valma cu ceilalţi pravoslavnici din Peninsula Balcanică – au dăruit Locurilor Sfinte bogăţii nenumărate, dar un cămin propriu românesc n-au izbutit să agonisească.

De vreo patruzeci de ani încoace Biserica Românească a făcut diferite demersuri şi s-a străduit să obţie, în Ierusalim, una din cele vreo douăzeci de mânăstiri ortodoxe, care străjuiesc împrejurul Sf. Mormânt. Dar este probabil că negociatorii nu plăceau lui Dumnezeu, fiindcă toată truda lor a fost deşartă. Ceea ce n-au izbutit să facă nomofilacşii, vlădicii şi diplomaţii, a izbutit să facă un smerit ieromonah al cărui nume este Gherasim Luca.

Acest iubitor al Locurile Sfinte a strâns, în sărăcie şi în obscuritate, ban cu ban şi a cumpărat în Ţara Sfântă trei parcele, una sub zidurile Ierusalimului, a doua lângă apa Iordanului şi a treia între Nazaret şi Tabor, pe aproape de colonia Balfuria.

Cu greutăţi nespuse, cu audienţe amânate lună după lună, cu răbdări îngereşti şi cu rugăciuni neostoite, bunul părinte Gherasim a făcut câţiva paşi decisivi pe calea îndeplinirilor. Autorităţile bisericeşti i-au dat aprobare şi puteri – deocamdată numai duhovniceşti şi oficiale – să pornească, pe cele trei parcele, trei cămine-mânăsiiri. Acest om sărac a dăruit Patriarhiei Româneşti cele trei parcele de pământ, plătite din sărăcia lui, şi Patriarhia i-a dat voie să proptească pe ele scara văzută în vis de către Iacov!

Slavă Sfintei Treimi! Slavă lui Iisus Hristos că mai sunt, printre noi românii, asemenea cruciaţi ai Idealului, asemenea devotaţi ai Eternului Sion!

Părintele Gherasim Luca pleacă spre Ţara Sfântă în ziua de Sf. Dimitrie. Adresa lui în Ierusalim este: P. O. Box, 807.

Dacă vreunii, dintre voi cei bogaţi, sunteţi în cumpănă, nemaiştiind la ce bancă nezdruncinată să plasaţi avuţiile voastre, Domnul să vă deschiză ochii şi să înţelegeţi ce faptă de creştini şi de români aţi face dacă aţi bate la ghişeul părintelui Gherasim Luca şi l-aţi face bancherul vostru!

La marginea Capitalei, spre Bucureştii Noi, se află un ostrov duhovnicesc pe care încep să-l cunoască şi autorităţile şi lumea particulară. Se află o parohie de curând creată, o biserică şi acum în lucrări de desăvârşire şi un preot paroh, fericit şi excepţional de merituos pentru mica lui obştie creştină.

Am trecut de multe ori prin această parohie, am luat parte la sfintele oficii şi am făcut lecţii şi predici receptivului popor ascultător. Dacă am izbutit câteodată să edific sufleteşte pe enoriaşii părintelui Mihail Şerpoianu, apoi şi enoriaşii săi m-au înduioşat şi m-au edificat de multe ori.

Este o datorie să nu tăcem ci să vorbim, adică să destăinuim tuturor celor ce iubesc Biserica şi pe Dumnezeiescul ei Stăpân rarile noastre mulţumiri duhovniceşti şi cunoştinţele noastre cele fericite, culese din ogorul vieţii obşteşti creştine. Din păcate, mai totdeauna suntem copleşiţi de experienţele cele triste şi constrânşi suntem să ne ocupăm cu jale de feluritele şi apăsătoarele noastre probleme bisericeşti. Să dăm pe faţă şi să subliniem cu bucurie şi cazurile de sănătate şi de prosperitate pastorală.

Preotul Mihail Şerpoianu a ştiut să găsească, la oropsita periferie a Capitalei noastre, suflete şi energii pe care le-a purificat, le-a supus disciplinei evanghelice şi le-a înrolat în mica sa oaste duhovnicească. Am văzut încă o dată – şi poate s-o vadă oricine – clasica dovadă a vieţii sufleteşti eliberate, ridicându-se din dubla mizerie materială şi morală. Puterea *Sfintei Evanghelii* este în veci tânără şi eficace!

Şi cu omul vrednic şi plin de gânduri cinstite şi iubitor de fraţi, vrea şi Dumnezeu. Preotul Mihail Şerpoianu a găsit colaboratorii. Pe cel dintâi l-a găsit în chiar soţia sa. Este o adevărată binecuvântare de sus şi este un evident semn de favoare dumnezeiască să ai lângă tine – mai cu seamă când eşti preot – pe tovarăşul de viaţă înţelegător, convins de rostul şi de chemarea ta şi nobil devotat idealului căruia tu te închini.

Biserica părintelui Mihail Şerpoianu se numeşte Biserica Podeanu, fiindcă acesta este numele ctitorului şi azi în viaţă, pe care l-a ajutat Dumnezeu să vază – în bătătura curţii lui de om sărac! – închegându-se din lungi visuri cucernice sfântul locaş de azi. Acest umil şi binecuvântat frate, de la periferia vieţii

noastre sociale, a avut – auziți-o, voi cei ce adunați milioane blestemate, când treceți pe la cârma treburilor publice – a avut un ideal de voievod și de patriarh!...

Iată oameni, iată suflete, iată familia lui Lot înflorind, propășind și pilduindu-ne pe toți, aci la porțile Sodomei și Gomorei!

Ne-am plâns și ne plângem adeseori – și în această cronică duminicală și pe aiurea – de multele și variatele noastre lipsuri morale și bisericești... Am scris și tot scriem: suntem creștini căldicei... Nu mai simțim între noi sfânta solidaritate de odinioară... *Evanghelia* nu mai este severul dreptar al vieții noastre. Piramida pe care trebuie s-o închegăm de-a pururi întru Iisus Hristos se dărapănă, se macină și se pare chiar că nu mai are vârful ei ierarhic...

Sunt triste adevăruri pe care le constatăm și le formulăm, în vijelia zilelor și în nestatornicia nisipului cotidian. Dar suntem cucernic bucuroși să spunem tuturor, și în primul loc devotaților noștri cititori, orice impresie ziditoare pe care o primim și orice experiență dătătoare de nădejde pe care ne-o dăruiește Domnul.

De câtva timp cunosc și cercetez, aici în Capitală, o comunitate de curând întemeiată (să zicem o parohie nouă), care îmi dă prilej de adevărată bucurie duhovnicească... Nu este singura din această categorie fericită. Avem, din mila Domnului, în acest oraș cu atâtea biserici goale, câteva biserici periferice pline de viață și de adevărată pulsație creștină.

Cu mare mulțumire viu lângă acești oameni, îi adun la predică și văd crescând în valuri marea sufletelor lor. Sunt oameni de la marginea orașului. Casele lor sunt sărmane, străzile lor sunt prost gospodărite, viața lor este necăjită și amară. Dar ce ogor admirabil pentru sămânța din parabolă! Ce inimi neștiutoare de oboseală și de scepticism!...

Așadar, cuvântul Mântuitorului este și rămâne în eternă auroră: „Nu ziceți voi că mai sunt patru luni și vine secerișul? Eu vă zic, iată: ridicați ochii voștri și priviți câmpiile că sunt albe

pentru seceriș" (*Ioan* 4, 35). Lumea aceasta care ne înconjură este constant receptivă și nescăzut dornică să ne vază muncind pentru mântuitoarele idealuri. Sufletul poporului când vii în fața lui cu simplitate și cu voie bună, cu sabia păcii și cu lumina *Sfintei Evanghelii* se desprimăvărează și înflorește, ca în sfintele zile de altădată!

Iată elementarul și mereu uitatul adevăr pe care putem să-l pescuim din fundul oceanului sufletesc popular, acești câțiva scafandrieri, inutil înamorați de mărgăritarele cununei lui Iisus Hristos...

Ce binecuvântare nouă, ce târnosire în duh s-ar resimți în biserica noastră, când am putea să ridicăm la locul de comandă, pe unii din acei eroici caporali, luptători la periferie!

Scriitorii creștini catolici din Franța au început de vreo zece ani să se adune (câte-o săptămână, câte două) pentru recreație sufletească și pentru închinăciune. În Franța, patria lui Voltaire, sunt scriitori care cred în revelația Mântuitorului și sunt fii respectuoși ai Bisericii lor Romano-Catolice... Acele așa-zise *retraites*, cunoscute lumii franceze, au intrat și în obiceiurile unor copii nestatornici, capricioși, greu de stăpânit, precum sunt îndeobște scriitorii.

Începem să avem și noi scriitori creștini (firește, pravoslavnici), după ce, de la moartea lui Eliade Rădulescu, pierise din inspirația românească numele Creatorului.

N-am putea oare și noi – care gravităm sufletește în jurul Franței și importăm de acolo atâtea și atâtea lucruri bune – să adoptăm, pentru scriitorii noștri creștini, folositorul obicei al săptămânii de sihăstrie și de cucernicie? Nici munții, nici marea, nici cele mai desfătate locuri pitorești din regiunea dealurilor noastre, cercetate pe vară în condițiile de îmbulzeală și de turism, cunoscute, nu pot să liniștească inima și să evlavisească sufletul.

Colegii noștri, scriitori și publiciști fără opiniuni religioase mărturisite și militante, vor fi destul de mulțumiți dacă vor mai

găsi şi anul acesta – Domnul ştie – acea lună de odihnă, între camarazi, dincolo de Carpaţi...

Cei ce, în presă şi în literatură, se recunosc creştini, vigoarea şi frumuseţea vieţii creştine, cred eu că ar primi cu dragă inimă ideea unei izolări de câteva zile, undeva, în loc sihastru, la umbra zidurilor unei monastiri fără mosafiri de vară.

Dacă este lucru scris în firea omului, ca ideile şi credinţele comune să grupeze laolaltă pe cei ce le manifestează, este iertat să credem că această lege nu-şi va pierde puterea când va fi vorba să adunăm, câteva zile, pe confraţii ziarişti şi scriitori creştini.

Trebuie să dorim această întâlnire. Trebuie să urmărim realizarea acestui mic sinod de propovăduitori ai cuvântului scris.

Pretutindeni, în ţările străine creştine, pietatea şi energia creştină se răspândesc în viaţa naţională, aducând ordine şi trăinicie. Creştinismul nostru să rămâie de-a pururi ţărmurit la baia Botezului şi la ouăle roşii de Paşte?

Aceasta şi alte multe întrebări am putea să le punem şi să le dezbatem într-o reculeasă adunare de fraţi cu voie bună.

Prea Cuvioase părinte Ioane Agachi, am primit cu duhovnicească bucurie epistola ce mi-ai trimis din pustia zisă Chireaşa, cea din Sf. Munte. Sârguincioasă şi cuprinzătoare şi vrednică să fie dată în vileag este epistola P. C. tale! Am citit-o din cuvânt în cuvânt şi voi veni iar asupra ei şi iarăşi voi citi-o.

Scrii înăuntru multe certări şi multe mustrări şi multe amărăciuni, pe care înţeleg că le-ai strâns la inimă asupra noastră, a fraţilor P. C. tale, creştinii pravoslavnici din ţara noastră mumă. Eu am citit totul fără supărare şi încep a-ţi răspunde, acum şi mai târziu, de-a pururi cu inimă slobodă şi frăţească.

Dar te întreb din capul locului: oare cum se poate ca sălăşluind cineva o jumătate de veac, în raiul Maicii Domnului cel din Sf. Munte, să mai poată să păstreze în cugetul său oţelire şi iuţime, asupra bieţilor petrecători în lanţurile deşertăciunii, de dincolo de frumoasele ostroave care păzesc Sfânta Grădină?

Eu unul, Prea Cuvioase, căci am petrecut în sfintele chinovii atonite mai puţin decât o săptămână, pare că tot am adus cu mine, în suflet, oleacă din miresmele şi din mângâierea cea nespusă a florilor şi a codrilor din partea locului, ca să nu mai vorbesc de dulceaţa duhovnicească a sfintelor locaşuri şi a sfintelor rugăciuni.

Dar să mă ierţi de-aşa întrebare, sau mai vârtos să mă laşi să-ţi fac altă întrebare: Ce este mai mare: proorocia, cunoştinţa, sau dragostea? Cu adevărat în epistola P. C. tale arăţi cunoştinţă, îndemânare de ştiutor al pravilei şi bună ucenicie de cărturar. Dar, Prea Cuvioase, proorociile se vor desfiinţa, ştiinţa se va sfârşi. Căci cunoştinţa noastră e frântură şi proorocia noastră tot frântură. Când însă va veni ce este desăvârşit, ce este frântură va conteni. Acum vedem ca prin oglindă în ghicitură, atunci, însă, faţă către faţă... Ceea ce nu piere niciodată este dragostea, deci dragostea este mai mare decât toate. Fiindcă – precum ştii prea bine – dragostea rabdă îndelung, dragostea este plină de bunătate, dragostea nu ştie de pizmă, nu se laudă, nu se trufeşte..., toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduieşte, toate le rabdă.

Prea Cuvioase părinte Ioane Agachi, sunt încredinţat de mai înainte că vei cunoaşte în cele de mai sus duhul şi dreptarul marelui Apostol al neamurilor, dumnezeiescul Pavel. Dacă socoteşti, ca şi mine, că de aici trebuie să înceapă orice dialoghie între oamenii cu râvnă de cele sfinte, atunci suntem la bun capăt de drum. De aici oricând vom porni, semăna-vom cu cei doi călători către Emaus.

Venim din al doilea pelerinaj la Sf. Munte. Am văzut încă o dată, deasupra apelor violete ale Mării Egee, făptura de aburi şi în acelaşi timp de rocă a peninsulei atonite. Am urcat din nou, pe trepte dure de silex, poteca de la Dafne la Careia şi ne-am odihnit extenuaţi şi fermecaţi la umbra şi la fântâna M-rei Xeropotamu...

Treizeci şi cinci de tovarăşi au trăit cu noi, câteva zile, acest vis aghiorit şi au adus acasă nostalgia fără de moarte a păcii

creştine definitiv înţelese, acolo între dumbrăvile de dafin şi sacrele ziduri milenare. Nu este nici unul dintre noi, nu poate fi nici un închinător revenit de la Sf. Munte, care să nu-şi spună în taina inimii: când mă va învrednici Dumnezeu să văd încă o dată aceste frumuseţi?

Trebuie să mărturisim tuturor – în ciuda multor zvonuri şi superstiţii – că intrarea în Sf. Munte, pentru închinători, este lucru fără complicaţii şi fără greutăţi. Fraţii noştri greci şi reprezentanţii guvernului grec – ori pe unde i-am întâlnit şi i-am solicitat – ni s-au arătat politicoşi, serviabili, dispuşi să facă totul pentru înlesnirea noastră. Sfânta Patriarhie din Constantinopol – autoritatea eclesiastică în puterea căreia stă aprobarea a doua de care are nevoie un închinător – aprobă şi binecuvintează cu o nobilă mărinimie.

Rămâne ca noi (îndeosebi noi, păstorii şi predicatorii *Evangheliei* Domnului) să dorim, să ne agităm şi să organizăm aceste binefăcătoare călătorii către izvoarele Apei celei Vii. Mai fiecare dintre noi facem cu nevoile şi cu treburile noastre, pe fiecare an, un armistiţiu de două-trei săptămâni. Dar dacă am petrece această vreme nu în cine ştie ce localitate de ape sau de aer – unde de obicei nu facem decât să sporim păcatele noastre – ci am petrece-o pe coastele sacre şi păzite de mânăstiri ale Sf. Munte, cât de mare ar fi folosul nostru sufletesc şi cât de completă şi cât de adevărată ar fi odihna noastră cea de vară!

Avem azi mulţi oameni de inimă, care greu impresionaţi de imoralitatea şi necredinţa vremii noastre, se luptă să readucă printre noi dreptarul moralei creştine şi prestigiul fericitei credinţe. Pentru aceasta ne trebuie în primul loc un stat-major bisericesc, ori măcar o elită bisericească, ruptă şi despărţită de stricăciunea şi de laşitatea morală obişnuită.

Sf. Munte este şi azi, este neîncetat, o şcoală superioară de eroism creştin ortodox. Clericii noştri – măcar unul la sută – fericiţi vor fi dacă vor cerceta-o!

1933

Voi oameni ai acestui veac, uşuratici şi ahtiaţi după plăceri, n-aţi putea să credeţi, fără probe, că în volbura deşertăciunii de azi sunt şi stăruie ascunse ostroave de viaţă creştină. La răspântiile marii noastre Capitale, sub incendiul firmelor electrice şi în iadul de noapte şi de zi, scump inimii contimporanilor, anevoie poţi să ghiceşti că, în apropiere şi din contrast cu vasta apostazie la modă, trăiesc şi muncesc, suferă cu resignare şi se îmbărbătează creştineşte sute şi mii de oameni, devotaţi lui Iisus Hristos.

Şi aceasta e situaţia. Pe când colea în centru, viaţa e blestemată, colcăitoare de minciună şi de patimi, de interese exacerbate pământeşti, la câţiva paşi, mai alături, sunt adunări cucernice, adevărate, unde viziunea vieţii este limpezită şi înnobilată prin *Sf. Evanghelie.*

Pare că trăim încă o dată acele vremuri primare, când credinţa şi viaţa întru Iisus Hristos începeau să se infiltreze tainic într-o societate putredă şi intrată în umbra morţii. Suntem azi spectatorii unor contraste aproape egale în amplitudine cu cele de odinioară.

Aseară, după ce pe o distanţă de câţiva kilometri, am privit şi auzit triviala şi păgâneasca viaţă care ne înconjoară, am ajuns într-o paradoxală oază sufletească. Era un numeros grup de oameni de toate vârstele, copii, oameni tineri şi oameni bătrâni. Era o biserică a lui Hristos, dar mai mult şi altfel decât o ştim din experienţa noastră de toate zilele.

Înlăuntru era o desăvârşită ordine. Nici vorbă, nici plictiseală, nici convenţionalism. Oamenii veniseră împinşi nu de o tradiţie suportată cu bonomie, ci de un cald avânt sufletesc. Veniseră potrivit unei deprinderi noi, luminos acceptate. Toţi se simţeau creştini, nu după mărturia controalelor de la ofiţerul stării civile, ci după mărturia unei conştiinţe cu totul închinate lui Iisus Hristos.

M-am amestecat şi eu în fericita undă duhovnicească atotcuprinzătoare. Am fost şi eu unul dintre ei. Şi alături de conducătorul modest şi devotat al acestei tovărăşii de la periferie şi alături de mulţimea fraţilor mai mici ai Mântuitorului, am gân-

dit şi am visat la marea destăinuire care începe să treacă din umbră la lumină, peste capetele apostate şi înfumurate ale estradei noastre, proeminente în secol.

Scumpii mei fraţi necunoscuţi se pregăteau şi se pregătesc, de multe seri, să întâmpine, la începutul marelui post, pe Mirele ce se apropie de noi, pe calea Patimilor şi a Golgotei. Am plecat de acolo, instruit şi împăcat. Mi-am adus aminte de cercetarea celor Trei Îngeri, făcută lui Avraam, la cortul lui de la stejarul Mambri şi de convorbirea ce urmează asupra Sodomei şi Gomorei. Slavă Domnului! Am numărat aseară, câteva sute de creştini.

26 februarie 1934

Se grăbesc oamenii, care de care, să-şi facă locuinţe din cărămidă şi din piatră. În zilele din urmă o adevărată furie arhitectonică – interesantă poate pentru economişti – scormoneşte locurile virane, răstoarnă vechile clădiri şi ridică cu repeziciuni de necrezut palate cu sute de odăi. Biciuiţi de o iluzie deşartă, cei ce sunt şi se numesc bogaţi se grăbesc să prefacă în ziduri valorile lor lichide, ameninţate de capriciile timpului. Este remarcabilă acceleraţia cu care merg aceste lucrări civile şi considerabil numărul blocurilor – case care prefac, zi cu zi, aspectul oraşelor noastre.

Dar iată că, pe ici, pe colo, începe să se improvizeze şi câte-o casă cu alt caracter. Câte un preot inimos, câte un donator paradoxal, luând în piept contrazicerile şi tendinţele vremii, se mai încumentează să înceapă Domnului locaş de închinăciune.

Aici, însă, se schimbă ritmul de construcţie. Au fost puse temeliile acum douăzeci de ierni şi două sute de falnice palate, publice şi particulare, au luat înainte începutei biserici, şi ea a rămas, zidită de doi stânjeni, îmbrăcată în schelăria care începe să putrezească şi să adune cuiburi de cioară.

Socotesc cei ce-şi fac splendide locuinţe, că sălaşurile lor vor dura în pace şi în binecuvântare, atunci când, în apropiere,

Casa Domnului aşteaptă şi cerşeşte tencuieli, acoperiş şi sfinte icoane. Mare înşelăciune! Prostească prezumţiune! Acesta este semnul vremii noastre. Construim – şi fiziceşte şi sufleteşte – în pâlnia unui vulcan. Şi acest vulcan este mânia lui Dumnezeu, pe care o provocăm incomensurabil, cu toate impietăţile, cu toate sfidările şi cu toată absurda noastră chietudine.

Iată, de pildă, în oraşul Sulina şi pe braţul Sulina, o biserică începută acum un sfert de veac. Stă şi azi şi adună în caietul ei de construcţie promisiunile, vizitele şi semnăturile a zeci de mari dregători care – cu treabă şi fără treabă – au trecut şi trec prin Sulina, văd biserica începută, recunosc că este un scandal atâta întârziere, făgăduiesc o energică intervenţie de fonduri şi – pleacă... şi uită ca Dunărea şi ca Balta!

Cred neclintit, precum am crezut de când m-am pomenit, că pe Dumnezeu nu-l păcăleşti, Citiţi *Vechiul Testament* şi pricepeţi că Atotputernicul Stăpân nu iubeşte pe uşurateci, pe dezmetici şi pe cei ce vor să escamoteze jurămintele făcute şi darurile făgăduite.

Şi mai ales când e vorba de lăcaşurile sfinte, Dumnezeu e gelos. Şi cu tot dreptul. „Pentru voi este cu cale să locuiţi în palate, iar locuinţa mea rămâne năpăstuită!...“ (*Agheu* 1,4).

16 iulie 1934

Nu avem prea multe ocazii de mulţumire şi de bucurie duhovnicească, în priveliştea stărilor noastre bisericeşti. Pentru aceea, când ni se întâmplă să avem norocul unui ceas odihnitor şi prilejul unor constatări mângâietoare, nu ne lasă inima să tăcem şi să nu împărtăşim şi altora mângâierea noastră.

La porţile Capitalei, adică la M-rea Cernica, oblăduieşte, în condiţii modeste, un seminar monahal. Aşadar, un seminar ai cărui elevi sunt toţi monahi sau viitori monahi, trăitori toţi în mânăstire, îmbrăcaţi în uniforma ei severă şi supuşi pravilei venerabile.

Directorul acestui seminar este cunoscutul şi de toţi preţuitul arhimandrit, părintele Chesarie Păunescu, pe care Pronia cerească l-a păstrat seminarului, împiedicându-l, vremelnic, să fie episcop. Directorul seminarului, parte din personalul didactic şi toţi elevii, poartă cu smerenie îndoita sarcină a obligaţiilor monahale şi a învăţământului, după program.

Înfiriparea acestui seminar şi funcţionarea lui înfăţişează un capitol special, din durerile şi din luptele Bisericii Ortodoxe, în ţara noastră. Ţinut în picioare prin voinţa şi devotamentul câtorva umili apostoli călugări, seminarul monahal de la Cernica trăieşte în atmosfera neprielnică şi rece a sferelor înalte bisericeşti. De unde s-ar cuveni ca acest seminar să fie primul institut pentru cultura şi virtuţile Bisericii noastre, el este de-abia o anexă, aruncată şi tolerată, în chiliile arhaice de la Cernica.

Acest seminar îţi face impresia unui laborator de microbiologie, sărac, avar întreţinut, aproape uitat, atunci când în jurul lui lumea e pustiită de paludism.

De-abia înfiinţat, seminarul monahal, azi aflător în Cernica, a fost cât pe-aci să se prăbuşească. Din fericire a rămas în picioare. Dar nu trebuie lăsat să agonizeze. O atenţie deosebită ar merita să aibă din partea principatului bisericesc.

Ştie toată suflarea românească (şi ortodoxă şi neortodoxă) că suferim de imobilism duhovnicesc. Suntem la o gravă răspântie. Dar mâine-poimâine fără voia noastră, vom fi târâţi în curente nebiruite.

Poate că uneori atitudinea Sfinxului poate să fie interesantă, dar în scaunul chiriarhal este inovaţie păgânească.

Avem nevoie, în aceste scaune de sus, de oameni întregi, decişi, devotaţi şi îndrăzneţi până la martirism. Până acum, pe aceşti oameni ni i-au dat mânăstirea şi sihăstria. Afirmaţi-mi că de aci înainte poate să ni-i dea şi cafeneaua!

17 septembrie 1934

P. S. Nicodim, stareţul M-rei Neamţu şi unul dintre traducătorii *Bibliei* (pe cale să se tipărească) a fost ales mi-

tropolit al Moldovei şi Sucevei. A fost un eveniment bisericesc impresionant, prin aproape unanima întâlnire în gânduri şi în simpatie a membrilor colegiului electoral, ca şi a poporului eparhiot.

Toată lumea s-a bucurat de alegerea P. S. Nicodim, ucenicul sfântului mitropolit Iosif Naniescu, cel de venerată şi de binecuvântată amintire. Dar mai mult decât oricine s-au bucurat monahii români ortodocşi de pretutindeni. Şi cu ei ne bucurăm şi noi.

De la robustul şi înţeleptul moşneag care astăzi reia, în capitala Moldovei, tradiţia marelui Iosif Naniescu, se cer fel de fel de soluţii şi de remedii, pentru multele şi feluritele lipsuri resimţite de biserica Moldovei şi a noastră a tuturora. Practic, răbdător şi cumpănit cum este Mitropolitul Nicodim, el va aduce multe şi nimerite îmbunătăţiri în eparhia de care îl leagă o lungă şi laborioasă viaţă călugărească. Dar munca şi lupta cea mai profund chibzuită pe care i le dorim din toată inima este munca pentru recinstirea cinului monahal şi este lupta pentru ridicarea unei falange de călugări învăţaţi.

În Biserica noastră de azi încă dăinuieşte dispreţul ignorant faţă de monahismul ortodox. De-abia doi-trei dintre conducătorii bisericeşti de azi au cunoscut, în tinereţe, aspra şi salutara disciplină călugărească. În consecinţă, numai aceştia înţeleg superioritatea militărească şi în acelaşi timp duhovicească a celor ce au început să-l slujească pe Iisus Hristos din anii tineri şi din cazarma monahală.

Deşi vremea în care trăim este vremea sufletelor spulberate şi amăgite, totuşi, încep şi oamenii noştri – mulţi prin imitaţie după cele ce văd în străinătate, mai puţini prin răzgândire şi prin reacţiune personală – încep să preţuiască Biserica şi să dorească salubritatea ei.

Nu putem să ajungem, încă o dată, la zilele glorioase, în Biserică, până când nu vom avea un stat-major de oameni formaţi în şcoala renunţărilor şi a vitejiilor duhovniceşti. Doctrina Mântuitorului ne cheamă la un ideal moral permanent, care întrece cu mult aspiraţiile placide ale omului oarecare, fie el chiar

om cumsecade. Biserica este departe de a pretinde orişicui să postească, să se roage de şapte ori pe zi, să nu aibă nevastă şi copii, să nu adune comori pe pământ şi să doarmă pe scândură. Dar celor ce sunt prefecţi peste cohorţile creştine, Biserica le pretinde aceste lucruri.

Viitorul Bisericii este în mâna acestor oameni extraordinari, pe care să-i cerem necontenit lui Dumnezeu!

27 ianuarie 1935

Ne dăm seama cu toţii – şi cei de sus, şi cei de jos, şi cei cu multă minte, şi cei cu mai puţină – că viaţa pe care o trăim azi este dincolo de ce-ar trebui să fie. O primim cu murmur, nu ne place şi-i dorim o grabnică premenire. Dar cum s-o premenim? Fiecare după capul lui, după credinţele şi după puterile lui sufleteşti, crede că mântuirea este ba aici, ba dincolo.

Cetitorii mei, deprinşi cu mine de multă vreme, îmi cunosc inima şi convingerile. Pentru mine unul, vasta dezordine sufletească pe care o vedem în noi şi în jurul nostru porneşte din faptul că oamenii ceasului de faţă au sterilizat în ei tocmai centrul ordinei şi al ierarhiei. Oamenii noştri nu mai cred sau cred vag în Supremul Orânduitor al vieţii şi al inimii. Şi mai de-aproape: oamenii noştri, deşi se numesc creştini, nu mai au în ei aproape nimic din comorile şi din energiile creştinismului. Aşa se înfăţişează pentru mine şi la aceasta se reduce imensa şi variata babilonie a durerilor şi a păcatelor noastre.

Trebuie să dăm încă o dată Bisericii lui Iisus Hristos precăderea şi creditul de altădată. Trebuie să reclădim în cugete Împărăţia Mântuitorului. Trebuie să aducem din nou la ascultarea *Evangheliei* turmele risipite şi bolnave.

Dar pentru aceasta avem nevoie de vitejii păstori sufleteşti de altădată! Ca să convingi, încă o dată, lumea că Iisus Hristos este Calea, Adevărul şi Viaţa, tu însuţi, păstorule şi învăţătorule, trebuie să te afli, zi cu zi, pe calea lui Hristos, iluminat de adevărul lui Hristos şi trăind cu febrilitate viaţa cea întru Hristos.

O mână de tineri licenţiaţi în teologie – unii ucenici ai mei, alţii întovărăşiţi cu ai mei – s-au hotărât să se dedice cu totul Domnului şi au îmbrăţişat viaţa călugărească. După ei, sunt gata să vie şi alţii.

Dar aceştia, curajoşi voluntari, au nevoie de o cazarmă proprie. Tinerii mei ucenici, de curând călugăriţi, spun cu dreptate că le trebuie o mânăstire aparte. Sacrificiul lor trebuie înţeles şi pus în toată lumina pe care o merită.

Cu toată libertatea şi cu toată încredinţarea că e vorba de o faptă care ne priveşte pe toţi, vestesc pe cei ce ne pot ajuta că acest grup de tineri călugări (preoţi şi diaconi, toţi licenţiaţi) caută, sfătuiţi şi conduşi de mine, un cămin monahicesc.

Nădăjduim să-l găsim, cu ajutorul Domnului, sub sceptrul şi sub mâna, plină de binecuvântări, a unuia dintre chiriarhii noştri.

24 noiembrie 1935

Să împărtăşesc azi cititorilor mei bucuria mare pe care au binevoit să mi-o facă doi dintre principii Bisericii noastre. Luând cunoştinţă despre strădaniile mele, să adun într-o mânăstire pe ucenicii mei teologi intraţi în monahism, doi dintre P. P. S. S. noştri chirarhi mi-au dat atingătoare dovezi de simpatie şi de solidaritate, oferindu-mi – independent unul de altul – câte-un sfânt adăpost în eparhiile respective.

Nu voi uita nici o clipă această mult mângâietoare ofertă şi la timp, cu ajutorul Domnului, nădăjduiesc s-o prefac în stâlpări de finic. Dar până atunci, mai este nevoie de unele lămuriri şi reveniri, pentru unii care pricep oblic sau fals ce anume vreau să fie viitoarea mânăstire.

Aşadar, pentru cei ce, cu bună-credinţă, mă întreabă şi se întreabă cum va fi aşa-zisa „mânăstire de intelectualii", iată răspunsul meu de azi: nu mă gândesc la o mânăstire pentru intelectuali. Aceştia, dacă îi îndeamnă inima, pot să găsească drumul şi altor mânăstiri.

Este vorba de o mânăstire unde vreau să văd adunați pe ucenicii mei din teologie, licențiați și doctori, intrați în monahism. Mi-este aminte să clădesc, cu acești elevi, deasupra licenței sau doctoratului în teologie, un etaj de elevație sufletească și de sinteză creștină, după modelul nemuritor lăsat nouă de marii inițiatori ai vieții monahale.

Un creștin de rând, dar un creștin veritabil, trebuie să fie un înțelept, o columnă în viforul ispitelor și o stâncă în fața mâniei oceanului. Și dacă așa se cuvine să fie simplul creștin, ce trebuie să fie atunci un slujitor al altarului și un director al conștiințelor?

Cu durere trebuie să constatăm că au pierit înțelepții din Biserică, sau dacă n-au pierit cu totul, trebuie să-i cauți tocmai pe la Schitul Durău și pe la M-rea Secu!... Dorim, precum cerbul dorește izvoarele, pe acești oameni prea înțelepți, care să covârșească veacul, și toate patimile veacului, și toată clocotirea lui, și toată deșertăciunea lui.

Așadar, râvnesc o revenire spre obârșii. O regăsire a sfintelor singurătăți în care s-au format eroii Bisericii de altădată.

19 ianuarie 1936

Acolo unde brațul Sulina se varsă în mare, s-a închegat, într-o vreme pe care legenda o transfigurează, originalul oraș Sulina, ridicat pe grinduri de-abia consolidate și pierdut în noianul trestiei și al bălților. Braț central al Dunării și cel mai însemnat pentru negoțul maritim, brațul Sulina a purtat, multă vreme, orașul cu același nume, ca pe o adevărată brățară bătută cu pietre scumpe din contribuția tuturor popoarelor stăpâne de corăbii. Dar nestatornicia lucrurilor omenești este prima dogmă a istoriei. Sulina, floarea gurilor Dunării, a început să se veștejească.

Totuși aceasta nu însemnează că trebuie să lăsăm numai poeziei și literaturii sarcina de a mângâia Sulina de bogățiile pe care nu le mai are. Sulina este pornită pe calea prefacerii și importanța ei va lua alt nume și altă înfățișare. Desigur că, într-o zi, frumusețile acestui colț al patriei vor fi mai ușor accesibile decât azi. Nouă ceasuri de cale cu vaporul – Galați-Sulina – deși petrecute între cer și apă, și cu depărtate încadrări de stuf și de dumbrăvi, însemnează o zi întreagă de călătorie, la care trebuie să mai adăogăm, pentru bucureșteni, de pildă, distanța București-Galați. Cu toate acestea, țărmul mării, așternut cu nisip pe întinderi de kilometri, farmecul neasemuit al Bălții, hrana abundentă și sănătoasă pentru cei ce vor să-și repare puterile... sunt bogății statornice ale Sulinei și faima lor începe să dea orașului o crescândă populație de vară.

Într-o zi, când poate „bara de la Sulina" va rămâne în trecutul navigației pe Dunăre, orașul va trăi mai departe, prin bălțile înconjurătoare, prin originalitatea lui de Veneție românească și prin plaja fericită și imensă, care se întinde până la brațul Sf. Gheorghe. În previziunea acestei zile, Sulina trebuie pregătită și consolidată. Acum o jumătate de veac și mai încoace, când Sulina era cu adevărat arca lui Noe, oprită la gurile Dunării, amestecații ei locuitori au zidit o biserică lipovenească, una grecească, una romano-catolică și o capelă anglicană... Dar o biserică ortodoxă românească, din capul locului, n-a existat... Biserica de azi este o moștenire de la rușii ortodocși, dacă nu chiar de la lipoveni.

La începutul acestui veac, un preot român energic și ambițios a pus temeliile unei adevărate catedrale și a stăruit până când catedrala a fost gata de roșu și învelită cu aramă. După război, actualul preot – plin și el de râvnă și de dorul izbânzii – a continuat opera începută, a înveșmântat frumos biserica pe din afară și i-a pregătit o salbă de icoane-medalioane, lucrate în mozaic de maestrul Norocea... Dar lucrul e migălos și scump, banii (adunați cu mari silințe) s-au terminat și salba de medalioane exterioare așteaptă, în lăzi, oracolele viitorului!

Este un sfert de veac de când corăbiile tuturor mărilor și tuturor popoarelor trec în sus și în jos pe brațul Sulina, și Catedrala Sf. Nicolae – ridicată aci, pe chei, între Palatul Comisiunii Europene a Dunării și Capela Anglicană – tot n-a

apucat ziua târnosirii şi tot n-a trăit extazul primei Sfinte Liturghii!

Ştiu prea bine că sunt, în toată ţara, multe sfinte locaşuri începute şi încremenite în calea către prima Liturghie. Nu sunt bani!... Să ne ierte Dumnezeu! Suntem prea ocupaţi cu alte închegări, instituţii, organe şi organisme ale timpului şi ale lui Mamona!...

Cred, însă, că această sfântă biserică din Sulina, începută acum 30 de ani şi aşezată, ca prin ironie, între Palatul Comisiunii Europene a Dunării şi Templul Anglican, are o categorică precădere şi ne cere grabnice şi definitive eforturi, pentru terminarea ei. Dacă Sulina începe să fie altceva decât ce-a fost până acum, e constrângător necesar să-i dăm o însemnătate nouă şi un centru nou de viaţă.

Catedrala din Sulina va înlocui „bara de la Sulina".

23 august 1936

Misionarii Eparhiei Romanului s-au adunat şi anul acesta, pentru câteva zile de învăţătură şi de reculegere. Cred că şi celelalte eparhii ţin cu fermitate această măsură a săptămânii de retragere, la o mânăstire, impusă preoţilor mai tineri şi îndeosebi misionarilor.

Eparhia Romanului a făcut din această măsură o adevărată tradiţie. P. C. părinte consilier Ion Vornicel este vistiernicul acestei tradiţii şi omul de cumpănită energie care procură, an după an, preoţimii de sub ocârmuirea episcopiei Romanului, cele câteva zile de înviorare duhovnicească.

Anul acesta, săptămâna de reculegere a început printr-o pioasă manifestare publică, în biserica parohială din Adjud şi a continuat departe de zgomotul lumii, în schiturile Sihastru şi Oancea, peste Siret şi deasupra luncilor Siretului, cele transfigurate de toamnă.

Episcopul eparhiot P. S. Lucian a trimis în mijlocul taberei misionare pe vicarul său P. S. Ilarion, arhiereul blajin şi părintesc ale cărui mâini au consacrat preoţi aproape jumătate din clerul Moldovei de Sus.

Marile probleme, azi la ordinea zilei, au fost cercetate, acolo, în pacea sfintelor schituri tăinuite de dumbrăvile carpenilor cu frunza ruginită. Dar toate întrebările şi toate discuţiile se isprăveau, mărturisit sau nemărturisit, înaintea acestei porţi severe şi acestei implorări: „Doamne, dă-ne mai multă credinţă" (*Luca* 17, 5).

Vedem şi constatăm împreună cu toţi cei ce iubesc Biserica şi grozavele încercări prin care trece societatea creştină europeană, dar şi lipsurile şi inconformităţile marii familii eclesiastice.

Dăunăzi, într-un articol bine gândit, colegul meu Dragoş Vrânceanu conchidea cu dreptate: *Zidurile Bisericii le întăresc mulţimile în valul lor de devotament, din afară; dar corpul ei mistic dinăuntru trebuie nutrit cu încă mult apostolat.*

Aşadar, grabnica şi universala noastră datorie este să redăm slujitorilor altarului străvechea şi fericita vitejie duhovnicească. Mai multă credinţă! Mai mult devotament pentru moştenirea lui Iisus Hristos! Mai multă adâncire în măreaţa şi covârşitoarea taină a răscumpărării noastre prin sublima jetfă de pe Golgota!

Ca să întinerim creştinismul nostru, trebuie să ne întoarcem iar şi iar la cristalinele izvoare primare. Învăţătura Mântuitorului a fost sorbită, trăită şi fericit aplicată de eroii creştinătăţii, de marii dascăli de odinioară, de sfinţii şi de vlădicii din vremile de aur. Cum simţeau ei pe Iisus Hristos? Cum îl predicau noroadelor şi ce predanii sfinte ne-au lăsat ei în Biserică?

Dogma creştină nu este primitoare de evoluţie şi de variante, mai mult sau mai puţin deghizate. Învăţătura dată nouă prin dumnezeiască descoperire nu poate fi supusă capriciilor şi intereselor noastre trecătoare.

Dacă adevăr simţit de toţi este că slujitorii *Evangheliei* şi ai Altarului trebuie ridicaţi spre înaltele lor chemări, apoi această ridicare trebuie făcută cu mijloacele şi în spiritul Sf. Pavel, Sf. Ion, Sf. Vasile, Sf. Grigore şi al celorlalţi viteji ai Bisericii.

În rezumat: zguduiturile ceasului de față ne-au adus aminte de Dumnezeu și de Biserica Lui și ne-au umplut inima de nostalgii creștine.

Dar ne dăm seama că și noi și chiar slujitorii Bisericii trebuie să fim „nutriți cu încă mult apostolat".

Să vedem, atunci, care sunt sfintele merinde apostolice!

25 octombrie 1936

Prea Cuvioase părinte, îmi scrii lucruri serioase și grele, la care știu că te gândești de multă vreme. E o problemă uriașă care se pare că întrece cu mult puterile și devotamentul creștin al generației noastre. Și pe mine mă preocupă aceleași gânduri; și pe mine mă prigonesc întrebările care te-au prigonit... Dar P. C. ta le-ai dat un răspuns și o odihnă, care, pentru mine, stau departe, în transparența zării, ca silueta Ceahlăului, când o vezi din codrul Pașcanilor. Mă voi explica pe larg asupra acestui punct, în viitoarea mea lucrare: *Împărăția Prea Sfintei Euharistii*, dacă Dumnezeu va voi să-mi mai dea câțiva ani de viață și liniștea mânăstirească întru care poate fi cugetată și scrisă o asemenea carte.

Rămâne în picioare – vai! ca Turnul Colții, după cutremur – problema monahismului ortodox. Deși mai bătrân ca P. C. ta, totuși eu, poate fiindcă n-am făcut amara experiență pe care ai făcut-o, sunt mai tânăr și tot mai cultiv un ogor de iluzii... Vei ști, mai târziu, despre ce este vorba. Deocamdată, suntem apriorric înțeleși. Dacă vrem să păstrăm creștinismului nostru cununa divinelor lui calități primare, trebuie să-l simțim și să-l predicăm de-a pururi ca o bisericuță cerească asupra nestatorniciei și a vremelniciei. Cu aceleași comparații, întrebuințate de mii de ori, de două mii de ani încoace, vom spune că misterul credinței creștine integrale – adică Domnul Euharistie *în mijlocul nostru* – este analog fericitei ancorări, într-un port ferit de furtuni, după o tragică navigație.

Biserica noastră are veșnic nevoie de un corp de elită, din care să-și recruteze pe principii și pe eroii săi. Acest corp de

elită a fost, de la Sf. Pavel încoace, corpul marilor jertfitori, pentru Iisus Hristos și pentru sublima Lui iubire. Nu este lucru ușor! Puțini putem să ne lipsim de mângâierile familiei. Puțini putem să înlocuim, în inima noastră, mica familie (soție și copii) cu marea familie: obștia creștină. Puțini putem să lăsăm perdeaua Ușilor Împărătești peste amăgitoarea și chemătoarea priveliște a lumii acesteia!

Dar trebuie să ne găsim câțiva! Sunt pline căile și coridoarele istoriei de armatele împăraților. Milioane și milioane de soldați! Și numai o mână de eroi! Tot așa și cu milițiile Crucii. Aceste milioane creștine trebuie să-și aibă căpitanii și vitejii lor. De unde să-i luăm? Unde să-i pregătim? Seminariile sunt o pepinieră elementară. Facultățile de Teologie pot fi de-abia un pronaos. Numai severa mânăstire are puterea să refacă și să consolideze dispozițiile sufletești, dovedite în seminar și în facultate.

Experiența s-a făcut. Biserica Mântuitorului nu se simte fericită sub conducerea birocraților. Funcționarii și funcționarismul sunt plaga Bisericii. Toate susținerile contrarii, toate declamațiile și toate pseudoenciclicile, pline de optimism, lasă inima goală, ochii uscați și biserica pustie.

Ne trebuie mânăstiri puternice, călugări neprihăniți și o nouă convingere biruitoare că din mânăstiri și din călugări vom ridica din nou primatul spiritualității creștine. Ne trebuie oameni tari, crescuți auster, soldați rigizi ai Duhului, care să nu tremure și să nu bâlbâiască, nici înaintea potentaților veacului, nici înaintea aurului, nici înaintea femeii.

Ești desăvârșit de convins de aceste lucruri precum sunt și eu. Dar ai dezlegat problema într-un chip curajos și personal... Eu mai am iluzii și, probabil, încă vreo câțiva ani de zbucium...

Dumnezeu să-ți păstreze liniștea duhului și numele scris în cartea vieții!

23 mai 1937

Mi-aduc aminte că am văzut în Istanbul o moscheie a cărei ruină era o capodoperă de pitoresc și de măreață

melancolie. Cred că era moscheia Azab-Capir, aşezată pe Cornul de Aur, între bărci, otgoane, grămezi de gunoaie, coji de pepene şi găleţi de saramură, dar şi alături cu comorile de safir ale golfului şi faţă în faţă cu marile moschei de peste golf...

Agonia acestei moschei era imperială. Influenţa şi totala ei nimicire era subjugător de frumoasă... Cornul de Aur n-o lăsa să-i fie moartea de ocară. Dar, ce izbăvire, ce despăgubire şi ce mângâiere poate să găsească sufletul privitorului creştin, când se uită cu jale la cele câteva biserici care agonizează în centrul Capitalei României?

Am trecut azi pe lângă una din ele... Sărmanul sfânt locaş!... O lepră universală i-a mâncat toate tencuielile şi cărămida tânără are tonuri şi înfăţişare de răni într-o carne încă nedecolorată. Ferestrele sunt oarbe ca ochii orbului. Un acoperiş provizoriu – pus după ce turlele au căzut, pe la sfârşitul veacului trecut – s-a pleoştit, s-a găurit şi s-a degradat ca o pălărie din gunoaie. Jos, zidul este, de jur-împrejur, igrasios, măcinat, oropsit şi insultat, într-un chip care trece din nepăsare în atrocitate blasfematorie. Ce poate să fie înăuntru?... Cum lăcrămează sfinţii? Ce depoziţie fără nume trebuie să fie în altar şi pe prestolul cu sfinţenie indelebilă, aşadar, simţitoare la toate profanările?

Ce înţeles poate sa aibă agonia acestor venerabile monumente, pe care noi le prefacem în monumente de nesimţiri şi ale păgânătăţii noastre? Cu ce scop sunt păstrate, ani şi zeci de ani, sub ochii miraţi şi îndureraţi ai celor ce mai cred în sanctitatea locaşurilor Domnului şi în deosebirea dintre sacru şi spurcat? Credeam, mai de mult, că trebuie să fie la mijloc o mare greutate să prefaci în movile de cărămidă şi de moloz o veche şi puternică zidire... dar azi vedem, zilnic, cum dispar din Bucureşti case mari, ca nişte palate, ca să lase locul altor palate... Poate tragem mereu nădejde că într-o zi, cine ştie când..., sfânta biserică în agonie o să fie restaurată şi redată Sfintei Liturghii!

Cine poate să mai aibă asemenea nădejde, pentru sfânta şi jalnica biserică din dosul Spitalului Colţea... Şi dacă nimeni nu

mai crede că biserica aceasta va mai avea a doua tinereţe, pentru ce e lăsată aşa, să sfâşie simţirea celor ce mai sunt creştini şi mai cred în Biserică şi în Liturghie?

Este un laţ şi o ispită amară pentru credinţa celor simpli. Dar este o durere fără nume pentru cei ce pot să gândească şi să se întrebe... Cine are interes să scandalizeze simţul nostru de respect pentru cele sacre, păstrând în gunoi şi în ocară aceste ziduri venerabile?

Vă rog cugetaţi că nepăsarea sacrilege, pe care o dovedim faţă de aceste câteva locaşuri din Capitală, pledează mai mult pentru anarhie religioasă, decât pledează pentru cucernicie toate predicile rostite, în Bucureşti, timp de douăzeci de ani.

Orice socoteli, aşteptări, planuri, rezistenţe şi amânări... sunt păgubitoare şi fără iertare. Ruina unui sfânt locaş, prelungită de zeci de ani şi agravată, pare că diabolic, cu înfruntarea sporită zilnic, se preface pentru conştiinţa şubrezilor noştri creştini în îndemn la apostazie şi în predică anarhică.

Un popor cu adevărat credincios şi o lume de conducători, cu grijă să nu scandalizeze pe cei mici, nu pot să rabde, cu anii, ulcerele Bisericii lui Iisus Hristos!

14 iunie 1937

Este fapt pe care nu putem nici să-l tăgăduim, nici să-l desfiinţăm că vreo câteva din marile noastre mânăstiri sunt staţiuni climaterice, cercetate în fiecare vară de mii şi de mii de oameni. Dacă e bine sau nu e bine să răbdăm această situaţie, e altă problemă. Deocamdată lucrurile sunt cum sunt şi nu putem să întrevedem transformarea lor. A fost, nu prea de mult, un ierarh care a încercat să închidă porţile mânăstirilor şi să poftească aiurea pe dornicii de vilegiatură la mânăstire. N-a izbutit. S-a pomenit că toată lumea este potrivnică măsurii lui şi atunci bietul om şi-a revocat poruncile. Neapărat, era mai bine să nu le fi dat. Trebuia să stea mult la socoteală şi la sfat cu sine şi cu sfetnicii scaunului mitropolitan şi pe urmă să ajungă la concluzia... că mânăstirile care au fost deschise, pe timpul

verei, laicilor – de vreo 50-60 de ani încoace – nu mai pot fi declarate interzise.

Dar mi se pare că drumul mirenilor spre mânăstirile noastre este tot atât de vechi ca şi aceste sfinte locaşuri. Strămoşii noştri alergau şi se închideau în mânăstiri când pornea arşiţa năvălirilor şi a războaielor. Noi am mers mai departe şi căutăm pacea lor şi răcoarea lor când pornesc căldurile lui iulie şi ale lui august. Propriu vorbind nu ştiu dacă s-ar putea stabili cu precizie, când anume a început la noi dezlegarea pentru mireni să petreacă vara la mânăstire. Vlădicii de la Curtea de Argeş mi se pare că au dat prima dezlegare, pentru mica mânăstire care înconjura, pe vremuri, scaunul lor vlădicesc. Nu vorbeşte Iulia Hasdeu, undeva, de o vară petrecută cu părinţii ei la Mânăstirea Curtea de Argeş? Nu începe romanul lui Grigore Grandea, *Fulga* (desfătarea părinţilor noştri), cu o dulce şi naivă înfiripare idilică, tocmai la Mânăstirea Curtea de Argeş?...

Să lăsăm situaţia aşa cum este şi să vedem ce-am putea să facem pentru folosul tuturor. Pe mireni nu putem să-i mai gonim din mânăstirile consacrate localităţi climaterice, dar putem să adăogăm la odihna lor de vară multe mângâieri şi mulţumiri sufleteşti. O ştim din proprie experienţă: mulţi dintre vizitatorii mânăstirilor au cele mai bune dispoziţii ca să se apropie şi să iubească buna cucernicie. Sunt destul de rari acei fii ai Satanei, acei blasfematori, veniţi la mânăstire numai cu gândul să înfrunte, să batjocorească şi să pângărească. Marea majoritate sunt oameni de treabă; aceştia vin cu drag, şi duminica şi peste săptămână, să asculte sfintele slujbe şi să mângâie în taină atâtea şi atâtea dureri ascunse, pe care ni le ştim singuri şi fiecare. Sunt sensibilităţi privilegiate care se reculeg şi se înviorează ascultând, în adâncă luare-aminte, cântările şi lecturile din biserică. Totuşi, ce binevenită ar fi pentru toţi – şi mai simţitori şi mai puţin simţitori – o inteligentă şi abil condusă catehizare, într-un şir de predici sau de conferinţe religioase, chibzuite din vreme şi afişate la poarta mânăstirii!

Este timpul şi vadul unde cerbii coboară să se adape! Totdeauna marii vânători de suflete au ştiut unde să pândească şi

cum să pândească. E un prilej minunat să aştepţi, cu preocupările şi cu devotamentul apostolului, aceste suflete deschise şi primitoare, tocmai acum, şi tocmai aci, unde crâncenile griji ale luptei pentru viaţă sunt suspendate şi unde dumnezeiasca înţelepciune creştină e preamărită de străvechii poeţi bisericeşti!...

Evident că bunul-simţ ar trebui să fie, în toate acestea, marele regizor. Nu am trimite, în această împrejurare delicată, ca predicator de vară, la mânăstire, pe orice părinte, sau pe orice catehet, meritos în parohia lui şi bun în grad între enoriaşii lui. Ar trebui alte alegeri, alte criterii şi alte jertfe – şi, fără îndoială, şi alte capete răspunzătoare.

Iată cum parohia sămănătorului ar putea întinde puterile ei veşnic minunate, chiar şi peste un ogor socotit, în genere, ca ingrat.

6 septembrie 1937

Profesorul meu de drept bisericesc de odinioară, învăţatul şi bine pomenitul Constantin Erbiceanu, ne spunea, la cursul lui, cum că la un popor din Peninsula Balcanică urna electorală, când vin alegerile, este aşezată în pronaosul bisericii. Poate că azi lucrurile s-au modernizat. Neuitatul meu dascăl spunea aceasta acum vreo 38 de ani, iar informaţiile lui erau şi mai vechi.

Faptul (încă existent sau, acum, numai istoric) merită să fie subliniat. Acei oameni care puneau urna în biserică recunoşteau pasiunea lor politică, dar şi respectul lor de cele sfinte. Ei mărturiseau, prin procedeul lor, că nu se pot domoli în luptele şi în fierbinţeala lor cetăţenească decât lăsând Sfânta Biserică să-i dojenească şi să-i astâmpere.

Bună pildă şi bună lecţie, pentru anotimpurile noastre electorale! Interesele noastre pământeşti, rivalităţile şi patimile noastre au nevoie pururea de un frâu şi de un regulator. În decursul miilor de ani, societăţile şi organizaţiile omeneşti trecătoare au pus pe grumazii omului, rău din tinereţea lui (*Geneza*, 8, 21), jugul pravilelor şi al pedepselor. Dar pravila omenească

e slabă şi jugul fricii civile este prea fragil, pentru violenţa răzvrătirilor omului.

Singură frica de Dumnezeu este şi rămâne, neclintit, începutul înţelepciunii şi al rânduielii dintre noi. În vremurile când se turbură apele sociale şi când ne frământă faptele şi interesele, se vede mai limpede ca totdeauna ce binefacere este, pentru comunitatea omenească, frâul disciplinei religioase.

Suntem răi, plini de apetituri şi de ambiţii, suntem aprigi şi necruţători în rivalităţile şi ciocnirile dintre noi. Suntem copiii care ne încăieram zilnic, în casa părintească! Vai de casa noastră, dacă nu este în ea autoritatea întreagă şi mâna severă a tatălui şi a mamei! Cine să ne stăpânească, să ne apere pe unii împotriva celorlalţi, să taie unghiile celor agresivi şi să ocrotească pe cei nevoiaşi, dacă în casa noastră nu mai este sfânta frică?

Cât de mari şi de binecuvântate ne apar acele veacuri de aur, când măreaţa Biserică a lui Hristos încovoia cerbicia trufaşilor, interzicea răzbunările celor mari şi întindea sfântul ei omofor deasupra gloatelor nevoiaşe şi adânc cucernice!

Viaţa noastră constituţională se găseşte încă o dată în faţa unei scadenţe electorale. Vor fi zguduituri, întreceri, excese, poate chiar violenţe regretabile... Cine va fi mai mare între noi? Cine va supraveghea pe copiii care se joacă de-a votul? La cine vom alerga să denunţăm pe turbulenţi, pe nărăvaşi, pe fraţii răi?... Dar nu este o instituţie în ţară? N-avem organele autorităţii şi ale legilor?... Oricât le-am avea, ele sunt exterioare şi cu putere mărginită. Ele nu fac poliţie superioară, o magistratură supramine, cel ce stă ascuns în mărăcinii gândurilor perverse şi ai planurilor ucigaşe!...

Astfel, iar şi iar, te întorci cu dorul şi cu părerea de rău spre sfânta autoritate care singură obligă, guvernează şi pedepseşte în chip suveran. Vă închipuiţi ce odihnă pentru noi toţi, ce siguranţă obştească am avea, când, în zbuciumul zilelor şi al pământeştii noastre deşertăciuni, ar sta între noi, sensibilă şi respectată, imparţială şi severă, falanga servitorilor altarului!... Dacă nu putem să fim atât de originali ca acei balcanici care se duceau să voteze la biserică, am şti, cel puţin, în sfera electorală apropiată, că între noi funcţionează o poliţie superioară, o magistratură suprapământească, cu mai multă influenţă decât cealaltă, o putere regulatoare şi sigură.

Când se vor întoarce acele vremuri de dezrobire a Bisericii Mântuitorului? Când vom pricepe definitiv că menirea noastră, în mijlocul popoarelor creştine, este să fim arbitrii lui Hristos, solii lui imparţiali şi justiţiarii lui?...

„...Scrie îngerului Bisericii din Laodichia: Ştim faptele tale, că nu eşti nici rece, nici fierbinte. O, de-ai fi rece sau fierbinte!..." (*Apocalipsa* 3, 14-15).

29 noiembrie 1937

CUVÂNTUL DOMNULUI

Un învăţat englez, specialist în drămuirea textelor biblice originale, scria odată astfel:

„Sunt oameni cu dare de mână care poftesc să aibă în preajma lor ultimele invenţiuni ale electrotehnicei, dar care n-au nici o dorinţă ca să-şi agonisească cel mai garantat text critic al *Noului Testament* grecesc..."

Acest englez, pentru infinita lui naivitate, ar fi meritat să cunoască societatea noastră şi să trăiască printre noi. El vorbeşte de textul grecesc al *Noului Testament*, bine ştiind că versiunea englezească a *Sfintei Scripturi* este bun naţional, la îndemâna tuturor fiilor Albionului. Ce să zicem noi, românii, nu faţă de superlativa pretenţie a savantului, dar faţă de superlativa situaţie a fiecărui englez, ştiutor de carte şi (fără doar şi poate) cititor al *Bibliei*!...

Nouă ne mai trebuie poate încă o sută de ani până să ajungem acolo unde popoarele culturale apusene se găseau acum un veac şi două veacuri.

Dacă îngerii Domnului ar voi să facă, printre noi, un control de sărbători şi să cerceteze – pentru informarea noastră – câţi români ştiutori de carte vor citi câteva pagini din *Sfânta Evanghelie*: rezultatul ar înveseli adâncurile Iadului şi pe toţi cei ce sălăşluiesc în ele!

Cartea cea mai puţin răspândită şi cea mai puţin citită, la noi, în vremea de faţă, este *Biblia*. Cum am putea să ne închipuim, în mediul şi în casele noastre, acele înduioşătoare adunări de familie din ţările nordice: tata sau bunicul stând, cu

Biblia, deschisă, sub lumina lămpii şi citind celor ce fac roată în jurul lui, *Evanghelia* Naşterii Mântuitorului!...

A, dar sunt două obiecţii pe care poate să mi le facă imediat un cititor subtil.

Prima: noi suntem societate creştină ortodoxă şi cele ce sunt scrise în *Biblie* le ascultăm la biserică, din gura servitorilor Altarului. Tatăl sau bunicul norvegian e, pur şi simplu, un pastor care citeşte acasă, evanghelia zilei...

A doua obiecţiune: lectura *Bibliei* nu este obicei pravoslavnic, atât de adevărat că nici măcar nu ne dăm osteneala să desţelenim, pentru cititorii secolului nostru, vechile ogoare ale lui Şerban Cantacuzino...

Mare noroc că suntem ortodocşi! Cum am explica şi cum am scuza, într-altfel, analfabetismul nostru biblic? Iar faptul că în limba literară românească de azi nu există o versiune acceptabilă a *Sfintelor Scripturi*, ne recomandă, iarăşi şi iarăşi, generozităţii Institutului Biblic Britanic.

22 decembrie 1929

Disraëli, celebrul romancier şi om politic englez, a rostit odată, la Oxford, într-o cuvântare memorabilă, următoarele: „Omul este o creatură născută ca să creadă. Şi dacă nici o biserică nu i se va înfăţişa ca să-l călăuzească cu ale sale titluri de adevăr sprijinite pe tradiţia vârstelor sacre şi pe convingerea generaţiilor nenumărate, atunci el va găsi altare şi idoli în propria sa inimă şi în propria sa închipuire... Ni se spune că descoperirile ştiinţei nu mai coincid cu învăţăturile Bisericii... Chestiunea este aceasta: omul este, oare, o maimuţă sau un înger? Domnii mei, eu sunt de partea îngerilor..."

Marele Disraëli „credea din toată inima că lumea e divină, pentru el existenţa (şi a lui proprie, îndeosebi) era o minune..."

Disraëli, şeful conservatorilor englezi, avea, în faţă, ca adversar, pe profund piosul Gladstone, şeful Partidului Liberal. Fericită ţară şi fericit popor unde conducătorii opiniei şi ai tre-

burilor publice se întreceau între sine prin concepţii idealiste şi simţire creştină!

În timpul luptelor politice, lungi şi interesante, dintre Disraëli şi Gladstone, o fracţiune liberală se desparte de trunchi şi formează – cu o denumire luată din *Biblie*, ca poreclă – grupul Adullamiţilor... Toată Anglia ştia ce era peştera Adullam şi ce s-a petrecut în jurul ei, în zilele lui David.

Într-o zi pronunţând un discurs în Parlament, Gladstone citează un cuvânt din *Sfânta Scriptură*. Cineva dintre cei de faţă opinează ca citatul este inexact. Gladstone îi răspunde: – Se zice că am oarecare cunoştinţă despre poemele omerice. Renunţ bucuros la această cinste, dar nu pot primi să mi se atribuie un *lapsus memoriae*, când e vorba de *Sf. Scriptură*...

În Anglia, *Sf. Evanghelie* şi toată *Biblia* însemnează bun sufletesc naţional. Primii-miniştri, membrii Parlamentului, ca şi fiii cei mai umili ai neamului englez sunt metodici, sunt zilnici cititori ai *Sfintelor Scripturi*.

Când citeşti istoria literaturii engleze, găseşti această cugetare: n-am putea imagina apariţia lui Shakespeare, fără *Biblia* engleză, care a apărut mai-nainte...

Nu este de mirare dacă, de câtva timp, s-a ivit printre noi o specie sufletească nouă, dornică de o nouă *Biblie* românească...

Sanctitatea sa Patriarhul şi-a exprimat, deunăzi, atingătoarea dorinţă să-i căptuşim cripta în care se va odihni, cu operele Sfinţilor Părinţi, greci şi latini, traduşi şi tipăriţi în româneşte... Îi urăm, din toată inima, vârsta lui Matusalem, ca să-şi vază izbândit acest vis impunător. Dar îl rugăm, adânc respectuos, să cugete că o podoabă mai sobră şi cu adevărat *in the right place* este tocmai *Sfânta Scriptură*, tradusă şi tipărită în zilele Sanctităţii sale.

12 ianuarie 1930

Am sub mâna mea o carte, deosebit de folositoare celor ce se simt creştini şi vor să sporească în creştinism,

anume: *L'étude de la „Bible"* scrisă de un renumit învăţat romano-catolic, L. Cl. Fillion.

Autorul îşi tratează subiectul în chip literar şi familiar, scriind epistole unui prieten. Între aceste epistole sunt două care demonstrează adevărul că Iisus Hristos este centrul întregii *Sfinte Scripturi* al celor două *Testamente*.

S-a spus de mult că toată viaţa şi activitatea Mântuitorului au fost larg şi integral destăinuite, cu sute de ani mai înainte de ivirea Lui în lume. Naşterea Lui suprafirească, spiţa neamului, caracterul activităţii Sale, patima şi învierea Lui au fost, prin proorocire şi prin simbol, vestite lumii cu mult mai înainte de „plinirea vremii". Aceste proorocii şi această vastă galerie de icoane simbolice se cuprind în cărţile *Vechiului Testament*. Iisus Hristos este centrul şi raţiunea ultimă a *Vechiului Testament* precum este figura solară şi divină, care stăpâneşte tot *Noul Testament*.

Sfântul Ambroziu este acela care, într-un înalt avânt de elocvenţă, mărturisea creştinilor săi: – Cupa înţelepciunii este în mâinile voastre. Această cupă însemnează: *Vechiul* şi *Noul Testament*. Bea din ea, căci bei pe Hristos... Bea Cuvântul, din cele două *Testamente*...

În şcolile teologice din Evul Mediu avea curs şi înţeles această maximă profund adevărată: *Novus Testamentum in Vetere latet; Vetus Testamentum in Novo patet*.

Aceste idei, această evidenţă, aceste constatări elementare... sunt pentru lumea noastră românească probleme dificile şi temute pe care unii le dezlegăm prin... completă ignoranţă, iar alţii printr-o obtuză şi furioasă ireceptivitate.

Ce ne trebuie *Vechiul Testament*!... Ce ne interesează începuturile, dibuirile, vagabondările, luptele, înfrângerile, biruinţele şi toate peripeţiile şi toate vicisitudinele religioase, sociale şi politice ale unui popor asiatic de acum două şi trei mii de ani?...

Şi ceea ce este mai extraordinar este că această interpelare o auzim, de multe ori, nu din gura unor laici mai mult sau mai puţin liber-cugetători, dar din gura unor membri ai clerului Bisericii noastre, iconomi ai învăţăturii lui Iisus Hristos!

Ne trebuie încă mult până vom ajunge să pricepem şi să preţuim maxima academică din Evul Mediu. Până atunci stăm ferecaţi sub această sentinţă a Fericitului Ieronim: *Ignoratio Scripturarum ignoratio Christi est*.

16 februarie 1930

Cartea lui sir Charles Marston: *„The Bible" is true* a fost tradusă în franţuzeşte de către Luce Clarence sub titlul: *„La Bible" a dit vrai* (Paris, Librăria Plon).

O recomand cu stăruinţă cititorilor mei. Vor învăţa, citind-o, multe lucruri neaşteptate şi aducătoare de folos sufletesc. Vor învăţa, încă o dată, pe ce temelii de adevăr dumnezeiesc se ridică augusta catedrală a *Sacrelor Scripturi* şi se vor odihni la umbra pridvoarelor eterne.

Aţi auzit atâtea şi atâtea obiecţiuni, îndoieli, tăgade şi atacuri împotriva *Bibliei*! De atâtea ori, nu numai subţiratica licenţă în vreo ştiinţă oarecare, dar chiar şi bacalaureatul s-au ridicat cu mândrie şi cu pretenţii împotriva anticului Moise şi a erudiţiei lui egiptene!

Veţi vedea în cartea lui sir Charles Marston ce comori confirmative au scos şi scot zilnic la iveală, din ruinile oraşelor Babiloniei şi din necropolele faraonilor, arheologii zilelor noastre. Iată, de pildă, apropieri şi precizări uimitoare: principesa egipteancă, care adoptă pe pruncul evreu, găsit într-un coşuleţ, în papura Nilului, se numea Haţepsut. Era fiica lui Tutmes I. A fost un fel de Semiramidă a Egiptului, care, timp de patruzeci de ani, a avut mare înrâurire asupra treburilor statului. Tot patruzeci de ani a ţinut şi favoarea de care s-a bucurat Moise, la curtea faraonilor. După moartea protectoarei lui, Moise părăseşte Egiptul.

Dar cercetările arheologice aduc confirmări surprinzătoare multor alte fapte şi aserţiuni ale *Sfintei Scripturi*. Religiunea primilor familii omeneşti, problema potopului, existenţa lui Avraam, dărâmarea Ierihonului... şi un noian de chestiuni conexe... sunt viu scăldate în lumină de munca metodică şi reve-

latoare a învăţaţilor arheologi. Să ne bucurăm de roadele acestei munci şi acestor silinţe, care tind să consolideze, în faţa ştiinţei şi a conştiinţei noastre, sublimul adevăr că stelele au un stăpân şi sufletele noastre o inviolabilă lege morală.

Sărmanul nostru veac e ameţit şi se clatină. Ameţeala şi oscilaţiile lui vin din ameţeala şi buimăceala noastră a tuturora şi a fiecăruia în parte.

„*Biblia* a spus adevărul!" iată ceea ce cucereşte şi reasigură cugetele noastre, când luăm asupră-ne nobila muncă de cercetare. Cartea învăţatului englez este un loc bun de popas pentru cei ce vor să înceapă – cu ajutorul Domnului – calea către Adevăr.

10 mai 1930

Însemnez cu mulţumire că numeroşi sunt cei ce doresc să ştie – când se va arăta în librării *Biblia* românească, acum din nou tradusă? Ca unul care ştiu ceva în privinţa aceasta, vestesc pe cei nerăbdători (şi nerăbdători, cu drept cuvânt), că *Biblia* nou tradusă este azi, aşa zicând, „gata de roşu". Cu alte cuvinte, traducerea, în prima ei stratificare – stih peste stih! – este aproape isprăvită.

Mai rămâne o muncă importantă, un răstimp de încordare, de netezeală şi de ciocăneală, care nu poate să fie tocmai scurt şi care ar însemna tencuielile şi zugrăveala... Şi Sanctitatea sa Patriarhul, preşedintele de onoare al lucrării, şi noi salahorii care ne-am prins la lucru exersăm rezistenţa şi toată bunăvoinţa noastră, pentru buna îndeplinire a acestei opere atât de grele.

Sunt în faţă trei traducători; sunt trei colaboratori care şi-au împărţit – inegal, ce e drept – materia de tradus. Sunt trei stiluri, trei lexicoane, trei ritmuri sufleteşti, ca să nu mai vorbim de competenţa filologică a celor trei. Cum îi aducem la acelaşi numitor? Cum grăpăm, de trei ori, fiecare ogor în parte?

Privim cu admiraţie traducerea episcopală anglicană, admirabila *Biblie* engleză. Câte silinţe, câte discuţii, câte revizuiri, cât argint şi cât aur al răbdării a fost topit şi a fost iernat aici, ca să iasă totul: atât de masiv şi totuşi atât de zvelt, atât de solid şi totuşi atât de clar sunător!

Şi mai este ceva, ba sunt mai multe... Voi, scumpii mei impacienţi, care aţi voi să aveţi, la căpătâiul vostru, noua *Sfântă Scriptură*, până la toamnă, până la iarnă, puteţi voi să bănuiţi din câte mii de fragmente este alcătuit timpul pe care-l hărăzim acestei opere naţionale?... Ştiţi voi din ce guri de lup trebuie să smulgem ceasurile închinate traducerii *Sfintei Scripturi*?... Cine poate să vorbească pe şleau despre această sfâşietoare chestiune şi de toată tragedia ascunsă în inima Meşterului Manole?...

Ieronim a tradus *Biblia* în augusta sihăstrie din Chalchis. Luther a început s-o traducă în tăcutul şi misteriosul castel Wartburg. Fericiţi solitari, care nu ştiau poverile, durerile şi pulverizările de energie şi de timp, din această viaţă seculară, invadată de nedreptate şi de dezordine!...

Voi care aprindeţi sus pe înălţimi făcliile culturale n-aţi voi să pogorâţi aici în râpa noastră, ca să vedeţi cum ne luptăm să scoatem, la ţărmul naţional, stânca cu diamante în inimă?...

O *Biblie* nouă românească va fi pusă sub tipar în toamna aceasta. Sanctitatea sa Patriarhul a primit deunăzi, din mâna celor ce au pregătit noua traducere, ultimele cărţi ale *Bibliei* ortodoxe (afară de două sau trei). Mai sunt în drum oarecare piedici, oarecare formalităţi, dar faptul este îndeplinit: *Biblia* lui Şerban Cantacuzino are o moştenitoare.

Desigur, suntem destul de zăbavnici. Noutatea noastră de azi este – pentru alte neamuri creştine şi ortodoxe – eveniment bătrân de zeci de ani. Probabil că noi înfăţişăm, sufleteşte, regiunea unde arborele sacru înfloreşte mai târziu decât oriunde.

Trebuie să recunoaştem că, privitor la tipărirea *Scripturii*, şi odinioară şi azi, au fost împrejurări externe care au provocat şi grăbit ivirea ediţiilor noastre ortodoxe. Vecinătatea şi înrâurirea protestanţilor ne-au fost uneori de folos. De când

aceştia s-au ridicat şi au proclamat în lume că, pentru ei, n-are putere obligatoare decât cuvântul scris al lui Dumnezeu, celelalte Biserici au fost constrânse să recitească, să studieze, să trieze textele sacre şi să-şi acorde ediţii din ce în ce mai ştiinţifice.

Traducerile au sporit prin acelaşi imbold venit din afară. De când Societatea Biblică Britanică a pornit uriaşa-i activitate de răspândire a *Sfintei Scripturi* şi a dat la iveală atâtea traduceri, în toate idiomele planetei, de atunci toată lumea creştină, catolici şi ortodocşi, au căutat să ţie pas cu protestanţii şi să opună *Bibliile* lor speciale, *Bibliilor* libere ale celorlalţi.

Este, fără îndoială, o misterioasă punere la cale a Providenţei şi o emulaţie între urmaşii *Evangheliei*, cu mari urmări şi cu neaşteptate revărsări asupra viitorului.

Biserica noastră românească se supune şi ea aceluiaşi ritm imprimat de sus. În anii din urmă, s-a arătat la noi o traducere nouă a *Bibliei*, venită din preocupări, din iniţiativă şi din stăruinţe libere de Biserica strămoşească.

Bătrâna *Biblie* cantacuzinească, împovărată de arhaisme, calchiată după fraza elinească şi obscură ca o pădure braziliană, nu putea să mai facă faţă nevoilor zilei şi intereselor noastre confesionale.

O traducere mai sprintenă şi mai adecvată situaţiei actuale a limbei româneşti vine şi umple un gol, pe care-l simt deopotrivă şi păstorii şi păstoriţii.

Este un pas mai departe în calea lungă şi plină de etape a vieţii noastre sufleteşti. Este o treaptă nouă, pe care urmaşii vor depăşi-o mult mai curând decât noi pe cea de la 1668.

Iunie 1932

Între ideile şi dezideratele emise de congresul profesorilor de religie, ţinut deunăzi la M-rea Dealu, se află şi ideea-deziderat ca Sf. Sinod să binevoiască a grăbi tipărirea *Sfintei Scripturi* pentru îndestularea bisericească şi sufletească a cititorilor români ortodocşi. Ca unul care am oarecare cunoştinţă în această chestiune, sunt fericit să informez pe cei dornici de informaţii că Sf. Sinod îşi dă lăudabile silinţe, este zi şi noapte preocupat de lucrarea pe cale de executare şi că – ajutând Dumnezeu mai mult decât Sf. Sinod – nu prea târziu vom avea, sub ochii noştri, noua traducere a *Sf. Scripturi*.

Dar o astfel de operă cere răbdare generală, iar de la acei câţiva sărmani ostenitori (care duc în spinare atâtea speranţe, impaciente şi ponoase) cere consumarea duhului şi a trupului. Cei care cunosc istoria bisericească şi îndeosebi tragedia vieţii fericitului Ieronim ştiu ce cale lungă, ca viaţa, duce spre desăvârşirea acestui ţel istovitor: o traducere nouă a comorilor Cuvântului Etern.

Traducerea *Sfintei Scripturi* – recte: revizuirea şi ameliorarea ei, în dublă confruntare cu *Septuaginta* şi cu textul masoretic – este gata. Este gata, adică, pe cele câteva mii de coale de hârtie, scrisă cu mâna şi cu maşina Yost. Este gata şi în ce priveşte următoarele cărţi: *Pentateucul, Psaltirea* şi *Noul Testament*, pentru că tot materialul este tipărit, recent sau mai de mult. Dar, precum ştiţi, mai trebuie până la împlinirea sfintei măsuri.

Întârzierea cea mare şi neînţeleasă pentru profani vine din ultimul efort, efortul în jurul rotativelor... *Pentateucul* a trecut până azi prin vreo trei corecturi şi cred că va mai trece prin încă două. Apoi sunt alte greutăţi despre care vom vorbi mai târziu, pe măsură ce le vom birui. În general, veştile sunt îmbucurătoare şi nădejdiile puse pe această grea lucrare nu vor fi amăgite.

A venit vremea ca literatura noastră bisericească să fie liberată de vechea ei meteahnă: lipsa unei versiuni a *Sfintei Scripturi*, care să fie la aceeaşi treaptă de evoluţie şi de destoinicie literară ca şi restul literaturii neamului, în ceasul de faţă.

Mai mult: a venit vremea ca traducerile *Sfintelor Scripturi* să se înmulţească. Astăzi, Biserica Română aşteaptă *Biblia* bisericească pe care o reclamă nevoile momentului. Mâine vom aştepta şi poate vom începe să şi avem *Biblia* ştiinţi-

fică pe care încep s-o dorească lumea teologică şi cărturarii străini.

Cât ne-o mai da Dumnezeu puteri, ne vom preocupa, neostenit, de această problemă. Ceva la fel cu preocuparea lui Caton cel Bătrân, dar în pozitiv...

25 iunie 1934

O nouă traducere a *Sfintei Scripturi* a apărut în limba germană. Filologul Herman Menge, după o viaţă întreagă închinată specialităţii sale, a avut menirea fericită să traducă din nou depozitul Cuvântului Etern. Este lucru vrednic de cunoştinţa obştei creştine cum acest învăţat, născut în anul 1841, s-a simţit chemat şi încălzit de Cartea Sfântă de-abia pe la anul 1900. Până aci (o viaţă întreagă de om şi de erudit) Herman Menge trăise în completă ignoranţă biblică. El spune: Nu este de crezut dar este fapt că eu până în anul 60 al vieţii mele nu citisem nici un capitol din *Noul Testament* grecesc şi chiar când e vorba de *Biblia* lui Luther nu ştiam, din *Evanghelia Sf. Ioan,* decât aproape numai convorbirea lui Iisus cu Nicodim...

Din anul 1900, învăţatul Menge începe o cale nouă. Treptat el se apropie de *Biblie,* o citeşte, o cântăreşte, o admiră şi ajunge, cu etape şi cu trecere de vreme, s-o traducă în limba lui maternă, începe cu *Noul Testament* şi, după ani laborioşi, termină traducerea întreagă şi dă în vileag o minunată *Biblie* nouă – *Biblia* lui Menge.

Vorbind despre starea sa sufletească din vremea ignoranţei, Menge se judecă singur astfel:

„...Dacă situaţia mea spirituală era jalnică în cel mai înalt grad, dezastrul meu ajungea şi mai acut, prin faptul că eu nu aveam nici un fel de reprezentare suficientă, nici o simţire care să-mi mişte inima, nici o acţiune vie, nici în privinţa păcatului şi vinovăţiei omului, nici în privinţa necesităţii mântuirii, nici în privinţa operei şi meritelor Fiului lui Dumnezeu, adică în privinţa morţii şi a Învierii Lui..."

Dar acestui erudit filolog, care ignora până şi alfabetul nostru catehetic, îi era păstrată o milă fără pereche şi un har ca din vremurile apostolice. Călcând, la vârsta de 60 de ani, pe urmele marelui şi fericitului Ieronim, Herman Menge răscumpără timpul trecut zadarnic, munceşte cu intensitate şi izbuteşte, cu încordări norocoase, să vadă opera lui întreagă, traducerea cea nouă, tipărită de multe ori şi răspândită în toată lumea!

Inima învăţatului este astăzi plină de o negrăită bucurie. A avut, în viaţa lui de profesor celebru, destule satisfacţii şi recompense. Dar nici una din bucuriile lui nu se apropie, nici pe departe, de bucuria că Dumnezeu l-a ajutat să toarne, în tipare noi, conţinutul cel fără de vârstă al sacrei Revelaţii.

În zilele de faţă, acest puţin cunoscut şi binecuvântat cărturar a făcut şi face neamului său german mai mult bine şi mai preţioasă slujbă decât sutele şi miile de furioşi care izbesc în chimvalele gloriei deşarte.

23 iulie 1934

Cunosc un om original, de mare inteligenţă şi de variată cultură, care îmi spunea acum câtva timp: „Fac o curioasă experienţă ori de câte ori mă duc la biserică, şi te rog să crezi că mă duc adeseori... Întreb, la sfârşitul sfintei slujbe, când pe cunoscuţi, când pe necunoscuţi: Mă rog, ce *Evanghelie* s-a citit azi?... Foarte rar, mi se întâmplă să dau peste cineva care să ştie să-mi răspundă!..."

Originalul nostru intelectual are o imensă dreptate. Foarte rar vei găsi pe cineva la sfârşitul Sfintei Liturghii care să ştie ce pericopă evanghelică s-a citit cu un ceas mai înainte. Iar când e vorba despre: ce s-a citit din *Apostol* (fie *Epistole*, fie *Faptele Sfinţilor Apostoli*) aici putem să punem mare rămăşag că nimeni din biserică nu va putea să-ţi spună ce anume s-a citit.

Evident, aceasta este o mare pagubă. Lectura de *Epistole* şi din *Sfintele Evanghelii* are o importanţă capitală, în serviciul public, şi este un semn jalnic pentru observatorul creştin această tocire a atenţiei credincioşilor. Vom spune, fără ezitare, că o

vină incontestabilă trebuie s-o găsim în chiar felul cum se face lectura sfântă. O cântăm prea mult. Poporul din biserică se lasă furat şi legănat de volutele cântării noastre şi adoarme complet, când e vorba de înţelesul celor citite.

Trebuie o schimbare în această tradiţie anchilozată. Lectura sacră trebuie făcută cu amploare şi cu maiestate, dar miezul lecturii nu trebuie jertfit melodiei. Este preferabil să nu cânţi deloc, dar să te faci ascultat şi înţeles.

Mai este şi o altă pricină. Poporul nu mai ştie preţul celor citite. Lectura *Sfintei Evanghelii* e solemn introdusă şi tot nu o ascultăm, adică nu-i prindem de veste. Lectura *Apostolului* va fi şi mai puţin. Leacul trebuie găsit în destoinicia şi prevederea preotului. E mare păcat că lăsăm pe credincioşii noştri păgubaşi de comoara învăţăturilor Sf. Pavel. Când auzi, în biserică, o pericopă din epistolele lui, cântată în nepăsarea tuturor credincioşilor, ai impresia dureroasă că o întreagă colonie de orbi stă în bătaia soarelui şi în faţa unei perspective pitoreşti de preţ infinit – şi nimeni nu simte şi nu vede nimic.

Dar nu putem să uităm încă o împrejurare. Aşa cum sună astăzi Sf. Pavel, în traducerea oficială, este un rebus şi o ghicitoare. Numai teologii, care l-au citit în original sau în vreo traducere occidentală, pot să-şi dea seama care este floarea duhovnicească, înecată sub gardul mărăcinilor traducerii străbune.

Cu ajutorul Domnului, acest ultim neajuns cred că va dispărea cel dintâi. Dar celelalte trebuie şi ele denunţate neîncetat şi combătute. Sf. Pavel trebuie să biruiască rugina vremilor.

13 august 1934

Părintele Il. V. Felea scrie în ziarul săptămânal *Telegraful Român* un judicios articol despre răspândirea *Bibliei*. Cu primejdia de a spune a suta oară lucruri care merită să fie spuse de mii de ori, constatările şi afirmările părintelui din Sibiu sunt exact aceleaşi şi pentru mine.

Consider traducerea *Sfintei Scripturi* şi larga ei irigare în inima popoarelor, ca prima datorie a episcopatului creştin şi ca

o operă îndeosebi plăcută lui Dumnezeu. Biserica noastră se străduieşte azi să dăruiască credincioşilor ei noua traducere aşteptată de toată lumea. Această nouă traducere există şi trece lent prin teascurile tipografice. Este bineînţeles că nerăbdarea, suportată cu putere, ani şi zeci de ani, acum în preajma ivirii noii traduceri, e mai greu de suportat decât oricând.

Dar părintele Felea, în râvna sa lăudabilă şi în dorinţa-i de a vedea şi în limba noastră românească ceva la fel cu minunatele *Biblii* pentru popor din limbile occidentale, cugetă cu tristeţe că va trece cine ştie câtă vreme, până când vom avea şi noi ediţii portative populare şi anume cu mici comentarii subliniare.

Ediţii portative poate vom avea şi noi, imediat ce vom avea ediţia principală pe care o aşteptăm. Dar *Biblii* cu note explicative, este adevărat, nu vom avea aşa curând.

Părintele Felea face o constatare interesantă şi arată cum şi ce fel a început să ardă în sufletul credincioşilor noştri sacra flacără a dorului de a avea la sân *Sfânta Scriptură*. E vorba de un început de entuziasm de la care aşteptăm multe lucruri bune. Acesta este oul lui Columb! Trebuie entuziasm. Trebuie iubirea exuberantă care converteşte şi trage după sine şi pe alţii!... Cei ce iubesc *Sfânta Scriptură* ştiu că, de pildă, la noi, acum după război, tot entuziasmul biblic a pornit de la vreo două-trei suflete. Dar aceşti câţiva entuziaşti erau oameni absolut săraci. Ca să-şi vază visul izbândit a trebuit să reediteze – în latura creştină – ceva din întâmplările anticului Odisseu.

Am avea (o, foarte curând) ediţiile pentru popor cu lămuriri subliniare, dacă entuziasmul pentru *Sfânta Scriptură* ar încinge inimile câtorva milionari din Biserica Română Ortodoxă. Tot ce s-a cheltuit până acum cu traducerea şi tipăritul *Sfintei Scripturi* au fost numai bani din vistieria ţării.

Cugetă, părinte Felea, ce ar fi dacă unii dintre împroprietăriţii de după război ar da venitul unui an, pentru glorioasa izbândire a acestor visuri biblice!

19 august 1934

Când și când, se pornește prin ziarele din lume câte o veste ca aceasta: S-a descoperit un fragment necunoscut până acum de *Evanghelie*... sau: o *Evanghelie* nouă a ieșit la iveală... sau (că zilele acestea): S-a descoperit a cincea *Evanghelie*!...

Aceste vești emoționează pe inocenți, pun gânduri și mirare în capetele nepregătite și ne obligă la elementare lămuriri. Biserica Universală păstrează și venerează, în *Sf. Scriptură* a celor două *Testamente*, patru *Evanghelii* canonice, adică de toată lumea creștină și de la început recunoscute ca adevărate. Afară de aceste patru *Evanghelii* canonice, care istorisesc sumar viața și învățătura Mântuitorului, au mai fost și alte încercări de a expune același subiect, adică unele schițe evanghelice. Unele s-au pierdut cu totul, altele s-au mai păstrat cu sau fără lacune.

Biserica a făcut, din vreme, vigilentă deosebire între *Evangheliile* adevărate și între acele romane evanghelice scrise mai târziu, fie din pornirea unei fantezii cucernice nevinovate, fie din unele preocupări dogmatico-eretice și deci separatiste față de marea Biserică.

Dar în calea ei milenară, de la Hristos încoace, Biserica n-a pierdut nici un document din sacra ei arhivă, mai ales ceva așa ca a „cincea *Evanghelie*". Știm că de la început au fost patru *Evanghelii*, trei scrise către sfârșitul vieții Apostolilor Petru și Pavel și a patra către sfârșitul veacului întâi. Într-adevăr Sfinții Evangheliști Matei, Marcu și Luca dau la iveală *Evangheliile* lor, între anii 60-70 ai erei creștine, pe când Sf. Ioan, de-abia în zilele lui Traian.

Nisipurile și mormintele egiptene aduc uneori, la lumina zilelor noastre, fragmente de papirus scrise în vremea Cleopatrei, a lui Neron și a lui Eliogabal. Unele dintre ele sunt: pagini din cărțile *Noului Testament,* copiate cu scopuri cucernice personale, sau cu scopuri bisericești.

Dar, câteodată, ies la iveală și crâmpeie din acele scrieri zise aprocrife, adică din acele scrieri (unele inofensive, altele eretice) aruncate de Biserică peste bordul *Noului Testament.* Și

atunci emoțiunea, rumoarea și confuziunea celor necunoscători se aprind din nou, câteva zile...

Cei ce sunt cu adevărat fiii Bisericii știu prea bine că rosturile și evenimentele din ea sunt îndrumate de sus și fără greș. Senzaționalul și neprevăzutul stau dincolo de Împărăția Ordinei Desăvârșite.

7 ianuarie 1935

Acum vreo patruzeci și trei de ani, trecând pe Calea Moșilor, prin dreptul Bisericii Răzvan, am văzut, la geamul unei prăvălii, o splendidă *Biblie* cu scoarțe de piele neagră. Am intrat înlăuntru, am aflat că *Biblia* costă numai vreo trei lei și ceva și, fericit peste măsură, am cumpărat-o și am ascuns-o în cufăr la internatul Liceului „Sf. Sava".

Aproape aceeași fericire am încercat alaltăieri, la magazinul biblic, din Bd. Take Ionescu, când am văzut noua *Biblie* germană, tradusă de învățatul dr. Hermann Menge – o carte bine legată, care la noi ar costa două mii de lei și care costă numai două sute.

Ca și acum aproape o jumătate de veac, mă bucur când văd *Sfânta Scriptură*, tipărită frumos, legată solid și accesibilă pentru pungile cele mai modeste. De această Sfânta Carte se leagă taine, meniri și binecuvântări negrăite. Ori de câte ori și oriunde *Sf. Scriptură* apare – ca o floare în vârful unei ramuri – din seva, din dorința, din cucernicia unei noi generații și într-o nouă traducere, un capitol nou de viață începe.

Biblia traducătorului dr. Hermann Menge este corn de abondență și siguranță de binecuvântare. Cine poate să facă neamului său asemenea daruri se înscrie printre supremii lui binefăcători.

Este de notat, pentru noi, ortodocșii, că *Biblia* lui Menge cuprinde și acele cărți, zise de către noi deutero-canonice, care nu se află în canonul protestant, adică în lista cărților biblice, așa cum le numără ei. Atâta cât am putut să-mi dau seama, răsfoind această *Biblie*, limba ei e viguroasă, caldă, nici prea arhaică, nici prea modernă.

Nu vă ascund că am suspinat văzând această splendidă realizare sufletească şi tehnică. Aşteptăm şi noi o *Biblie*. Ne luptăm şi noi să isprăvim una şi să o dăm fraţilor noştri care îi duc dorul!... Mare e Dumnezeu! Vom vedea şi noi, într-o zi, o *Biblie* românească şi ortodoxă, vrednică să stea alături de aceste surori mai mari.

Până atunci *Biblia* lui Menge – opera unui erudit cucernic, imparţial mai presus de orice sfadă şi de orice bănuială confesională – poate fi folosită. Nu mă sfiesc să îndemn pe cititorii mei, care ştiu limba germană sau vor să înveţe limba germană, să-şi procure această nouă şi conştiincioasă traducere. Dr. Menge, cu această muncă binecuvântată, ne apare, în tulburile zile de azi, ca un mesager de reconciliaţie şi de reasigurare.

Este un semn pe care îl înţeleg cei iniţiaţi: acolo unde se seamănă *Sf. Scriptură* creşte recolta făgăduită Patriarhilor.

20 ianuarie 1935

Părinţii noştri, cinstiţi pravoslavnici, adormiţi de mult la umbra minusculelor noastre biserici, nu aveau putinţa să citească toată *Sfânta Scriptură*. Această carte dumnezeiască a apărut, tipărită în întregime, întâia oară, în viaţa poporului român, de-abia acum vreo două sute şi şasezeci de ani. Dar citeau şi ei părţi din *Scriptură* şi cu deosebire *Psalmii* lui David, adică *Psaltirea*.

Era greoi tălmăcită din elineşte. În multe locuri era obscură şi pecetluită cu şapte peceţi. Părinţii noştri o silabiseau însă cu evlavie şi din lectura lor trudnică făceau o îndeletnicire sacră şi folositoare inimii. Dimineaţa, seara, peste zi, în ceasuri grele, ei găseau în *Psaltire* răspunsuri uimitoare şi providenţiale la zbuciumul sufletului şi la problemele vieţii.

Psaltirea este colecţia rugăciunilor, durerilor religioase, aşteptărilor înfrigurate şi a certitudinilor mesianice ale Bisericii *Vechiului Testament*. Pornind din izvoarele şi din boschetele sacre ale Sionului, aceste rugăciuni au avut menirea excepţională să ajungă harfa interpretativă a credinţei şi a misticismului de pretutindeni.

Şi azi, după aproape trei mii de ani, ne rugăm în toată Biserica lui Iisus Hristos, cu aceleaşi cuvinte şi cu aceiaşi pornire a inimii, cu care se rugau drepţii care aşteptau sosirea lui Mesia. În toate limbile de pe pământ (şi cunoscute şi necunoscute şi culturale şi barbare) *Psalmii* lui David curg strofă cu strofă, etern vii, etern proaspeţi şi dătători de sănătate sufletească.

Este unul din miile de semne de recunoaştere pe care Dumnezeu le-a dăruit revelaţiei Sale scrise. Este o binecuvântare specială legată de această poezie religioasă şi pe care au simţit-o şi o simt toţi cei ce s-au devotat *Sfintei Scripturi*.

Citim azi, fără să mai alegem, atâtea cărţi deşuchiate, cugetate în casa de nebuni şi realizate în lupanar. Ne primejduim sănătatea sufletului şi ne golim de orice intimă pudoare, lăsându-ne robi fanteziilor morbide şi criminale.

Nu vrem să ştim că această practică a toxinelor intelectuale ne minează pe noi şi pe copiii noştri. O carte spurcată, pe care o mistuim sufleteşte, va răsări, ca o floare de putrejune, în copiii noştri.

Fericiţi acei dintre noi care mai păstrează simplitatea şi deprinderile cucernice ale părinţilor! Cei bătrâni scoteau mângâiere şi edificare din vechile lor texte, atât de rare şi de obscure. Azi *Biblia* şi *Psaltirea* pogoară până la noi, peste zaplazul vieţii, cu o abundenţă de pomi roditori, plini de roade. Noi lăsăm pe alţii să le culeagă şi ne mirăm când vedem că lor le merge bine şi nouă prost!

Februarie 1935

Din prima zi de Paşte – aşadar din Duminica Învierii – a început, în Biserica noastră, să se citească *Evanghelia Sf. Ioan*. Este *Evanghelia regală*: este mărturia cea mai im-

punătoare şi mai inatacabilă despre adevărul vieţii şi al dumnezeirii Mântuitorului. Este o columnă de porfir, pe care alunecă şi se şterg toate agresiunile necredinţei şi toate insultele ignoranţei.

Această divină carte a fost dictată de către Apostolul Ioan – apostolul iubit – ucenicilor săi din Efes, către sfârşitul primului veac al erei noastre. Trăise mai mult decât toţi tovarăşii săi de predică şi de eroism creştin. Erau treizeci şi mai bine de ani de când Petru şi Pavel primiseră în Roma cununa cea neveştejită a martiriului.

În comunităţile creştine, risipite acum din Ierusalim şi până la Columnele lui Hercule, se iviseră şi circulau cele trei *Evanghelii Sinoptice* – Marcu, Matei, Luca – şi multe din *Epistolele* lui Pavel. Moşneagul din Efes le cunoştea prea bine. Dar aceste trei *Evanghelii Sinoptice* erau trei surori gemene, născute din cateheza primară şi destinate să răspândească, printre primii credincioşi, elementele învăţăturii Domnului şi principalele evenimente ale vieţii Sale.

Erau cărţi practice, pentru mulţimile mereu crescânde şi dornice să se adape din învăţătura mântuirii. Sf. Ioan meditează ani îndelungaţi şi dictează secretarilor săi o carte de înaltă intuiţie şi de vastă comprehensiune a „ceea ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noştri, ce am privit şi mâinile noastre au pipăit..." (1 *Ioan*, 1, [1]).

Epistola I a Sf. Ioan este un fel de prefaţă la *Evanghelia a patra*. Şi atunci şi azi, această *Evanghelie* este piatra de încercare. Intimitatea ei, lumina ei cea neapropiată, uimitoarea ei putere mărturisitoare nu îngăduie, faţă de ea, decât două atitudini: adoraţie sau răzvrătire! Atitudini mijlocii, concesiuni şi tergiversări nu încap.

Ştiinţa zisă independentă, dar roabă până peste creştet prejudecăţilor, a ţinut multă vreme la carantină *Evanghelia Sf. Ioan*. Era, pentru ea, un roman mistic din secolul al doilea. Dar o impresionantă revenire s-a întâmplat în vremea cea mai nouă.

Azi *Evanghelia a patra* este porticul cel mai sigur al stâlpilor istoriei. Prin acest portic, păşim, edificaţi şi clarificaţi, spre câmpiile Galileei şi spre ţărmii Tiberiadei, ca să revenim, în Ierusalim, după învierea lui Lazăr şi să asistăm la Cina cea de Taină, ţinută de Domnul, exact în ziua de 13 Nisan, cu o zi înainte de marea zi de Pesah.

12 mai 1935

CUPRINS

ACADEMIA ROMÂNĂ

FUNDAŢIA NAŢIONALĂ PENTRU ŞTIINŢĂ ŞI ARTĂ

Lucrări apărute în anii 2001-2003

COLECŢIA **OPERE**

1-2. G. Călinescu, *Opere*, vol. III-IV (*Bietul Ioanide*), 410 + 434 pag., 160.000 lei (ediţie realizată în cadrul Institutului de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu");

3. Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. 21 (Corespondenţă de familie, 1900-1943), 504 pag., 80.000 lei – epuizat (ediţie critică realizată în colaborare cu Muzeul judeţean Bistriţa-Năsăud);

COLECŢIA **SCRIITORI ROMÂNI**

4. Aron Cotruş, *Opere*, vol. II (Poezii, 1920-1928), 326 pag., 60.000 lei;

5. Gala Galaction, *Opere*, vol. VII (Publicistică, 1896-1918), 336 pag., 60.000 lei;

6-7. Ion Vinea, *Opere*, vol. IV (Publicistică, 1913-1919), 412 pag., 80.000 lei; vol. V (Publicistică, 1920-1924), 512 pag., 90.000 lei;

COLECŢIA **RESTITUTIO**

8-9. Izabela Sadoveanu, ***Cărţi şi idei***, vol. I, 362 pag., 50.000 lei; vol. II, 360 pag., 50.000 lei;

10. Iosif Vulcan, *Însemnări **de călătorie** (II). Corespondenţă*, 358 pag., 50.000 lei;

MEMORIALISTICĂ, DOCUMENTE LITERARE

11-12. E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, vol. V (1936-1939), 720 pag., 57.000 lei; vol. VI (1940-1943), 710 pag., 80.000 lei;

13. *Scrisori către N. Iorga*, vol. VI, partea I (1919), 200 pag., 72.000 lei;

SERIA **SCRIERI**

14. I. Agârbiceanu, *Opere*, vol. 18 (romanul *Frământări*), 224 pag., 60.000 lei;

15. Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. 43 (Proze), 554 pag., 52.000 lei – epuizat;

SERIA **„CELE MAI VECHI CĂRȚI POPULARE ÎN LITERATURA ROMÂNĂ“**

(realizată în cadrul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti“)

16. Vol. IV (*Palia istorică*), 262 pag., 50.000 lei;

17. Vol. V (*Alexie, omul lui Dumnezeu; Lemnul crucii; Disputa lui Isus cu Satana*), 256 pag., 50.000 lei;

18. Vol. VI (*Vedenia Sofianei; Viața lui Anastasie și Vedenia lui Chir Daniil*), 188 pag., 40.000 lei – epuizat;

19. Vol. VII (*Istoria lui Poliţion şi a Militinei*), 150 pag., 50.000 lei;

FOLCLOR ŞI FOLCLORISTICĂ

20. Maria Ioniță, *De unde se adapă curcubeul*. Culegere de folclor ardelenesc din zona Cojocna (jud. Cluj), 252 pag., 45.000 lei;

21. Ion Aureliu Candrea, ***Iarba fiarelor***. *Preminte Solomon. Poreclele la români* (seria „Folcloriști și etnografi evrei din România“), 368 pag., 80.000 lei;

22. Iordan Datcu, ***Repere în etnologia românească***, 336 pag., 55.000 lei;

23. Alexandru Dobre, ***Enciclopedia culturii tradiționale românești***. Studii monografice, 306 pag., 50.000 lei;

24. Alexandru Dobre, *Folclorul și etnografia sub protecția Academiei Române*, 288 pag., 50.000 lei;

COLECȚIA **UNIVERSITAS**

25. Alexandra Ciocârlie, ***Iuvenal***, 362 pag., 50.000 lei – epuizat (Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor din România);

26. Gabriel Mihăilescu, ***Universul baroc al „Istoriei ieroglifice“***. *Între retorică și imaginar*, 272 pag., 50.000 lei;

27. Carolina Popușoi, ***Structuri sintactice ale limbii române cu element predicativ-suplimentar***, 376 pag., 50.000 lei;

ALTE LUCRĂRI

28. *Texte uitate – texte regăsite* (scrieri vechi din sec. XVIII-XIX), 222 pag., 40.000 lei – epuizat (lucrare realizată în cadrul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu“);

29. Mihail Sebastian, ***Jurnal de epocă*** (Publicistică), 688 pag., 90.000 lei – epuizat;

30. Mircea Tomuș, *Opera lui I. L. Caragiale*, 450 pag., 90.000 lei;

31-32. Monica Mihaela Busuioc, ***Munca și răsplata ei. Secolele XVII-XVIII. Studiu de terminologie***, vol. I, 376 pag., 70.000 lei – epuizat; vol. II, 246 pag., 60.000 lei;

33. Madeea Sâsână, *Moise Maimonide. „Călăuza rătăciților ca itinerar al minții în Dumnezeu“*, 140 pag., 40.000 lei;

34. Mihai Mândra, ***Strategists of Assimilation*** (Strategi ai asimilării – în lb. engleză), 124 pag., 50.000 lei.

SUB TIPAR

➢ Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. 44 (*Parenteze*);
➢ *Scrisori către N. Iorga*, vol. VI, partea a II-a (1920);
➢ B.P. Hasdeu, *Opere*, vol. IV (Teatru), col. „Scriitori români";
➢ *Cele mai vechi cărţi populare în literatura română*, vol. VIII (*Scrieri de prevestire: Proorocirea lui Isaia*; *12 vise în tălmăcirea lui Mamer*);
➢ Lazăr Şăineanu, *Studii folclorice*, seria „Folclorişti şi etnografi evrei din România".

Sectorul editorial al Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă şi Artă publică lucrări ale marilor scriitori români clasici în ediţii ştiinţifice de referinţă, lucrări de folclor şi folcloristică, studii de istorie literară, memorialistică şi documente literare, lucrări de lingvistică.

Cărţile noastre le puteţi obţine – cu o reducere de 20% – şi prin poştă; vă rugăm să trimiteţi comenzile dv. pe adresa:

Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă,
Str. Dem. I. Dobrescu, nr. 11,
Bucureşti, Sector 1, Of. poştal 1;
Tel.: 315.67.54; Fax: 315.67.51.

